

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ Φ.Π.Ψ.
ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ : « ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ »**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΕΦΗΣ ΔΑΛΛΑ**

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ
Η ΚΑΘΙΕΡΣΗ ΕΝΟΣ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ – Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΙΑΚΑΡΗΣ, ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ, 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	3
Συνομογραφίες	4

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

1.1. Εισαγωγή	6-10
1.2. Αντικείμενο και μέθοδος έρευνας	11-23

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Εννοιολογικές διευκρινίσεις σχετικά με τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση στην ανώτατη εκπαίδευση	24-46
2.1. Ορολογία και διευκρίνιση εννοιών	25-32
2.2. Μια χαρακτηριστική έκθεση της ΕΝQA	33-45
Διαπιστώσεις - συμπεράσματα	45-46

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση και αξιολόγηση των πανεπιστημίων	47-115
3.1. Ευρωπαϊκή Ένωση κι εκπαίδευση	48-55
3.2. Η Ε.Ε. και η αξιολόγηση – διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	56-62
3.3. Οι νομικές πράξεις της Ε.Ε. σε σχέση με την αξιολόγηση – διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	63-75
3.4. Η Διαδικασία της Μπολόνιας και η αξιολόγηση	76-112
Διαπιστώσεις - συμπεράσματα	112-115

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ο ρόλος των πανεπιστημίων μέσα από τα κείμενα της EUA	116-130
4.1. Οι θέσεις των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνιας	120-129
• Η Έκθεση της EUA Trends IV	121-122
• Η Έκθεση της EUA Trends V	122-129
Διαπιστώσεις - συμπεράσματα	129-130

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	131-137
---------------------------------	---------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Οι θεσμικές εξελίξεις στο ζητούμενο της Ε.Ε. για τη σύγκλιση των διαδικασιών ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση – Οι μελέτες περιπτώσεων εννιά χωρών

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η αξιολόγηση με στόχο τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) και η αποστολή των πανεπιστημίων αποτελούν ζητήματα άμεσα αλληλεξαρτώμενα, τα οποία βρίσκονται στο επίκεντρο του προβληματισμού τόσο των ευρωπαϊκών χωρών σε εθνικό επίπεδο όσο και της Ε.Ε. Επιπλέον, απασχολούν έντονα την επικαιρότητα, προσελκύοντας το ενδιαφέρον των ΜΜΕ, επιστημονικών συνεδρίων, άρθρων, δημοσιεύσεων, βιβλίων, παγκόσμιων φορέων, οργανισμών, και προκαλούν συγκρούσεις και μεγάλες κινητοποιήσεις, που παρασύρουν στη δίνη τους ολόκληρη την κοινωνία.

Η κοινωνική τους δυναμική συνδέεται με την άποψη ότι η εφαρμογή της αξιολόγησης προδιαγράφει με συγκεκριμένο τρόπο και σύμφωνα με συγκεκριμένες επιδιώξεις, που εκφράζουν τις αρχές της νεοφιλελεύθερης πολιτικής της Ε.Ε., το μέλλον του πανεπιστημιακού θεσμού, των πτυχιούχων, της εκπαίδευσης, της οικονομίας και της κοινωνίας ευρύτερα.

Με την παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρείται η διερεύνηση της πορείας που έχει ακολουθηθεί μέχρι σήμερα για τη θεσμική καθιέρωση της αξιολόγησης μέσω της επικουρικής δράσης της Ε.Ε. στον εκπαιδευτικό τομέα, ο εντοπισμός, η καταγραφή και η ανάλυση των λόγων που οδήγησαν στην εφαρμογή της αποκαλούμενης «νέας μορφής αξιολόγησης» και ο προσδιορισμός των παραγόντων που συντέλεσαν στη διαμόρφωση της «φυσιογνωμίας» του σύγχρονου πανεπιστημίου, με μοχλό την πρακτική της αξιολόγησης.

Η αξιολόγηση προσεγγίζεται αφενός μεν αναλυτικά αφετέρου δε κριτικά ως ένα από τα δοκιμαζόμενα εδάφια για την επίτευξη των στόχων της Ε.Ε., που θεωρούμε ότι αποβαίνει χρήσιμη για τον περαιτέρω εμπλουτισμό του γνωσιολογικού υπόβαθρου σε ό,τι αφορά γενικότερα τη χάραξη κάθε εκπαιδευτικής, κοινωνικής ή άλλης πολιτικής.

Στο πλαίσιο της έρευνας επισημαίνονται παράλληλα κρίσιμα σημεία που αφορούν στην αντιμετώπιση της θεσμικής μορφής της αξιολόγησης από το ίδιο το πανεπιστήμιο και την ακαδημαϊκή του κοινότητα, αναδεικνύοντας την ανάγκη και τη σημασία ανάπτυξης της επιστημονικής έρευνας και ορθολογικών επιχειρημάτων στο πλαίσιο της προώθησης οποιωνδήποτε πολιτικών προτεραιοτήτων.

Για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Ντίνο Σιάκαρη, ο οποίος συνέβαλε ουσιαστικά στον καθορισμό της στρατηγικής και της μεθόδου εργασίας που ακολουθήθηκε, στην καθοδήγηση και εποπτεία όλης της διαδικασίας ανάπτυξης της έρευνας και στην παροχή κινήτρων για την εξέλιξη και ολοκλήρωσή της, προσφέροντας, όποτε χρειαζόταν, επιστημονική και ηθική στήριξη.

Επιθυμώ επίσης να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στο σύνολο των διδασκόντων του Τομέα Παιδαγωγικής του ΦΠΨ, οι οποίοι προσέφεραν σε όλους μας με γενναιοδωρία πολύτιμες επιστημονικές γνώσεις κι εποικοδομητικές συμβουλές για τη συγκρότηση κι ανάπτυξη των ερευνητικών μας εργασιών τόσο μέσα από τις διαλέξεις – σεμινάρια του ΠΜΣ όσο και κατά τη διάρκεια συζητήσεων που είχαμε την ευκαιρία να αναπτύξουμε μαζί τους.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- E.O.K. : Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
E.E. : Ευρωπαϊκή Ένωση
O.N.E. : Οικονομική και Νομισματική Ένωση
E.X.A.E. : Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης (στα αγγλικά European Higher Education Area - EHEA)
E.E.X.A.E. : Ενιαίος Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης
E.E.X.E. : Ενιαίος Ευρωπαϊκός Χώρος Έρευνας (στα αγγλικά European Research Area - ERA)
ENQA : European Association for Quality Assurance in Higher Education (Ευρωπαϊκός Σύνδεσμος για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση)
EUA : European Universities Association (Σύνδεσμος Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων)
EURASHE : European Association of Institutions in Higher Education (Ευρωπαϊκός Σύνδεσμος Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης)
ESIB : The National Unions of Students in Europe (Οι Εθνικές Ενώσεις Φοιτητών της Ευρώπης)
E4 (group) : Ομάδα που συγκροτήθηκε στο πλαίσιο της Διαδικασίας της Μπολόνιας, η οποία αποτελείται από τις ενώσεις ENQA, EUA, EURASHE και ESIB
ESG : Standards and Guidelines for Quality Assurance in the E.H.A.E. (Έκθεση για τα Κριτήρια και τις Οδηγίες ως προς τη διασφάλιση ποιότητας στον E.X.A.E. που υποβλήθηκε στο Συμβούλιο των Υπουργών Παιδείας στο Μπέργκεν το 2005)
BFUG : Bologna Follow-Up Group (Η Ομάδα Παρακολούθησης της Διαδικασίας της Μπολόνιας)
ECTS : European Credit Transfer System (Σύστημα κατοχύρωσης διδακτικών μονάδων)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι αλλαγές που λαμβάνουν χώρα τόσο στην Ε.Ε. όσο και διεθνώς, λόγω της παγκοσμιοποίησης, της ραγδαίας εισόδου και χρήσης των νέων τεχνολογιών - σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής - και της επιτάχυνσης της επιστημονικής και τεχνικής επανάστασης, προκαλούν δημόσιες συζητήσεις και διαμορφώνουν σύγχρονες τάσεις. Οι τάσεις αυτές αφορούν ως προς το χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ε.Ε., που απασχολεί την παρούσα έρευνα, στην άνοδο της ποιότητας της εκπαίδευσης μέσω της αξιολόγησης, την αυξανόμενη αυτονομία των τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, την προτεραιότητα της εκπαίδευσης σε πολιτικό επίπεδο, την αυξανόμενη ανάγκη εκπαίδευσης και κατάρτισης, την ανάπτυξη μιας «εκπαιδευτικής αγοράς» και την επιθυμία της Ε.Ε. να δημιουργήσει τον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης μέχρι το 2010.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 οι ευρωπαϊκές χώρες ξεκίνησαν να εισάγουν συστηματικές διαδικασίες αξιολόγησης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, θεωρώντας την ως ένα από τα βασικά ζητούμενα αυτής της βαθμίδας εκπαίδευσης.

Στην Αγγλία, το 1984, ο Υπουργός Παιδείας, Sir Keith Joseph, δηλώνει ότι ένας από τους βασικούς στόχους της ανώτατης εκπαίδευσης πρέπει να είναι η «ποιότητα». Στη Γαλλία, το ίδιο έτος ιδρύεται η «Εθνική Επιτροπή Αξιολόγησης» (Comité National d'Evaluation). Στην Ολλανδία, το 1985 δημοσιεύεται κυβερνητικό έγγραφο με τίτλο: «Higher Education: autonomy and quality» (Ανώτατη Εκπαίδευση: αυτονομία και ποιότητα).

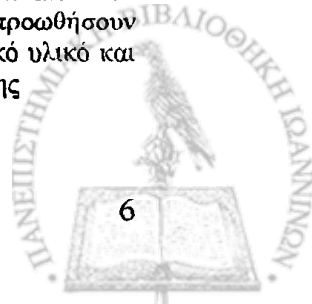
Η αξιολόγηση θεωρείται ότι αποτελεί την απαραίτητη διαδικασία για την εκτίμηση και βελτίωση της ποιότητας της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, της οποίας η αξιοπιστία θα κρίνεται με βάση την αποδοτικότητά της και τη συνεισφορά της στην εθνική ανάπτυξη.

Η προβληματική του θέματος τίθεται έμμεσα για πρώτη φορά στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1988, με το Ψήφισμα της 24^{ης} Μαΐου για την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση¹. Η Σύσταση του 98/561/ΕΚ είναι η πρώτη νομική πράξη της Ε.Ε. σχετικά με την αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι σχετικές διαδικασίες εντείνονται, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο μετά από τη Διακήρυξη της Μπολόνιας (19/6/1999), μέσω της ομώνυμης Διαδικασίας, με ρυθμό που γίνεται πιο γρήγορος καθώς πλησιάζει το 2010, το έτος-ορόσημο για την οικοδόμηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΧΑΕ).

Στην Μπολόνια, μεταξύ των στόχων που τίθενται για την «καλύτερη συμβατότητα και πληρέστερη συγκρισιμότητα - αναγνωρισιμότητα» των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης και των τίτλων σπουδών, περιλαμβάνεται η προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας στη διασφάλιση της ποιότητας, μέσω της δημιουργίας συστημάτων αξιολόγησης. Στη Λισσαβόνα, το Μάρτιο του 2000, τονίζεται από τους Ευρωπαίους ηγέτες η ανάγκη μετασχηματισμού της Ε.Ε. στην πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία της γνώσης σε παγκόσμιο επίπεδο, ώστε να είναι ικανή για βιώσιμη ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή². Για την επίτευξη του στόχου αυτού δίνεται μεγάλη έμφαση στην προώθηση της

¹ Το Ψήφισμα εγκρίθηκε από το Συμβούλιο και τους Υπουργούς Παιδείας που συνεδρίασαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 24^{ης} Μαΐου 1988. Το Ψήφισμα καλεί τα κράτη-μέλη και την Κοινότητα να προωθήσουν ενέργειες όπως η ένταξη της ευρωπαϊκής διάστασης στα σχολικά προγράμματα, το παιδαγωγικό υλικό και την κατάρτιση των εκπαιδευτικών, που συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης

² Στρατηγικός στόχος Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Λισσαβόνας

ευρωπαϊκής συνεργασίας σε θέματα αξιολόγησης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μέσα από μια προοπτική επεξεργασίας συγκρίσιμων κριτηρίων και μεθοδολογιών.

Οι λόγοι που κατέστησαν την ποιοτική αξιολόγηση κύριο ζητούμενο στη σύγχρονη ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πραγματικότητα σχετίζονται, σύμφωνα με έκθεση της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων¹, με τις βαθιές μεταβολές που συμβαίνουν στην κοινωνία, τις οποίες η τριτοβάθμια εκπαίδευση αντανακλά ως αναπόσπαστο τμήμα της.

Ειδικότερα, έχουν να κάνουν με:

⇒ τον περιορισμό των δημόσιων δαπανών, που, αποτελώντας συνηθισμένη τακτική για πολλές ευρωπαϊκές χώρες, δημιουργεί στους φορολογούμενους πολίτες ερωτήματα σχετικά με την ποιότητα των χρηματοδοτούμενων από δημόσιους πόρους τομέων - δραστηριοτήτων, μεταξύ των οποίων και η παιδεία.

⇒ τη «μαζικοποίηση», ή αλλιώς «διεύρυνση» των δυτικών συστημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που επέφερε απότομη αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού, των γνωστικών αντικειμένων, των νέων τμημάτων και ιδρυμάτων. Η κατάσταση που διαμορφώθηκε στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ενέτεινε τις συζητήσεις για τα ποσά και την κατεύθυνση της δημόσιας χρηματοδότησης σε σχέση με αυτή.

⇒ το «άνοιγμα» της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης προς την κοινωνία και το γεγονός ότι τα πανεπιστήμια πλέον δεν ασχολούνται μόνο με την αναζήτηση της αλήθειας και το κυνήγι της γνώσης αλλά παρέχουν παράλληλα οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό έργο για το οποίο καλούνται από την υπόλοιπη κοινωνία να λογοδοτήσουν. Τα πανεπιστήμια οφείλουν διαρκώς να αποδεικνύουν την ικανότητα και την αξιοπιστία τους σε σχέση με τις δραστηριότητες, τις υπηρεσίες, το έργο που παρέχουν και την ποιότητά τους.

⇒ τις εξελίξεις που συνδέονται με την κινητικότητα φοιτητών, καθηγητών, ερευνητών στην Ευρώπη, τη διεθνοποίηση της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που υπαγορεύει την ανάγκη για τη δημιουργία συστημάτων παρακολούθησης και αξιολόγησης της ποιότητας, που να παρέχουν τη δυνατότητα για συγκρίσεις και πληροφόρηση μεταξύ των κρατών - εθνών.

⇒ τη διεθνοποίηση της αγοράς εργασίας, που δίνει τη δυνατότητα στους αποφοίτους τριτοβάθμιων σχολών να εργαστούν σε άλλη χώρα από τη χώρα προέλευσής τους.

Από την ερευνητική διαδικασία προέκυψε ότι η αξιολόγηση, όπως προβάλλεται στις μέρες μας, τείνει να μας οδηγήσει στην ψευδαίσθηση ότι παλιότερα, οι κυβερνήσεις δεν επιδίωκαν σε συναφείς δραστηριότητες. Αυτό όμως δεν ισχύει. Η αξιολόγηση ήταν πάντοτε ένα από τα τμήματα της πολιτικής τους. Οι κυβερνήσεις πάντοτε «αξιολογούσαν», καθώς, όπου υπάρχει δημόσιος έλεγχος, υπάρχει αναπόφευκτα και αξιολόγηση, υπό τη μία ή άλλη μορφή².

Σε σχέση με την τριτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιαζόταν με τη μορφή ρουτίνας ως τμήμα της ιδρυματικής αναφοράς για τις δαπάνες τους, τη φοιτητική εισροή και εκροή, τα επαγγελματικά προσόντα. Ιστορικά αποδεικνύεται ότι η διοικητική επαλήθευση, η επίβλεψη και ο έλεγχος πραγματοποιούνταν μέσα από την ύπαρξη κι εφαρμογή κατευθυντήριων νόμων, διαταγμάτων, εγκυκλίων, με τον παραδοσιακό δηλαδή τύπο κρατικού ελέγχου³.

Σήμερα, ο κρατικός έλεγχος ασκείται πιο δύσκολα, εξαιτίας βασικά του γραφειοκρατικού του χαρακτήρα. Επιπλέον αντιμετωπίζεται ως ανασταλτικός παράγοντας στην προσπάθεια των ιδρυμάτων να υλοποιήσουν την αποστολή τους και τις απρόβλεπτες απαιτήσεις των οικονομικών αλλαγών που πραγματοποιούνται, είτε αυτές

¹ Task Force. 1993, σ. 11

² Neave, G., 1998, σ. 265-266

³ όπ.π.

αποκαλούνται παγκοσμιοποίηση είτε ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Απέναντι στην έννοια του κράτους υπερισχύει και αποκτά παντοδυναμία η έννοια της αγοράς, η οποία πλέον προβάλλεται ως ο αναγκαίος και ικανός μηχανισμός ελέγχου κι επίβλεψης στη θέση του κράτους. Κι αυτό καθώς προβάλλεται παράλληλα ως κοινή διαπίστωση το γεγονός ότι τα κράτη είναι λιγότερο από ανεπαρκή στο να επιτύχουν τη σύνδεση των αναγκών της αγοράς εργασίας με αποφοίτους «ευέλικτους», που διαθέτουν τις απαραίτητες δεξιότητες, ώστε να μπορέσουν να επιβιώσουν στη σύγχρονη ανταγωνιστική κοινωνία, η οποία τείνει να γίνει «κοινωνία της γνώσης»¹.

Η ακαδημαϊκή παραγωγικότητα - αποδοτικότητα, είτε αναφέρεται στο ίδρυμα, τη σχολή, το τμήμα, είτε σε ατομικό επίπεδο, ανάγεται με τη «νέα μορφή αξιολόγησης» σε ζήτημα τεχνικό, που εξαρτάται από το μάνατζμεντ που ασκείται, από εργαλεία και δείκτες επίδοσης, δείκτες ποιότητας και το σχετικό καθορισμό κριτηρίων². Αποτελεί βέβαια παράδοξο το γεγονός, ότι, αν και τα παραπάνω θεωρούνται ότι διαμορφώνουν ένα ελαφρύτερο και λιγότερο γραφειοκρατικό τύπο επίβλεψης της σχέσης ανάμεσα στην ανώτατη εκπαίδευση και τις δημόσιες αρχές, εν τούτοις οι διαδικασίες, οι έλεγχοι, τα όργανα ελέγχου γίνονται ακόμη πιο σύνθετα από πριν καθώς αποτιμούν και την παραμικρή λεπτομέρεια.

Φαίνεται ότι η «νέα μορφή αξιολόγησης» και η σύγχρονη τάση εργαλειοποίησής της κατά τη διαδικασία μετάβασής της στο σημερινό καθεστώς αξιολόγησης απαιτήσε πλήθος δεικτών, οι οποίοι συνδέονται αφενός μεν με τη μακρά ιστορία του πανεπιστημίου στην Ευρώπη και το πλήθος των προσδοκιών που σωρεύτηκαν σε σχέση με την αποστολή του αφετέρου δε με τις επιδιώξεις και τις λειτουργίες της ίδιας της «νέας» αξιολόγησης.

Στο πέρασμα των αιώνων λειτουργίας του δημόσιου πανεπιστημίου διαπιστώνεται ότι η εξέλιξή του στη δυτική Ευρώπη συνδέεται άμεσα με την εξέλιξη της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας, στα προβλήματα της οποίας καλείται να δώσει λύσεις. Επιπλέον διαπιστώνεται, ότι η μορφή και οι λειτουργίες του μεταβάλλονται και ότι παράλληλα συγκεντρώνονται υπερβολικές προσδοκίες σε σχέση με την αποστολή του³.

Οι προσδοκίες αυτές εξακολουθούν να διογκώνονται και να μεταβάλλονται ανάλογα με τις διαρκείς εξελίξεις της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας⁴. Πολλές φορές μάλιστα συγκρούονται μεταξύ τους, είτε γιατί πηγάζουν από διαφορετικά πανεπιστημιακά πρότυπα, είτε γιατί η εκπαιδευτική πολιτική κάθε χώρας μπορεί να έχει διαφορετικούς στόχους ή ακόμη γιατί η διεύρυνση της ανώτατης εκπαίδευσης έχει αυξήσει την ανομοιογένεια της ακαδημαϊκής κοινότητας και τον τρόπο άσκησης του πανεπιστημιακού έργου. Κι ενώ παλιότερα μπορούσε να διατηρηθεί από τα πανεπιστήμια ένας βαθμός αυτονομίας, σήμερα, στο πλαίσιο της Ε.Ε., τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης καλούνται από τις κυβερνήσεις τους να ανασχηματιστούν και να εναρμονιστούν⁵. Η κατάσταση αυτή περιπλέκεται ακόμη περισσότερο, καθώς η ως άνω

¹ Βλ. τα διαθέσιμα σχετικά κείμενα στο δικτυακό τόπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη Γενική Δ/νση Εκπ/σης και Πολιτισμού: *Διαδικασία της Μπολόνιας, Η τρίτοβάθμια εκπαίδευση στην Ευρώπη, Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010* http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/jir_council_final.pdf, τις Διακηρύξεις στα πλαίσια της Διαδικασίας της Μπολόνια και τα αποτελέσματα της Συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Λισαβόνα (βλ. υποσημείωση 2). Επίσης Neave, G., ό.π.

² European Commission. (2000). "Implementing a new open method of coordination". Bulletin EU3-2000, Conclusions of the Presidency (17/23). (Αποτελέσματα της Συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Λισαβόνα) και Dale, R., 2003, σ. 86-118

³ José Ortega y Gasset, 2004, σ. xxxij-xxxiii

⁴ Le Monde de l' éducation, 2001, σ. 24-26

⁵ Διακήρυξη της Μπολόνια, βλ. πιο αναλυτικά σ. 78 κ.ε. της παρούσας εργασίας και José Ortega, ό.π., σ. xxxiii

απαίτηση ζητείται να πραγματοποιηθεί με τους ήδη υφιστάμενους πόρους (έμφυχο δυναμικό, δομές, χρηματοδότηση¹).

Το σύγχρονο πανεπιστήμιο, μέσω των χρηματοδοτήσεων της Ε.Ε. αλλάζει μορφή και μεγεθύνεται. Μπορεί όμως αυτή η κατάσταση να συνεχίσει να αποδίδει για πολύ ακόμη; Ως λύση προβάλλεται από κάποιους η δημιουργία νέων θεσμών, εκτός του πανεπιστημίου, που θα αναλάβουν κι αυτοί μέρος από τις αυξανόμενες από το πανεπιστήμιο προσδοκίες. Η ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών προβάλλεται επίσης για τα πανεπιστήμια, ιδιαίτερα των υπο-χρηματοδοτούμενων χωρών, ως μοναδική ευκαιρία για την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς τους².

Το σύνολο των χωρών και των ιδρυμάτων της Ε.Ε. καλούνται να ανταποκριθούν στο νέο πλαίσιο που διαμορφώνεται από τις εύρωστες οικονομικά χώρες και τα ανταγωνιστικότερα ιδρύματα στους τομείς της πανεπιστημιακής και ερευνητικής δραστηριότητας για τη διδασκαλία, τους εκπαιδευτικούς και το πανεπιστήμιο, με χαρακτηριστικά την έντονη κινητικότητα, νέα γνωστικά αντικείμενα και αλλαγές στην εκπαιδευτική ζήτηση της γνώσης ανάλογα με τις προοπτικές που υπάρχουν για επαγγελματική αποκατάσταση³.

Αυτό προκαλεί πολλούς και κρίσιμους προβληματισμούς σχετικά με την πορεία σύγκλισης και παγκοσμιοποίησης του ακαδημαϊκού χώρου⁴. Είναι δυνατό να βασιστεί στα ιδρύματα ατμομηχανές, που θα αναγκάσουν σε εκτροχιασμό τα αργά βαγόνια που θα βρίσκονται στις τελευταίες θέσεις ή πρόκειται να δρομολογηθεί μια διαδικασία προσαρμογής; Είναι δυνατό να συγκεραστούν οι ανωτέρω διαδικασίες; Το σημείο αυτό αποτελεί και την αφετηρία της διαμάχης που αφορά στην έννοια της ποιότητας, των δεικτών επίδοσης, της αξιολόγησης και ευρύτερα της συμβολής των πανεπιστημίων στη «δημοκρατική ζωή» των σύγχρονων κοινωνιών⁵.

Η αξιολόγηση φαίνεται ότι δεν είναι απλά μια διαδικασία με οικονομικό μόνο κόστος. Το μεγαλύτερο κόστος που συνεπάγεται φαίνεται ότι είναι το ιδεολογικό, καθώς προϋποθέτει την πειθώ των κοινωνιών για τις αλλαγές που αφορούν στη γνώση, τη διαδικασία μετάδοσης και παραγωγής της και στη συνέχεια για τον ίδιο το θεσμό.

Η Ε.Ε., οι κυβερνήσεις των χωρών που ανήκουν σε αυτή και γενικότερα οι υποστηρικτές της νεοφιλελεύθερης πολιτικής, προβάλλουν την αξιολόγηση ως πανάκεια για τα προβλήματα του σύγχρονου πανεπιστημίου⁶.

Κινούμενα προς αυτή την κατεύθυνση, όλα τα κράτη – μέλη της Ε.Ε. έχουν αναπτύξει ή έστω έχουν δρομολογήσει την ανάπτυξη συστημάτων για την αξιολόγηση του έργου και των παρεχόμενων από την ανώτατη εκπαίδευση υπηρεσιών, του τρόπου που αυτή επιτελεί τις λειτουργίες της, του κόστους και των αποτελεσμάτων της⁷. Μερικά μάλιστα συστήματα αξιολόγησης, όπως της Γαλλίας, της Βρετανίας και της Ολλανδίας έχουν ήδη διανύσει μία εικοσαετή και πλέον περίπου πορεία στην αξιολόγηση των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης κι έχουν περάσει σε αυτό που θα μπορούσε να ονομαστεί «δεύτερη φάση του εγχειρήματος⁸».

¹ ΕΥΑ, 2005. βλ. αναλυτικότερα σ. 121-122 της παρούσας εργασίας

² José Ortega, *όπ.π.*, σ. xxxiv-xxxvi

³ European Commission, 2001, Eurydice, 2000, Ανακοίνωση 5^η Φεβρουαρίου Ε.Ε., χ.χ.δ

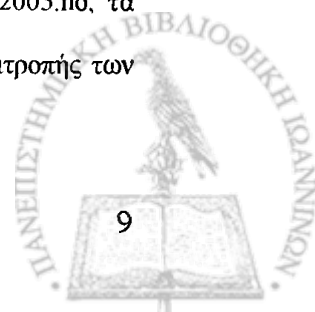
⁴ Βλ. σχετικά: ENQA, 2005, OECD, 1999, La Revue Nouvelle, 2002

⁵ José Ortega, *όπ.π.*, σ. xxxvii

⁶ Βλ. σχετικά Task Force, 1993, *όπ.π.*, στην ιστοσελίδα του "Ευρωπαϊκού Δικτύου Διασφάλισης της Ποιότητας", <http://www.enqua.net/pubs.lasso>, τις αναφορές – εκθέσεις που παρατίθενται στις πηγές της εργασίας και στην ιστοσελίδα της "Διαδικασίας της Μπολόνια", <http://www.bologna-bergen2005.no>, τα αποτελέσματα των Συνόδων Υπουργών Παιδείας.

⁷ Βλ. Εφημερίδα της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2004) και Εφημερίδα της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις Βρυξέλλες (2006).

⁸ Neave, G., 1998, 265

Οι επικριτές της νεοφιλελεύθερης πολιτικής¹ αντιμετωπίζουν τη μορφή αξιολόγησης που προωθείται σε επίπεδο Ε.Ε. ως τμήμα της στρατηγικής που ακολουθείται για τη μετάλλαξη των χαρακτηριστικών του δημόσιου πανεπιστημίου, την αναμόρφωση της γνώσης, της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της επιστημονικής έρευνας, με γνώμονα τις απαιτήσεις των επιχειρήσεων και του καπιταλιστικού κέρδους.

Στην Ελλάδα τα θέματα αυτά κατέχουν κεντρική θέση στον «εθνικό διάλογο» που προωθείται από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ), και συνδέονται με το νέο θεσμικό πλαίσιο δομής και λειτουργίας των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ) και το νομοθετικό έργο για τον εκσυγχρονισμό της ανώτατης εκπαίδευσης².

Οι εμπλεκόμενοι στο θέμα, όπως είναι οι γονείς των φοιτητών, οι επιχειρηματίες, διάφοροι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς, παγκόσμιοι οργανισμοί, που διαρκώς πληθαίνουν αριθμητικά, ζητούν τη «λογοδοσία» των πανεπιστημίων σε σχέση με το έργο που επιτελούν³.

Το πλήθος των εμπλεκόμενων στο ζήτημα της αξιολόγησης και της αποστολής των πανεπιστημίων, καθιστούν την επιδίωξη της «ποιότητας» όλο και πιο σύνθετη υπόθεση, καθώς ο καθένας, ανάλογα με την υποκειμενική του οπτική, την ηθική, τους στόχους του, εκφράζει τη δική του προσέγγιση και κάνει τις δικές του προτάσεις αναφορικά με την αξιολόγηση της ποιότητας, την αποστολή και την επίλυση των προβλημάτων του σύγχρονου πανεπιστημίου⁴.

Τα χαρακτηριστικά της αξιολόγησης, ο ρόλος της και οι συνέπειες που προκαλεί στο πανεπιστήμιο περιπλέκονται περισσότερο από το γεγονός ότι στη διαδικασία σύγκλισης των διαδικασιών ποιότητας, που υποστηρίζεται σε επίπεδο Ε.Ε., κάθε κράτος – μέλος και κάθε ίδρυμα δεν είναι δυνατό να αντιδράσουν με τον ίδιο τρόπο.

Τα παραπάνω προκάλεσαν το ερευνητικό ενδιαφέρον για το σφαιρικό φωτισμό της αξιολόγησης των πανεπιστημίων και της προώθησής της σε επίπεδο Ε.Ε., ώστε να γίνουν κατανοητές οι διαφορετικές προσεγγίσεις των πανεπιστημιακών προβλημάτων, της αξιολόγησης και του επιχειρούμενου «εκσυγχρονισμού» του πανεπιστημίου, να εξεταστούν οι συντελεστές, οι δυνάμεις και οι επιρροές που σχετίζονται με την προώθηση της αξιολόγησης, καθώς επίσης να επισημανθούν κάποιες από τις συνέπειες που προκύπτουν από την ανάπτυξη και εφαρμογή της αξιολόγησης στο χώρο του πανεπιστημίου, στη δυναμική και την προοπτική του.

¹ Αναφερόμαστε κυρίως σε θεωρητικούς της διευρυμένης αναπαραγωγής (Apple, M., Νούτσος, Χ., Μαυρογιώργος, Γ, Γρόλλιος, Γ. Δ. κ.ά.). Βλ. σχετικά σελ. 13, υποσ. 2

² Νόμος 3374/2005 για τη διασφάλιση της ποιότητας, Νόμος 3369/2005 για τη διά βίου εκπαίδευση, Νόμος 3404/05 για την αναβάθμιση της Ανώτατης Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, Νόμος 3328/05 για την αναγνώριση των τίτλων σπουδών, Νόμος 3391/05 και Νόμος 3374/05 για το διεθνή προσανατολισμό της ανώτατης εκπαίδευσης, Νόμοι 3282/04, 3434/06, 3549/2007 για τη διαφάνεια, Σ/Ν των ΥΠΕΠΘ και ΥΠΑΝ για την έρευνα και την τεχνολογία.

³ Ανδρέου, Απ., 2003, σ. 271-278

⁴ ΕΝQA, 2005b, σ. 16 και Henkel, M., 1998, σ. 295

1.2. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Θεωρητικό πλαίσιο

Το θέμα της αξιολόγησης των πανεπιστημίων προκαλεί τις τελευταίες δεκαετίες έντονες αντιπαραθέσεις ανάμεσα στους υποστηρικτές της νεοφιλελεύθερης πολιτικής που τη θεωρούν εκλογικευμένη διαδικασία με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας¹ και στους επικριτές της που τη θεωρούν πολιτικό εργαλείο ελέγχου².

Τα ευημερούντα κράτη της Ε.Ε. επιδιώκοντας την αποτελεσματικότερη διαχείριση των δημόσιων δαπανών και την υπευθυνότητα των υπηρεσιών του δημοσίου τομέα, απαίτησαν το ίδιο και από τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης³.

Η ανώτατη εκπαίδευση θεωρήθηκε ως ένας από τους πιο σημαντικούς θεσμούς της πολιτικά οργανωμένης κοινωνίας για την εθνική οικονομική ευημερία, που οφείλει να αποδεικνύει την αξία της μέσα από ένα ευρύ φάσμα διαφοροποιημένων κριτηρίων⁴. Μεταξύ αυτών αναφέρουμε την προώθηση της βασικής έρευνας, τη συμβολή της έρευνας στη βιομηχανική ανάπτυξη, τη στήριξη των τοπικών κοινωνιών και των περιφερειών, την προώθηση της διά βίου μάθησης, την προετοιμασία ενός διαρκώς αυξανόμενου και διαφορετικού πληθυσμού σπουδαστών για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, η οποία χαρακτηρίζεται από αλλαγή, αβεβαιότητα και υψηλές απαιτήσεις απόδοσης.

Όπως και στους άλλους τομείς του δημόσιου τομέα, οι κυβερνήσεις θεώρησαν τη διαχείριση και την αγορά ως τα μέσα που καθιστούν την ανώτατη εκπαίδευση όσο το δυνατό ισχυρότερη και ικανότερη σε σχέση με ό,τι απαιτείται από αυτή να αποδώσει.

Σε αυτό το πλαίσιο της δημόσιας διαχείρισης, αναδύθηκε η πολιτική θεωρία για την αξιολόγηση ως οργάνου δημόσιας λογοδοσίας και λογικής διαχείρισης με το σκεπτικό ότι είναι δυνατό να γίνονται έγκυρες αξιολογήσεις, οι οποίες βασίζονται σε ποσοτικές μετρήσεις και στοιχεία, και μπορούν να χρησιμοποιούνται ως βάση λογοδοσίας και ως μοχλός για την επίτευξη της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση⁵.

Από την αγορά οι αξιολογήσεις κρίθηκε ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να πληροφορήσουν μια ευρεία γκάμα καταναλωτών (σπουδαστές, εργοδότες, χρήστες της έρευνας και των συμβουλευτικών υπηρεσιών, κυβερνήσεις) ώστε να «πουλήσουν» ή να επηρεάσουν τη δομή της⁶. Έτσι οι αξίες της δημόσιας διαχείρισης θεωρήθηκε ότι μπορούν να επηρεάσουν τις αξίες της αγοράς και το αντίστροφο.

Για την επικουρική πολιτική στον τομέα της εκπαίδευσης που ασκεί η Ε.Ε. έχει στρατηγική σημασία η ανάπτυξη, η ανταγωνιστικότητα και η απασχόληση, που μπορούν να επιτευχθούν μέσω της αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού⁷. Η θέση του ατόμου, δεδομένων των τρεχουσών αλλαγών, εξαρτάται από τις γνώσεις που καταφέρνει να αποκτήσει, από την αξιοποίηση της πρόσβασης στις πληροφορίες και τη γνώση, από την τροποποίηση που επιφέρει στις ικανότητές του, ανάλογα με τις

¹ Βλ. σχετικά δικτυακό τόπο Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού : “Διαδικασία της Μπολόνια” και Εκθέσεις του “Ευρωπαϊκού Δικτύου Διασφάλισης της Ποιότητας (ENQA)”, για τα οποία γίνεται εκτενής λόγος στη συνέχεια.

² όπ.π., σελ. 9, υποσ. 7

³ Task Force, 1993, σ. 13-15

⁴ Βλ. σχετικά: Task Force, όπ.π., Henkel, M., 1998, σ. 291, Eurydice, 2000, European Commission, 2000 (όπ.π.), ENQA, 2005c

⁵ Task Force, Ανθρώπινο Δυναμικό, Κατάρτιση και Νεότητα, 1993

⁶ Βλ. σχετικά: Ανδρέου, Απ. όπ.π.

⁷ Βλ. σχετικά, Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010, όπ.π.

αναπροσαρμογές των συστημάτων εργασίας στην κοινωνία της γνώσης¹. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο του ανθρώπινου παράγοντα, σύμφωνα άλλωστε με τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου², στην οποία βασίζεται η Ε.Ε.

Οι προωθούμενες δράσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση αποσκοπούν στη διαμόρφωση ενός κοινωνικοπολιτικού μοντέλου για την Ευρώπη, ικανού να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού, σύμφωνα με το στρατηγικό στόχο της Λισαβόνας³.

Σύμφωνα με τα κείμενα που εκφράζουν το σύγχρονο λόγο της Ε.Ε. και τις αρχές του αποκαλούμενου «νεοφιλελευθερισμού δεύτερης γενιάς⁴», προωθείται η συμβολή του κράτους για την επίτευξη του στόχου της οικονομικής ευημερίας και της κοινωνικής συνοχής, όχι μέσω της απλής λειτουργίας των απελευθερωμένων αγορών, αλλά κυρίως μέσω της μάθησης, η οποία θεωρείται ότι αποτελεί προϋπόθεση για τη δημιουργία οικονομίας υψηλών ικανοτήτων και υψηλών μισθών. Το κράτος πλέον και η αγορά πρέπει να λειτουργούν με συμπληρωματικό τρόπο και οι κρατικές πολιτικές να δίνουν προτεραιότητα στην εκπαίδευση.

Ως προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση δίνεται προτεραιότητα στη βελτίωση της ποιότητάς της και στον επανακαθορισμό της αποστολής των Πανεπιστημίων με στόχο την ανάπτυξη μιας «εκπαιδευτικής αγοράς» και τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΧΑΕ) μέχρι το 2010, λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές που διαδραματίζονται από την παγκοσμιοποίηση, τη ραγδαία

¹ ό.π., σελ. 8, υποσ. 1

² Για τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, βλ. σχετικά στο κλασικό έργο του Schultz, T. W., 1971 και στη Φραγκουδάκη, Α., 1985, σ. 23-37

³ Βλ. σχετικά επίσημη ιστοσελίδα της Ε.Ε. για την εκπαίδευση. <http://europa.eu.int/comm/education/policies/> και πιο συγκεκριμένα :

- Ανακοίνωση της 5^{ης} Φεβρουαρίου /*COM/2003/0058 Τελικό */ -Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης

- Σύσταση (ΕΚ) αριθ. 561/98 του Συμβουλίου της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 1998, σχετικά με την ευρωπαϊκή συνεργασία για την εξασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Επίσημη Εφημερίδα L 270 της 07.10.1998)

- Ανακοίνωση της Επιτροπής της 10^{ης} Ιανουαρίου 2003 – Αποδοτικές επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση: επιτακτική ανάγκη για την Ευρώπη COM(2002)779 τελικό

- Ανακοίνωση της Επιτροπής της 20^{ης} Απριλίου 2005 – Κινητοποίηση του πνευματικού δυναμικού της Ευρώπης: ενδυνάμωση των πανεπιστημίων ώστε να εξασφαλιστεί η πλήρης συμβολή τους στη στρατηγική της Λισσαβόνας COM(2005) 152 τελικό.

- Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Φεβρουαρίου 2006, σχετικά με την προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας που στοχεύει στην εξασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

- Βρυξέλες 20/4/2005, Growth and Jobs, Τριτοβάθμια Εκπαίδευση : Τα Πανεπιστήμια πρέπει να αξιοποιήσουν πλήρως το δυναμικό τους για να συμβάλουν στη στρατηγική της Λισσαβόνας.

- Ε.Ε., Στρατηγική Λισσαβόνας για την ποιοτική αξιολόγηση. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/el/cha/C00003.htm> (25/4/2006)

- Ε.Ε., Μεταρρύθμιση των πανεπιστημίων στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c11078.htm> (21/11/2006)

- Ε.Ε., Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης (Ανακοίνωση από την Επιτροπή /*COM/2003/0058 τελικό*/). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c11067.htm> (21/11/2006)

⁴ Ο νεοφιλελευθερισμός πρώτης γενιάς (δεκαετία '80 και αρχές '90) κορυφώθηκε την περίοδο 89-93, όταν δηλαδή στην Ευρώπη δημιουργήθηκε προσωρινή οικονομική ανάκαμψη και πολιτικές επιτυχίες, όπως η κατάρρευση της ΕΣΣΔ και ανατολικών χωρών, η γερμανική ενσωμάτωση και η υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχτ. Από τις αρχές του 1994 αρχίζει η αμφισβήτηση του νεοφιλελευθερισμού της πρώτης γενιάς. Οι οικονομικοί και κοινωνικοί δείκτες επιδεινώνονται, το ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα κλυδωνίζεται, τα δημογραφικά της Δανίας – Γαλλίας, που παρουσιάζουν υψηλά αρνητικά ποσοστά για τη συνθήκη του Μάαστριχτ, εκφράζουν πολιτική αμφισβήτηση.

είσοδο και χρήση των νέων τεχνολογιών σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής και την επιτάχυνση της επιστημονικής και τεχνικής επανάστασης.

Πρωθώντας την αξιολόγηση με στόχο τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα εργάζονται προς την κατεύθυνση της μετατροπής της Ε.Ε. στην περισσότερο ανταγωνιστική οικονομία της γνώσης διεθνώς. Η Σύσταση του 98 παρέχει συγκεκριμένες οδηγίες για τη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας των τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών συστημάτων, προκειμένου να προωθήσουν το στόχο της ανταγωνιστικότητας μέσω συγκεκριμένων κατευθύνσεων. Η Σύσταση του 2006/143/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Φεβρουαρίου 2006 παρέχει οδηγίες για την περαιτέρω ευρωπαϊκή συνεργασία με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση¹.

Από την άλλη πλευρά οι θεωρητικοί που έχουν ως αφετηρία το ότι η εκπαίδευση συμβάλλει στη διευρυμένη αναπαραγωγή των υφιστάμενων κοινωνικών σχέσεων σε μια συγκεκριμένη κοινωνία κάτω από συγκεκριμένους κάθε φορά όρους και συνθήκες, που είναι ιστορικά διαμορφωμένες, υποστηρίζουν ότι η αξιολόγηση αποτελεί πολιτικό εργαλείο ελέγχου κι ότι δεν είναι δυνατό να κατανοηθεί έξω από τη διασύνδεσή της με την ευρύτερη λειτουργία της εκπαίδευσης στη διευρυμένη αναπαραγωγή των υφιστάμενων κοινωνικών σχέσεων. Επιπλέον υποστηρίζουν ότι η αξιολόγηση αναιρεί τις δημοκρατικές κατακτήσεις της Ευρώπης, οδηγώντας το ακαδημαϊκό πανεπιστήμιο στην παραγωγή υπηρεσιών εκπαίδευσης. Αυτό εκτιμάται ότι συμβαίνει, διότι η αξιολόγηση της ποιότητας βασίζεται στην απουσία σταθερών κριτηρίων, αρχών και αξιών και εγγυήσεων και η «ποιότητα» ταυτίζεται με ό,τι κάθε στιγμή υπαγορεύουν οι όροι του ανταγωνισμού των κεφαλαίων, εγγράφοντας το «πνεύμα της επιχείρησης» στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης για την προσέλκυση πελατών στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες που παρέχουν².

Επιπλέον η αξιολόγηση θεωρείται ότι μετατρέπει την πανεπιστημιακή παιδεία σε τυποποιημένο εμπόρευμα, καθώς μεταξύ άλλων επιδιώκει τη μεταρρύθμιση του διδακτικού περιεχομένου των προγραμμάτων σπουδών σύμφωνα με τις κατευθύνσεις των αναγκών της οικονομίας. Επισημαίνεται στο σημείο αυτό η καλλιέργεια μέσω της προώθησης της αξιολόγησης του μύθου ότι κύρια αιτία της ανεργίας είναι η αναντιστοιχία του περιεχομένου των σπουδών προς τις δεξιότητες που απαιτεί η αγορά εργασίας από τους πτυχιούχους³.

Η αξιολόγηση ποιότητας μέσω ποσοτικών δεικτών επισημαίνεται ότι δεν μπορεί να αξιολογήσει την «ποιότητα» των δημοσιεύσεων ή των διατριβών, την ακαδημαϊκή εγκυρότητα των επιστημονικών κρίσεων, τις παιδαγωγικές και μεθοδολογικές προϋποθέσεις των μαθήσεων. Η ουσιαστική δε αποτίμηση του συνόλου του διδακτικού και ερευνητικού έργου των πανεπιστημίων και των πανεπιστημιακών κρίνεται ότι απαιτεί τόσο χρόνο και κόστος, που καθιστούν την αξιολόγηση ανέφικτη ή έστω ασύμφορη. Έτσι το μόνο που μπορεί να αξιολογηθεί καταλήγει να είναι ό,τι μπορεί να τυποποιηθεί σε ομογενοποιημένους ποσοτικούς δείκτες που κάθε άλλο παρά στον εμπλουτισμό των επιστημών καταλήγει. Κριτήριο για την αποτίμηση των προγραμμάτων σπουδών δεν είναι πλέον η επιστημονική τους

¹ Βλ. διεξοδικότερα στο κεφάλαιο 3.3.1., 3.3.ΙΙ. και 3.3.ΙΙΙ

² Βλ. σχετικά Apple, Μ., 2002, σ. 99-110, Μαυρογιώργος, Γ., 2003, τ. Α', σ. 295-308, Νούτσος, Χ., *Η ιδεολογία της αξιολόγησης στην εκπαίδευση, Σοφοί και ΑΕΙ, Για το Πανεπιστήμιο, Αξιολογικά*. Άρθρα από την προσωπική του ιστοσελίδα <http://phedps.uoi.gr/cnoutsos/>, Γρόλλιος, Γ. Δ., 1999, σ. 43-70

³ Γρόλλιος, όπ.π.

επάρκεια αλλά η αναγνώριση από την αγορά των επαγγελματικών δεξιοτήτων με τις οποίες εφοδιάζονται οι πτυχιούχοι. Το πτυχίο υποτάσσεται στην ιδεολογία της αγοράς. Ο κάθε φοιτητής γίνεται υπεύθυνος για την κατάρτιση του προγράμματος απόκτησης των επαγγελματικών του δεξιοτήτων. Η έννοια του προγράμματος σπουδών αυτονομείται από τις επιστήμες και συντίθεται από «ενότητες» μαθήσεων, που υποστηρίζουν τη ζήτηση δεξιοτήτων από την αγορά εργασίας¹.

Η «διά βίου εκπαίδευση», η «συγκρισιμότητα» και «τυποποίηση των σπουδών και των πτυχίων», οι «διδασκτικές μονάδες», το «Παράρτημα Σπουδών» είναι προσχήματα για την αξιολόγηση, που οδηγούν στην επιδιωκόμενη «συγκρισιμότητα και αντιστοίχιση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και τίτλων σπουδών» της ανώτατης εκπαίδευσης. Χαρακτηριστικό στοιχείο της νεοφιλελεύθερης στρατηγικής για την ανώτατη εκπαίδευση θεωρείται και η θεσμοθέτηση των τριών κύκλων σπουδών, που οδηγούν στην εκποίηση του δημόσιου ευρωπαϊκού πανεπιστημίου με την κατάργηση του επιστημονικού περιεχομένου των βασικών σπουδών, τη μετατροπή των μεταπτυχιακών σπουδών σε εγκύκλιες συμπληρωματικές σπουδές επαγγελματικής εξειδίκευσης².

Με τα παραπάνω μέτρα που προωθούνται από τη νεοφιλελεύθερη πολιτική της Ε.Ε. οι επικριτές της αξιολόγησης υποστηρίζουν ότι δημιουργούνται πανεπιστήμια πολλών ταχυτήτων και κέντρα πανεπιστημιακής αριστείας. Μέσω της περικοπής των δημοσίων δαπανών, οι κυβερνήσεις εκβιάζουν τα «μαζικά» πανεπιστήμια να προσαρμόσουν τις δραστηριότητές τους στην προσφορά μαζικής κατάρτισης απασχολήσιμων πτυχιούχων και να αναζητήσουν τους αναγκαίους πόρους στην αγορά. Έτσι τα πανεπιστήμια θεωρείται ότι χάνουν την ακαδημαϊκή τους φυσιογνωμία και μετατρέπονται σε κέντρα μετα-λυκειακής επαγγελματικής κατάρτισης, ενώ η διδασκαλία των επιστημών και η προωθημένη ή η βασική έρευνα ανατίθενται σταδιακά στα λεγόμενα «κέντρα αριστείας». Η προτεραιότητα μετασχηματισμού της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης σε μηχανισμό μαζικής κατάρτισης κρίνεται ότι προσβάλλει την πανεπιστημιακή αυτοτέλεια και τα ίδια τα επιστημονικά αντικείμενα, που αποτελούν τη βάση του ακαδημαϊκού ευρωπαϊκού πανεπιστημίου³.

Τα ανωτέρω, που περιγράφουν το μοντέλο του «επιχειρηματικού πανεπιστημίου», υποστηρίζεται ότι υπηρετούν την ανάγκη εξάλειψης των μη αποδοτικών επενδύσεων του δημοσίου στην ανώτατη εκπαίδευση και ότι προσανατολίζουν τους θεσμούς και τα πρόσωπα στην αναζήτηση ιδιωτικών επενδύσεων. Έτσι τα πανεπιστήμια «χειραφετούμενα» από την κρατική χρηματοδότηση, συμπεραίνεται ότι ωθούνται στην επιχειρηματικότητα, στη διοίκησή τους από στελέχη με ειδικότητα στο μάντζμεντ, στη σύνδεση της αξιολόγησης με τον έλεγχο του βαθμού προώθησης των διαδικασιών της Μπολόνιας και τη χρηματοδότηση των ιδρυμάτων με το διαρκή έλεγχο του βαθμού υποδείξεων της αξιολόγησης⁴.

Η αξιολόγηση όμως, όπως προαναφέρθηκε, δεν είναι μια διαδικασία ξένη ως προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αντίθετα βρίσκεται στο επίκεντρό της ως ουσιαστικό στοιχείο για την προώθηση της επιστημονικής γνώσης και της διαπίστωσης της ακαδημαϊκής φήμης και απόδοσης των πτυχίων. Μέσω της αξιολόγησης αποτιμάται η νέα γνώση, κατατάσσονται οι σπουδαστές, «πιστοποιούνται» τα προσόντα και οι τίτλοι σπουδών των αποφοίτων,

¹ Θεοτοκάς, Ν. & Πετραλιάς, Ν., 1999, σ. 18-25

² Βλ. σχετικά στο : Κάτσικας, Χ., 2005, σ. 59-98

³ Θεοτοκάς, Ν. πρόλογος στο : Κάτσικας, ό.π., 9-22

⁴ Μαυρουδέας, Σ., 2005, σ. 101-152

προσλαμβάνονται και εξελίσσονται οι ακαδημαϊκοί καθηγητές, ισχύουν κοινά επίπεδα και κριτήρια αναφοράς εντός του ίδιου ή μεταξύ διαφορετικών συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης και προωθείται γενικότερα η ποιοτική εκπαίδευση.

Είναι γεγονός ωστόσο ότι η αξιολόγηση είναι και μια πολιτική διαδικασία. Δεν είναι τυχαίο το ότι οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις στην προσπάθειά τους να αναπτύξουν συστήματα αξιολόγησης για την ανώτατη εκπαίδευση τοποθέτησαν την αξιολόγηση στο επίκεντρο των πολιτικών τους. Την πολιτική διάσταση της αξιολόγησης¹ τονίζουν επίσης οι διάφορες προσεγγίσεις και τα ερωτήματα που αφορούν στους στόχους της, στην προώθηση και την εφαρμογή της. Τέτοια ερωτήματα έχουν να κάνουν με το εάν είναι δυνατή η μεταφορά της προσέγγισης διαδικασιών ολικής ποιότητας στα εκπαιδευτικά συστήματα της ανώτατης εκπαίδευσης, με το τι θεωρείται «ποιότητα» στην ανώτατη εκπαίδευση, τι μπορεί να την προάγει, ποια γνώση θεωρείται χρήσιμη, ποιοι είναι οι ειδικοί που αξιολογούν (peers). Είναι οι άνθρωποι των οποίων η φήμη πηγάζει από την έρευνά τους και την παιδαγωγική τους κατάρτιση ή αυτοί των οποίων η εμπειρία στηρίζεται στη διδασκαλία ή και τα δυο; Ποια είναι η φύση της γνώσης που απαιτείται από τους αξιολογητές; Άραγε η αξιολόγηση προϋποθέτει τη γνώση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, του τι κάνει τους φοιτητές ικανούς να μάθουν, την ουσιαστική γνώση του μαθήματος; Σε αυτή την περίπτωση, γίνεται φανερό ότι τα κριτήρια αξιολόγησης συνδέονται με την εκπαιδευτική θεωρία, την ψυχολογία μάθησης, ή ακόμη από την εκπαιδευτική τεχνολογία, ζητήματα που οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί θεωρούν ότι βρίσκονται έξω από την αρμοδιότητά τους και δεν αξίζουν την προσοχή τους. Τελικά η αξιολόγηση μπορεί να θεωρηθεί έγκυρη ή μέχρι ποιο βαθμό; Άλλα ερωτήματα αφορούν στο είδος των ερωτήσεων που υποβάλλονται σε αυτούς που αξιολογούνται, στους όρους κάτω από τους οποίους τίθενται οι ίδιες ερωτήσεις και στην απόδειξη της αξίας τους.

Τα ζητήματα αυτά, που προκύπτουν κατά ένα σημαντικό βαθμό από το «αξιολογικό καθεστώς», σύμφωνα με ορισμένους θεωρητικούς της αξιολόγησης αντικατοπτρίζουν τον τρόπο με τον οποίο η κυριαρχία των ακαδημαϊκών έρχεται σε αντίθεση με ένα ευρύ φάσμα συντελεστών, που διαδραματίζουν και διεκδικούν ρόλους στο χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης. Υποστηρίζεται δηλαδή ότι αυτοί που ανέκαθεν ασχολούνταν με την ανώτατη εκπαίδευση, τώρα αναγκάζονται να αναθεωρήσουν κάποια από τα βασικά αντιληπτικά και επιστημολογικά θέματα της θεωρίας της αξιολόγησης και της πρακτικής².

Η δική μας θεωρητική αφετηρία είναι η εξής:

⇒ Η πρακτική της αξιολόγησης της ποιότητας συνδέεται με την ιστορική - κοινωνική πραγματικότητα της Ε.Ε. καθώς επίσης με την προώθηση τόσο της ιδεολογίας της όσο και των πολιτικών - οικονομικών της στόχων. Ως εκ τούτου δεν αποτελεί αφηρημένη δεοντολογία ούτε ουδέτερο οργανωτικό θέμα που εξυπηρετεί γενικόλογους σκοπούς της κοινωνίας. Πίσω από τα κείμενα της Ε.Ε. που αφορούν στην αξιολόγηση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπάρχουν διακυβεύματα σε εκπαιδευτικό, ιδεολογικό, πολιτικό επίπεδο με αντίστοιχες εκπαιδευτικές, ιδεολογικές και κοινωνικές προεκτάσεις.

⇒ Η τεχνοκρατική ιδεολογία³ που συνοδεύει την αξιολόγηση και οι έννοιες της μέτρησης, της ποιότητας του ανταγωνισμού, της πιστοποίησης της αξιολόγησης φέρουν μαζί τους τον κίνδυνο αφενός μεν της προώθησης της αγοραίας λογικής και των κριτηρίων που απορρέουν από αυτή στο περιεχόμενο και την κοινωνική

¹ Henkel, M., 1998, σ. 290

² όπ.π, σ. 294

³ Νούτσος, Χ., Η ιδεολογία της αξιολόγησης στην εκπαίδευση, όπ.π. και Neave, G. 1998, σ. 266 κ.ε.

λειτουργία του πανεπιστημίου αφετέρου δε του περιορισμού της αποστολής του στην «παραγωγή» απασχολήσιμων πτυχιούχων με δεξιότητες που έχουν τη δυνατότητα να καλύπτουν τις ανάγκες της ενιαίας αγοράς της Ε.Ε.

⇒ Η κατανόηση της σημασίας των διατυπώσεων – προτάσεων της Ε.Ε. περί αξιολόγησης συμβάλλει στη συνειδητοποίηση του «αξιολογικού καθεστώτος» και του τρόπου με τον οποίο αυτό δομείται, της σκοπιμότητας και των συνεπειών της αξιολόγησης για το πανεπιστήμιο και για την κοινωνία ευρύτερα καθώς επίσης του ρόλου που προδιαγράφεται να «διεκπεραιώνεται» από το πανεπιστήμιο και τους πολίτες των σύγχρονων κοινωνιών.

⇒ Στο πλαίσιο του διαλόγου που αναπτύσσεται σχετικά με την αξιολόγηση, που αποσκοπεί στη διασφάλιση της ποιότητας, δεν πρέπει να περιοριζόμαστε στην ολοκληρωτική απόρριψή της ή στην παροχή απαντήσεων με ερωτήματα που θέτουν ψευδοπροβλήματα ή ψευδοδιλήμματα¹. Είτε η αξιολόγηση συμβάλλει στη μεταρρύθμιση του ΕΧΑΕ και στην υποστήριξη του στρατηγικού στόχου της Λισσαβόνας είτε είναι ο βασικός μοχλός της επίθεσης της Ε.Ε. για τη μετάλλαξη του πανεπιστημίου σύμφωνα με τις επιδιώξεις της αγοραίας λογικής, το πανεπιστήμιο και η ακαδημαϊκή του κοινότητα οφείλουν να εστιάζουν σε θέματα που έχουν να κάνουν με την καλλιέργεια της υποδομής του εκδημοκρατισμού, τη δημοκρατικοποίηση της διδασκαλίας και την ουσιαστικοποίηση των σπουδών. Η θέση αυτή πηγάζει κι ενισχύεται από την εμπειρία της ιστορίας του πανεπιστημίου, που αποδεικνύει ότι παρόλο που ένα θεσμικό πλαίσιο μπορεί να επηρεάσει το ρόλο του, αυτό που είναι σημαντικό είναι η αναπαραγωγή των δομών του από τις ίδιες τις δυνάμεις του, κατοχυρώνοντας σταδιακά τις κατακτήσεις του προς τον εκδημοκρατισμό². Προς αυτή την κατεύθυνση θεωρούμε ότι μπορεί να βοηθήσει η ανάπτυξη και επεξεργασία μιας ξεκάθαρης ιδέας για την επιστήμη, τη γνώση και το πανεπιστήμιο, η οποία μπορεί να συγκροτήσει τη βάση για μια συνολική πρόταση για το πανεπιστήμιο, την εκπαίδευση και την κοινωνία.

Στοχοθεσία

Η διερεύνηση του ζητήματος της αξιολόγησης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στο πλαίσιο της Ε.Ε. μετά τη Σύσταση του '98 και της «αποστολής» των πανεπιστημίων ξεκινά από ερευνητικό ενδιαφέρον και μια σαφή κριτική διάθεση απέναντι σε αυτό, καθώς θεωρούμε, ότι συνδέεται με τη δεδομένη κοινωνική πραγματικότητα της Ε.Ε., τους θεσμούς και τις δομές των επιμέρους χωρών της και διεθνώς, και επιπλέον ότι από την προώθησή του επιδιώκονται συγκεκριμένα πολιτικά αποτελέσματα, τα οποία δεν είναι αξιολογικά ουδέτερα.

Θα επιδιώξουμε μέσω της λεπτομερούς εξέτασης της πορείας της αξιολόγησης, ιδιαίτερα μετά τη Σύσταση του 98, να αναδείξουμε τους κατευθυντήριους άξονες και τις μορφές που προσλαμβάνει η επικουρική δράση της Ε.Ε. στον τομέα της εκπαίδευσης αναφορικά με το θέμα σε επίπεδο λόγου και σε επίπεδο πράξης.

Με την ανάλυση του πολιτικού, ιδεολογικού, παιδαγωγικού λόγου σχετικά με το ζήτημα της ποιοτικής αξιολόγησης και τη συσχέτισή του με τις γενικότερες κοινωνικοπολιτικές διεργασίες στην Ε.Ε. θα επιχειρήσουμε να αποδείξουμε ότι το ζητούμενο για την αξιολόγηση, τη σύγκλιση των διαδικασιών ποιότητας στην

¹ Νούτσος, Χ., όπ.π.

² Κωτσιόπουλος, Τ., 1979, σ. 50

τριτοβάθμια εκπαίδευση και την αποστολή των πανεπιστημίων σε επίπεδο Ε.Ε., είναι συστατικό στοιχείο των νεοφιλελεύθερων πολιτικών δεύτερης γενιάς.

Μελετώντας τα αποτελέσματα της εφαρμογής της Σύστασης του '98, θα επιδιώξουμε να διερευνήσουμε τις δυνατότητες και τα όρια της επίδρασης της Σύστασης στην εκπαιδευτική πραγματικότητα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σε εθνικό επίπεδο και διεθνώς καθώς και την πορεία της ευρωπαϊκής σύγκλισης των διαδικασιών ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον θα επιδιώξουμε να διαπιστώσουμε τις αντιφάσεις που σημειώνονται κατά την εφαρμογή της αξιολόγησης κι οι οποίες την οριοθετούν.

Από την παρουσίαση του τι ισχύει σήμερα σχετικά με την «αξιολόγηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης» στην Ε.Ε., αλλά και παγκοσμίως, της πορείας διαμόρφωσης των συστημάτων αξιολόγησης και των φορέων αξιολόγησης, του «ποιος»; «τι»; «πώς»; αξιολογεί και διασφαλίζει την ποιότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, επιδιώκουμε να αναδείξουμε κάποιους από τους κεντρικούς προσανατολισμούς γύρω από το θέμα και τις σχετικές υφιστάμενες τάσεις που διαγράφονται.

Από τον τρόπο προώθησης και διαχείρισης της αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στοχεύουμε να καταγράψουμε παράλληλα δείκτες, που σχετίζονται με την επικουρική δράση της Ε.Ε., τις εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές των κρατών της, τη δραστηριότητα και την πολιτική των διεθνών οργανισμών, τα κυριότερα προβλήματα, τις προτεραιότητες, τις δυσκολίες, τους νεωτερισμούς, τις καινοτόμες προσπάθειες και πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών συστημάτων, τις ιδιαιτερότητες που διαμορφώνονται ανάλογα με το κοινωνικοπολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο, αναφορικά με ένα κοινό για όλους ζήτημα, αυτό της αξιολόγησης και της διασφάλισης της ποιότητας.

Με τη διερεύνηση των ανωτέρω επιδιώκουμε να φτιάξουμε μια βάση για την κατανόηση του πώς το εθνικό εμπλέκεται με το διεθνικό, πώς το τοπικό συμβάν μπορεί να επηρεάσει διεθνείς αλλαγές, πώς τα παγκόσμια προβλήματα γίνονται και τοπικά. Σ' αυτό το πλαίσιο, μεταξύ των στόχων της έρευνας, τέθηκε και η κατανόηση των πολλαπλών πλαισίων εντός των οποίων λαμβάνουν χώρα οι συγκεκριμένες διαδικασίες – εξελίξεις και η κατανόηση των σχέσεων αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης που δημιουργούνται μεταξύ τους. Διότι, αν και το πλαίσιο της Ε.Ε. κυριαρχεί, ως τέτοιο έχει νόημα και λόγο ύπαρξης μόνο όταν υπάρχει ανταπόκριση από τα εθνικά πλαίσια των χωρών που ανήκουν στην Ε.Ε. καθώς επίσης όταν υπάρχει συνεργασία με το διεθνές πλαίσιο, στο οποίο η Ε.Ε. επιδιώκει να λειτουργεί αποτελεσματικά και να κυριάρχει.

Όλοι οι στόχοι μας προγραμματίστηκαν να διερευνηθούν σε σχέση με την αποστολή του σύγχρονου πανεπιστημίου, στο οποίο η αξιολόγηση αφορά.

Με την προώθηση των ερευνητικών μας στόχων, επιδιώκουμε να συμβάλουμε:

⇒ στον εμπλουτισμό του σύγχρονου διαλόγου και προβληματισμού ως προς την αξιολόγηση με στόχο τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την αποστολή του σύγχρονου πανεπιστημίου,

⇒ στην παροχή επίκαιρων και ερμηνευτικών για το θέμα στοιχείων,

⇒ στη διαπίστωση των προτεραιοτήτων, ορίων και προοπτικών του θέματος,

⇒ στην ανάδειξη της παγκόσμιας διάστασής του

⇒ στην κριτική προσέγγιση και σύνδεσή του με την ευρύτερη πολιτική, κοινωνική και οικονομική κατάσταση που επικρατεί, το «συγκείμενο» στο οποίο λειτουργεί και με το οποίο αλληλεπιδρά.

Τα όρια του θέματος

Κατά την εξέλιξη της ερευνητικής διαδικασίας, διαπιστωνόταν ότι η αξιολόγηση των πανεπιστημίων στην Ε.Ε. με στόχο τη διασφάλιση της ποιότητας συνδέεται με ένα πλήθος παραμέτρων που προσφέρονται προς διερεύνηση. Αυτό συμβαίνει καθώς στην προώθησή της εμπλέκονται οργανισμοί, ιδρύματα, πρόσωπα, πολιτικές, δράσεις, όπως οι εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές, η επικουρική δράση της Ε.Ε. στον τομέα της εκπαίδευσης, η διεθνής εκπαιδευτική πραγματικότητα, διεθνείς οργανισμοί, πανεπιστήμια, φοιτητές, γονείς, επιχειρήσεις, φορείς διασφάλισης της ποιότητας, πλήθος οργανώσεων και ενώσεων.

Το βασικό πλαίσιο της έρευνας αποφασίστηκε να περιοριστεί στη διερεύνηση της πορείας της αξιολόγησης με στόχο τη διασφάλιση της ποιότητας σε επίπεδο Ε.Ε. σύμφωνα με τα όσα απορρέουν από την επικουρική δράση της Ε.Ε. και στην εξέταση της σύνδεσης της προωθούμενης μορφής αξιολόγησης με την αποστολή του σύγχρονου πανεπιστημίου.

Τις θεσμικές εξελίξεις στο ζητούμενο της Ε.Ε. για σύγκλιση των διαδικασιών ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση θεωρήσαμε σκόπιμο να τις παρουσιάσουμε στο Παράρτημα Ι της εργασίας μαζί με επιμέρους εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές χωρών της Ε.Ε. ως προς την αξιολόγηση. Στο Παράρτημα περιγράφεται επίσης συνοπτικά το διεθνές πλαίσιο, που αφορά στην αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ερευνητικά ερωτήματα

Κατά την εξέλιξη της ερευνητικής προσπάθειας προέκυπτε ένα διαρκώς αυξανόμενο πλήθος ερωτημάτων, που κέντριζαν το ερευνητικό ενδιαφέρον.

Κάποια ερευνητικά ερωτήματα στα οποία οδηγηθήκαμε αφορούν στα εξής:

⇒ Πού επικεντρώνεται ο προβληματισμός / το ενδιαφέρον στον τομέα της αξιολόγησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο, βάσει των αρχών της Μπολόνια, των θεσμικών κατευθύνσεων της Ε.Ε. και σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Διασφάλισης Ποιότητας (ENQA);

⇒ Πώς διαμορφώνεται η κατάσταση στην αξιολόγηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε επίπεδο Ε.Ε. και με ποια επιχειρήματα;

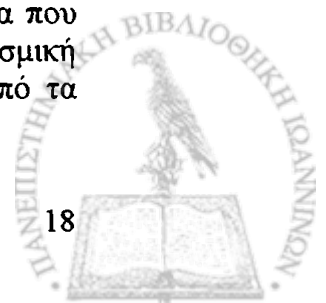
⇒ Η πορεία δημιουργίας και εξέλιξης των εθνικών συστημάτων αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας θα οδηγήσει τελικά στη σύγκλιση; Πώς;

⇒ Ο εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης είναι αρκετός; Μήπως παράλληλα απαιτείται η σε βάθος κατανόηση των διαφορετικών εθνικών πλαισίων;

⇒ Το γεγονός ότι τα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης είναι σύνθετα και μεταβάλλονται, μήπως δημιουργεί δυσκολίες στην εξωτερική διασφάλιση ποιότητας;

⇒ Ποιες είναι οι κυρίαρχες ιδεολογίες που προωθούν οι σχετικές εκπαιδευτικές πολιτικές των κρατών – μελών, η επικουρική πολιτική της Ε.Ε. και η διεθνής εκπαιδευτική πολιτική;

⇒ Με την κοινή γραμμή που χαράσσεται για τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις και την αξιολόγηση σε επίπεδο Ε.Ε., κάθε χώρα και κάθε κοινωνία αναγκάζεται ταυτόχρονα από τη μία μεριά να διαχειρίζεται την πολιτισμική ποικιλομορφία που δημιουργείται στο εσωτερικό της και από την άλλη να διασφαλίζει την πολιτισμική της οντότητα. Επιπλέον το πανεπιστήμιο καλείται να ανταποκριθεί εκτός από τα

ανωτέρω σε πολλαπλούς και συχνά αντιτιθέμενους στόχους, ενώ ήδη το ίδιο θεωρείται ότι διέρχεται από μία κατάσταση κρίσης. Είναι τελικά δυνατό και κάτω από ποιες συνθήκες το πανεπιστήμιο να ανταποκριθεί στην αποστολή του και στις απαιτήσεις της αξιολόγησης;

⇒ Η σχετική στρατηγική που ακολουθείται από την Ε.Ε. στο πλαίσιο της Διαδικασίας της Μπολόνια ως προς την αξιολόγηση και τη βελτίωση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία έχει σχεδιαστεί σύμφωνα με οικονομικά κριτήρια (... να γίνει η Ευρώπη η ανταγωνιστικότερη οικονομία της γνώσης) κατανοεί άραγε την πραγματική λειτουργία του πανεπιστημίου;

⇒ Ποια είναι η ευθύνη που το ίδιο το πανεπιστήμιο μπορεί και επιπλέον επιθυμεί να αναλάβει μέσα στη διαρκώς εξελισσόμενη κοινωνική πραγματικότητα που χαρακτηρίζεται από τις συνεχείς αλλαγές στην τεχνολογία την οικονομία και την απασχόληση;

⇒ Εμπίπτει στην αποστολή του πανεπιστημίου η δραστηριοποίησή του προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης της δημόσιας υπο-χρηματοδότησης και των προκλήσεων για εξασφάλιση νέων πόρων, δεδομένης της μαζικοποίησής του;

⇒ Μέσα από την πρακτική της αξιολόγησης πώς προωθείται ο σκοπός της αυτενέργειας των φοιτητών, της διαμόρφωσης από το πανεπιστήμιο κριτικά σκεπτόμενων ανθρώπων και δημοκρατικών πολιτών;

⇒ Ομοίως, σύμφωνα με τη λογική που έχει επικρατήσει σχετικά με το πανεπιστήμιο, η οποία το εκλαμβάνει ως εκπαιδευτικό φορέα που απλά παρέχει στους φοιτητές τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, ώστε όταν αποφοιτήσουν, να καλύψουν με επάρκεια προσόντων τις προσφερόμενες από την αγορά θέσεις εργασίας, πώς προωθείται ο ρόλος του που αφορά στην παραγωγή και μετάδοση της αδέσμευτης γνώσης;

⇒ Στη σύγχρονη μορφή του πανεπιστημίου πώς νοούνται και πώς κατοχυρώνονται οι έννοιες της αυτονομίας, της ακαδημαϊκής ελευθερίας και της αυτοδιοίκησης;

⇒ Ποια είναι η σχέση του σύγχρονου πανεπιστημίου με την κοινωνία και πώς το σημερινό πανεπιστήμιο ισορροπεί ανάμεσα στην εδραιωμένη κοινωνική πεποίθηση για το ρόλο του και στο αίτημα για την ανανέωσή του στο σύγχρονο κόσμο;

⇒ Ποια πρέπει να είναι η οργάνωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ευρύτερα των εκπαιδευτικών συστημάτων ώστε να μπορούν να ανταποκρίνονται στο δυναμικό χαρακτήρα της σύγχρονης κοινωνίας και τις μεταβολές της;

⇒ Τελικά, πόσο ουσιαστικές είναι οι επιχειρούμενες εκπαιδευτικές αλλαγές στο πανεπιστήμιο και στην εκπαίδευση σήμερα ώστε να μπορέσουν να οδηγήσουν στη βελτίωση ή στην αλλαγή των δομικών συνθηκών της κοινωνίας;

⇒ Πώς επαναπροσδιορίζεται ο ρόλος των εκπαιδευτικών, των γονιών και της τοπικής κοινωνίας;

⇒ Ποιος είναι ο ρόλος των κοινωνικών επιστημών για την ανανέωση και τον εκσυγχρονισμό του πανεπιστημίου και του εκπαιδευτικού μας συστήματος;

Περιορίζοντας και συνοψίζοντας τα παραπάνω ερωτήματα, καταλήξαμε στα ακόλουθα βασικά ερευνητικά ερωτήματα :

1. Πώς και γιατί προωθήθηκε η αξιολόγηση από την Ε.Ε. ως μοχλός για τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και ποιες είναι οι επιπτώσεις της εφαρμογής της στα χαρακτηριστικά του πανεπιστημιακού θεσμού;
2. συμβάλλει η αξιολόγηση και κατά ποιο τρόπο σε ευρύτερες μεταρρυθμίσεις πέρα από τις εκπαιδευτικές, που εκφράζουν τις επιδιώξεις της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής της Ε.Ε.;

3. ποιος είναι ο ρόλος του πανεπιστημίου και της πανεπιστημιακής κοινότητας στο πλαίσιο των σχετικών εξελίξεων;

Οι υποθέσεις εργασίας της έρευνας

Με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώσαμε, οδηγηθήκαμε στις εξής υποθέσεις εργασίας:

⇒ Η ρητορική της διασφάλισης της ποιότητας μέσω της αξιολόγησης εικάζεται ότι υποθάλλει ευρύτερες πολιτικές επιδιώξεις της Ε.Ε. Οι φορείς, οι μορφές, τα περιεχόμενα της αξιολόγησης σχετίζονται με την κοινωνική – πολιτική λειτουργία του πανεπιστημιακού θεσμού και στηρίζουν συγκεκριμένες πολιτικές επιλογές και συγκεκριμένους κοινωνικο-πολιτικούς στόχους. Η διερεύνηση των διαδικασιών, πρακτικών και ρυθμίσεων, που συνδέονται με την προώθηση κι εφαρμογή της αξιολόγησης, μπορεί να συμβάλει στον εντοπισμό ταυτόχρονα και των τρόπων με τους οποίους ενσωματώνονται σε αυτή την πρακτική θέματα εξουσίας, ιδεολογίας και ελέγχου.

⇒ Η αξιολόγηση, στην πορεία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που προωθείται από τη Διαδικασία της Μπολόνιας και την Ε.Ε., συναντά εμπόδια, που εικάζεται ότι συναρτώνται από τη μια με την αντιφατική πολιτική της Ε.Ε., η οποία περιορίζει τις δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση, και από την άλλη από εκείνες τις κοινωνικές δυνάμεις, που αρνούνται με διάφορους τρόπους τις κυρίαρχες σχέσεις παραγωγής και την ιδεολογία περί της κοινωνίας της γνώσης.

⇒ Το πανεπιστήμιο υποθέτουμε πως μπορεί, προβάλλοντας σθεναρά τα επιχειρήματά του σε σχέση με την αξιολόγηση, την «κρίση» του και την αποστολή του, να επηρεάσει τη διαμόρφωση των εξελίξεων που το αφορούν, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην αναζήτηση και διαμόρφωση μιας καλύτερης πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και μιας καλύτερης εκπαιδευτικής πολιτικής για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Μεθοδολογία έρευνας

Για την προώθηση της ερευνητικής διαδικασίας αξιοποιήθηκε η ποιοτική μέθοδος έρευνας (ανάλυση περιεχομένου) και η ιστορική - συγκριτική ανάλυση.

Η χρήση δύο μεθοδολογιών επιβλήθηκε από το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας διαπιστωνόταν ότι τόσο το ερευνητικό αντικείμενο όσο και τα ερευνητικά ερωτήματα διαρκώς ανασχηματίζονταν και μετασχηματίζονταν και απαιτούσαν τη διερεύνησή τους άλλοτε με τη μια κι άλλοτε με την άλλη μέθοδο έρευνας. Υιοθετήθηκε έτσι ένας συνδυασμός μεθοδολογιών που θεωρήσαμε ότι ενδείκνυται για την ικανοποιητικότερη απάντηση των ερευνητικών μας ερωτημάτων, για την αποφυγή των αδυναμιών κάθε μεμονωμένης μεθόδου καθώς επίσης για την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Η ποιοτική μέθοδος έρευνας κρίθηκε απαραίτητο να αξιοποιηθεί για την προσέγγιση του αντικείμενου της αξιολόγησης και της διασφάλισης ποιότητας δεδομένου ότι το περιεχόμενο του θέματος από μόνο του δεν μας ενδιαφέρει να αναχθεί σε μετρήσιμες ποσότητες αλλά να διερευνηθεί, να αναλυθεί ως προς τη δομή

και λειτουργία του, τις κοινωνικές σχέσεις που συνδέονται με αυτό με έμφαση στα ποιοτικά, μη μετρήσιμα χαρακτηριστικά του.

Η ιστορική – συγκριτική μέθοδος ανάλυσης κρίθηκε σκόπιμο να υιοθετηθεί προκειμένου να διαπιστωθούν και να εξεταστούν τα υφιστάμενα θεωρητικά πλαίσια ή νέα θεωρητικά πλαίσια που διαμορφώνονται σε σχέση με το πανεπιστήμιο, την αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας στην Ε.Ε., σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες και παγκοσμίως, να αναλυθούν τα ιστορικά δεδομένα και να συνδεθούν με τις σύγχρονες σχετικές κοινωνικές διαδικασίες, τάσεις και φαινόμενα.

Η αναγκαιότητα οργάνωσης του υλικού για την ανάλυσή του με αποτελεσματικό τρόπο διαφάνηκε από την αρχή της διαδικασίας συλλογής του. Έτσι οι πληροφορίες οργανώθηκαν ηλεκτρονικά σε καρτέλες με συγκεκριμένη δομή: (ημερομηνία, τόπος, χρόνος, διάρκεια, συγκεκριμένες πληροφορίες για την απάντηση των ερωτημάτων ή για την ερμηνεία τους, πρόσθετος χώρος για συμπληρωματικές σημειώσεις).

Η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων ξεκίνησε να πραγματοποιείται από το στάδιο συλλογής των δεδομένων. Κι αυτό γιατί πρώτα από όλα έγινε ένας περιορισμός των δεδομένων, όπως κρίθηκε σκόπιμο ερευνητικά, έτσι ώστε να απαντηθούν συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα, που θα οδηγούσαν στην ικανοποιητική ερμηνεία και κατανόηση της αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της Ε.Ε., συγκεκριμένων χωρών της, διεθνώς, των προοπτικών σύγκλισης και της αποστολής του πανεπιστημίου.

Έτσι από ένα ευρύ σύνολο δεδομένων επιλέχθηκαν αυτά που προσιδιάζουν στη θεματική περιοχή της έρευνας, με στόχο την παροχή έμφασης σε αυτά που βρίσκονται στο επίκεντρο της ερευνητικής προσπάθειας.

Μετά τον περιορισμό των δεδομένων καταβλήθηκε προσπάθεια για την παρουσίαση των δεδομένων με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι δυνατή στη συνέχεια η περαιτέρω επεξεργασία και ανάλυσή τους μέσα από συνόψεις δεδομένων, περιλήψεις, αρχειοθέτηση.

Στη συνέχεια επιχειρήθηκε ο έλεγχος και η απόδοση του νοήματος στα δεδομένα της έρευνας. Κατ' αυτό τον τρόπο δομήθηκε το ερμηνευτικό και θεωρητικό πλαίσιο, με στόχο την παροχή συγκεκριμένων απαντήσεων στα ερευνητικά ερωτήματα, την κατανόηση των υπό έρευνα διαδικασιών αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας και της αποστολής του σύγχρονου πανεπιστημίου.

Βήμα - βήμα σχηματίστηκε μια συνεκτική αλληλουχία δεδομένων, ιδεών, εννοιών και αναλυτικών επεξεργασιών περί των διαδικασιών αξιολόγησης, της διασφάλισης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, των δυνατοτήτων σύγκλισης στην Ε.Ε., της σχέσης της αξιολόγησης με την αποστολή του σύγχρονου πανεπιστημίου, που τεκμηριώνεται στη συνέχεια της εργασίας με βάση το ποιοτικό υλικό.

Το ερευνητικό υλικό

Οι πηγές που αξιοποιήθηκαν για τη διερεύνηση του θέματος είναι:

⇒ Κείμενα, εισηγήσεις, ανακοινώσεις, εκθέσεις που προέρχονται από την Ε.Ε., το δίκτυο «ΕΥΡΥΔΙΚΗ», το Συμβούλιο Υπουργών Παιδείας, τη Διαδικασία της Μπολόνια, ευρωπαϊκούς και παγκόσμιους οργανισμούς – δίκτυα (ESIB, EUA, EURASCHE Ο.Ο.Σ.Α., UNESCO), οργανισμούς διασφάλισης ποιότητας με παγκόσμια εμβέλεια

⇒ Ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία σχετική με τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση, με θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής και συγκριτικής εκπαίδευσης, με τη μεθοδολογία των ερευνητικών εργασιών

⇒ Αποσπάσματα του ελληνόγλωσσου και ξενόγλωσσου ημερήσιου και περιοδικού τύπου,

⇒ Εισηγήσεις – ανακοινώσεις - εκθέσεις εμπλεκομένων στη διαδικασία της αξιολόγησης από συνέδρια, συνόδους και σχετικές διαδικασίες

⇒ Οι διαθέσιμες από το ΥΠΕΠΘ σχετικές πηγές στο διαδίκτυο

⇒ Η προσβάσιμη μέσω του διαδικτύου διεθνής βιβλιογραφία και αρθρογραφία,

Για την περιγραφική και την αναλυτική παρουσίαση της οπτικής της Ε.Ε. για το θέμα της αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας δόθηκε βάρος στην εξέταση κι αξιοποίηση των μελετών – εκθέσεων του Ευρωπαϊκού Δικτύου για τη Διασφάλιση της Ποιότητας - ENQA, που έχει εκπονήσει σχετικά στο πλαίσιο της αποστολής της εξελικτικά μέχρι σήμερα, καθώς:

Α) η ENQA αποτελεί τον αναγνωρισμένο από τη Σύσταση του 98 και καθ' ύλην αρμόδιο παράγοντα για την προώθηση του ζητήματος της διασφάλισης της ποιότητας σε επίπεδο Ε.Ε.

Β) οι μελέτες και οι εκθέσεις της είναι επίκαιρες και περιέχουν πολλές απαντήσεις στα ερωτήματα που δημιουργούνται σχετικά με την αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας στον κάθε ενδιαφερόμενο να ασχοληθεί με το θέμα

Γ) Η περίοδος εκπόνησης αυτών συμπίπτει χρονικά με τις εξελίξεις που δρομολογούνται σχετικά με το θέμα.

Στο ίδιο πλαίσιο αξιοποιήθηκαν και τα έργα – εκθέσεις, που έχουν εκπονηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση Πανεπιστημίων (EUA), που εκπροσωπεί και υποστηρίζει τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης 46 ευρωπαϊκών χωρών, προωθώντας πολιτικές ενίσχυσης των πανεπιστημίων ώστε να ανταποκριθούν στις «προκλήσεις του μέλλοντος» και υποστηρίζοντας την ανάπτυξη των διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας.

Για την παρουσίαση του διεθνούς πλαισίου όσον αφορά στην αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας διερευνήθηκαν παράλληλα με τα σχετικά κείμενα της Ε.Ε. και της ENQA, κείμενα από διεθνείς οργανισμούς πιστοποίησης και διεθνείς οργανισμούς, που συνεργάζονται με την Ε.Ε. και ασχολούνται με την ποιοτική αξιολόγηση παγκοσμίως.

Δομή της εργασίας

Η εργασία δομείται σε τέσσερα μέρη.

Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνεται η εισαγωγή και το αντικείμενο – η μέθοδος έρευνας. Στην εισαγωγή γίνεται μια σύντομη και περιεκτική παρουσίαση του αντικειμένου έρευνας και στη συνέχεια παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο, η στοχοθεσία, τα όρια του θέματος, τα ερευνητικά ερωτήματα, οι υποθέσεις εργασίας, η μεθοδολογία έρευνας και το ερευνητικό υλικό.

Στο δεύτερο μέρος παρατίθενται εννοιολογικές διευκρινίσεις, που αφορούν στη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση των πανεπιστημίων στην Ε.Ε. Επιπλέον παρουσιάζονται στοιχεία που προκύπτουν από μία πρόσφατη έκθεση της ENQA για την «ορολογία» και τις «αξίες» που συνδέονται με τις έννοιες που θεμελιώνουν τη διασφάλιση της ποιότητας, ως ενδεικτικές της κατάστασης που επικρατεί στο πλαίσιο της επικοινωνίας των χωρών της Ε.Ε. στη «γλώσσα της διασφάλισης της ποιότητας».

Στο τρίτο μέρος εξετάζεται η αξιολόγηση και η δική της κοινωνική λειτουργία στο χώρο και το χρόνο.

Ειδικότερα, στο σημείο 3.1. γίνεται λόγος για την Ε.Ε. και τη σχέση της με την εκπαίδευση και στη συνέχεια, στο σημείο 3.2., για την προώθηση της αξιολόγησης – διασφάλισης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε επίπεδο της Ε.Ε. μέχρι σήμερα.

Στο σημείο 3.3. παρουσιάζονται λεπτομερώς οι νομικές πράξεις της Ε.Ε. για την προώθηση της αξιολόγησης των πανεπιστημίων (Συστάσεις 98/561/ΕΚ και 2000/143/ΕΚ).

Το σημείο 3.4. αναφέρεται στο επιχειρησιακό επίπεδο των εξελίξεων σε σχέση με την αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας, στις εξελίξεις δηλαδή που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της Διαδικασίας της Μπολόνιας. Ειδικότερα γίνεται μία αναλυτική παρουσίαση της Διακήρυξης της Μπολόνιας, της ομώνυμης Διαδικασίας και της εξέλιξής της μέσα από τις συναντήσεις των Υπουργών Παιδείας των χωρών που συμμετέχουν σ' αυτή. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις βασικές αρχές της Διαδικασίας, στις συνέπειες από την προώθησή της στις εθνικές νομοθεσίες, στους τρόπους διαχείρισης της Διαδικασίας, στις επιμέρους διαδικασίες, τους μηχανισμούς και τα μέσα για την προώθηση των στόχων της Μπολόνιας. Ακολουθεί ιδιαίτερη αναφορά στο στόχο της διασφάλισης της ποιότητας στο πλαίσιο της Διαδικασίας και στα εμπόδια προώθησης των προτεραιοτήτων της Διαδικασίας γενικότερα.

Στο τέταρτο μέρος της εργασίας παρουσιάζονται οι «θέσεις των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων», όπως αυτές απορρέουν από εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης Πανεπιστημίων (European Universities Association – EUA) για το ρόλο του σύγχρονου πανεπιστημίου.

Κάθε μέρος της έρευνας, εκτός του πρώτου, καταλήγει σε επιμέρους συμπεράσματα.

Στο τέλος της έρευνας, στα γενικά συμπεράσματα, παραθέτουμε κάποια βασικά στοιχεία της κριτικής θεώρησης της αξιολόγησης και των επιπτώσεών της στο πανεπιστήμιο κι ευρύτερα της κοινωνίας. Πεποίθησή μας είναι ότι αυτή η «άλλη ματιά» του θέματος πρέπει πάντοτε να λαμβάνεται υπόψη, ώστε να μην καλλιεργούνται οι προϋποθέσεις για την παθητική αποδοχή του κυρίαρχου λόγου της Ε.Ε. ή για την ολοκληρωτική απόρριψη της αξιολόγησης. Στα συμπεράσματα περιλαμβάνουμε επίσης συγκεκριμένες προτάσεις για την αντιμετώπιση της θεσμικής μορφής της αξιολόγησης από το ίδιο το πανεπιστήμιο και την πανεπιστημιακή του κοινότητα.

Μετά την παρουσίαση των πηγών και της βιβλιογραφίας, στο Παράρτημα, παρουσιάζονται οι θεσμικές εξελίξεις στο ζητούμενο της Ε.Ε. για τη σύγκλιση των διαδικασιών ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε επίπεδο χωρών της Ε.Ε., σε επίπεδο Ε.Ε. και διεθνώς με βάση σχετικές μελέτες – εκθέσεις της ΕΝQA. Επίσης παρουσιάζονται επιμέρους συστήματα αξιολόγησης χωρών της Ε.Ε. που ενέχουν τη θέση «μελετών περιπτώσεων» στην πορεία εφαρμογής της αξιολόγησης σε επίπεδο Ε.Ε.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

**ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΕΥΚΡΙΝΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ
ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

2.1. ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΗ ΕΝΝΟΙΩΝ

Η διαδικασία υιοθέτησης και προώθησης στο πλαίσιο της αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας των πανεπιστημίων όρων που προέρχονται από τις σύγχρονες μεθόδους ποιοτικής διαχείρισης (*total quality management*), οι οποίες εφαρμόζονται στον επιχειρηματικό και βιομηχανικό τομέα, συνδέεται με την εισαγωγή σε αυτά από τις δεκαετίες του 1970 και 1980 του "management" ως διαδικασίας, που θεωρείται ότι συμβάλλει στον ποιοτικό τους προσανατολισμό και στη διασφάλιση της ποιότητάς τους. Μέσω συγκεκριμένων διαδικασιών, όπως είναι η αξιολόγηση, με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας, οι κυβερνητικές πολιτικές των κρατών – μελών της Ε.Ε. εκτιμούν, ότι τα πανεπιστήμια θα μπορούν να διαμορφώνουν τη λειτουργία και τη στρατηγική τους κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να ικανοποιούν τους πολυσύνθετους στόχους τους οποίους καλούνται να προωθήσουν, διευρύνοντας παράλληλα την εσωτερική τους διαφάνεια και εκπληρώνοντας την «υποχρέωση κοινωνικής λογοδοσίας» (*accountability*), σε σχέση με το έργο που επιτελούν και την αξιοποίηση των πόρων που διατίθενται γι αυτά.

Προτού να ασχοληθούμε με την ορολογία και τη διευκρίνιση εννοιών σχετικών με τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση, είναι σκόπιμο να κάνουμε κάποιες επισημάνσεις ως προς τη χρήση των όρων «*ανώτατη εκπαίδευση*» και «*πανεπιστήμιο*».

Ο όρος «*ανώτατη εκπαίδευση*» αποτελεί την απόδοση στα ελληνικά του αγγλικού όρου "*higher education*", καθώς έτσι παρουσιάζεται και στις επίσημες μεταφράσεις των ευρωπαϊκών κειμένων στη γλώσσα μας.

Στο πλαίσιο της Διαδικασίας της Μπολόνιας και γενικότερα στα ευρωπαϊκά κείμενα, ο όρος "*higher education*" περιλαμβάνει εκτός από τα πανεπιστήμια και όλες τις μορφές μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δηλαδή και το μη πανεπιστημιακό θεσμοθετημένο τομέα εκπαιδευτικών υπηρεσιών ακαδημαϊκού και επαγγελματικού χαρακτήρα, που παρέχεται τόσο από τα δημόσια ιδρύματα όσο και από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Στο γλωσσάρι της διαδικασίας της Μπολόνιας αναφέρεται σχετικά: «*Ανώτατη εκπαίδευση*»: «*Όλοι οι τύποι προγραμμάτων σπουδών ή ομάδων προγραμμάτων σπουδών, εκπαίδευσης ή εκπαίδευσης σε ερευνητικό επίπεδο σε μετα-δευτεροβάθμιο επίπεδο εκπαίδευσης, που είναι αναγνωρισμένοι από την αρμόδια αρχή κάθε κράτους ότι ανήκουν στο ανώτατο εκπαιδευτικό του σύστημα*». Βάσει αυτού του ορισμού δίνεται και ο αντίστοιχος ορισμός του «*Ιδρύματος Ανώτατης Εκπαίδευσης*»: «*ένα ίδρυμα που παρέχει ανώτατη εκπαίδευση και είναι αναγνωρισμένο από την αρμόδια αρχή του κράτους ότι ανήκει στο ανώτατο εκπαιδευτικό του σύστημα*».

Στην Ανακοίνωση εντούτοις της Επιτροπής της 5^{ης} Φεβρουαρίου /*COM/2003/0058 Τελικό */: «*Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης*», που εκφράζει και την κυρίαρχη τάση ενασχόλησης των κειμένων της Ε.Ε. με το θέμα, αναφέρεται: «*με τον όρο «πανεπιστήμια», νοούνται όλα τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, στα οποία συμπεριλαμβάνονται τα Fachhochschulen τα Polytechnics και τα Grandes Écoles*».

Έτσι και στην παρούσα διπλωματική εστιάζουμε στην αξιολόγηση της ποιότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο χώρο του πανεπιστημίου, αναφερόμενοι, όταν χρησιμοποιούμε τον όρο «*πανεπιστήμιο*» στο σύνολο των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΙΑΕ)⁸ της Ευρώπης, που αντιστοιχούν στα ελληνικά Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα του πανεπιστημιακού (Α.Ε.Ι.) και του τεχνολογικού τομέα (Τ.Ε.Ι.), όπως αυτά ορίζονται στην παράγραφο 1^α του άρθρου 2: «*Διάρθρωση των Α.Ε.Ι.*» του Νόμου

⁸ Στα αγγλικά απαντώνται ως Higher Education Institutes (και σε συντομογραφία HEIs)

⁹ Σύμφωνα με το άρθρο αυτό: «*1.α) Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ), κατά την έννοια του άρθρου 16 παράγραφος 5 του Συντάγματος, είναι τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία αποτελείται από δύο*

3549/2007: «Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων».

Σε σχέση με τα ερωτήματα που αφορούν στο τι είναι «ποιότητα» στην εκπαίδευση, τι εννοούμε λέγοντας «αξιολόγηση, βελτίωση και διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της Ευρώπης», από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν πολύ μεγάλες δυσκολίες στην απάντησή τους με ένα μόνο τρόπο. Οι διάφορες οπτικές, αξίες, στόχοι αυτών που επιχειρούν να δώσουν απαντήσεις, προκαλούν πλήθος συζητήσεων και αντιπαραθέσεων.

Αυτό συμβαίνει γιατί πρώτα από όλα η έννοια της ποιότητας είναι από μόνη της περίπλοκη, σχετική και υποκειμενική και καθιστά δύσκολη την κατανόηση και κατ'επέκταση την εφαρμογή της με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Ο καθένας μπορεί να την αντιλαμβάνεται διαφορετικά, να της δίνει διαφορετική προοπτική και να συζητά γι αυτή σε διαφορετικό επίπεδο.

Στο γλωσσάρι¹⁰ της Διαδικασίας της Μπολόνιας, η λέξη «ποιότητα», στα αγγλικά "quality", δεν υπάρχει από μόνη της αλλά ως πρώτο συνθετικό των όρων "quality assurance", "quality control", και "quality culture".

Σύμφωνα με το κείμενο της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: «Αποδοτικές επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση: επιτακτική ανάγκη για την Ευρώπη¹¹»: «Η ποιότητα σε μια ευρωπαϊκή προοπτική δεν μπορεί να κηρύσσεται δια νόμου ή από τις αρχές. Υπάρχει μόνο εάν αναγνωρίζεται η ύπαρξή της από τους άλλους (χρήστες, εργοδότες, άλλα ιδρύματα, άλλες χώρες)».

Το 2006, ο Αντιπρόεδρος της ENQA, Séamus Puirscéil, σε εισήγησή του για την εφαρμογή των ευρωπαϊκών προτύπων και κατευθυντηρίων γραμμών σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας, αναφέρει τα εξής:

«Μερικές αρχές για να ξεκινήσουμε...

- ✓ Δεν υπάρχει ένας παγκόσμιος αποδεκτός ορισμός της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση
- ✓ Καμία συζήτηση για πολιτική ή πρακτική που αφορά στη διασφάλιση της ποιότητας δεν πρέπει να ξεκινήσει χωρίς μια σαφή και ξεκάθαρη (contextual¹² υπό την έννοια του πώς αυτή ορίζεται από το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο αφορά) διευκρίνιση της χρήσης της λέξης «ποιότητας»
- ✓ Η ποιότητα μπορεί μόνο να διασφαλιστεί από αυτούς που είναι υπεύθυνοι για την παροχή της ανώτατης εκπαίδευσης
- ✓ Η «ποιότητα» συχνά περιέχει «standards, δηλ. πρότυπα¹³» αλλά αυτά είναι διαφορετικά πράγματα.

Ένα πρόβλημα:

- ✓ Η διασφάλιση ποιότητας» στην ανώτατη εκπαίδευση δεν έχει ένα μοναδικό σκοπό, μία μοναδική μέθοδο ή ένα μοναδικό λειτουργικό ορισμό
- ✓ Μπορεί και όντως σημαίνει πολλά διαφορετικά πράγματα σε διαφορετικά πλαίσια.

(Στη συνέχεια, ο Αντιπρόεδρος της ENQA αναφέρεται στην ποικιλία των σκοπών της διασφάλισης της ποιότητας, που είναι η λογοδοσία, ο έλεγχος, η βελτίωση-ενίσχυση, η

παράλληλους τομείς: αα) τον πανεπιστημιακό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία και την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και ββ) τον τεχνολογικό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ) και την Ανωτάτη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης».

¹⁰ <http://www.bologna-bergen2005.no/EN/Glossary/Glos1.HTM>

¹¹ Βρυξέλλες, 10.01.2003 COM (2002) 779

¹² contextual definition of the use of the word quality: στην παρένθεση η απόδοση του όρου "contextual" είναι της συγγραφέουσας τη διπλωματική.

¹³ Ο αγγλικός όρος που χρησιμοποιείται είναι: "standards" και έχει αποδοθεί στην ελληνική γλώσσα ως «πρότυπα» στο Ανακοινωθέν της Συνόδου Ευρωπαϊκών Υπουργών στο Μπέργκεν (Μάιος 2005).

δημόσια πληροφόρηση, η δημόσια εμπιστοσύνη, η διεθνής αποδοχή, η ταξινόμηση, η εξασφάλιση πόρων και κλείνει παρουσιάζοντας τα μοντέλα (τύπους) διασφάλισης ποιότητας).

Ο Καθηγητής ΕΜΠ, Χαρίλαος Μπλλάρης, σε εισήγησή του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στις 18/12/2003, με θέμα «Αξιολόγηση στην Ανώτατη Εκπαίδευση», αναφέρει:

«Δεν υπάρχει απλός και ξεκάθαρος ορισμός της ποιότητας στην εκπαίδευση. Τα κριτήρια ποικίλουν ανάλογα με τα αντικείμενα και τα επιστημονικά πεδία και οι αποτιμήσεις γίνονται σε συνθήκες που συνήθως δεν μπορούν να ποσοτικοποιηθούν. Επιπλέον η «ποιότητα» αλλάζει με την ανάπτυξη των επιστημονικών πεδίων, των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και του περιβάλλοντος, ενώ οι διάφοροι «ενδιαφερόμενοι» θέτουν διαφορετική έμφαση σε διαφορετικές πλευρές του όλου θέματος.

Τρεις παράγοντες όμως έχουν κεντρικό ρόλο:

- ✓ Ποιότητα όπως τη δοκιμάζουν (ζουν) οι σπουδαστές
- ✓ Ποιότητα σε όρους εκπλήρωσης αναγνωρισμένων ακαδημαϊκών οντοτήτων (αντικειμένων) και
- ✓ Ποιότητα ως προς την ευρεία κοινωνική σημασία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Ο εισηγητής παρουσιάζει επίσης την προσέγγιση του όρου «ποιότητα» από τον ερευνητή Harvey (1997), ο οποίος αναφέρει τα εξής:

«Ποιότητα:

- ✓ Εξαιρετική (excellence) : (μοναδική) > ανωτερότητα
- ✓ Τελειότητα : (χωρίς αδυναμίες -- λάθη)
- ✓ Εκπλήρωση σκοπού : ικανοποίηση ενδιαφερομένων
- ✓ Αξία : μέγιστη απόδοση σχετικά με το κόστος
- ✓ Αλλαγή : προς μία ιδανική τελική κατάσταση.

Σε κείμενο με τίτλο: «Η ανάπτυξη μίας ολοκληρωμένης πολιτικής για την εσωτερική διασφάλιση ποιότητας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου», Γραφείο Αντιπρυτάνεως Ακαδημαϊκών Υποθέσεων, Οκτώβριος 2005, αναφέρεται:

«...Η έννοια της ποιότητας είναι σύνθετη και πολυδιάστατη, και οπωσδήποτε είναι άμεσα συνυφασμένη με το όραμα, την αποστολή και τους επιμέρους στόχους του κάθε ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης. Συνεπώς, η αποστολή και οι επιμέρους στόχοι ενός ιδρύματος θα πρέπει να είναι σαφώς διατυπωμένοι ως προϋπόθεση της ερμηνείας του όρου «ποιότητα». Επιπρόσθετα, η ερμηνεία της ποιότητας δεν μπορεί να αγνοεί την κοινωνική διάσταση ενός ιδρύματος.

Ο όρος «ποιότητα» θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως ο βαθμός ικανοποίησης των στόχων (εκπαιδευτικών και ερευνητικών) που συνεπάγεται η αποστολή του ιδρύματος, ή η αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του ιδρύματος ως προς την επίτευξη αυτών των στόχων, ή η αξιοποίηση (ray-off) των πόρων που είχε στη διάθεσή του το ίδρυμα προς επίτευξη των στόχων του, κλπ. Τα κριτήρια, και οι μηχανισμοί μίας διεργασίας αξιολόγησης για τη διασφάλιση ποιότητας, είτε η διεργασία αυτή αφορά εξωτερική αξιολόγηση, είτε αφορά εσωτερική αξιολόγηση θα πρέπει να ικανοποιούν το κριτήριο της καταλληλότητας για το ζητούμενο σκοπό (fitness for purpose) και συνεπώς θα πρέπει να βασίζονται στο σχετικό ορισμό της εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια όμως του ίδιου κειμένου, κατά την παράθεση κάποιων «κοινών αποδεκτών» όπως αποκαλούνται γενικών ορισμών, αναφέρεται:

«Ο όρος ποιότητα σημαίνει «καταλληλότητα προς το δεδομένο σκοπό» (fitness for purpose) ή «συμμόρφωση απαιτήσεων» (conformance to requirements). Ένας ορισμός είναι ότι η ποιότητα αποτελεί μια συνεχή διεργασία επιβεβαίωσης της επίτευξης/ικανοποίησης των συμφωνηθέντων επιπέδων/προτύπων».

Ο όρος «ποιότητα» κατά την άποψη πολλών εμπλεκομένων στο θέμα αφορά στην ανταπόκριση που ο «καταναλωτής-χρήστης» ενός προϊόντος προσδοκά από το προϊόν αυτό. Όμως και ο καθορισμός της ποιότητας έχει δυσκολίες, που αφορούν στον καθορισμό πρώτον των αποδεκτών των υπηρεσιών, η ποιότητα των οποίων πρέπει να αξιολογηθεί και δεύτερον των κριτηρίων που θα ικανοποιούσαν ταυτόχρονα τις απαιτήσεις όλων των αποδεκτών σχετικά με την αξιολόγηση της ποιότητας.

Όπως αναφέρεται στο βιβλίο της Ρηγιάτου, Ντίνας (2002) *Κείμενα Παιδείας – Περνάνε και τα Πανεπιστήμια εξετάσεις: Διασφάλιση ποιότητας στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Ατραπός «Για τους περισσότερους η ποιότητα απλώς βιώνεται και δεν ορίζεται. Για άλλους, εάν δεν μπορείς να μετρήσεις, δεν μπορείς να βελτιώσεις (Λόρδος Kelvin, 1895) αλλά και δεν μπορείς να διαχειριστείς (Peter Drucker)».

Περνώντας από την προσπάθεια απόδοσης κάποιων ορισμών στην «ποιότητα», που όπως φαίνεται, αυτό είναι τελικά δυνατό να επιτευχθεί κυρίως μέσω κάποιων χαρακτηριστικών της, τρόπων ή/και διαδικασιών, που εκτιμάται ότι συμβάλλουν στη διαπίστωση- εξασφάλισή της, οδηγούμαστε στη διερεύνηση κάποιων άλλων εννοιών, που συνδέονται με την ποιότητα. Πρόκειται για τις έννοιες «διασφάλιση ποιότητας», «έλεγχος ποιότητας», «κουλτούρα ποιότητας», οι οποίες προαναφέρθηκαν στα αγγλικά, ως έννοιες με πρώτο συνθετικό την «ποιότητα».

Στο γλωσσάρι της Διαδικασίας της Μπολόνιας, η έννοια “quality assurance”, στα ελληνικά: «διασφάλιση ποιότητας», ορίζεται ως «μια συνεχιζόμενη διαδικασία αποτίμησης, εγγύησης, διατήρησης και βελτίωσης της ποιότητας ενός ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης ή ενός προγράμματος»

Ο ορισμός που δίνεται από το Διεθνή Οργανισμό Προτύπων (International Standards Organisation¹⁴ ISO) σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας είναι ο εξής:

«Η Διασφάλιση Ποιότητας δηλώνει όλες τις σχεδιασμένες και συστηματικές δραστηριότητες που υλοποιούνται μέσα στο πλαίσιο του συστήματος ποιότητας και που περιγράφονται δεόντως, με σκοπό να παρέχουν επαρκή στοιχεία ότι μια οντότητα θα εκπληρώνει τις απαιτήσεις για ποιότητα»

Σύμφωνα με τους Ehlers, U., Goertz, L., Hildebrandt, B., Pawlowski, J.¹⁵: «η φύση της διασφάλισης ποιότητας είναι μια διαδικασία διαρκούς προσαρμογής των προσφερομένων εκπαιδευτικών υπηρεσιών στις ομάδες-στόχους που πρόκειται να εκπαιδευτούν».

Στο κείμενο του Πανεπιστημίου Κύπρου που προαναφέρθηκε διαβάζουμε: «Ο όρος διασφάλιση ποιότητας (quality assurance) περιέχει τα μέσα που εφαρμόζει ένα ίδρυμα για να είναι σε θέση να διασφαλίζει, με εμπιστοσύνη και βεβαιότητα, ότι τα επίπεδα και η ποιότητα ως προς την προσφορά του εκπαιδευτικού του έργου διατηρούνται και ενισχύονται».

Για τη διασφάλιση λοιπόν της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση απαιτείται ο καθορισμός προτύπων ποιότητας και η εφαρμογή ενός μηχανισμού ελέγχου της υπευθυνότητας των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων και της ικανότητάς τους να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις και τις προσδοκίες εξωτερικών παραγόντων. Ο μηχανισμός αυτός αφορά στην «πιστοποίηση» των τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Ως «πιστοποίηση» (accreditation) νοείται η πέραν της αξιολόγησης επέκταση της διαδικασίας και σε συγκρίσεις των αποτελεσμάτων ως προς ορισμένα πρότυπα (standards) κοινής αποδοχής. Η πιστοποίηση αναφέρεται στην αναγνώριση της ιδιότητας ενός

¹⁴ ISO 8401:1994, ISO/IEC, 2003, σ.6.

¹⁵ Ehlers, U., Goertz, L., Hildebrandt, B., Pawlowski, J. 22/2/2005. Monthly Special: Online Survey “Use and Distribution of Quality in European E-Learning” First results. In European Quality Observatory, <http://www.eqo.info>

ιδρύματος⁷ ως ομοταγούς προς τα πανεπιστήμια ή ως ικανού να παρέχει εκπαίδευση και κατάρτιση ορισμένου τύπου.

Σύμφωνα με το γλωσσάρι της Διαδικασίας της Μπολόνιας: «πιστοποίηση είναι η διαδικασία με την οποία ένας φορέας πιστοποίησης αξιολογεί την ποιότητα ενός ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης στο σύνολό του (ιδρυματική πιστοποίηση) ή ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα ανώτατης εκπαίδευσης (πιστοποίηση προγράμματος) προκειμένου να αναγνωριστεί επίσημα ότι έχει ανταποκριθεί σε ένα ελάχιστο προκαθορισμένων κριτηρίων ή ορίων».

Τα «κριτήρια» παρουσιάζονται ως τα σημεία ελέγχου για τις συγκρίσεις και την εκτίμηση της ποιότητας ενός θέματος ή μιας διαδικασίας.

Τα "standards" είναι τα όρια, τα αναμενόμενα ποιοτικά επίπεδα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ένας άλλος ορισμός που δίνεται σχετικά στο κείμενο του Πανεπιστημίου Κύπρου, είναι ο εξής: «Ο όρος επίπεδα (standards) περιγράφει τους βαθμούς επίτευξης έναντι των οποίων μπορεί να μετρηθεί η απόδοση. Η ικανοποίηση κάποιου επιπέδου συνήθως συνεπάγεται κάποιο μέτρο καταλληλότητας έναντι δεδομένου σκοπού».

Σχετικός με τα ανωτέρω είναι και ο όρος "benchmarking" (κριτήρια αναφοράς) που χρησιμοποιείται και αναφέρεται στο γλωσσάρι της Διαδικασίας της Μπολόνιας σε «μία συγκεκριμένη μέθοδο που βασίζεται σε "standards" και εφαρμόζεται για τη συλλογή και αναφορά κρίσιμων στοιχείων υλοποίησης του έργου των οργανισμών ή των προγραμμάτων κατά τρόπο που καθιστά δυνατές τις συγκρίσεις ως προς την απόδοση διαφορετικών οργανισμών ή προγραμμάτων, πολλές φορές με στόχο την καθιέρωση καλών πρακτικών».

Μια έννοια κοντινή της πιστοποίησης είναι και αυτή της «αποτίμησης», στα αγγλικά "assessment", που σύμφωνα με το γλωσσάρι της Διαδικασίας της Μπολόνιας, αφορά στη διαδικασία συστηματικής συγκέντρωσης, ποσοτικοποίησης και χρήσης της πληροφόρησης, για να κριθεί η αποτελεσματικότητα και η επάρκεια ενός ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης ή ενός προγράμματος. Θεωρείται ως η απαραίτητη βάση για μια επίσημη απόφαση πιστοποίησης.

Ο «έλεγχος ποιότητας», στα αγγλικά "quality control" αναφέρεται στο γλωσσάρι της Μπολόνιας στη διεξαγωγή της εσωτερικής μέτρησης της ποιότητας ενός ιδρύματος ή ενός προγράμματος σε σχέση με μια ομάδα λειτουργικών δραστηριοτήτων και τεχνικών.

Ο όρος "quality culture", στα ελληνικά «κουλτούρα ποιότητας», αναφέρεται στο εν λόγω γλωσσάρι, σε μία σειρά κοινά αποδεκτών και ολοκληρωμένων προτύπων ποιότητας, που είναι απαραίτητο να υπάρχουν στη διαχείριση των συστημάτων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Στο κείμενο του Πανεπιστημίου Κύπρου δίνεται ο εξής ορισμός: «Ο όρος κουλτούρα της ποιότητας (quality culture) σημαίνει την ανάπτυξη υψηλού επιπέδου εσωτερικών ιδρυματικών μηχανισμών διασφάλισης ποιότητας και τη συνεχή υλοποίηση των αποτελεσμάτων. Η κουλτούρα της ποιότητας μπορεί να θεωρηθεί ως η ικανότητα του ιδρύματος να αναπτύξει τη διασφάλιση ποιότητας έμμεσα στις καθημερινές εργασίες του ιδρύματος και συνεπώς αναφέρεται στη μετάθεση από περιοδικές αξιολογήσεις προς την καθολική ενσωμάτωση της διασφάλισης ποιότητας».

Ο όρος «ενίσχυση της ποιότητας» (quality enhancement) σύμφωνα με το ίδιο κείμενο περιγράφει τη διεργασία της θετικής αλλαγής στις δράσεις και δραστηριότητες με στόχο τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας της προσφοράς του ιδρύματος.

Το ερώτημα που αφορά στο πώς μπορεί να διασφαλιστεί η ποιότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, είναι σκόπιμο να αναφερθεί στο σημείο αυτό, ότι

αντιμετωπίζεται μέσω διαφορετικών προσεγγίσεων, με κύριες και αντίπαλες από τη μία μεριά αυτές που ξεκινούν από την αρχή ότι η εκπαίδευση μπορεί να αντιμετωπιστεί ως ένα «προϊόν» και από την άλλη οι προσεγγίσεις που θεωρούν ότι η εκπαίδευση είναι «δημόσιο αγαθό».

Η «αξιολόγηση» προτάσσεται ως η διαδικασία, το εργαλείο, το μέσο επίτευξης του στόχου της διασφάλισης της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση, τον οποίο άλλωστε προωθούν και οι παραπάνω όροι - έννοιες - διαδικασίες.

Όπως η «ποιότητα» έτσι και η «αξιολόγηση», σύμφωνα με τη βιβλιογραφική επισκόπηση, διαπιστώθηκε ότι δημιουργεί από μόνη της σοβαρά προβλήματα απόδοσης της σημασίας της, που προέρχονται κατά βάση από την οπτική του υποκειμένου που την προσεγγίζει, από ερωτήματα που έχουν να κάνουν με το γιατί και πώς κανείς αξιολογεί.

«Αξιολόγηση», στα αγγλικά "evaluation", σύμφωνα με το γλωσσάρι της Διαδικασίας της Μπολόνιας, είναι «η συστηματική και κριτική ανάλυση που οδηγεί στις κρίσεις και / ή στις συστάσεις με στόχο την ποιότητα ενός ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης ή ενός προγράμματος».

Σύμφωνα με τον ορισμό που έδωσε το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση "ΕΝQA" (European Network for Quality Assessment in Higher Education), σε σεμινάριο για τις διαδικασίες της αξιολόγησης πανεπιστημίων, το Νοέμβριο του 2000 στη Βαρκελώνη:

«Αξιολόγηση είναι η συστηματική εκτίμηση των λειτουργιών και / ή των προϊόντων ενός προγράμματος ή μιας πολιτικής, συγκρινόμενα με έναν αριθμό σαφών ή υπονοούμενων κριτηρίων, ως μέσου συμβολής στην αναβάθμιση ενός προγράμματος ή της πολιτικής».

Η ομάδα εργασίας του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, στο πρώτο σεμινάριο για τη διασφάλιση και την αξιολόγηση της ποιότητας στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση, το Μάιο του 2002 (συνδιοργανωτές: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, ΥΠΕΠΘ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή - ΕΚΤ, τόπος: Αθήνα, Divani Caravel), σε σχέση με τον όρο αξιολόγηση ανέφερε τα εξής:

«Ως «ακαδημαϊκή αξιολόγηση» ή «αξιολόγηση» (evaluation) συντομογραφείται η «αξιολόγηση της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης» (quality evaluation of higher education). Αμφιβάνοντας ως αρχική συνθήκη ότι τα προς αξιολόγηση ακαδημαϊκά μεγέθη από τη φύση τους είναι κυρίως ποιοτικά¹⁶, ως αξιολόγηση ορίζεται η συστηματική και τεκμηριωμένη καταγραφή, κριτική ανάλυση, εκτίμηση της ποιότητας και τελική παρουσίαση, σημείο προς σημείο, των συμπερασμάτων και προτάσεων επί των θετικών χαρακτηριστικών και των αδυναμιών του συνολικού αλλά και του επιμέρους έργου και των συνακόλουθων λειτουργιών των οργάνων και των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας.

Ο παραπάνω ορισμός περιέχει και το γενικό αντικείμενο μιας αξιολόγησης, το οποίο προφανώς εξειδικεύεται ανάλογα με το υποσύνολο του ακαδημαϊκού αντικειμένου στο οποίο η αξιολόγηση εστιάζεται (π.χ. αντικείμενου σπουδών, προγραμμάτων σπουδών, τμήματος, ιδρύματος)».

Στο βιβλίο «Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα», Υπεύθυνος Έρευνας: Γιώργος Τσαμισσφύρος, Επιμέλεια Δ. Μπασαντής, Εκδόσης Παπαζήση, Αθήνα 2000, στο ομώνυμο με τον τίτλο του βιβλίου κεφάλαιο του υπευθύνου έρευνας, στη σελίδα 35, αναφέρεται:

¹⁶ Η ποιοτική υφή του ακαδημαϊκού έργου δυσκολεύει την αντικειμενική του αξιολόγηση και γι αυτό συνηθίζεται η θέσπιση ποσοτικών δεικτών για την αποτίμησή του, αντί της αναζήτησης σύνθετων κριτηρίων, τα οποία όμως, όταν διαθέτουν το ανάλογο βάθος, αποκτούν και αντικειμενικά ποσοτικά χαρακτηριστικά.

«Ποιότητα και αξιολόγηση συμβαδίζουν. Για την επίτευξη μιας ποιοτικής εκπαίδευσης είναι απαραίτητη τόσο η οργάνωση ενός αποτελεσματικού συστήματος αξιολόγησης του ακαδημαϊκού έργου όσο και η οργάνωση της διοίκησης και διαχείρισης του κάθε ιδρύματος με σύγχρονες μεθόδους. Οι δύο αυτές αλλαγές έρχονται να απαντήσουν με επιστημονικά τεκμηριωμένο τρόπο για την ποιότητα των πανεπιστημίων και βεβαίως για την καλή χρήση των χρημάτων που τους αποδίδονται. Η συνεχής αξιολόγηση στοχεύει στην επίτευξη μιας υψηλής ποιότητας στα προγράμματα σπουδών, στις μεθόδους διδασκαλίας, στην ανάπτυξη του ερευνητικού έργου. Και βεβαίως η αξιολόγηση συμπεριλαμβάνει επίσης και την αποτελεσματικότητα της διοίκησης».

Το ότι οι έννοιες «ποιότητα» και «αξιολόγηση» είναι στενά δεμένες μεταξύ τους, αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι στα ευρωπαϊκά κείμενα, από το 1991 και εξής, συναντούμε πολλές φορές τις δύο έννοιες μαζί, ως «ποιοτική αξιολόγηση»¹⁷.

Στη διεθνή βιβλιογραφία, σχετικά με τους στόχους της αξιολόγησης, γίνεται σχεδόν αποδεκτό από όλους τους αναλυτές και υπεύθυνους εκπαιδευτικής πολιτικής, ότι η αξιολόγηση πρέπει να¹⁸:

Συμβάλει στη διεύρυνση της γνώσης για το επιτελούμενο σε κάθε σχολική μονάδα εκπαιδευτικό έργο

Πρωθελει διαδικασίες ανάπτυξης των ιδρυμάτων και να ενθαρρύνει πρωτοβουλίες σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο

Υποστηρίζει τη λήψη ορθολογικών αποφάσεων και

Λειτουργεί ως μοχλός βελτίωσης ή αλλαγής των εκπαιδευτικών πρακτικών και γενικότερα του εκπαιδευτικού συστήματος.

Η διαμόρφωση ολοκληρωμένων συστημάτων αξιολόγησης θεωρείται δύσκολη υπόθεση. Μια κοινή μέθοδος αξιολόγησης της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης, όπως προκύπτει από την ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, πρέπει να περιλαμβάνει:

Αυτονομία και ανεξαρτησία των διαδικασιών, όσον αφορά στις διαδικασίες και τις μεθόδους αξιολόγησης της ποιότητας, τόσο έναντι των κυβερνήσεων όσο και έναντι των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Αυτοαξιολόγηση διαρκή

Εξωτερική αξιολόγηση περιοδική από μία ομάδα ομοτίμων (εμπειρογνομημένων) και επισκέψεις

Δημοσίευση της έκθεσης για την αξιοποίηση του ανατροφοδοτικού ρόλου της αξιολόγησης.

Στο νόμο 3374/2005, ΦΕΚ 189/Α'/2.8.2005 «Διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Σύστημα μεταφοράς και συσσώρευσης πιστωτικών μονάδων - Παράρτημα διπλώματος», στο άρθρο 1: «Αντικείμενο, περιεχόμενο και σκοπός της αξιολόγησης», του κεφαλαίου Α': «Διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση», αναφέρεται σχετικά ότι:

«1. Το διδακτικό, ερευνητικό και κάθε άλλο έργο των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης υπόκειται σε διαρκή αξιολόγηση με σκοπό τη διασφάλιση και βελτίωση της ποιότητας της έρευνας και διδασκαλίας, των σπουδών και των λοιπών υπηρεσιών που παρέχονται από αυτά στο πλαίσιο της αποστολής τους.

2. Η αξιολόγηση συνίσταται στη συστηματική, τεκμηριωμένη και λεπτομερή αποτίμηση, ανάδειξη και καταγραφή του έργου των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, με τη

¹⁷ Με το Υπόμνημα του Συμβουλίου της 25^{ης} Νοεμβρίου 1991 (91/С 321/02) ξεκινά να γίνεται λόγος για την «ποιοτική αξιολόγηση» σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

¹⁸ Εσωτερική αξιολόγηση και Προγραμματισμός του Εκπαιδευτικού έργου στη Σχολική Μονάδα. Πειραματικό Πρόγραμμα. Π.Ι.. Τμήμα Αξιολόγησης, Ι.Σολομών, Επιστημονικός Υπεύθυνος, Αθήνα 1999.

χρήση αντικειμενικών κριτηρίων, και στην κριτική ανάλυση και διαπίστωση τυχόν υφιστάμενων αδυναμιών και αποκλίσεων σε σχέση με την ακαδημαϊκή φυσιογνωμία, τους στόχους και την αποστολή τους, όπως περιγράφονται ειδικότερα στις διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας. Με βάση τα αποτελέσματα της αξιολόγησης λαμβάνονται από τα ακαδημαϊκά ιδρύματα και την Πολιτεία τα αναγκαία μέτρα διασφάλισης και βελτίωσης της ποιότητας του έργου που επιτελούν τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης στο πλαίσιο της αποστολής τους να παρέχουν ανώτατη παιδεία υψηλού ποιοτικού επιπέδου. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης και τα μέτρα που λαμβάνονται για τη διασφάλιση και βελτίωση της ποιότητας του επιτελούμενου έργου δημοσιοποιούνται με τον πλέον πρόσφορο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζεται η ευρύτερη δυνατή διαφάνεια του εθνικού συστήματος ανώτατης παιδείας.

3. Σε αξιολόγηση υπόκεινται οι ακαδημαϊκές μονάδες (Σχολές ή Τμήματα), από τις οποίες αποτελούνται τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και διαμέσου αυτών κάθε ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης συνολικά. Η αξιολόγηση είναι δυνατόν επίσης να έχει ως αυτοτελές αντικείμενο τα προγράμματα προπτυχιακών ή μεταπτυχιακών σπουδών ή και τις λοιπές υπηρεσίες που παρέχονται από τις επί μέρους ακαδημαϊκές μονάδες ή τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης συνολικά στο πλαίσιο της αποστολής τους. Η αξιολόγηση κάθε ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης γίνεται με βάση την αξιολόγηση των επί μέρους ακαδημαϊκών μονάδων, από τις οποίες αποτελείται, και την αξιολόγηση της λειτουργίας του ιδρύματος συνολικά».

Παρόλο που από το Νοέμβριο του 1994 δόθηκαν στην Ε.Ε. από το Erasmus Bureau οι κατευθυντήριες γραμμές για την αξιολόγηση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και επισημάνθηκαν επιπλέον τα βασικά σημεία προς έλεγχο των εκθέσεων αυτοαξιολόγησης¹⁹, ακόμη και σήμερα διαπιστώνεται σύγχυση και μεγάλη δυσκολία στην κατανόηση και εφαρμογή των σχετικών εννοιών και διαδικασιών από τις χώρες της Ε.Ε.

Το πλήθος των συζητήσεων και των σεμιναρίων που πραγματοποιούνται για την επίλυση των σχετικών προβλημάτων, εμπλουτίζει συνεχώς τη «φιλολογία» που αναπτύσσεται γύρω από τις σημασίες των όρων της διασφάλισης της ποιότητας και επιπλέον δίνει αφορμές για ακόμη νέες συζητήσεις και άλλα σεμινάρια, που ασχολούνται μεταξύ άλλων κατά ένα μέρος με τις «τεχνικές» διασαφήσεις των όρων, καθώς παρατηρούνται διαφορές στην κατανόηση και ερμηνεία τους μεταξύ των διαφορετικών αλλά ακόμη και του ίδιου εθνικού ή γλωσσικού πλαισίου. Ένα άλλο τμήμα των συζητήσεων αναπτύσσεται για τη διασάφηση κάποιων σημαντικών εννοιών, όπως είναι η έννοια της ανεξαρτησίας του φορέα διασφάλισης ποιότητας, η έννοια της διαφάνειας, με τις οποίες οι «τεχνικοί όροι» συνδέονται ή μπορεί να υποδηλώνουν.

Είναι χρήσιμο στο σημείο αυτό να παραθέσουμε κάποιες πρόσφατες σχετικές έρευνες, που δημοσιεύτηκαν από την ΕΝQA, προκειμένου να αντλήσουμε ενδιαφέροντα στοιχεία τόσο για την κατάσταση που επικρατεί όσο και για την κατεύθυνση που τελικά προωθείται για την επίλυση των προβλημάτων γλώσσας κι επικοινωνίας.

Τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών έχουν άμεση σχέση με την προβληματική και τις υποθέσεις εργασίας που διατυπώθηκαν παραπάνω και συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση του ευρύτερου πλαισίου στο οποίο λαμβάνουν χώρα οι εξελίξεις στην αξιολόγηση των πανεπιστημίων στην Ε.Ε. που ακολουθούν.

¹⁹ Ευρωπαϊκό Πιλοτικό Πρόγραμμα Αξιολόγησης της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Η εφαρμογή του στην Ελλάδα, επιμέλεια: Ι.Πανάρετος, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα, Ιανουάριος 1996

2.2 ΜΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΝQA

- Σύμφωνα με τις εξελίξεις που αφορούν στη συνεργασία των χωρών της Ε.Ε. με σκοπό την αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας στον ΕΧΑΕ, διαπιστώνεται ότι το Μάιο του 2005, στο Μπέργκεν της Νορβηγίας, υιοθετήθηκε από τους Ευρωπαίους Υπουργούς, Αρμοδίους για την Ανώτατη Εκπαίδευση, η αναφορά της ΕΝQA, με τίτλο: *“European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the EHEA”* (σε συντομογραφία ESG) για τα πρότυπα και τις οδηγίες για τη διασφάλιση της ποιότητας στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης. Όμως, παρά τις διαρκείς εργασίες, την πρόοδο που επισημαίνεται, τις σχετικές συζητήσεις, τα μέτρα και τις ρυθμίσεις που προωθούνται, η προσπάθεια να εφαρμοστούν τα ευρωπαϊκά πρότυπα και οι οδηγίες καθώς επίσης να υλοποιηθούν σε εθνικό επίπεδο οι ευρωπαϊκές δράσεις για τη διασφάλιση ποιότητας, αντιμετωπίζει μεγάλο πρόβλημα στην ευόδωσή της.

Το πρόβλημα αυτό εκτιμάται βάσει της παρακολούθησης της Διαδικασίας της Μπολόνιας ότι οφείλεται τόσο στην ορολογία, την «τεχνική γλώσσα» της διασφάλισης της ποιότητας όσο και στις αξίες που υποστηρίζουν τις διάφορες έννοιες σε κάθε εθνικό πλαίσιο.

Σύμφωνα με δύο έρευνες που δημοσιεύονται το 2006²⁰ στην έκδοση της ΕΝQA: *Occasional Papers 12, “Terminology of quality assurance: towards shared European values?”*, εκτιμάται ότι είναι αναγκαία η υλοποίηση περαιτέρω εργασιών για την καλύτερη δυνατή επικοινωνία μεταξύ όσων ασχολούνται με την προώθηση της διασφάλισης της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση της Ε.Ε και επιπλέον ότι πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι έννοιες που αφορούν στη διασφάλιση της ποιότητας συνδέονται με πολλά άλλα θέματα που ξεπερνούν τα διαφορετικά εθνικά σύνορα και τις διαφορετικές γλώσσες. Αν και οι έρευνες δεν καταλήγουν σε συμπεράσματα, ωστόσο θεωρούνται ότι αποτελούν σημεία εκκίνησης για περαιτέρω έρευνα και αναζήτηση.

I. Η χρήση της αγγλικής «ορολογίας» στα διάφορα εθνικά και γλωσσικά πλαίσια

Στο Μέρος 1²¹ της έκθεσης της ΕΝQA με τίτλο: *«Η γλώσσα της Ευρωπαϊκής Διασφάλισης της Ποιότητας»*— παρουσιάζονται θέματα που αφορούν στη γλώσσα και την ορολογία που χρησιμοποιείται καθημερινά στα εθνικά πλαίσια διασφάλισης της ποιότητας. Μερικά μάλιστα από τα θέματα αυτά έχουν να κάνουν με την κατανόηση και απόδοση κειμένων ευρωπαϊκού επιπέδου, όπως είναι η αναφορά της ΕΝQA για τα Ευρωπαϊκά Πρότυπα και Οδηγίες (ESG) για τη διασφάλιση της ποιότητας στον ΕΧΑΕ.

Μέσω του πρώτου τμήματος της έκθεσης της ΕΝQA προσεγγίζονται ζητήματα που αναφέρονται στη σημασία των ίδιων όρων σε διαφορετικά γλωσσικά και εθνικά πλαίσια, καθώς διαπιστώνεται ότι οι περισσότεροι από τους ανθρώπους που εργάζονται με θέματα που έχουν να κάνουν με την ευρωπαϊκή διασφάλιση της ποιότητας δεν εργάζονται στη μητρική τους γλώσσα αλλά στα αγγλικά κι επιπλέον ότι, όσοι έχουν την αγγλική ως μητρική γλώσσα δεν είναι σίγουρο ότι εννοούν πάντα τα ίδια πράγματα με τους ίδιους όρους.

²⁰ “ENQA, Occasional Papers 12, *Terminology of quality assurance: towards shared European values?* Helsinki, Finland, 2006 DG Education and Culture” Fiona Crozier, Bruno Curvale, Rachel Dearlove, Emmi Helle, Fabrice Henard

²¹ Έκθεση από συνέδριο της ΕΝQA στις 29-30 Ιουνίου 2006

Η Έκθεση αυτή ήταν απόρροια των συζητήσεων που αναπτύχθηκαν σε σεμινάριο που διοργάνωσε η ENQA στην πόλη Warwick του Ηνωμένου Βασιλείου, τον Ιούνιο του 2006²².

- Η ανάγκη διεξαγωγής του σεμιναρίου αυτού είχε προέλθει από τη διαπίστωση ότι πολλοί όροι σχετικοί με τη διασφάλιση της ποιότητας δεν μεταφράζονται εύκολα από τα αγγλικά στις άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες και το αντίστροφο. Επιπλέον διαπιστωνόταν ότι η χρήση της αγγλικής ως γλώσσας «μεισολαβητή» μεταξύ των άλλων γλωσσών μπορεί να προκαλέσει την εσφαλμένη κατανόηση ή/και ακόμη τη λάθος τοποθέτηση μιας έννοιας.

Όπως αναφέρεται στην Έκθεση, είχε ζητηθεί αρκετές φορές η ανάπτυξη γλωσσαρίων με έννοιες, λέξεις και όρους που χρησιμοποιούνται στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας στην Ε.Ε. Η αξία τους όμως αποδεικνυόταν τελικά περιορισμένη, λόγω της δυσκολίας που υπάρχει στη συμφωνία ως προς την απόδοση των εννοιών ακόμα και των ίδιων των λέξεων στα αγγλικά. Η έλλειψη κατά συνέπεια κοινής γλωσσικής κατανόησης θεωρήθηκε ότι είναι ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια για την πλήρη ανάπτυξη του ΕΧΑΕ, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά κοινές αξίες για τη διασφάλιση της ποιότητας.

Το σεμινάριο είχε ως σκοπό τη βελτίωση της κατανόησης και της επικοινωνίας μεταξύ των μελών της ENQA, εξετάζοντας αγγλικές λέξεις και φράσεις, που χρησιμοποιούνται από όλους, σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας και στη διευκόλυνση των μελλοντικών προσπαθειών για την ανάπτυξη γλωσσαρίων με αυτές τις λέξεις και φράσεις.

Έτσι επιδιώχθηκε να βοηθηθούν οι συμμετέχοντες σε αυτό, ώστε να αποκτήσουν μια ικανοποιητική κατανόηση της γκάμας των εννοιών των σχετικών αγγλικών λέξεων και φράσεων που χρησιμοποιούνται στη διασφάλιση της ποιότητας, συσχετίζοντάς τες περισσότερο στενά με τις αντίστοιχες λέξεις και φράσεις που υπάρχουν στη γλώσσα του καθενός και επιπλέον τοποθετώντας τες ο καθένας στο θεωρητικό και λειτουργικό πλαίσιο της χώρας του.

Οι συζητήσεις που είχαν λάβει χώρα στο σεμινάριο και οι οποίες αποτελούν τη βάση της πρώτης έκθεσης της ENQA, είχαν επικεντρωθεί σε τέσσερις ομάδες ή αλλιώς "clusters" λέξεων.

Η Ομάδα Α περιελάμβανε τις λέξεις: "quality, standards, quality assurance, quality control, accountability, enhancement, improvement".²³

Η λέξη «ποιότητα», βάσει της έκθεσης, από όλους αντιμετωπίστηκε ως το επίκεντρο των εργασιών τους και είναι χαρακτηριστικό ότι αποτελούσε το κύριο συστατικό των ονομάτων των εκπροσώπων φορέων. Από τη φύση της λέξης όμως διαπιστώθηκε ότι ήταν πολύ δύσκολο να της αποδοθεί ένας ορισμός σε οποιοδήποτε γλώσσα. Έγινε ωστόσο μια διάκριση ανάμεσα στον απόλυτο ορισμό της ποιότητας – που θα επέτρεπε την ταξινόμηση των αποτελεσμάτων σε μία κλίμακα- και στο σχετικό ορισμό της, που εμπεριέχει κρίση απέναντι σε ένα σύνολο κριτηρίων.

Η λέξη «κριτήριο – στάνταρντ» φάνηκε ότι ήταν ανοιχτή σε μια ευρεία γκάμα ερμηνειών από γλώσσα σε γλώσσα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο η λέξη αναφέρεται σε ένα επίπεδο επιτεύγματος που μετριέται σε σχέση με ένα σημείο αναφοράς. Στη Γαλλία και τη Γερμανία η μετάφραση του όρου χρησιμοποιείται για να δείξει ένα μέσο όρο ή μία νόρμα.

²² The Quality Assurance Agency for Higher Education. The Language of European Quality Assurance. An ENQA workshop, 29-30 June 2006, Scarman House, University of Warwick, Coventry, UK

²³ Που στα ελληνικά μεταφράζονται αντίστοιχα, σύμφωνα και με τις προηγούμενες διευκρινίσεις που έγιναν ως ποιότητα, επίπεδα, διασφάλιση ποιότητας, έλεγχος ποιότητας, υποχρέωση λογοδοσίας, ενίσχυση, βελτίωση)

Η λέξη «*κριτήριο*» προτάθηκε ως ανάλογης της λέξης «*στάνταρντ*». μολονότι ήταν ξεκάθαρο ότι δεν ήταν απ' όλους αποδεκτή.

Σε σχέση με τη λέξη «*στάινταρντ*» στην αναφορά της ENQA ESG, από τους συγγραφείς της, της αποδόθηκε η έννοια των «*προτύπων*» περισσότερο παρά των «*στοιχείων που πρέπει να μετρηθούν σε σχέση με κάτι άλλο*».

Ο όρος «*διασφάλιση της ποιότητας*» αντιμετωπίζεται ως ένας όρος που εισήχθη στην ανώτατη εκπαίδευση από τον επιχειρηματικό κόσμο (και κυρίως από τον τομέα της βιομηχανίας) και είναι σχετικός του όρου «*έλεγχος ποιότητας*».

Στη Γαλλία φάνηκε ότι αντί του όρου «*διασφάλιση της ποιότητας*» χρησιμοποιούνταν συχνά κατά τη μετάφραση των ESG ο όρος «*διαχείριση της ποιότητας*», έχοντας ως πρόθεση να δώσει μία έννοια υπευθυνότητας στους ακαδημαϊκούς να διαχειριστούν οι ίδιοι την ποιότητα. Ένα ενδιαφέρον σημείο προέκυψε από τη ρωσική αποστολή, που υπέδειξαν ότι στο δικό τους σύστημα ο όρος που ακολουθεί τη λέξη ποιότητα εξαρτάται από το κοινό στο οποίο απευθύνεται, π.χ. διασφάλιση ποιότητας για την ευρύτερη κοινωνία, έλεγχος ποιότητας για τους νομοθέτες, ενίσχυση της ποιότητας για τον τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης.

Σε ό,τι αφορά τη λέξη *accountability* (υποχρέωση λογοδοσίας) φάνηκε ότι ο ορισμός της εξαρτάται από το πώς απαντάται το ερώτημα «*υπόλογος για ποιον*»: Ένα ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης είναι υποχρεωμένο να λογοδοτήσει οικονομικά στις πηγές χρηματοδότησής του, στους φοιτητές και γενικά το κοινό που είναι οι «*καταναλωτές*» της ανώτατης εκπαίδευσης και των προϊόντων της (πτυχιούχοι), στην κυβέρνηση που είναι συνήθως η εξουσία και ο χορηγός και στην ακαδημαϊκή κοινότητα. Ο όρος έχει τόσο οικονομικές όσο και ηθικές ερμηνείες.

Στη Φινλανδία ωστόσο και τη Ρωσία, η οικονομική έννοια της λέξης «*accountability*» είναι ασθενέστερη και θα μπορούσε να αντικατασταθεί από τη λέξη «*responsibility*» (υπευθυνότητα).

Οι εκπρόσωποι από το Ηνωμένο Βασίλειο επίσης περιέγραψαν τη γκάμα των ερμηνειών της λέξης ανάλογα με το επίπεδο της «*υποχρέωσης λογοδοσίας*», που μπορεί να ξεκινά από ερωτήματα του τύπου: «*πείτε μας τι κάνετε για να εξηγήσετε τι κάνετε*» και να φτάνει σε ερωτήματα του τύπου: «*πείτε μας τι κάνετε για να δικαιολογήσετε τι κάνετε*», γεγονός που αποδεικνύει το εύρος των εννοιών που η «*υποχρέωση λογοδοσίας*» μπορεί να έχει. Ο όρος επίσης υπονοεί ότι υπάρχει μια εξωτερική ομάδα στην οποία είναι κανείς υπόλογος.

Οι όροι «*enhancement*» (ενίσχυση) και «*improvement*» (βελτίωση) έχουν παραπλήσιους ορισμούς στα αγγλικά όπως και σε όλες τις ευρωπαϊκές γλώσσες και χρησιμοποιούνται συχνά ως συνώνυμες. Ανάμεσα στους συμμετέχοντες στο συνέδριο όμως, ήταν προφανής μια ξεκάθαρη προτίμηση για τη χρήση του όρου «*enhancement*» (και των ερμηνειών του στις υπόλοιπες γλώσσες) ή του όρου «*quality development*» (ανάπτυξη της ποιότητας). Η λέξη «*improvement*» αντιμετωπιζόταν ως συνδεδεμένη με τη διαφήμιση και εκλαμβάνόταν ως πιο επιθετική της λέξης «*enhancement*».

Η Ομάδα Β περιελάμβανε τις λέξεις: «**principles, values, independence, autonomy, academic freedom, compliance, conformity, adherence, convergence, harmonization, standardization**²⁴».

Οι λέξεις «*αρχές, αξίες, ανεξαρτησία, αυτονομία, ακαδημαϊκή ελευθερία*», επισημάνθηκε ότι προέρχονται όλες από τον «*ηθικό*» διάλογο.

Ειδικότερα οι λέξεις «*αρχές*», «*αξίες*» φανερώνουν γενικά μια ηθική υποχρέωση ή καθήκον.

²⁴ Στα ελληνικά μεταφράζονται ως: αρχές, αξίες, ανεξαρτησία, αυτονομία, ακαδημαϊκή ελευθερία, συμμόρφωση, προσαρμογή-συμμόρφωση, πιστή τήρηση, σύγκλιση, εναρμόνιση, προτυποποίηση.

Με την αγγλική ερμηνεία των όρων "independence" (ανεξαρτησία), "autonomy" (αυτονομία), υπάρχουν λεπτές διαφορές ανάμεσα στην κατανόησή τους αλλά αυτές οι διαφορές δεν γίνονται ξεκάθαρες στην κατανόηση των λέξεων από τους συμμετέχοντες.

Όπως και με τον όρο "accountability" (υποχρέωση λογοδοσίας), οι προηγούμενες λέξεις φάνηκε ότι προσδιορίζονται από τη σχέση που υπονοείται ανάμεσα στους εμπλεκόμενους συντελεστές, π.χ. ανεξαρτησία από τι, αυτονομία σε σχέση με τι. Αναφέρεται ότι τέθηκε το ερώτημα αν ένας φορέας μπορεί να είναι «ανεξάρτητος» λαμβάνοντας χρηματοδότηση από κάπου, ή αν τα μέλη του έχουν σχέση με τις κυβερνήσεις ή τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης. Έγινε αισθητό, ωστόσο, ότι το πιο σημαντικό πράγμα για τους φορείς διασφάλισης ποιότητας είναι να είναι λειτουργικά ανεξάρτητοι, κατά τρόπο που καμιά εξωτερική ομάδα δεν θα μπορούσε να επηρεάσει τις αποφάσεις τους. Τέθηκε επίσης το ερώτημα εάν η «ιδρυματική αυτονομία» μπορεί να είναι συμβατή με όποια εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας.

Η «ακαδημαϊκή ελευθερία» επισημάνθηκε, ότι είναι βέβαια ένας όρος που υπάρχει σχεδόν αποκλειστικά σε κάθε πλαίσιο ανώτατης εκπαίδευσης και συνήθως αφορά στην ελευθερία από εξωτερικό έλεγχο και επιρροή. Νοείται επίσης ως ελευθερία από τους φοιτητές και το εκπαιδευτικό προσωπικό να υλοποιήσουν τις ακαδημαϊκές τους δραστηριότητες. Η ερμηνεία της προτάθηκε να προσεγγιστεί με τους εξής τρόπους:

- ✓ Με την αυτο-ρύθμιση ενάντια στην εξωτερική επιθεώρηση
- ✓ Με την ακαδημαϊκή κοινότητα ενάντια στις συλλογικά οργανωμένες επιχειρήσεις
- ✓ Με τις εσκεμμένες συζητήσεις ενάντια στις εκτελεστικές αποφάσεις
- ✓ Με την ακαδημαϊκή δημοκρατία ενάντια στο καθεστώς του μίνατζιζμ (managerialism).

Προτάθηκε στο μοντέλο «εκθέσεων αναφοράς» (peer review) να υπάρχει μια διαπραγματεύσιμη ισορροπία ανάμεσα στην εξωτερική ρύθμιση και την «ακαδημαϊκή ελευθερία».

Οι συμμετέχοντες από το Ηνωμένο Βασίλειο εξήγησαν τη λεπτή διάκριση ανάμεσα στη χρήση των όρων "compliance", "conformity", "adherence" (μολονότι αυτή δεν έγινε εντελώς αποδεκτή απ' όλους τους αγγλόφωνους –με την αγγλική ως μητρική γλώσσα- συμμετέχοντες):

- ⇒ Η λέξη "compliance" (συμμόρφωση προς τους κανόνες) έχει συμφραζόμενα τον εξωτερικό έλεγχο και /τον εξαναγκασμό
- ⇒ Η λέξη "conformity" (συμμόρφωση, ευπείθεια) αναφέρεται σε κανονιστικές προσδοκίες
- ⇒ Η λέξη "adherence" (πιστή τήρηση) είναι ευγενική φράση για να εξομαλύνει τις συγκρούσεις.

Παραπλήσια θέματα αποδοχής των όρων τέθηκαν σε σχέση με τις λέξεις «σύγκλιση, εναρμόνιση και προτυποποίηση (θέσπιση προτύπων)».

Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες ανέφεραν, ότι η λέξη «εναρμόνιση» χρησιμοποιήθηκε αρχικά σε ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο και ως τέτοια σπάνια χρησιμοποιείται για να αναφερθεί σε διαδικασίες σε εθνικό επίπεδο.

Η λέξη «προτυποποίηση» θεωρήθηκε ότι έχει αρνητικές σημασίες από πολλούς συμμετέχοντες – σήμανε το τέλος της διαφορετικότητας, της ποικιλίας και της αυτονομίας.

Η λέξη «σύγκλιση» φάνηκε ότι συνθέτει μια εικόνα διαφορετικών συστημάτων, που κινούνται μαζί προς ένα μόνο σημείο.

Η **Ομάδα Γ** περιελάμβανε τις λέξεις: “assessment, evaluation, inspection, accreditation, audit, review”²⁵.

Οι συμμετέχοντες από το Ηνωμένο Βασίλειο διευκρίνισαν ότι στο εθνικό τους πλαίσιο, η λέξη “assessment” (αξιολόγηση φοιτητών, αποτίμηση, εκτίμηση) αφορά στην αξιολόγηση των φοιτητών και δεν συνηθίζεται να χρησιμοποιείται με την έννοια της αξιολόγησης, αποτίμησης, εκτίμησης εκτός αυτού του πλαισίου.

Ο όρος “inspection” (επιθεώρηση) δεν χρησιμοποιούνταν ευρέως σε καμία ευρωπαϊκή χώρα στο πλαίσιο της ανώτατης εκπαίδευσης καθώς είχε συμφραζόμενα πιο κατακτητικών διαδικασιών, δηλαδή διαδικασιών που εισβάλλουν πιο βαθιά κι εξαπλώνονται περισσότερο από αυτές που χρησιμοποιούνται σε ένα πλαίσιο διασφάλισης της ποιότητας. Ειδικότερα τονίστηκε ότι η λέξη αποδείκνυε την απουσία της έκθεσης αναφοράς-αξιολόγησης (peer review). Οι λέξεις “audit” και “review” εκλαμβάνονταν κάπως περιέργα στο πλαίσιο του Ηνωμένου Βασιλείου.

Οι λέξεις «αξιολόγηση» και «πιστοποίηση» ήταν περισσότερο κοινές στη χρήση κατά μήκος της ηπειρωτικής Ευρώπης. Οι συμμετέχοντες συζήτησαν τη σχέση ανάμεσα στις λέξεις «αξιολόγηση» και «πιστοποίηση» καθώς μερικοί θεώρησαν ότι εντάσσονταν σε μια χρονική ακολουθία, με την «πιστοποίηση» να ακολουθεί τη διαδικασία «αξιολόγησης».

Επίσης οι όροι ταξινομήθηκαν σε «μαλακούς» (evaluation και review), «μεσαίους» (audit and assessment) και «σκληρούς» (inspection και accreditation).

Η **Ομάδα Δ** περιελάμβανε τις λέξεις: “experts, peers, self-assessment/evaluation, visit, report, judgements, recommendation, follow-up”²⁶.

Παρά το γεγονός ότι ο όρος “peer” (ομότιμος) ήταν γνωστός σε όλους τους συμμετέχοντες, σε πολλές περιπτώσεις η λέξη χρησιμοποιούνταν εναλλάξ με τη λέξη “expert” (εμπειρογνώμονας) – που δεν συνηθίζεται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι και οι δύο όροι δίνουν μια αίσθηση ανωτερότητας και ως ένα βαθμό εξουσίας, καθώς πρέπει κανείς να έχει εξειδίκευση για να είναι «εμπειρογνώμονας – ειδικός» και να ανήκει στην ακαδημαϊκή κοινότητα για να θεωρείται «ομότιμος». Οι «ομότιμοι» (peers) είναι οι ειδικοί σε ένα συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο, ενώ ένας «εμπειρογνώμονας» μπορεί να μην είναι απαραίτητα «ομότιμος».

Οι συμμετέχοντες από το Ηνωμένο Βασίλειο ανέφεραν τη μετατόπιση στην ορολογία από τον όρο “self-assessment” (αυτό-αποτίμηση) στον όρο “self-evaluation” (αυτό-αξιολόγηση) ως ένα τρόπο ενθάρρυνσης των ιδρυμάτων να κινηθούν από έναν «κατάλογο ελέγχου» προς ένα περισσότερο στοχαστικό υπολογισμό της διαχείρισης της ποιότητάς τους. Η αλλαγή δεν προήλθε όμως από καμιά σημαντική διαφορά στον καθορισμό των λέξεων. Έγινε ξεκάθαρο επίσης ότι στα γαλλικά υπάρχει πρόβλημα στη μετάφραση όρων που περικλείουν τη λέξη “self” καθώς δεν μπορεί να μεταφραστεί απευθείας – ο όρος «ανάυση ανασκοπώντας προς τα πίσω» χρησιμοποιείται στη θέση της.

Εναλλακτικά, προτάθηκαν περισσότερο ουδέτερες λέξεις, περιλαμβανομένων των λέξεων “submission” (άποψη - ισχυρισμός) και “document” (εμπεριστατωμένο κείμενο). Στα φινλανδικά, δεν υπάρχει καμία διαφορά ανάμεσα στις λέξεις “self-assessment” και “self-evaluation”.

Η λέξη “visit” (επίσκεψη) φάνηκε ότι είναι πρόθημα από κάτι άλλο επιπλέον που περιγράφει, π.χ. “evaluation visit”, “audit visit”. Η πιο κοινή μετάφραση αφορούσε στο ότι η λέξη “visit” προϋπέθετε ότι οδεύει κάπου, στις περισσότερες περιπτώσεις σε επίσκεψη σε κάποιο ίδρυμα. Οι συμμετέχοντες από το Ηνωμένο Βασίλειο εισήγαγαν ένα

²⁵ Στα ελληνικά: αποτίμηση, αξιολόγηση, επιθεώρηση, πιστοποίηση, έλεγχος (επαλήθευση), απολογισμός (αναφορά έκθεση αξιολόγησης).

²⁶ Στα ελληνικά: εμπειρογνώμονες, ομότιμοι, εσωτερική αποτίμηση, αξιολόγηση, επιτόπια επίσκεψη, αναφορά, κρίσεις, συστάσεις, παρακολούθηση της προόδου.

πρόσθετο και σχετικό όρο, τη λέξη "event" (συμβάν, περιστατικό), που έχει μια ειδικότερη όχι ξεκάθαρη ερμηνεία – η επίσκεψη μπορεί να περιλαμβάνει ένα συμβάν και ένα συμβάν μπορεί να περιλαμβάνει μια επίσκεψη. Η φύση μιας επίσκεψης μπορεί επίσης να αξιολογηθεί εάν είναι επίσημη ή ανεπίσημη. Οι συμμετέχοντες από το Ηνωμένο Βασίλειο επεσήμαναν, ότι ενώ στην υπόλοιπη Ευρώπη μια "site visit" (επιτόπια επίσκεψη) αναφέρεται σε ένα ίδρυμα και σε διάφορες δραστηριότητές του, στο Ηνωμένο Βασίλειο η λέξη "site visit" αναφέρεται στην επίσκεψη που γίνεται με σκοπό να διαπιστωθούν ειδικά οι φυσικές διευκολύνσεις ή οι πόροι.

Ενώ η λέξη "report" ήταν μια λέξη που θεωρούνταν ότι γινόταν κοινά κατανοητή, επισημάνθηκε ότι το Shorter Oxford English λεξικό δίνει 15 διαφορετικούς ορισμούς. Οι συμμετέχοντες θεώρησαν ότι είναι «ένας τυπικός απολογισμός που ακολουθεί μια έρευνα, ο οποίος μπορεί να περιλαμβάνει κρίσεις ή επιτεύγματα σε σχέση με την αξιολόγηση».

Η λέξη "judgement" (κρίση) θεωρήθηκε από όλους ότι είναι μια ισχυρή λέξη, που δεν αντικατοπτρίζει πάντα την πραγματική φύση του αποτελέσματος της εξωτερικής διαδικασίας διασφάλισης της ποιότητας. Εναλλακτικές που χρησιμοποιήθηκαν ήταν λέξεις που περιείχαν τον όρο "decision" (απόφαση) (ως προς την πιστοποίηση ή μη πιστοποίηση), "findings" (ευρήματα), "recommendations" (συστάσεις) (βλ. παρακάτω) και "expert statement" (απολογισμός εμπειρογνώμονα).

Η λέξη "recommendation" (σύσταση) είναι ένας όρος που φάνηκε ότι έχει διαφορετική βαρύτητα που εξαρτάται από την επιβολή όρων στο ίδρυμα. Αντιπαρατέθηκε από κάποιους από τους συμμετέχοντες με τον όρο «points for consideration» (σημεία προς εξέταση). Η λέξη «σύσταση» φάνηκε ότι προϋποθέτει μια τοποθέτηση ειδικού και αρχής από την πλευρά του φορέα διασφάλισης ποιότητας, που μπορεί να μην εκλαμβάνεται με καλό τρόπο από τα ιδρύματα.

Ο όρος "follow-up" (παρακολούθηση της προόδου) φάνηκε ότι έχει μία ευρεία γκάμα εννοιών, που εξαρτάται τόσο από το ίδιο το σύστημα στο οποίο χρησιμοποιείται όσο και από το πλαίσιο εντός του συστήματος αυτού. Σε κάθε περίπτωση θεωρήθηκε ότι είναι μία κατ' εξακολούθηση ή κατ' επανάληψη πράξη, η οποία θα μπορούσε να είναι:

- Προαπαιτούμενη ή προαιρετική
- Τυπική ή άτυπη
- Προσδιορισμένη χρονικά ή όχι
- Αξιολογική ή όχι
- Μία πράξη του φορέα ή του ιδρύματος.

Για παράδειγμα, στη Φινλανδία η λέξη "follow-up" χρησιμοποιείται πάντα εννοώντας μία αξιολόγηση της προόδου από το φορέα ή το ίδρυμα, ενώ στη Γερμανία αφορά στο τι συμβαίνει σε ένα ίδρυμα μετά την επιθεώρηση - αξιολόγηση.

Το σύνολο των ομάδων λέξεων για τις οποίες αναπτύχθηκαν οι συζητήσεις, παρατίθενται στη συνέχεια. Με πλάγια γράμματα γράφονται οι νέες λέξεις που εντάχθηκαν στις ομάδες, μετά από το σχετικό σεμινάριο που είχε πραγματοποιηθεί.

Ομάδα Α: «Βασικές έννοιες»

- Quality
- Quality assurance
- Quality control
- Enhancement
- Improvement

Ομάδα Β: «Ηθικές έννοιες»

- Accountability
- Principles
- Values
- Independence
- Autonomy
- Academic freedom
- *Transparency*

Ομάδα Γ: «Μετρήσεις»

- Standards
- *Competence*
- *Specification*
- *Benchmark*
- *Criteria/on*
- *Guidelines*
- *Code of practice*
- *Objective*
- *Outcome*
- *Output*

Ομάδα Δ: «Περιγραφές»

- Compliance
- Conformity
- Adherence
- Convergence
- Harmonization
- Standardization
- *Comparability*
- *Equivalence*

ΟΜΑΔΑ Ε: «Μέθοδοι»

- Assessment
- Evaluation
- Inspection
- Accreditation
- Audit
- Review

ΟΜΑΔΑ ΣΤ: «Διαδικασίες»

- Expert
- Peer
- Visit
- Self-assessment/evaluation
- Report
- *Document*
- *Submission*
- *Statement*

- Judgement
- Follow-up
- Action plan
- Feedback/feedback loop
- Recommendation
- Conditions

Η Έκθεση καταλήγει στο ότι είναι αναγκαία η περαιτέρω προώθηση του σχετικού διαλόγου, επισημαίνοντας, ότι, αν και αρχικά είχε σχεδιαστεί η συζήτηση αυτή να υποστηριχτεί μέσω ενός on-line πίνακα μηνυμάτων που θα υλοποιούνταν από την ΕΝQA, με πρόθεση τα περιεχόμενα του πίνακα να αναλυθούν και να ανατροφοδοτήσουν την τρέχουσα έκθεση, εν τούτοις, ο on-line πίνακας δεν έτυχε της δέουσας προσοχής των μελών της ΕΝQA, ώστε να προχωρήσει η υλοποίησή του.

II. Η διερεύνηση εννοιών που θεμελιώνουν τη διασφάλιση της ποιότητας (independence, peer review, transparency, results²⁷)

Το Μέρος 2 της Έκθεσης με τίτλο: «Τελική έκθεση για το πιλοτικό σχέδιο *Quality Convergence II (QCS II): Προωθώντας τις επιστημολογικές προσεγγίσεις στη διασφάλιση της ποιότητας*» περιέχει τα ευρήματα της δεύτερης μελέτης σύγκλισης της ποιότητας QCS II. Η πρώτη QCS²⁸ εξέταζε γιατί τα εθνικά συστήματα διασφάλισης ποιότητας λειτουργούν διαφορετικά μεταξύ τους. Ξεκινώντας από αυτή τη βάση, η QCS II επιδιώκει να προχωρήσει πιο πέρα από τα ζητήματα που αφορούν στην τεχνική γλώσσα της διασφάλισης της ποιότητας και να δώσει τη δυνατότητα στους φορείς να εστιάσουν στις αξίες που είναι κάτω από τους όρους που χρησιμοποιούμε, συχνά άρρητα, και το τι λένε αυτές για όλο το εγχείρημα της διασφάλισης της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης (intercultural communication - διαπολιτισμική επικοινωνία).

Η έρευνα QCS II, βασιζόμενη στα πετυχημένα αποτελέσματα της QCS I, επιδιώκει να δώσει περαιτέρω ερεθίσματα στους φορείς-μέλη της ΕΝQA σε σχέση με τις συζητήσεις και το ρόλο τους. Το κύριο αποτέλεσμα της QCS I ήταν το συμπέρασμα ότι η ανάπτυξη της κατανόησης των εθνικών πλαισίων εντός των οποίων οι φορείς διασφάλισης της ποιότητας εργάζονται αποτελεί ζήτημα πρώτης προτεραιότητας και πρέπει να αντιμετωπίζεται μάλλον πριν την ανάπτυξη κοινών μεθόδων εργασίας.

Σύμφωνα λοιπόν με την Έκθεση, είναι αναγκαίο να γίνει κατανοητό όχι μόνο το πώς οι φορείς διασφάλισης ποιότητας εργάζονται αλλά κυρίως το γιατί οι φορείς εργάζονται όπως εργάζονται.

Η QCS II εκπονήθηκε με στόχο την εξεύρεση τρόπων συνεργασίας μεταξύ των φορέων διασφάλισης ποιότητας, είτε στο επίπεδο της εμβάθυνσης της αμοιβαίας κατανόησης είτε της αναζήτησης αμοιβαίας αναγνώρισης των αποτελεσμάτων των αξιολογήσεων. Θεωρείται ότι αποτελεί προσπάθεια διερεύνησης των θεμελίων της διασφάλισης της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση.

Στην QCS II ελήφθησαν μεταξύ άλλων υπόψη διάφορες πρωτοβουλίες για την περαιτέρω ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης της διασφάλισης της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση, όπως η δημοσίευση των European Standards and Guidelines for QA in the EHEA (ESG), το σχέδιο TEEP II και το σχέδιο Nordic Network για τις συνέπειες υλοποίησης του ESG στις σκανδιναβικές χώρες. Και οι πρωτοβουλίες αυτές εστίαζαν στην από κοινού εργασία, ή στις επιπτώσεις ενός ευρωπαϊκού ευρέως αποδεκτού συνόλου

²⁷ Στα ελληνικά: ανεξαρτησία, έκθεση αναφοράς-αξιολόγησης, διαφάνεια, αποτελέσματα (αξιολόγησης)

²⁸ ΕΝQA. (2005). *Quality Convergence Study. ENQA Occasional Papers 7, Finland.*

αρχών. Η ομάδα εργασίας έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον στη συζήτηση που αναπτύχθηκε στο σεμινάριο του Warwick, τον Ιούνιο του 2006 για τη γλώσσα της διασφάλισης της ποιότητας.

Η κεντρική ιδέα της QCS II είναι ότι μόνο η βαθύτερη κατανόηση από όλους των αξιών που βρίσκονται κάτω από τους όρους που χρησιμοποιούνται για τη διασφάλιση της ποιότητας στον ΕΧΑΕ μπορεί να βοηθήσει να ξεπεραστούν τα εμπόδια που παρουσιάζονται στην κατανόησή τους. Κατά την άποψη της ομάδας εργασίας του σχεδίου η αναγνώριση της σημασίας του τι βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια της εργασίας των φορέων είναι ουσιαστική για την ανάπτυξη του ΕΧΑΕ. Κάτι που θεωρείται αυτονόητο σε μια χώρα μπορεί να μην θεωρείται ως τέτοιο σε μία άλλη. Εάν αυτό υπονοείται στον τρόπο που λειτουργεί ένας φορέας και κατά συνέπεια δεν συζητιέται, ένας άλλος φορέας μπορεί να θεωρήσει ότι αυτό δεν είναι σημαντικό. Έτσι, στην περίπτωση των διαδικασιών που εμφανειακά φαίνονται οι ίδιες, υπάρχει μια εικασία ότι τα αποτελέσματα των διαδικασιών είναι τα ίδια. Στο πλαίσιο της ΕΝQA αντιμετωπίζονται συχνά προβλήματα που έχουν να κάνουν με αυτή την άρρητη και διαπολιτισμική διάσταση της επικοινωνίας

Το σχέδιο QCS II εργάζεται προς την κατεύθυνση της κατανόησης των αξιών που θεμελιώνουν το εγχείρημα της διασφάλισης της ποιότητας, προκειμένου να συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση και στην προώθηση των εργασιών μεταξύ των φορέων και εντός των φορέων διασφάλισης ποιότητας, που είναι μέλη της ΕΝQA. Το σχέδιο κατευθύνθηκε από την CNE και τον QAA.

Οι φορείς²⁹ που συμμετείχαν στην έρευνα εκπροσωπούν το 47% αυτών που συνήθως συμμετέχουν στις δραστηριότητες της ΕΝQA και κλήθηκαν να απαντήσουν σε τέσσερις έννοιες (notions)³⁰: Η λέξη "value" χρησιμοποιείται στο σχετικό διάλογο που αναπτύσσεται με την έννοια των «αξιών» που υποστηρίζουν τις τέσσερις (4) έννοιες τις οποίες το ερωτηματολόγιο διερευνά και οι οποίες είναι:

- *Independence*
- *peer review*
- *transparency*
- *results*.

Η έννοια "independence" (ανεξαρτησία) συγκέντρωσε τις πιο λεπτομερείς απαντήσεις. Η ανεξαρτησία θεωρείται ως η έννοια που βρίσκεται στο επίκεντρο των περισσότερων φορέων ώστε να δικαιολογείται η ύπαρξη και η νομιμότητά τους.³¹

Θεωρείται ότι είναι απαραίτητο να γίνεται η διάκριση ανάμεσα στις έννοιες «ανεξαρτησία» και «αυτονομία», καθώς ένας φορέας μπορεί να είναι ανεξάρτητος, με την έννοια ότι οι κρίσεις του σε σχέση με τις αξιολογήσεις είναι ανεξάρτητες και δεν επηρεάζονται από τις απόψεις των λοιπών εμπλεκομένων. Αλλά οι φορείς δύσκολα λειτουργούν αυτόνομα σε σχέση με αυτούς που υπηρετούν (ιδρύματα, σπουδαστές, κυβερνήσεις και εργοδότες. Αυτοί είναι οι «λόγοι ύπαρξης» κάθε φορέα και γι αυτούς παρέχονται οι υπηρεσίες διασφάλισης της ποιότητας. Επιπλέον, πολλές απαντήσεις έδειξαν ότι οι λέξεις «ανεξαρτησία» και «αυτονομία» χρησιμοποιούνται εναλλάξ τότε η μία τότε η άλλη, δημιουργώντας λεκτικό πρόβλημα. Οι απαντήσεις επίσης έδειξαν ότι είναι απαραίτητο να γίνει η διάκριση ανάμεσα στο ερώτημα της «νομιμότητας» ενός

²⁹ Δεκατρείς (13) φορείς και η μονάδα αξιολόγησης της ΕΥΑ

³⁰ Με τον όρο "notion", όπως διευκρινίζεται σχετικά, στο πλαίσιο του σχεδίου QCS II, γίνεται αναφορά σε μια σύλληψη ή ιδέα που είναι κοινή σε πολλά ευρωπαϊκά μοντέλα διασφάλισης ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση, π.χ. "peer review".

³¹ Πρόκειται για τον αγγλικό όρο "legitimacy" που ως θέμα αντιμετωπίζεται με λεπτομέρεια στο τέλος της έκθεσης.

φορέα και του ερωτήματος του αν γίνονται αποδεκτά τα αποτελέσματά του από άλλους (πανεπιστήμια, υπουργεία κλπ.).

Η "peer review" (έκθεση αξιολόγησης) κάθε φορέα διασφάλισης ποιότητας είναι επίσης μία έννοια που βρίσκεται στο επίκεντρο κάθε αξιολόγησης με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, όποια διαδικασία διασφάλισης ποιότητας κι αν χρησιμοποιείται (ιδρυματική αξιολόγηση, αξιολόγηση προγράμματος, πιστοποίηση...). Αποτελεί μια προσπάθεια με στόχο να επιτρέψει στην αξιολόγηση να λειτουργήσει με τον πιο αντικειμενικό και αποδεκτό δυνατό τρόπο.

Η "peer review" νοείται διαφορετικά από φορέα σε φορέα καθώς καθένας από αυτούς αντιλαμβάνεται διαφορετικά τη σημασία του όρου. Σε μερικές περιπτώσεις, οι ομότιμοι αξιολογητές μπορεί να προέρχονται μόνο από τους πανεπιστημιακούς καθηγητές, σε άλλες περιπτώσεις απ' όλο το δυναμικό που σχετίζεται με την αξιολόγηση. Η συμμετοχή των σπουδαστών στις διαδικασίες αξιολόγησης εγείρει περισσότερα ερωτήματα σε σχέση με τη νομιμότητα αυτών που συμμετέχουν στη διαμόρφωση κρίσης και τις συμβουλευτικές διαδικασίες.

Τελικά, ο τρόπος που εφαρμόζουν τις διαδικασίες αξιολόγησης οι ομότιμοι αξιολογητές ποικίλει ανάμεσα στους φορείς και εξαρτάται από το τι θεωρούν αποδεκτό και τι όχι. Για παράδειγμα, σε μερικές περιπτώσεις, οι ομότιμοι διεξάγουν την επιθεώρηση (αξιολόγηση) αλλά ένα στέλεχος του φορέα γράφει ή εκδίδει την «τελική έκθεση». Σε άλλες, είναι ευθύνη των ομότιμων επιθεωρητών να γράψουν την «τελική έκθεση».

Το ζήτημα της «αντικειμενικότητας» είναι επίσης πάρα πολύ σημαντικό. Η αξιολόγηση των ομοτίμων έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τις ακαδημαϊκές κρίσεις, και γι αυτό το λόγο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εφαρμόζεται εντελώς αντικειμενικά καθώς υπόκειται σε μια σειρά κανόνων. Είναι επίσης δυνατό μια ομάδα ομοτίμων να καταλήξει σε διαφορετικό συμπέρασμα σε σχέση με μια άλλη ομάδα. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αντιπαραθέσεις που αφορούν τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων ή τη χρήση συγκεκριμένων διαδικασιών.

Η έννοια "transparency" (διαφάνεια) έχει αναφερθεί από μερικούς φορείς σαν κάτι που τους οδηγεί να στρέφουν τη σκέψη τους στον επαγγελματισμό τους. Όσο μεγαλύτερη «διαφάνεια» διαθέτει ένας φορέας, τόσο μεγαλύτερη αίσθηση του επαγγελματισμού του έχει. Κατά έναν τρόπο ενδιαφέροντα η έννοια της «διαφάνειας» δεν επιδεικνύεται γενικά μέσω της συζήτησης των αρχών, αλλά περισσότερο συχνά μέσω μιας τεχνικής περιγραφής μεθόδων και χρησιμοποιούμενων διαδικασιών. Η «διαφάνεια» είναι μια έννοια που προσφέρεται πάρα πολύ για εξειδικευμένες συζητήσεις. Αυτή η έννοια χρησιμοποιήθηκε επίσης από τους φορείς ως τεκμήριο της «νομιμότητάς» τους. Όμως, μπορεί η διαφάνεια στη λειτουργία ενός φορέα να αποδείξει και τη «νομιμότητά» του στους εμπλεκόμενους στη διαδικασία;

Οι εμπειρογνώμονες ήταν της άποψης ότι η «διαφάνεια» δεν είναι απαραίτητα μια «θετική» έννοια. Είναι πιθανό να γίνεται κατάχρηση της έννοιας της νομιμότητας από τη στιγμή που μπορούν να γίνουν ισχυρισμοί για το ότι οι διαδικασίες είναι ξεκάθαρες και γίνονται κατά τρόπο αυστηρό αλλά συχνά διεξάγονται κατά τρόπο υποκειμενικό. Μερικές απαντήσεις φανέρωσαν μια έλλειψη κριτηρίων να σχετίζεται με αυτή την αξία. Πώς κανείς κρίνει τη «διαφάνεια» ενός φορέα, μιας μεθόδου αξιολόγησης, ή ενός αποτελέσματος αξιολόγησης χωρίς τα απαραίτητα κριτήρια;

Από την άλλη πλευρά, η έλλειψη «διαφάνειας» σημαίνει απαραίτητα ότι η διαδικασία ή η κρίση είναι αναξιόπιστη. Μπορεί κανείς να υποθέσει ότι υπάρχει έλλειψη κριτηρίων επειδή οι φορείς δεν φτιάχνουν τις αξίες που υποστηρίζουν με σταθερό τρόπο τη «διαφάνεια»; Εάν είναι έτσι, μία τέτοια έννοια μπορεί να κινδυνεύσει να χάσει το

νόημά της και τη θέση της στη διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Απαραίτητη είναι η ύπαρξη σαφών και συμφωνημένων κριτηρίων που να αποδεικνύουν τη σημασία της.

Τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων: Αν και δεν έγινε λεπτομερής λόγος για τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων στις απαντήσεις του ερωτηματολογίου, εντούτοις αποδεικνύεται η ύπαρξη σε αυτά μιας πολιτικής διάστασης. Οι φορείς κερδίζουν ένα μέρος της «νομιμότητάς» τους μέσω της αποστολής τους να υλοποιήσουν μία συγκεκριμένη εργασία -- όποια κι αν είναι αυτή, π.χ. να λάβουν αποφάσεις πιστοποίησης, να πραγματοποιήσουν ελέγχους, να δημοσιοποιήσουν τα αποτελέσματα μιας αξιολόγησης σε επίπεδο προγραμμάτων σπουδών ή σε επίπεδο ιδρυματικό, διασφαλίζοντας πρότυπα και ούτω καθεξής. Μέσω της εργασίας των φορέων μπορεί να υπογραμμίζεται το γεγονός ότι οι φορείς συνήθως δρουν σε ένα πλαίσιο που σχεδιάζεται από άλλους (π.χ. κυβερνήσεις, πρυτανικά συμβούλια κ.α.).

Συμπεράσματα από τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου: Οι τέσσερις έννοιες που επιλέχθηκαν για το ερωτηματολόγιο οδήγησαν σε απαντήσεις που ανέδειξαν το θέμα του κύρους, της «νομιμότητας» των πρακτικών των φορέων. Ενδιαφέρον ήταν το ότι σε καμία απάντηση δεν αναφέρθηκε ότι επιλέχθηκαν λάθος έννοιες ή ότι ο εμπλεκόμενος φορέας δεν θεωρούσε ότι κάποια από τις έννοιες αυτές δεν είναι ενδιαφέρουσα. Η Έκθεση καταλήγει στο ερώτημα αν μπορούμε από αυτό να συνάγουμε ότι η «νομιμότητα» της εργασίας του κάθε φορέα επικεντρώνεται σε αυτές τις τέσσερις έννοιες και στις αξίες στις οποίες στηρίζονται:

«Νομιμότητα»: ένα κεντρικό ζήτημα: Η έρευνα QCS II έδειξε ότι η συστηματική οργάνωση μηχανισμών διασφάλισης ποιότητας είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ των συμμετεχόντων στη διαδικασία (φορέων, ιδρυμάτων, υπουργών κλπ.). Κατέληξε στο ότι δεν υπάρχει ένας μοναδικός ορισμός ή μία μοναδική σύλληψη της «ποιότητας» κι ότι η ενίσχυσή της είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους εμπλεκόμενους.

Η μελέτη QCS II εστίασε στο θέμα της αποδοχής των αποτελεσμάτων των αξιολογήσεων και στις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται πριν τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων (που μπορεί να είναι συστάσεις, αποφάσεις αποτίμησης ή πιστοποίησης) αναγνωριστούν ως νόμιμα. Αυτό είναι ένα σημαντικό ερώτημα διότι τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων επηρεάζουν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε κάθε ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης και τις αποφάσεις που λαμβάνονται από άλλους εμπλεκόμενους στο θέμα.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου, οι φορείς προσπάθησαν να αποδείξουν την αξιοπιστία της εργασίας τους κάνοντας αναφορά στην εντολή που τους δόθηκε και στις φιλότιμες προσπάθειές τους να διαβεβαιώσουν για τη δικαιοσύνη και την ορθότητα των κρίσεών τους. Αμέσως επικεντρώθηκαν στο ήθος τους -- να κάνουν καλά ότι πρέπει να γίνει-- και προσπάθησαν να επισημάνουν την αξιοπιστία και την εγκυρότητά τους προτάσσοντας έναν ορισμό του επαγγελματισμού που βασίζεται στις έννοιες της διαφάνειας, της ανεξαρτησίας και της χρησιμότητας.

Αυτή η τάση να δικαιολογηθούν είναι δυνατό να προκλήθηκε κατά ένα μέρος από τον τρόπο κατά τον οποίο το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε, αλλά οι εμπειρογνώμονες έκριναν ότι αυτό δεν ήταν το θέμα. Το είδαν περισσότερο ως σημάδι ότι οι φορείς υπολείπονται σε ένα βαθμό ως προς την αυτοπεποίθησή τους.

Μπορεί επίσης να οφείλεται στο γεγονός ότι οι φορείς δεν είναι συνηθισμένοι να δέχονται ερωτήματα σε σχέση με τις δραστηριότητές τους. Δεν συνηθίζουν να θέτουν σε αμφισβήτηση τα πλαίσια που αποτελούν τη βάση του λόγου ύπαρξής τους και να αμφισβητούν τις πολιτικές αποφάσεις που επιδρούν στη δουλειά τους. Βλέπουν ξεκάθαρα

τους εαυτούς τους ως λειτουργούς μιας σειράς διαδικασιών και υπερασπίζονται τους εαυτούς τους ενάντια σε όσους τους θεωρούν διαμορφωτές πολιτικών αποφάσεων.

Οι εμπειρογνώμονες, κάπως προκλητικά (που έτσι γενικά ήταν η φύση της σχέσης ανάμεσα σε αυτούς και τους φορείς) ήθελαν να ρωτήσουν τους φορείς ουσιαστικά θέματα που αφορούν στην εργασία τους και ειδικότερα στα αποτελέσματα των αξιολογήσεων. Τους προσκάλεσαν να εξετάσουν πιο προσεκτικά ουσιαστικά ερωτήματα που αφορούν στη φύση των κρίσεων που κάνουν και ειδικότερα στις έννοιες της «αντικειμενικότητας» και της «διαφάνειας» πέρα από την πολιτική διάσταση της διασφάλισης της ποιότητας.

Ο σεβασμός της διαδικασίας δεν είναι από μόνος του αρκετός. Πέρα από τα όρια της QCS II, κεντρικό αναδείχτηκε το ζήτημα της «νομιμότητας» (legitimacy). Θεωρείται υψίστης σημασίας για τους φορείς¹².

Καθώς οι φορείς κάνουν ό,τι μπορούν για να αποδείξουν τη διαφάνειά τους και την ανεξαρτησία τους, φαίνεται μάλλον ότι ο σεβασμός απέναντι σε αυτές τις αρχές δεν είναι αρκετός για να υποστηρίξει τη νομιμότητά τους. Τ' αποτελέσματα των αξιολογήσεων, τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για την ανώτατη εκπαίδευση, παρουσιάζονται ως το αποτέλεσμα τεχνικών διαδικασιών, που κατ' αυτό τον τρόπο, είναι εντελώς αντικειμενικά. Αλλά είναι όντως έτσι;

Μία Ήματιά στην αναφορά ESG μπορεί να βοηθήσει να ξεκαθαρίσουν κάποια πράγματα: αναφέρονται σε συνθήκες απαραίτητες για να είναι τα αποτελέσματα της αξιολόγησης ότι διαθέτουν νομιμότητα.

Στο πρώτο μέρος των ESG γίνεται αναφορά στη νομιμότητα των σκοπών της αξιολόγησης και στο δεύτερο και τρίτο μέρος στη νομιμότητα των διαδικασιών και των αποτελεσμάτων.

Εκτός από αυτό, μπορεί η αυστηρή εφαρμογή των ευρωπαϊκών προτύπων και οδηγιών να οδηγήσει αυτόματα σε νόμιμες και αποδεκτές αποφάσεις; Αυτοί που διενεργούν τις αξιολογήσεις γνωρίζουν από την εμπειρία ότι κάποιος μπορεί να αξιολογήσει κάτι εφόσον γνωρίζει το σκοπό του. Άραγε οι διαδικασίες που συνδέονται με την αξιολόγηση διατυπώνονται πάντοτε σε σχέση με το σωστό αποτέλεσμα; Μπορεί κάτι να αξιολογηθεί πραγματικά εάν οι σκοποί του δεν λαμβάνονται υπόψη στη διαδικασία; Έτσι, τι τελικά οδηγεί στη νομιμότητα και την αποδοχή των αποτελεσμάτων;

Η πολιτική φύση της αξιολόγησης. Οι φορείς δεν μπορούν να ισχυριστούν ότι εργάζονται σε ένα πλαίσιο εκτός της πολιτικής αρένας. Τα αποτελέσματά τους χρησιμοποιούνται από αυτούς που λαμβάνουν αποφάσεις και που «παρέχουν» την ανώτατη εκπαίδευση για να κατευθύνουν τα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης και να αξιολογήσουν την ποιότητά τους. Εάν οι φορείς δεν το λαμβάνουν αυτό υπόψη, δεν κινδυνεύουν, προτάσσοντας την ανεξαρτησία, να γίνουν αντικείμενα εκμετάλλευσης; Αυτή η θέση δεν κάνει περισσότερο δύσκολο το διάλογο με τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης;

Για την προώθηση της κατάστασης. Οι περιορισμοί στην προσέγγιση των διαδικασιών και η αναγνώριση αυτών των περιορισμών, υποχρεώνουν τους φορείς να προβληματιστούν σχετικά με το ζήτημα. Τα ακόλουθα σενάρια θα μπορούσαν να

¹² Αναφέρεται μάλιστα ότι ως θέμα κεντρικής σημασίας αντιμετωπίστηκε και από το σεμινάριο του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Στρασβούργο, στις 18 και 19 Σεπτεμβρίου του 2006, το οποίο επικεντρώθηκε στο θέμα: "quality assurance and its legitimacy in higher education: the role of universities and national authorities" (διασφάλιση της ποιότητας και τη νομιμότητά της στην ανώτατη εκπαίδευση: ο ρόλος των πανεπιστημίων και των εθνικών αρχών).

αποτελέσουν τη βάση για ένα συστηματικό αναστοχασμό, με σκοπό να ενδυναμώσουν την ποιότητα του κρίκου που ενώνει τους φορείς με τους εταίρους τους.

- ⇒ Οι φορείς αποτελούν τμήμα πολλών συντελεστών στο σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης. Είναι ανεξάρτητοι αλλά όχι, όμως, απαραίτητα αυτόνομοι. Πού λοιπόν ισορροπεί το σύστημα: Ποια είναι η απαραίτητη απόσταση – που χρειάζεται για τις αξιολογήσεις – ανάμεσα στους φορείς και στους «παροχείς³³» ανώτατης εκπαίδευσης και η εγγύτητα που θα επιτρέψει μία κατανόηση του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης εντός του οποίου καθένα ίδρυμα θα λειτουργεί;
- ⇒ Η αξιολόγηση των ομοτίμων υποτίθεται ότι εγγυάται τη «νομιμότητα» μιας αξιολόγησης αφού σημαίνει ότι το σύστημα αξιολογείται από αυτούς που το κατανοούν. Αυτή η έννοια γίνεται κοινά αποδεκτή γενικώς από αυτούς που διαμορφώνουν την πολιτική και από τον ακαδημαϊκό κόσμο. Δεν εξαιρείται όμως από την κριτική, διότι δεν επαρκεί ώστε να γίνονται αποδεκτά τα αποτελέσματα. Έτσι, πώς μπορούμε να προσδιορίσουμε τον κρίκο ανάμεσα σε αυτούς που αξιολογούνται και τους φορείς που διεξάγουν τις αξιολογήσεις; Πώς μπορούμε να συζητήσουμε για τον κρίκο ανάμεσα στις δραστηριότητες των φορέων και το σκοπό τους; Το ερώτημα της «νομιμότητας» είναι συλλογικό. Κατ' αυτό τον τρόπο, δεν θα έπρεπε η συζήτηση να εμπλέκει όλα τα μέρη που παρουσιάζουν ενδιαφέρον σχετικά με την ανώτατη εκπαίδευση;
- ⇒ Δεν θα ήταν καλό, οι φορείς αξιολόγησης μαζί με άλλες ομάδες του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης, να αναρωτηθούν για το είδος των αποτελεσμάτων που το σύστημα χρειάζεται πραγματικά από τις αξιολογήσεις;

Τελικά από τους συγγραφείς της Έκθεσης επισημαίνεται ότι ίσως είναι λογικό να αποφεύγονται τέτοιου είδους ερωτήματα που ανοίχτηκαν παραπάνω σχετικά με τις έννοιες της ανεξαρτησίας, της διαφάνειας και της αντικειμενικότητας, καθώς παίζουν ένα πάρα πολύ εξοντωτικό ρόλο στην ανάπτυξη των μεθοδολογιών αξιολόγησης. Έτσι οι φορείς, ίσως, με ένα ευρύ πνεύμα, να μπορέσουν να παίξουν ολοκληρωμένα το ρόλο που τους αναλογεί στα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης.

Διαπιστώσεις - συμπεράσματα

Στην πορεία των ταχύτατων εξελίξεων που διαδραματίζονται με σκοπό την ευρωπαϊκή διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση την τελευταία δεκαετία, οι οποίες εντείνονται όλο και περισσότερο από τη Διαδικασία της Μπολόνιας εν όψει του έτους 2010, διαπιστώνεται, ότι παρά τις προσπάθειες που γίνονται για την επίλυση προβλημάτων που σχετίζονται με την επικοινωνία στη «γλώσσα της διασφάλισης της ποιότητας», αυτά εξακολουθούν να υφίστανται. Τα προβλήματα εντοπίζονται όχι μόνο στο πλαίσιο της ανάπτυξης διαλόγου έξω από τα όρια των διαφορετικών εθνών και γλωσσών αλλά και εντός του ίδιου εθνικού – γλωσσικού πλαισίου και εντός ομοειδών φορέων.

Το ότι στο επίπεδο της ευρωπαϊκής διασφάλισης της ποιότητας εμπλέκονται οι παράγοντες της υποκειμενικότητας και της κοινωνικής κατασκευής των ιδεών στην κατανόηση των εννοιών, εκλαμβάνεται από κάποιους ως εμπόδιο στην προσπάθεια οικοδόμησης του ΕΧΑΕ.

³³ Αυτή είναι η μετάφραση της έννοιας της ανεξαρτησίας στην εξωτερική αξιολόγηση).

Με την υιοθέτηση των Ευρωπαϊκών Κριτηρίων Αναφοράς και των Οδηγιών (ESG) για τη διασφάλιση της ποιότητας (Μπέργκεν 2005) υποστηρίχθηκε μια κίνηση από τη διεθνή συνεργασία και το διεθνικό συντονισμό προς την υλοποίηση μια πολιτικής ατζέντας εξ ολοκλήρου σε εθνικό επίπεδο. Η διασφάλιση της ποιότητας όμως στον ΕΧΑΕ, ανεξάρτητα από το αν γίνεται από τα ίδια τα ιδρύματα ή από φορείς, θεωρείται απαραίτητο να βασίζεται στους ίδιους όρους.

Κατά τους υποκινητές της Διαδικασίας της Μπολόνιας, αυτό που θεωρείται απαραίτητο για την επιτυχή οικοδόμηση του ΕΧΑΕ, είναι η κατανόηση αυτών των υποσυστημάτων, που αφορούν στην υποκειμενικότητα και την κοινωνική κατασκευή των εννοιών. Το γεγονός ότι η προσπάθεια για τη διασφάλιση της ποιότητας καταβάλλεται από άτομα και ομάδες ατόμων που βρίσκονται σε συγκεκριμένα πολιτιστικά και γλωσσικά συστήματα που επιδρούν σε οτιδήποτε κι αν κάνουν, θεωρείται δεδομένο και απολύτως σεβαστό.

Σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΝQA ασχολείται με θέματα επικοινωνίας και γλώσσας που σχετίζονται με τη διασφάλιση της ποιότητας αποσκοπώντας στο να υποστηρίξει επικοινωνιακά το διάλογο που αναπτύσσεται με στόχο την προώθηση της ευρωπαϊκή διασφάλιση της ποιότητας.

Τελικά, αυτό που διαπιστώνεται σχετικά μέσα από τις προσπάθειες παροχής διευκρινίσεων στους όρους και τις έννοιες που σχετίζονται με την ποιότητα, την αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας είναι το γεγονός ότι δεν είναι δυνατό να υπάρξουν μονοσήμαντες απαντήσεις. Οι έννοιες αυτές ενέχουν το στοιχείο της σχετικότητας και της υποκειμενικότητας στην κατανόησή τους και το γεγονός αυτό καθιστά περίπλοκη της εφαρμογή τους με ένα σταθερό τρόπο.

Γι αυτό, οι απαντήσεις που κάθε φορά δίνονται έχουν να κάνουν με την οπτική, τις αξίες και τους στόχους των εμπλεκομένων στις σχετικές συζητήσεις και τονίζουν την πολιτική διάσταση της αξιολόγησης και της διασφάλισης της ποιότητας.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ

3.1. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αναπτύσσει αυτόνομη εκπαιδευτική πολιτική. Στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας³⁴, στο άρθρο 149, Κεφάλαιο 3: Παιδεία, Επαγγελματική εκπαίδευση και νεολαία, αναφέρεται ότι:

«*Η Κοινότητα*³⁵ *συμβάλλει στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ κρατών μελών και, εάν αυτό απαιτείται, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους, σεβόμενη πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών μελών για το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος καθώς και την πολιτιστική και γλωσσική τους πολυμορφία.*

• *Η δράση της Κοινότητας έχει ως στόχο:*

- *να αναπτύσσει την ευρωπαϊκή διάσταση της παιδείας, μέσω ιδίως της εκμίσθησης και της διάδοσης των γλωσσών των κρατών μελών,*
- *να ευνοεί την κινητικότητα φοιτητών και εκπαιδευτικών, μεταξύ άλλων μέσω της ακαδημαϊκής αναγνώρισης διπλωμάτων και περιόδων σπουδών,*
- *να προωθεί τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων,*
- *να αναπτύσσει την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών για τα κοινά προβλήματα των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών μελών,*
- *να ευνοεί την ανάπτυξη των ανταλλαγών νέων ανθρώπων καθώς και οργανωτών κοινωνικοοικονομικών δραστηριοτήτων και να ενθαρρύνει τη συμμετοχή των νέων στο δημοκρατικό βίο της Ευρώπης,*
- *να ενθαρρύνει την ανάπτυξη της εκπαίδευσης εξ αποστάσεως.*

*Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη ευνοούν τη συνεργασία με τρίτες χώρες και αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς σε θέματα παιδείας*³⁶ *και ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης».*

Όπως αναφέρεται στην αρχή του άρθρου 149, έτσι και στη Συνθήκη για τη θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης, η εκπαίδευση (παιδεία), μαζί με τη νεολαία, και την επαγγελματική κατάρτιση (στη Συνθήκη για τη θέσπιση του Συντάγματος μαζί και με τον αθλητισμό) αποτελούν έναν από τους τομείς υποστηρικτικής, συντονιστικής ή συμπληρωματικής δράσης στην ευρωπαϊκή τους διάσταση της Ένωσης³⁷.

Στο άρθρο 5 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αναφέρεται ότι:

«...*στους τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Κοινότητα δρα σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, μόνο εάν και στο βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατο να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη*

³⁴ Τα ίδια αναφέρονται και στη Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης, που υπογράφηκε στη Ρώμη τον Οκτώβριο του 2004, στο Κεφάλαιο V, Τμήμα 5: «Παιδεία, Νεολαία, Αθλητισμός και Επαγγελματική Εκπαίδευση», άρθρο III-282, παρ. 1. Κάθε αναφορά όμως στο Σύνταγμα της Ευρώπης εκκρεμεί μέχρι την υιοθέτηση μιας νέας αναθεωρητικής συνθήκης που θ' αντικαταστήσει το σχέδιο της Συνταγματικής Συνθήκης και που σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Βρυξελλών θα μπορούσε να τεθεί σε ισχύ τον Ιούνιο του 2009 πριν τις επόμενες εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

³⁵ Στη Συνθήκη για τη θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης αναφέρεται η λέξη «Ένωση» όπου στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αναφέρεται η λέξη «Κοινότητα».

³⁶ Στη Συνθήκη για τη θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης αναφέρεται: *...σε θέματα παιδείας και αθλητισμού, και ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης*

³⁷ Οι άλλοι τομείς υποστηρικτικής, συντονιστικής ή συμπληρωματικής δράσης της Ένωσης είναι η προστασία και η βελτίωση της ανθρώπινης υγείας, η βιομηχανία, ο πολιτισμός, ο τουρισμός, η πολιτική προστασία και η διοικητική συνεργασία (άρθρο 1-17 του Συντάγματος της Ευρώπης: Οι τομείς υποστηρικτικής, συντονιστικής ή συμπληρωματικής δράσης).

μέλη και δύνανται συνεπώς, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο»...

Στη Συνθήκη για τη θέσπιση του Συντάγματος, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας³⁸, «...στους τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητά της, η Ένωση παρεμβαίνει μόνο εφόσον και κατά το βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης δεν μπορούν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη, τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, μπορούν όμως, λόγω της κλίμακας ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα στο επίπεδο της Ένωσης... Τα εθνικά κοινοβούλια μεριμνούν για την τήρηση της αρχής αυτής ...»

Η αρχή της επικουρικότητας αποτελεί αρχή γενικού χαρακτήρα και νοείται ως το μέσο που προσδιορίζει πότε πρέπει να ενεργεί η Ένωση οριοθετώντας τις αρμοδιότητες κατ' αυτό τον τρόπο μεταξύ αυτής και των κρατών – μελών.

Η εκπαίδευση στην Ε.Ε. θεωρείται ως ο ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους της δέσμευσης της Ένωσης να επενδύσει στους ανθρώπους και να αναπτύξει τα προσόντα, τη δημιουργικότητα και την προσαρμοστικότητά τους³⁹.

Η Ε.Ε. διαθέτει τα ειδικά μέσα ώστε να ενισχύει τη συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης με ενέργειες σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τα μέσα αυτά είναι αφενός μεν τα προγράμματα κοινοτικής δράσης, που υπόκεινται σε ευρωπαϊκό επίπεδο στη διαδικασία συναπόφασης Συμβουλίου και Κοινοβουλίου, αφετέρου δε ορισμένες κοινές νομικές πράξεις, που ενισχύουν την πολιτική συνεργασία μεταξύ κρατών – μελών σε ζητήματα «υπερεθνικής εκπαίδευσης⁴⁰». Τέτοιες πράξεις είναι συστάσεις, ανακοινώσεις, έγγραφα εργασίας, πρότυπα σχέδια, κ.λπ.

Οι δομές όμως των εκπαιδευτικών συστημάτων διαφέρουν σημαντικά όχι μόνο από χώρα σε χώρα αλλά και μέσα στην ίδια χώρα πολλές φορές. Η Ε.Ε. επιτρέπει την ανταλλαγή ιδεών και ορθών πρακτικών. Ο ρόλος της συνίσταται στη δημιουργία μιας πραγματικής συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη – μέλη, διαφυλάσσοντας τα προνόμια του κάθε κράτους μέλους σε επίπεδο περιεχομένου και οργάνωσης του συστήματος εκπαίδευσης και του συστήματος κατάρτισης.

Ειδικότερα, η Ε.Ε. συνεισφέρει με:

- ο Πολυεθνικές συμπράξεις στον τομέα της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της νεολαίας.
- ο Προγράμματα ανταλλαγών και δυνατότητες σπουδών στο εξωτερικό.
- ο Καινοτόμα σχέδια διδασκαλίας και εκπαίδευσης.
- ο Δίκτυα ακαδημαϊκών και επαγγελματιών εμπειρογνομόνων.
- ο Ένα πλαίσιο διαπραγμάτευσης των γενικών ζητημάτων όπως οι νέες τεχνολογίες στην εκπαίδευση και η διεθνής αναγνώριση των δεξιοτήτων.
- ο Ένα πεδίο διαλόγου και διαβούλευσης ώστε να γίνονται συγκρίσεις, να πραγματοποιείται μια διαβάθμιση και να εκπονούνται πολιτικές.

Αυτή είναι η ευρωπαϊκή διάσταση, που συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών. Η εν λόγω προσέγγιση αφορά όλες τις κατηγορίες του κόσμου της εκπαίδευσης, από τους μαθητές, τους διδάσκοντες, τους γονείς και τους σπουδαστές ως τους διευθυντές, τους πρυτάνεις των πανεπιστημίων, τις επαγγελματικές οργανώσεις, τους εμπειρογνώμονες και

³⁸ Άρθρο I-11: Θεμελιώδεις αρχές της Συνθήκης, παρ.3.

³⁹ Ο δεύτερος είναι η επαγγελματική εκπαίδευση για την οποία γίνεται λόγος στο άρθρο 150 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και στο αντίστοιχο άρθρο III-283 της νέας Συνθήκης.

⁴⁰ Το περιεχόμενο του όρου «υπερεθνική εκπαίδευση» κρίθηκε από το Υπουργείο Παιδείας της χώρας μας, ότι αποδίδει ορθά τον όρο «transnational education», που εμφανίστηκε βασικά μετά την υπογραφή της Διακήρυξης της Μπολόνας, για να εκφράσει στα ελληνικά μια πολιτική ανώτατης εκπαίδευσης που συνίσταται στην εξαγωγή εκπαιδευτικών υπηρεσιών εκτός των ορίων μιας χώρας.

τους υπουργούς κι επιπλέον όλες της κατηγορίες του κόσμου της κατάρτισης σε όλες τις μορφές και σε όλες τις ηλικίες.

Η πρόκληση στην οποία ανταποκρίνεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Γενική Διεύθυνση «Εκπαίδευση και Πολιτισμός» είναι η συμβολή στη διαφύλαξη των καλύτερων στοιχείων της πολύμορφης εκπαιδευτικής εμπειρίας στην Ευρώπη και παράλληλα η ώθηση και ανύψωση του επιπέδου της, η απόλεια των εμποδίων στις δυνατότητες εκπαίδευσης και η κάλυψη των εκπαιδευτικών απαιτήσεων του 21^{ου} αιώνα.

Η αξιολόγηση των πανεπιστημίων της Ευρώπης με τα ίδια μέτρα και σταθμά κρίνεται ως η απαραίτητη διαδικασία για τη διαμόρφωση ενός ενιαίου και ομοιογενούς συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης στα κράτη μέλη του επονομαζόμενου ΕΧΑΕ (Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης), ο οποίος βασίζεται στη σύγκλιση των επιμέρους εθνικών συστημάτων και την παγίωση ενός ενιαίου συστήματος ανταγωνιστικού παγκοσμίως (κυρίως σε σχέση με το αμερικανικό).

Για να γίνουν αντιληπτές στο ευρύτερο πλαίσιο τους οι εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στην Ε.Ε. με επίκεντρο με την αξιολόγηση του πανεπιστημίου, θεωρούμε σκόπιμο να κάνουμε μία σύντομη ιστορική αναδρομή σε γεγονότα - σταθμούς που σηματοδοτούν τη διαδικασία εμπλοκής της Ε.Ε. σε θέματα που αφορούν στην εκπαίδευση, από την ίδρυση της Ε.Ο.Κ. μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '90. Για λόγους μεθοδολογικούς χωρίζουμε την περίοδο αυτή σε δύο μικρότερες, θέτοντας ως όριο μεταξύ αυτών το 1992, το έτος δηλαδή που έγινε η ένταξη της εκπαίδευσης στη Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Ι. Περίοδος 1957-1992

Στην ιδρυτική Συνθήκη της ΕΟΚ (Συνθήκη της Ρώμης - 1957) η στοχοθεσία των άρθρων είναι κυρίως οικονομική, χωρίς ωστόσο να λείπουν και κάποιες γενικές αναφορές κοινωνικού τύπου. Στην εκπαίδευση δεν γίνονται αναφορές παρά μόνο σε πτυχές συγγενείς ή έμμεσα συσχετιζόμενες με αυτήν (άρθρο 128 - αρχές διαμόρφωσης μιας κοινής πολιτικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, που εντάσσεται στον Τίτλο ΙΙΙ της Συνθήκης της ΕΟΚ περί κοινωνικής πολιτικής, άρθρο 57, περί αμοιβαίας αναγνώρισης των διπλωμάτων, το οποίο εντάσσεται στο κεφάλαιο για το δικαίωμα εγκατάστασης στο πλαίσιο του Τίτλου ΙΙΙ περί ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων μαζί με το άρθρο 48 και συνδέει τη δομή του εκπαιδευτικού μηχανισμού με τη διάρθρωση της αγοράς εργασίας).

- Το 1963 το Συμβούλιο της ΕΟΚ λαμβάνει την απόφαση 63/266/ΕΟΚ με στόχους γενικού χαρακτήρα, που αφορούν στη θέσπιση γενικών αρχών για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισης, στη βάση των οποίων οφείλουν να δρουν τα κράτη - μέλη (σύνδεση επαγγελματικής εκπαίδευσης με την οικονομία, τον υπολογισμό των αναγκών σε εργατικό δυναμικό για την καλύτερη ενημέρωση και τον προσανατολισμό των νέων, την αποφυγή κάθε επιβλαβούς διακοπής μεταξύ των εκπαιδευτικών βαθμίδων).

Το Νοέμβριο του 1971 οι έξι Υπουργοί Παιδείας που συνήλθαν στο πλαίσιο του Συμβουλίου υιοθετούν το πρώτο Ψήφισμά τους, που αποσκοπεί στην ενίσχυση της πολιτιστικής συνοχής, που αργότερα αποκαλέστηκε «ευρωπαϊκή διάσταση» στην εκπαίδευση. Επισημαίνεται ότι αυτός ο στόχος δεν αφορά σε αυτό που θα μπορούσε να ονομαστεί με μια ορολογία οικονομική «ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων».

Τον Ιούνιο του 1974 οι εννιά Υπουργοί Παιδείας υιοθετούν Ψήφισμα με το οποίο επιβεβαιώνεται η ανάγκη καθιέρωσης ευρωπαϊκής συνεργασίας στον τομέα της παιδείας, βάσει συγκεκριμένων αρχών (αντιστοιχία της συνεργασίας αυτής με την εναρμόνιση των οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών και ανταπόκριση στους στόχους τους, άρνηση θεώρησης της παιδείας ως απλής συνιστώσας της οικονομικής ζωής και συνεκτίμηση των παραδόσεων κάθε χώρας και της ποικιλομορφίας πολιτικών και συστημάτων), οι οποίες συγκλίνουν στο ότι δεν επιδιώκεται η εναρμόνιση των εθνικών εκπαιδευτικών πολιτικών. Με το Ψήφισμα αυτό συνιστάται Επιτροπή Παιδείας και ουσιαστικά δίνεται μορφή στο οργανωτικό σχήμα και τη θεματολογία της ΕΟΚ / Ε.Ε. σε σχέση με τον τομέα της Εκπαίδευσης για τα επόμενα χρόνια.

Το Φεβρουάριο του 1976 το Συμβούλιο Παιδείας, μετά από την έκθεση της Επιτροπής Παιδείας υιοθετεί Ψήφισμα για την εφαρμογή ενός «προγράμματος δράσης στον τομέα της εκπαίδευσης». Σε αυτό εντάσσονται έξι θέματα, που συμπίπτουν με τις προτεραιότητες του Ψηφίσματος του 1974 (καλύτερες δυνατότητες πολιτιστικής και επαγγελματικής κατάρτισης για τους υπηκόους των άλλων κρατών - μελών των Κοινοτήτων και των χωρών μη μελών καθώς επίσης για τα τέκνα τους, συγκέντρωση εγγράφου υλικού και σύγχρονων στατιστικών στον τομέα της εκπαίδευσης, διδασκαλία ξένων γλωσσών, βελτίωση της αντιστοιχίας μεταξύ των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Ευρώπη, συνεργασία στον τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης, δημιουργία ισότητας δυνατοτήτων για πρόσβαση σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης).

Το Δεκέμβριο του 1976 το Συμβούλιο, μετά από σχετική εισήγηση της Επιτροπής Παιδείας, υιοθετεί το πρώτο Ψήφισμά του για «μέτρα που πρέπει να ληφθούν προκειμένου να βελτιωθεί η προετοιμασία των νέων για την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας και να διευκολυνθεί η μετάβασή τους από την εκπαίδευση στην ενεργό ζωή». Με το Ψήφισμα αυτό καλούνται τα κράτη - μέλη να λάβουν υπόψη τους στην άσκηση σχετικής πολιτικής συμπεράσματα και μέτρα που προτείνονται στην έκθεση της Επιτροπής Παιδείας.

Ουσιαστικά ο δρόμος της ενασχόλησης της ΕΟΚ με θέματα εκπαίδευσης ανοίγει τον Ιούνιο του 1980, όταν το Συμβούλιο Παιδείας εγκρίνει την πρώτη γενική έκθεση της Επιτροπής Παιδείας για όσα ακολούθησαν το Πρόγραμμα Δράσης που υιοθετήθηκε το 1976 και το Ψήφισμα του ίδιου έτους για τη «μετάβαση των νέων στην ενεργό ζωή». Αν και αμφισβητούμενης νομικής βάσης, είναι σαφής η πρόθεση των Υπουργών Παιδείας να χρησιμοποιήσουν την υπό διαμόρφωση «μέθοδο» της ευρωπαϊκής συνεργασίας, για να ενισχύσουν ή και να τροποποιήσουν πτυχές των εθνικών τους πολιτικών. Οι πτυχές αυτές ωστόσο δεν αγγίζουν το σκληρό πυρήνα της εκπαιδευτικής πολιτικής (δομές συστημάτων, αναλυτικό πρόγραμμα, τρόπους αξιολόγησης, μεθόδους διδασκαλίας) σε επίπεδο δε Ευρωπαϊκής Επιτροπής απουσιάζει ο μηχανισμός που θα μπορούσε να προωθήσει αποτελεσματικά τις όποιες σχετικές πρωτοβουλίες.

• Μέχρι το 1986, που υπογράφεται η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, τα Συμπεράσματα και τα Ψηφίσματα του Συμβουλίου Παιδείας επικεντρώνονται στα θέματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και μετάβασης των νέων στην ενεργό ζωή και στην κινητικότητα στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Από το 1986, που έγινε η είσοδος της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στην ΕΟΚ και η διεύρυνσή της σε δώδεκα κράτη-μέλη, οι δράσεις στον τομέα της εκπαίδευσης ξεκινούν να αποκτούν μέσω του προγράμματος COMETT επιχειρησιακό χαρακτήρα, που ενισχύεται ακόμη περισσότερο με τα προγράμματα ERASMUS, PETRA, Νεολαία για την Ευρώπη, DELTA, LINGUA, TEMPUS, που ακολουθούν.

Με τα προγράμματα διαμορφώνονται στην πράξη συνεργασίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο σε τομείς στους οποίους αναφέρονταν τα Ψηφίσματα του Συμβουλίου και το πρόγραμμα δράσης του 1976.

Το 1987 ιδρύεται η διοικητική μονάδα (task force) «ανθρωπίνων πόρων» για την οικονομική διαχείριση, τις διαδικασίες έγκρισης, παρακολούθησης, ελέγχου και αξιολόγησης των προγραμμάτων, συμπληρώνοντας τη δράση του Συμβουλίου με την ενεργοποίηση του αντίστοιχου μηχανισμού από πλευράς Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ο μηχανισμός αυτός, μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, αναβαθμίζεται και μετατρέπεται σε Γενική Διεύθυνση επιχειρώντας ορισμένες φορές να υπερβεί το Συμβούλιο Παιδείας, γεγονός στο οποίο συνέβαλε σε σημαντικό βαθμό η θεσμική «αμφισημία» της έννοιας της «επικουρικότητας».

Το 1989, με την κατάρρευση των καθεστώτων του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού», ενδυναμώνεται ο τομέας της εκπαίδευσης, στην προοπτική διεξόδου μέσω αυτού στις πρώην ανατολικές και μελλοντικά υποψήφιες για ένταξη στην ΕΟΚ χώρες. Ενισχύεται μάλιστα ακόμη περισσότερο η πολιτική των προγραμμάτων.

Το Συμβούλιο Παιδείας, τον Οκτώβριο του 1989, στα συμπεράσματά του για την εκπαίδευση, αναφέρει, ότι η συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης πρέπει να λάβει υπόψη την αναγκαία αλληλεπίδραση μεταξύ κοινοτικής πολιτικής και εθνικών πολιτικών και της κατάρτισης και να στηριχτεί στο σεβασμό της γλωσσικής και πολιτιστικής πολυμορφίας και στην επιβεβαίωση του επικουρικού χαρακτήρα των επικουρικών δράσεων, προϋποθέτοντας σεβασμό στις θεμελιώδεις εξουσίες των κρατών – μελών στα θέματα της γενικής εκπαίδευσης.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90 το Συμβούλιο Παιδείας και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στρέφουν το ενδιαφέρον τους στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όπως περιγράφεται αναλυτικότερα στη συνέχεια, δημοσιεύει υπόμνημα για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1991 και το Συμβούλιο Παιδείας υιοθετεί την ίδια χρονιά τα συμπεράσματα για την ποιοτική αξιολόγηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και για την ενίσχυση της κινητικότητας σ' αυτή και το 1992 τα συμπεράσματα για την ευρωπαϊκή διάσταση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ο σχετικός προβληματισμός παραμένει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τα επόμενα

χρόνια σε ευρωπαϊκό επίπεδο προετοιμάζοντας το έδαφος για τη Διαδικασία της Μπολόνιας.

- Λαμβάνοντας υπόψη:

- ο τον αριθμό των Ψηφισμάτων, Συμπερασμάτων, Αποφάσεων και Κανονισμών, του Συμβουλίου Παιδείας εκείνης της περιόδου, που είναι αντίστοιχα 23, 29, 13 και 1
- ο το γεγονός ότι θεσμικά ο χαρακτήρας των Ψηφισμάτων και των Συμπερασμάτων είναι περισσότερος συμβολικός.
- ο το ότι οι Αποφάσεις που ελήφθησαν τότε αφορούσαν στη δημιουργία των Προγραμμάτων.

υποστηρίζουμε ότι με δυσκολία θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική την περίοδο από το 1974, όταν δηλαδή ξεκινά η υλοποίηση παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση της κρίσης της εκπαίδευσης, όχι μόνο σε εθνικό αλλά και σε κοινοτικό επίπεδο, έως το 1992. Ωστόσο, πρέπει να επισημάνουμε, ότι τότε αναπτύχθηκε μια δυναμική με επίκεντρο το θέμα της «συνεργασίας», που τροφοδότησε γενικότερους προβληματισμούς στην εκπαιδευτική κοινότητα των κρατών – μελών της ΕΟΚ και απόκτησε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα επόμενα χρόνια.

Στο σημείο αυτό επισημαίνουμε, ότι εκτός από τις αποφάσεις του Συμβουλίου Παιδείας που αναφέρονται στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, λαμβάνονται επίσης σχετικές αποφάσεις κρίσιμης σημασίας και στο επίπεδο άλλων σχηματισμών του, όπως των Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων και της Εσωτερικής Αγοράς (με διάφορες κατά περιόδους ονομασίες).

Επιπλέον, αποφάσεις οι οποίες έχουν επιπτώσεις σε θέματα εκπαίδευσης και κατάρτισης λαμβάνονται και σε σχέση με κεντρικές κοινοτικές πολιτικές (οικονομική ολοκλήρωση, κοινωνικά θέματα κλπ) με αποτέλεσμα να δημιουργούν ισχυρά «έννομα» αποτελέσματα και ανάλογες συνέπειες στα θέματα αυτά.

Καταλήγοντας, θα λέγαμε ότι, αν και η δυναμική που δημιουργείται σταδιακά την περίοδο αυτή δεν αγγίζει τους εθνικούς μηχανισμούς και κυρίως τους ευρωπαϊούς πολίτες, εγγράφεται ωστόσο στο κοινοτικό κεκτημένο των διαδικασιών που συγκροτούν το οικοδόμημα ΕΟΚ. Μολονότι ένα Ψήφισμα του Συμβουλίου Παιδείας πρακτικά και νομικά δεν έχει καμία βαρύτητα, δημοσιεύεται ωστόσο στην επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, όπως οι Οδηγίες και οι Κανονισμοί, που είναι υποχρεωτικής εφαρμογής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαδραματίζει το ρόλο της ανάμεσα στο υφιστάμενο θεσμικό κενό αφενός και την πολιτική βούληση αφετέρου. Αναβαθμίζει μάλιστα διαρκώς το ρόλο της, καθώς η Επιτροπή Παιδείας, η βασική ομάδα εργασίας στα πλαίσια του Συμβουλίου Παιδείας από το 1974, λόγω των δομικών αδυναμιών της (μη μονιμότητα των στελεχών της, μη εξοικείωση με τις κοινοτικές διαδικασίες), δύσκολα μπορεί να λειτουργήσει αυτόνομα και με επάρκεια χωρίς τη σταθερή συνδρομή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποκτά τη μεγαλύτερη ισχύ που είχε μέχρι σήμερα, από το 1985 και για μια δεκαετία, οπότε πρόεδρος της ήταν ο Γάλλος J. Delors. Με τη θέσπιση των αποκαλούμενων «προγραμμάτων Delors» εκείνη την περίοδο επιχειρήθηκε η διασύνδεση θεσμών και πρακτικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο που προώθησαν την έννοια της ευρωπαϊκής συνεργασίας στην εκπαίδευση.

II. Περίοδος 1992-1999

Το 1992 η εκπαίδευση εντάσσεται στη Συνθήκη του Μάαστριχτ για τη δημιουργία της Ε.Ε. με το άρθρο 126 – μεταγενέστερο 149.

Η Ε.Ε., όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με τα άρθρα 149 και 150 της Συνθήκης της Ε.Ε. που αφορούν στην «παιδεία, επαγγελματική εκπαίδευση και νεολαία», δεν αναπτύσσει ούτε εφαρμόζει μια «κοινή πολιτική» εκπαίδευσης. Στον τομέα αυτό η Ένωση εφαρμόζει την «αρχή της επικουρικότητας», σύμφωνα με την οποία κάθε κράτος αναλαμβάνει την πλήρη ευθύνη για την οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων όπως και για το περιεχόμενο των προγραμμάτων. Ο ρόλος της Κοινότητας είναι να συμβάλει στην ανάπτυξη μιας ποιοτικής εκπαίδευσης, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και εν ανάγκη στηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους, κυρίως αναπτύσσοντας την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, ενισχύοντας την κινητικότητα και προάγοντας την ευρωπαϊκή συνεργασία μεταξύ σχολικών και πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.

Με βάση τα παραπάνω μπορεί να υποστηριχτεί ότι διαπιστώνεται από τη μία πλευρά η διεύρυνση των Κοινοτικών αρμοδιοτήτων, οι οποίες ήταν ανύπαρκτες θεσμικά, και από την άλλη η αυστηρή τους οριοθέτηση με παράλληλη οριοθέτηση της σχετικά έντονης ενασχόλησης του Συμβουλίου με θέματα εκπαίδευσης.

Το 1992 επισημοποιείται η ενασχόληση του Συμβουλίου με την εκπαίδευση. Την περίοδο αυτή σημειώνονται έντονες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις. Η παγκοσμιοποίηση, ιδιαίτερα η χρηματοπιστωτική, κερδίζει ραγδαία έδαφος, ενώ οι λεγόμενες νέες τεχνολογίες έχουν ήδη αναπτύξει πλήρως τις εφαρμογές τους. Η ΟΝΕ έχει δρομολογηθεί ως ένας ακόμη κρίσιμος σταθμός στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που επηρεάζει και την εκπαίδευση-κατάρτιση. Αποφασίζεται η επιλογή ετήσιων μεγάλων προσανατολισμών των οικονομικών πολιτικών (ΜΠΟΠ) με σκοπό να προσανατολίζουν κάθε κράτος-μέλος προς την υλοποίηση των οικονομικών στόχων της Ε.Ε., τους οποίους εισηγείται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αποφασίζονται με τη μορφή Σύστασης από το Συμβούλιο Οικονομικών (ECOFIN). Θεωρητικά μπορούν να περιλαμβάνουν οποιοδήποτε μέτρο θεωρείται ότι σχετίζεται με την οικονομία. Από το 2000 ενσωματώνονται στη Διαδικασία της Λισσαβόνας.

Αυτή την περίοδο περισσότερο από ποτέ οι πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διαμορφώνουν κυρίως τις εξελίξεις στον τομέα της εκπαίδευσης.

Το 1992 δημοσιεύεται η Λευκή Βίβλος για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση, που περιλαμβάνει προτάσεις για δράσεις της Κοινότητας σε σχέση με τα θέματα του τίτλου με τη μορφή μιας λεπτομερούς πολιτικής για συζήτηση και απόφαση και η Πράσινη Βίβλος για την Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, που αναπτύσσει τον πρώτο μετά την ένταξη της εκπαίδευσης στη Συνθήκη της Ε.Ε. για τις πιθανές κατευθύνσεις μιας κοινοτικής δράσης στον τομέα της εκπαίδευσης.

Το 1995 δημοσιεύεται η Λευκή Βίβλος «Διδασκαλία και μάθηση – προς τη μαθησιακή κοινωνία» της οποίας η προβληματική συγκροτείται γύρω από ορισμένες έννοιες κλειδιά που κυριαρχούν στον κοινοτικό λόγο, όπως: βασικές δεξιότητες, νέες τεχνολογίες, ευελιξία και ελαστικότητα, δια βίου εκπαίδευση, αναγνώριση προσόντων. Πίσω από το μανδύα της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς και της ανταγωνιστικότητας, η εκπαίδευση και η κατάρτιση χαρακτηρίζονται από ένα αυστηρά τεχνικό χαρακτήρα και αποξενώνονται από τα κοινωνικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα. Η σημαντικότερη αντίφαση αυτών των κειμένων είναι αυτή μεταξύ του αιτήματος για περισσότερη εκπαίδευση (γνώση, δεξιότητες...) και της σχετικοποίησης - υποτίμησης της αξίας των τίτλων σπουδών.

Μεγάλη συγγένεια ως προς τον προβληματισμό τους διαθέτουν τα κείμενα της Λευκής Βίβλου με την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Στρογγυλής Τράπεζας (ERT) των βιομηχάνων, του Φεβρουαρίου του 1995, όπου αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι το κλειδί της ανταγωνιστικότητας στην Ευρώπη έγκειται στην ικανότητα του εργατικού δυναμικού της να αναβαθμίζει συνεχώς τα επίπεδα γνώσεων και ικανοτήτων του, ότι η ευθύνη της κατάρτισης πρέπει οριστικά να ανατεθεί στη βιομηχανία, ότι η εκπαίδευση πρέπει να θεωρείται ως μια υπηρεσία προς τον κόσμο της οικονομίας, ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα δεν προσαρμόζονται αρκετά γρήγορα στην τεχνολογική επανάσταση.

Το Μάιο του 1996 το Συμβούλιο Παιδείας στα Συμπεράσματά του σχετικά με τη Λευκή Βίβλο εκφράζει συγκεκριμένες επιφυλάξεις για τους πέντε στόχους της (αναγνώριση δεξιοτήτων, ευρωπαϊκό καθεστώς μαθητείας, πιστοποίηση της ποιότητας των σχολείων, θεσμοί «δεύτερης ευκαιρίας») και θεωρεί ότι πέρα από τις τεχνολογίες της πληροφορίας, και της οικουμενικότητας της οικονομίας εμπλέκονται κι άλλοι παράγοντες στα προβλήματα τις προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, όπως είναι τα μεγάλα δημογραφικά φαινόμενα, η αντιπαράθεση των πνευματικών πολιτισμών, η θεματική για το περιβάλλον, η απειλή κατά των μορφών δημοκρατικής συμβίωσης και το μέγα πρόβλημα της εξώθησης στο κοινωνικό περιθώριο, το οποίο σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στο χάσμα που αφορά στις γνώσεις και τη χρήση των ικανοτήτων ελέγχου.

Την περίοδο 1993-1999 συγκεντρώνονται 29 Συμπεράσματα και Ψηφίσματα και 3 Δηλώσεις. Σε αυτά, μεταξύ άλλων, γίνεται αναφορά και στη συνεργασία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Επιπλέον στο ίδιο διάστημα υπογράφονται δύο συστάσεις: το 1993 υπογράφεται η Σύσταση για πρόσβαση σε συνεχή επαγγελματική κατάρτιση και το 1998 η Σύσταση 98/561/ΕΚ για διασφάλιση ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (παρουσιάζεται εκτενώς στη συνέχεια) στις οποίες τελικά εξαντλείται η δράση της Ε.Ε. σχετικά με τα θέματα της ανώτατης εκπαίδευσης, που στο τέλος της δεκαετίας του '90 μορφοποιείται ως Διαδικασία της Μπολόνιας.

Σε σχέση με το αν μπορούμε να ισχυριστούμε ή όχι ότι υπάρχει ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική την περίοδο 1993-1999 μπορούμε να πούμε, ότι με βάση τα ανωτέρω κείμενα και την ισχύ τους, η κινητικότητα της Ε.Ε. στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν φαίνεται να μετατρέπεται εύκολα σε επιχειρησιακή προοπτική ενταγμένη στα πλαίσια μιας υποτιθέμενης πολιτικής. Αυτή η άποψη ενισχύεται περισσότερο από το γεγονός ότι είναι δεδομένη η αυτονομία και η ιδιαίτερα συμβολική – εθνική σημασία των πανεπιστημίων.

3.2. Η Ε.Ε. ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ-ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται διεξοδικά η πορεία αντιμετώπισης και προώθησης της αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από την Ε.Ε., την περίοδο από το Μάιο του 1988, οπότε τίθεται για πρώτη φορά το θέμα στο πλαίσιο της Ε.Ε. μέχρι σήμερα. Για λόγους μεθοδολογικούς, χωρίζουμε το χρονικό αυτό διάστημα σε δύο μικρότερες περιόδους, με όριο μεταξύ αυτών το έτος 1998, το έτος δηλαδή της πρώτης Σύστασης για την ευρωπαϊκή συνεργασία με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ι. Περίοδος 1988 - 1998

Η αρχή του προβληματισμού της Ε.Ε. σχετικά με το θέμα της αξιολόγησης και διασφάλισης ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εντοπίζεται στο Ψήφισμα του 1988 με θέμα την ευρωπαϊκή διάσταση, το οποίο εγκρίθηκε από το Συμβούλιο και τους Υπουργούς Παιδείας, που συνεδρίασαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 24^{ης} Μαΐου 1988.

Το Ψήφισμα επαναβεβαιώνει και προσδιορίζει ότι οι στόχοι της ενίσχυσης της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση (που συνέστησε πλέον μια αναγκαιότητα με την έγκριση της Ενιαίας Πράξης το 1986) είναι οι εξής:

- «να ενισχυθεί στους νέους το νόημα της ευρωπαϊκής ταυτότητας και να τους γίνει σαφής η αξία του ευρωπαϊκού πολιτισμού και των θεμελίων πάνω στα οποία οι ευρωπαϊκοί λαοί προτίθενται σήμερα να θεμελιώσουν την ανάπτυξή τους, δηλαδή ειδικότερα η περιφρούρηση των αρχών της δημοκρατίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Διακήρυξη της Κοπεγχάγης, Απρίλιος 1978),
- να προετοιμάσει τους νέους για τη συμμετοχή τους στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Κοινότητας και για την επίτευξη συγκεκριμένων βημάτων προόδου προς την ευρωπαϊκή ένωση, όπως ορίζεται στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη,
- να βοηθήσει τους νέους να συνειδητοποιήσουν τα πλεονεκτήματα που αντιπροσωπεύει η ευρωπαϊκή ένωση αλλά και την πρόκληση που συνεπάγεται, δεδομένου ότι τους θέτει μπροστά σ' έναν διευρυμένο οικονομικό και κοινωνικό χώρο,
- να διευρυνθούν οι ιστορικές, πολιτιστικές, οικονομικές και κοινωνικές γνώσεις των νέων για την Κοινότητα και τα κράτη μέλη της και να ευαισθητοποιηθούν οι νέοι ως προς τη σημασία της συνεργασίας των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με άλλες χώρες της Ευρώπης και του κόσμου».

Μέσω του Ψηφίσματος καλούνται τα κράτη - μέλη καθώς και η Κοινότητα να προωθήσουν ενέργειες που συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης, όπως είναι η ένταξη της ευρωπαϊκής διάστασης στα σχολικά προγράμματα, το παιδαγωγικό υλικό και η κατάρτιση των εκπαιδευτικών.

Οι ενέργειες αυτές δίνουν κινητήρια δύναμη ανάπτυξης στα εκπαιδευτικά συστήματα και προωθούν την καινοτομία, ιδίως μέσω της αντιπαραβολής των διαφόρων παιδαγωγικών προσεγγίσεων και μεθόδων και της ανταλλαγής εμπειριών, όσον αφορά την ανάπτυξη υλικού διδασκαλίας.

Έτσι, η ποιότητα στην εκπαίδευση γίνεται θεμελιώδης στόχος της Ένωσης, που απαιτεί όμως την εφαρμογή κοινών κριτηρίων καθορισμού των κριτηρίων της σε επίπεδο κρατών – μελών, όπως επίσης την εφαρμογή μιας μεθοδολογίας αξιολόγησης της ποιότητας που να επιτρέπει την αναγνώριση των τίτλων σπουδών και την ανταπόκριση αυτών στις διεθνοποιημένες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Στα Συμπεράσματα του Συμβουλίου (των Υπουργών Παιδείας) της 25^{ης} Νοεμβρίου 1991 για την ποιοτική αξιολόγηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (91/C 321/02) αναφέρεται ότι η βελτίωση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί μέριμνα όλων των κρατών μελών και ότι το φάσμα των ενδιαφερομένων για το θέμα διευρύνεται με τη δημιουργία ενιαίας αγοράς. Προτείνεται να εξεταστούν σε κοινοτικό επίπεδο, διάφορες διευθετήσεις για την ποιοτική αξιολόγηση, ώστε να ενισχυθούν τα εθνικά συστήματα ποιοτικής αξιολόγησης και να βελτιωθεί η αμοιβαία αναγνώριση διπλωμάτων και διάρκειας σπουδών. Στο Υπόμνημα επισημαίνονται πέντε κρίσιμα σημεία για τη μελλοντική ανάπτυξη της ανώτατης εκπαίδευσης: η συμμετοχή και πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση, η συνεργασία με την οικονομικό τομέα, η διά βίου εκπαίδευση, η ανοιχτή και εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, η ευρωπαϊκή διάσταση της ανώτατης εκπαίδευσης. Το Υπόμνημα αναφέρεται στη σημασία της κινητικότητας των φοιτητών, το διεθνή ρόλο της ανώτατης εκπαίδευσης, την ανάγκη για στρατηγικό μίνατζμεντ σε ιδρυματικό επίπεδο, καθώς επίσης σε θέματα ποιότητας και διαχείρισης. Το Υπόμνημα κυκλοφόρησε ευρέως και συζητήθηκε εκτενώς στις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1992, ωθώντας την ανάπτυξη προτάσεων για ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες στον εκπαιδευτικό τομέα.

Μετά από αίτημα των Υπουργών Παιδείας για σύνταξη σχετικής μελέτης⁴¹, η Επιτροπή, θέτει σε εφαρμογή δύο πειραματικά σχέδια στον τομέα της αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, προκειμένου να βοηθήσουν τις εθνικές αρχές στην εισαγωγή συστημάτων αξιολόγησης ανάλογων με τα συστήματα άλλων κρατών μελών. Με αυτό τον τρόπο, επικουρικά στα κράτη μέλη, τίθεται σε εφαρμογή μια μεθοδολογία αξιολόγησης της ποιότητας, στη φιλοσοφία της προώθησης της ευρωπαϊκής διάστασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την αγορά εργασίας.

II. Περίοδος 1998 – 2007

Την περίοδο αυτή πραγματοποιούνται έντονες εξελίξεις σε σχέση με την προώθηση της αξιολόγησης και της διασφάλισης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς το 1998 τίθεται σε εφαρμογή η πρώτη σχετική Σύσταση και επιπλέον προωθείται η Διαδικασία της Μπολόνιας. Το 2006 διατυπώνεται δεύτερη Σύσταση, η Σύσταση 2006/143/ΕΚ για περαιτέρω ευρωπαϊκή συνεργασία με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

⁴¹ Το 1992 η Επιτροπή ανέθεσε στην Επιτροπή Συνδέσμου των Συλλόγων Πρυτάνεων, την υλοποίηση μελέτης σχετικά με τις ακολουθητέες μεθόδους αξιολόγησης στα πλαίσια των κρατών – μελών. Η μελέτη (*«Quality management and Quality Assurance in European Higher Education. Methods and Mechanisms»* αρ. 1 των μελετών του Task Force Ανθρώπινο Δυναμικό, Εκπαίδευση, Κατάρτιση και Νεότητα, Οκτώβριος 1993) δημοσιεύτηκε τον Οκτώβριο του 1993 και διαδόθηκε ευρέως στα κράτη-μέλη προς το σύνολο των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πριν αναφερθούμε διεξοδικά στις παραπάνω δύο Συστάσεις, που αποτελούν οι πρώτες τις νομικές πράξεις της Ένωσης για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της σε σχέση με την αξιολόγηση – διασφάλιση της ποιότητας, κρίνουμε σκόπιμο στο τμήμα αυτό της εργασίας να παρουσιάσουμε συνοπτικά, μέσα από την ιστορική τους πορεία, τα γεγονότα και τις συναντήσεις εκείνες που οδήγησαν το θέμα της ποιοτικής αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας στις σημερινές εξελίξεις.

Η συνεργασία των κρατών - μελών στο πλαίσιο της ποιοτικής αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αναπτύσσεται σε επιχειρησιακό επίπεδο κατά κύριο λόγο με τη Διαδικασία της Μπολόνιας και τη στρατηγική της Λισσαβόνας.

Με τη Διακήρυξη της Μπολόνιας της 19^{ης} Ιουνίου 1999 τίθεται ο στόχος για τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης μέχρι το 2010, μέσω της προώθησης της κινητικότητας και της απασχολησιμότητας των ευρωπαϊκών πολιτών. Οι χώρες μέλη της Διακήρυξης αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συντονίσουν τις πολιτικές τους για τη διαμόρφωση αυτού του χώρου και την προώθηση του ευρωπαϊκού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης σε όλο τον κόσμο. Με δεδομένες τις αναταράξεις που προκαλεί η παγκοσμιοποίηση και η κοινωνία της πληροφορίας, η Ε.Ε. στη Λισσαβόνα διατυπώνει το νέο στρατηγικό της στόχο για την επόμενη δεκαετία: «να γίνει η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης στην υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». Αυτό απαιτεί έντονη πολιτική συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, που συνδέεται με την παραγωγικότητα και την απασχόληση.

Με το Συμβούλιο της Λισσαβόνας, το Μάρτιο του 2000, η εκπαίδευση τίθεται στο επίκεντρο των ενδιαφερόντων της Ε.Ε., καθώς:

απασχολεί πολύ σοβαρά τις ευρωπαϊκές πολιτικές που αναφέρονται στην απασχόληση και / ή στην ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας και

ξεκινά η συζήτηση για κοινούς στόχους των εκπαιδευτικών συστημάτων και για αξιολόγηση της ποιότητας της εκπαίδευσης.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού ενισχύεται η προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας σε θέματα αξιολόγησης της ποιότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, μέσα από μια προοπτική επεξεργασίας συγκρίσιμων κριτηρίων και μεθοδολογιών.

Έτσι προετοιμάζεται ένα αναλυτικό πρόγραμμα εργασίας σχετικά με τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης (προώθηση κινητικότητας, διαφάνεια στην αναγνώριση των προσόντων, προώθηση δεξιοτήτων πληροφορικής, ξένων γλωσσών, επιχειρηματικού πνεύματος, ευρωπαϊκού διπλώματος πιστοποίησης δεξιοτήτων πληροφορικής, ανάπτυξη βιογραφικών σημειωμάτων με κοινή ευρωπαϊκή μορφή) που θα εφαρμοστεί με την «Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού» μεταξύ κρατών μελών. Αυτή η μέθοδος⁴² βασίζεται κυρίως στον από κοινού προσδιορισμό και ορισμό στόχων προς επίτευξη, στα εργαλεία μέτρησης που έχουν από κοινού προσδιοριστεί (στατιστικές, δείκτες⁴³), χάρη στα οποία τα κράτη - μέλη τοποθετούνται και παρακολουθούν την εξέλιξη προς τους καθορισμένους στόχους, στα συγκριτικά μέσα συνεργασίας που

⁴² Αναλυτικότερα στοιχεία για την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού παρουσιάζονται στο σημείο 5.4. της εργασίας, στην παράγραφο με τίτλο «Διαδικασίες, μηχανισμοί και μέσα προώθησης των στόχων της Μπολόνιας».

⁴³ Στη Φρέιρα, το 2000 τέθηκαν τα μετρήσιμα κριτήρια, δηλαδή οι δείκτες που αξιολογούνται κατ' έτος για την επίτευξη του πολιτικού στόχου της Ε.Ε. για διεύρυνση της απασχόλησης, που ετέθη με τη συνθήκη του Άμστερνταμ (1997). Πέντε τουλάχιστον από τους 27 δείκτες συνδέονται με την εκπαίδευση, καθώς η για την αξιολόγηση της πορείας της απασχόλησης στα κράτη-μέλη η Ε.Ε. αξιολογεί και πλευρές των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης

τονώνουν την καινοτομία, την ποιότητα και την καταλληλότητα των προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης (διάδοση «ορθών πρακτικών», πρότυπα σχέδια ...).

Το θέμα της ποιοτικής αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι ένα από τα κεντρικά θέματα που διαχειρίζεται στο πλαίσιο αυτής της μεθόδου η Ε.Ε.

Στο πνεύμα της Διακήρυξης της Λισσαβόνας υλοποιείται η Συνδιάσκεψη των ευρωπαϊκών τριτοβάθμιων ιδρυμάτων στη Σαλαμάνκα (2001). Οι πρυτανικές και διοικούσες αρχές των ιδρυμάτων συμφωνούν με τους Υπουργούς Παιδείας και δίνουν ώθηση για τις συνθήκες Πράγας το 2001 και του Βερολίνου το 2003. Η πορεία προς την οικοδόμηση του ΕΧΑΕ, κρίθηκε τότε, ότι απαιτεί ένα επίπεδο σύγκλισης από τα συστήματα διασφάλισης της ποιότητας μεταξύ των κρατών που υπέγραψαν την δήλωση της Μπολόνια.

Το Συμβούλιο (Παιδείας) κλήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να προβληματιστεί πάνω στους μελλοντικούς στόχους των εκπαιδευτικών συστημάτων, επικεντρωμένο σε κοινά μελήματα και προτεραιότητες, αλλά σεβόμενο παράλληλα την εθνική ποικλομορφία. Το Συμβούλιο τελικά ενέκρινε στις 12 Φεβρουαρίου 2001 την «Έκθεση για τους μελλοντικούς συγκεκριμένους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης». Πρόκειται για το πρώτο έγγραφο, που σκιαγραφεί μια συνολική και συνεκτική προσέγγιση των εθνικών πολιτικών στον τομέα της εκπαίδευσης στο πλαίσιο της Ε.Ε. με άξονα τρεις στόχους:

βελτίωση της ποιότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης
ευκολότερη πρόσβαση όλων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση
άνοιγμα των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στον κόσμο.

Η έκθεση αυτή εγκρίθηκε το Μάρτιο του 2001 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Στοκχόλμη, που ζήτησε να ετοιμαστεί ένα αναλυτικό πρόγραμμα εργασίας, το οποίο εγκρίθηκε στις 14 Φεβρουαρίου 2002.

Ένα από τα κεντρικά ζητήματα των συμπερασμάτων του Συμβουλίου στον συνδεδεμένο στόχο 1.5. – βέλτιστη χρήση των πόρων, του πρώτου στόχου, που αφορά στη βελτίωση της ποιότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης των κρατών – μελών είναι η υποστήριξη της ανάπτυξης συμβατών συστημάτων βελτίωσης της ποιότητας με σεβασμό της ποικιλομορφίας της Ευρώπης.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη, το Μάρτιο του 2002, τίθεται το αίτημα η ευρωπαϊκή εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση να αποτελέσουν ως το 2010 σημείο αναφοράς παγκοσμίως. Έτσι οι πρωθυπουργοί και αρχηγοί κρατών της Ε.Ε. δεσμεύονται για την αναζήτηση κοινών στόχων στα εκπαιδευτικά συστήματα.

Στο κοινό ανακοινωθέν των Υπουργών Παιδείας των ευρωπαϊκών χωρών στην Πράγα (19 Μαΐου 2001), σε συμφωνία με τη Διακήρυξη της Μπολόνιας διακηρύσσεται, ότι η οικοδόμηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΧΑΕ) αποτελεί προϋπόθεση για την ενίσχυση της ελκυστικότητας και της ανταγωνιστικότητας των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Αναγνωρίζεται ο ζωτικός ρόλος που διαδραματίζουν τα συστήματα διασφάλισης της ποιότητας για την εξασφάλιση υψηλών ποιοτικών κριτηρίων και για τη διευκόλυνση της συγκρισιμότητας των πιστοποιημένων προσόντων απ' άκρου σε άκρο της Ευρώπης. Επίσης ενθαρρύνεται η στενότερη συνεργασία μεταξύ των δικτύων αναγνώρισης τίτλων σπουδών και των δικτύων διασφάλισης ποιότητας. Δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην αναγκαιότητα στενής ευρωπαϊκής συνεργασίας για την αμοιβαία εμπιστοσύνη και αποδοχή των εθνικών συστημάτων διασφάλισης ποιότητας. Ακόμα, ενθαρρύνονται τα πανεπιστήμια και τα άλλα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης να διαδώσουν τα υπάρχοντα παραδείγματα βέλτιστων

πρακτικών⁴⁴ και να σχεδιάσουν σενάρια αμοιβαίας αποδοχής τόσο των μηχανισμών αξιολόγησης όσο και των μηχανισμών πιστοποίησης. Οι Υπουργοί καλούν τα πανεπιστήμια και τα άλλα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, τους εθνικούς φορείς διασφάλισης ποιότητας και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Διασφάλισης Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση (ENQA) να συνεργαστούν τόσο μεταξύ τους όσο και με τους αντίστοιχους φορείς χωρών που δεν συμμετέχουν στο Δίκτυο, προκειμένου να γίνει δυνατή η διαμόρφωση ενός κοινού πλαισίου αναφοράς και η διάδοση βέλτιστων πρακτικών. Οι Υπουργοί επισημαίνουν ότι η ποιότητα του ΕΧΑΕ είναι η βασική και ουσιώδης προϋπόθεση για να συγκεντρώνει αυτός τα χαρακτηριστικά της αξιοπιστίας, της συνέπειας, της κινητικότητας, της συμβατότητας και της ελκυστικότητας. Εξέφρασαν επίσης την εκτίμησή τους για όλες τις προσπάθειες ανάπτυξης προγραμμάτων σπουδών που συνδυάζουν την ακαδημαϊκή ποιότητα και τη συνέπεια με τη διαρκή απασχολησιμότητα των πτυχιούχων και κάλεσαν τα ιδρύματα σε έναν ενεργό ρόλο που θα τους δίνει τη δυνατότητα να καθορίζουν, και όχι απλά να ακολουθούν τις εξελίξεις της ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης. Επιπλέον για πρώτη φορά γίνεται αναφορά σε επίσημο κείμενο στο ρόλο των φοιτητών στα ζητήματα της ανώτατης εκπαίδευσης. Οι Υπουργοί επιβεβαιώνουν ότι οι φοιτητές πρέπει όχι απλώς να συμμετέχουν αλλά και να επηρεάζουν την οργάνωση και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης. Τονίζουν ιδιαίτερα, ότι η ποιότητα της ανώτατης εκπαίδευσης και έρευνας είναι και πρέπει να είναι ένας σημαντικός καθοριστικός παράγοντας για τη διεθνή ελκυστικότητα και ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης. Καλούν τις ευρωπαϊκές χώρες για μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ τους σε ό, τι αφορά τις δυνατές συνέπειες αλλά και τις διαφορές όψεις της υπερεθνικής εκπαίδευσης. Αποφασίζουν, ότι η νέα συνάντησή τους θα πραγματοποιηθεί στο Βερολίνο, για να γίνει ο απολογισμός της μέχρι τότε προόδου και να τεθούν κατευθύνσεις και προτεραιότητες για τα επόμενα στάδια της διαδικασίας προς την οικοδόμηση του ΕΧΑΕ. Για την περαιτέρω προώθηση της Διαδικασίας, οι Υπουργοί ενθαρρύνουν την Ομάδα Προώθησης της Διαδικασίας BFUG⁴⁴ να οργανώσει σεμινάρια τα οποία θα διερευνήσουν ζητήματα, με πρώτο τη συνεργασία μεταξύ συστημάτων πιστοποίησης και διασφάλισης της ποιότητας.

Στις 19 Σεπτεμβρίου 2003, οι υπουργοί Παιδείας των 40 χωρών που έχουν υπογράψει τη διαδικασία της Μπολόνιας, και που συνεδρίασαν στο Βερολίνο, εκδίδουν δελτίο τύπου ζητώντας (εντολή του Βερολίνου) από το ENQA μέσω των μελών του και σε συνεργασία με τα EUA, EURASHE και ESIB :

- να αναπτύξουν μια κοινή δέσημη προτύπων, διαδικασιών και κατευθυντηρίων γραμμών σχετικά με τη διασφάλιση της ποιότητας,

- να διερευνήσουν τρόπους εξασφάλισης ικανοποιητικής αξιολόγησης από ομότιμους ειδικούς για τους οργανισμούς διασφάλισης της ποιότητας και/ή διαπίστευσης, και

- να υποβάλουν έκθεση στους υπουργούς μέσω της ομάδας παρακολούθησης το 2005.

Δύο ομάδες εργασίας που συγκρότησε το δίκτυο ENQA εξετάζουν τα διαφορετικά στοιχεία της εντολής: μια ομάδα εργασίας για τα πρότυπα, τις διαδικασίες και τις κατευθυντήριες γραμμές και μια ομάδα εργασίας για τη δημιουργία ενός κατάλληλου συστήματος αξιολόγησης από ομότιμους ειδικούς. Οι εμπειρογνώμονες άντλησαν τα στοιχεία τους από τις υπάρχουσες μελέτες και τις εμπειρίες του δικτύου ENQA και των μελών του, στο πλαίσιο περιφερειακών (βορειοανατολική Ευρώπη) ή ειδικών δικτύων

⁴⁴ Η παρουσίαση της BFUG (Bologna Follow-Up Group) και της δράσης της γίνεται στο σημείο 5.4. της εργασίας, στις παραγράφους με τίτλους: «Η Διαχείριση της Διαδικασίας της Μπολόνιας» και «Διαδικασίες, μηχανισμοί και μέσα προώθησης των στόχων της Μπολόνιας»

(ευρωπαϊκή κοινοπραξία για τη διαπίστευση). Εξετάζουν τις αξιολογήσεις ιδρυμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης Πανεπιστημίων (EUA), την προσέγγιση που βασίζεται στην ικανότητα του σχεδίου Tuning⁴⁵ καθώς και τις εργασίες επαγγελματικών οργανισμών διαπίστευσης που ειδικεύονται σε συγκεκριμένο θέμα. Η εμπειρία σε άλλα μέρη του κόσμου, ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες συμφωνείται να εξεταστεί επίσης.

Το δίκτυο ENQA υποβάλλει εκθέσεις μέσω της ομάδας παρακολούθησης της Μπολόνιας και αποφασίζεται να παρουσιάσει μία προ-τελική έκθεση έως τις αρχές του 2005 πριν από την υπουργική συνεδρίαση στο Μπέργκεν το Μάιο του 2005.

Το Μάρτιο του 2004 υπογραμμίζεται στην κοινή ενδιάμεση έκθεση του Συμβουλίου και της Επιτροπής, η οποία υποβλήθηκε σχετικά με την υλοποίηση του λεπτομερούς προγράμματος των επακόλουθων εργασιών σχετικά με τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στη Ευρώπη⁴⁶ η σημασία της διασφάλισης της ποιότητας. Ένα αυστηρό και διαφανές σύστημα για τη διασφάλιση της ποιότητας είναι επίσης ένα αναγκαίο συστατικό του «Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων», υπέρ του οποίου δεσμεύτηκαν οι υπουργοί στο πλαίσιο τόσο της διαδικασίας της Μπολόνιας όσο και της στρατηγικής της Λισσαβόνας».

Κατά την περίοδο από το Βερολίνο προς το Μπέργκεν δίνεται προτεραιότητα μεταξύ άλλων στην ανάπτυξη εθνικών συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας, με τη συνεργασία μέσω ενός ευρωπαϊκής εμβέλειας δικτύου.

Στο Μπέργκεν, ένα από τα κεντρικά ζητήματα είναι αυτό της διασφάλισης της ποιότητας. Μετά από τη διαπίστωση της προώθησης από σχεδόν όλες τις χώρες των συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας σύμφωνα με τα κριτήρια που τέθηκαν στο Βερολίνο και με υψηλό επίπεδο συνεργασίας και δικτύωσης, κρίνεται από τους Υπουργούς Παιδείας, ότι πρέπει να γίνει περαιτέρω πρόοδος, ειδικότερα σε ό,τι αφορά την εμπλοκή των σπουδαστών, τη διεθνή συνεργασία, την ενίσχυση των προσπαθειών των ανώτερων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων για τη στήριξη της ποιότητας των δραστηριοτήτων τους μέσω της συστηματικής εισαγωγής εσωτερικών μηχανισμών διασφάλισης ποιότητας και την άμεση συσχέτισή τους με την εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας. Υιοθετούνται τα κριτήρια και οι κατευθύνσεις για τη διασφάλιση της ποιότητας (εσωτερικής και εξωτερικής) στον Ε.Χ.Α.Ε. που προτείνονται από το ENQA και παρέχεται η δέσμευση για την εισαγωγή του προτεινόμενου μοντέλου αξιολόγησης (for peer review) των εθνικών οργανισμών διασφάλισης ποιότητας, με σεβασμό παράλληλα των κοινά αποδεκτών κριτηρίων και κατευθύνσεων. Προωθείται το ευρωπαϊκό πιστοποιητικό διασφάλισης ποιότητας, το οποίο θα βασίζεται στις εθνικές εκθέσεις. Για την περαιτέρω προώθηση των σχετικών πρακτικών ζητείται και πάλι η στήριξη του ENQA σε συνεργασία με την EUA, EURASHE και την ESIB, που θα στείλουν έκθεση στους Υπουργούς μέσω της ομάδας Follow-up της Διαδικασίας της Μπολόνιας. Επισημαίνεται τέλος η σημασία της συνεργασίας μεταξύ των αναγνωρισμένων εθνικά οργανισμών, με στόχο την ενίσχυση της αμοιβαίας αναγνώρισης στον τομέα της πιστοποίησης και στις αποφάσεις αναφορικά με τη διασφάλιση της ποιότητας. Από τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς διασφάλισης ποιότητας αναμένεται να υποβάλουν κυκλικές εκθέσεις στους Υπουργούς.

Στις 17-18 Μαΐου του 2007 οι αρμόδιοι για την τριτοβάθμια εκπαίδευση Υπουργοί Παιδείας των 45 συμμετεχουσών χωρών στη Διαδικασία της Μπολόνιας, συναντήθηκαν στο Λονδίνο.

⁴⁶ «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010»: επείγουσα ανάγκη μεταρρυθμίσεων για να πετύχει η στρατηγική της Λισσαβόνας. http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/jir_council_final.pdf

Σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας και το Ευρωπαϊκό Μητρώο Οργανισμών Διασφάλισης Ποιότητας ανέφεραν ότι τα κριτήρια και οι κατευθυντήριες γραμμές που υιοθετήθηκαν στο Μπέργκεν για τη διασφάλιση της ποιότητας στον ΕΧΑΕ (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the EHEA – ESG) αποτέλεσαν ισχυρό μοχλό αλλαγών σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας. Όλες οι χώρες ξεκίνησαν να υλοποιούν αυτές τις αλλαγές και αρκετές έχουν κάνει ουσιαστική πρόοδο. Η εξωτερική διασφάλιση ποιότητας ειδικότερα αναπτύσσεται πολύ καλύτερα από ό,τι πριν. Το εύρος της φοιτητικής εμπλοκής σε όλα τα επίπεδα αυξήθηκε από το 2005, μολονότι θεωρείται ακόμη ότι απαιτείται περαιτέρω βελτίωση. Από τη στιγμή που η κύρια ευθύνη για την ποιότητα έγκειται στα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης, εκτιμάται ότι πρέπει να συνεχίσουν να αναπτύσσουν τα συστήματά τους για τη διασφάλιση της ποιότητας. Αναγνωρίζουν την πρόοδο που έγινε όσον αφορά στην αμοιβαία αναγνώριση των αποφάσεων πιστοποίησης και διασφάλισης ποιότητας και ενθαρρύνουν τη συνέχιση της παγκόσμιας συνεργασίας μεταξύ των φορέων διασφάλισης ποιότητας.

Αναφερόμενοι στο πρώτο Φόρουμ για τη διασφάλιση της ποιότητας, που διοργανώθηκε από κοινού από την EUA, ENQA, EURASCHE, ESIB, την ομάδα E4 το 2006, οι Υπουργοί έκριναν ότι παρείχε τη δυνατότητα να συζητηθούν οι ευρωπαϊκές εξελίξεις σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας και εξέφρασαν την υποστήριξή τους για τη συνέχιση διοργάνωσης ευρωπαϊκών fora για τη διασφάλιση της ποιότητας σε ετήσια βάση, ούτως ώστε να ενισχυθεί η προώθηση καλών πρακτικών και να επιβεβαιωθεί ότι η ποιότητα στον ΕΧΑΕ εξακολουθεί να βελτιώνεται.

Ευχαρίστησαν την ομάδα E4 για την ανταπόκρισή της στο αίτημα των Υπουργών για περαιτέρω ανάπτυξη των πρακτικών με στόχο της εγκαθίδρυση του Μητρώου Οργανισμών Διασφάλισης Ποιότητας στην Ευρωπαϊκή Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Ανέφεραν ότι ο σκοπός του μητρώου είναι να επιτρέψει στους εμπλεκόμενους και το γενικότερο κοινό να έχουν ελεύθερη πρόσβαση στην αντικειμενική πληροφόρηση για αξιόπιστους φορείς διασφάλισης ποιότητας που εργάζονται σύμφωνα με τα ESG. Το μητρώο κατ' αυτό τον τρόπο θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη στην ανώτατη εκπαίδευση στον ΕΧΑΕ και επιπλέον θα διευκολύνει την αμοιβαία αναγνώριση στις αποφάσεις που σχετίζονται με τη διασφάλιση ποιότητας και την πιστοποίηση. Το μητρώο θα λειτουργεί εθελοντικά, με αυτο-χρηματοδότηση, ανεξαρτησία και διαφάνεια. Οι αιτήσεις για ένταξη στο μητρώο θα αξιολογούνται στη βάση της επαρκούς συμμόρφωσης με τα ESG, που θα προκύπτουν μέσω μιας ανεξάρτητης εξεταστικής διαδικασίας, που θα προσυπογράφεται από τις εθνικές αρχές, οι οποίες και θα τη ζητούν.

Τέλος οι Υπουργοί ζητούν από την ομάδα E4 να αναφέρει την πρόοδο που γίνεται σχετικά σε τακτικά χρονικά διαστήματα μέσω της BFUG, και να τους διαβεβαιώσει ότι μετά από δύο χρόνια λειτουργίας, το μητρώο θα αξιολογείται εξωτερικά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις όλων των εμπλεκομένων.

3.3. ΟΙ ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ – ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ι. Η Σύσταση 98/561/ΕΚ

Στις 24 Σεπτεμβρίου 1998 το Συμβούλιο Υπουργών ενέκρινε τη Σύσταση 98/561/ΕΚ ΕΕ L 270 της 07.10.1998 για την ευρωπαϊκή συνεργασία, με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση⁴⁷.

Σκοπός της είναι η εισαγωγή από τα κράτη μέλη διαδικασιών αποτίμησης της ποιότητας και μηχανισμών διασφάλισής της στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά τους συστήματα καθώς επίσης η προαγωγή της συνεργασίας μεταξύ των υπεύθυνων αρχών για τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Γίνεται σύσταση στα κράτη-μέλη να υποστηρίζουν και να δημιουργήσουν συστήματα διασφάλισης της ποιότητας καθώς και να ενθαρρύνουν τη συνεργασία και την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των αρμόδιων αρχών. Επιπλέον γίνεται σύσταση στην Επιτροπή να προωθήσει αυτού του είδους τη συνεργασία και να υποβάλει εκθέσεις για την πρόοδο που σημειώνεται όσον αφορά την επίτευξη των στόχων της Σύστασης σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Πιο αναλυτικά, το Συμβούλιο της Ε.Ε. συνιστά στα κράτη μέλη:

Α. να υποστηρίζουν και εάν χρειάζεται να δημιουργήσουν διαφανή συστήματα αξιολόγησης της ποιότητας

Β. να θεμελιώσουν τα συστήματα αξιολόγησης της ποιότητας με βάση ενδεικτικά στοιχεία της αξιολόγησης της ποιότητας, που αφορούν:

- ο στην αυτονομία και/ή ανεξαρτησία κάθε κράτους-μέλους και των οργανισμών αξιολόγησης της ποιότητας, όσον αφορά την επιλογή των διαδικασιών και μεθόδων,
- ο στην προσαρμογή των διαδικασιών και μεθόδων αξιολόγησης της ποιότητας στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και στην αποστολή των ιδρυμάτων, χωρίς να θίγεται η αυτονομία τους ή /και η ανεξαρτησία τους
- ο στη χρησιμοποίηση, σε συνάρτηση με τους στόχους, εσωτερικών ή /και εξωτερικών στοιχείων αξιολόγησης της ποιότητας, προσαρμοσμένων στις διαδικασίες και τις μεθόδους που εφαρμόζονται
- ο στη συμμετοχή των διάφορων ενδιαφερομένων μερών ανάλοφα με το αντικείμενο της αξιολόγησης
- ο στη δημοσίευση των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης σε μορφή κατάλληλη για το κάθε κράτος μέλος.

Γ. να ενθαρρύνουν, εάν χρειάζεται, τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών, να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα παρακολούθησης.

Δ. να καλέσουν τις αρμόδιες αρχές και τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να δώσουν ιδιαίτερη σημασία στην ανταλλαγή εμπειριών και στη συνεργασία σε θέματα

⁴⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 1-35 «Οι μη νομοθετικές πράξεις» του Συντάγματος της Ευρώπης, και ειδικότερα την παρ.3: Το Συμβούλιο διατυπώνει συστάσεις. Αποφασίζει μετά από πρόταση της Επιτροπής σε όλες τις περιπτώσεις όπου το Σύνταγμα προβλέπει την έκδοση πράξεων μετά από πρόταση της Επιτροπής. Αποφασίζει ομόφωνα στους τομείς για τους οποίους απαιτείται ομοφωνία για την έκδοση πράξης της Ένωσης. Η Επιτροπή, καθώς και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στις περιπτώσεις που προβλέπονται από το Σύνταγμα, διατυπώνουν συστάσεις. Σύμφωνα με το άρθρο 1-33 του Συντάγματος της Ευρώπης τα θεσμικά όργανα, για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, χρησιμοποιούν ως νομικές πράξεις, σύμφωνα με το Μέρος III, τον ευρωπαϊκό νόμο, τον ευρωπαϊκό νόμο-πλαίσιο, τον ευρωπαϊκό κανονισμό, την ευρωπαϊκή απόφαση, τις συστάσεις και τις γνώμες.

αξιολόγησης της ποιότητας, με τα άλλα κράτη μέλη καθώς και με τις διεθνείς οργανώσεις και ενώσεις στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Ε. να προωθήσουν τη συνεργασία μεταξύ των αρχών των αρμόδιων για την αξιολόγηση ή τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και να ευνοήσουν τη δικτύωσή τους.

Κατά την επίτευξη των στόχων αυτών, συνιστάται στα κράτη να λάβουν υπόψη τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ της αξιολόγησης της ποιότητας και άλλων κοινοτικών δραστηριοτήτων που υπάρχουν ήδη κυρίως στο πλαίσιο των προγραμμάτων Σωκράτης και Leonardo Da Vinci καθώς και το κοινοτικό κεκτημένο στον τομέα της αναγνώρισης των προσόντων για επαγγελματικούς σκοπούς.

Το Συμβούλιο της Ε.Ε. συνιστά επίσης στην Επιτροπή, σε συνεργασία με τα κράτη - μέλη, να προωθήσει τη συνεργασία που αναφέρεται στο σημείο Ε μεταξύ των αρμόδιων αρχών για την αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και να μεριμνήσει ώστε να συμπράξουν στη συνεργασία αυτή οι οργανώσεις και οι ενώσεις ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ευρωπαϊκής αρμοδιότητας, που έχουν την απαιτούμενη πείρα στον τομέα της αξιολόγησης και της διασφάλισης της ποιότητας.

Τέλος με τη σύσταση καλείται η Επιτροπή να υποβάλει κάθε τρία χρόνια εκθέσεις για την ανάπτυξη των συστημάτων αξιολόγησης της ποιότητας στα διάφορα κράτη - μέλη και για τις δραστηριότητες συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένης της προόδου που σημειώνεται όσον αφορά την επίτευξη των προαναφερόμενων στόχων.

Με τη Σύσταση του 98 τέθηκαν τα θεμέλια για τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Δικτύου για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (ΕΝQA) και τη συνεχή αύξηση των μελών του.

Η πορεία εφαρμογής της Σύστασης μέχρι το Σεπτέμβριο του 2004

Η κατάσταση στην Ε.Ε. σε σχέση με την εφαρμογή της Σύστασης για την ευρωπαϊκή συνεργασία με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από το 1998 μέχρι το Σεπτέμβριο του 2004 προκύπτει από την Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις Βρυξέλλες, 30.09.2004 (COM(2004)620 τελικό).

Όπως αναφέρεται στην Έκθεση σχεδόν όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. και άλλες ευρωπαϊκές χώρες έχουν δημιουργήσει ή πρόκειται να δημιουργήσουν συστήματα για τη διασφάλιση της ποιότητας. Οι εμπειρίες ποικίλλουν όσον αφορά τη διάρκεια και την ένταση, όμως όλα τα κράτη θεωρούν τη διασφάλιση της ποιότητας ως βασικό στοιχείο των συστημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα υπάρχοντα συστήματα λειτουργούν σύμφωνα με τις γραμμές που έχουν οριστεί στη σύσταση του Συμβουλίου του 1998⁴⁸.

Επιπλέον, οι περισσότερες χώρες συνεργάζονται, σε διαφορετικό βαθμό, σε διμερές, πολυμερές, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, όσον αφορά τη διασφάλιση της ποιότητας και τη διαπίστευση. Αυτές οι διακρατικές πρωτοβουλίες έχουν παρόμοιους στόχους: τον προσδιορισμό συγκρίσιμων κριτηρίων και μεθοδολογιών και την εδραίωση της καλής λειτουργίας των ποιοτικών οργανισμών, ώστε να επιτευχθεί μεγαλύτερη

⁴⁸ Σύνοψη του πρώτου μέρους της Έκθεσης της Επιτροπής, Εφημερίδα της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 30.09.2004, COM(2004) 620 τελικό, με τίτλο: «Δημιουργία συστημάτων για τη διασφάλιση της ποιότητας στα κράτη μέλη».

διαφάνεια και, εν τέλει, να αναγνωριστούν αμοιβαία τα συστήματα διασφάλισης της ποιότητας και οι αξιολογήσεις.

✓ **Οργανισμοί διασφάλισης της ποιότητας**

Με τη Σύσταση του '98 τα κράτη - μέλη κλήθηκαν να υποστηρίξουν και, εάν χρειαστεί να δημιουργήσουν διαφανή συστήματα διασφάλισης της ποιότητας. Τα περισσότερα κράτη μέλη δημιούργησαν έναν ή και περισσότερους οργανισμούς, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας μέσω της εξωτερικής αξιολόγησης. Τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ενθαρρύνθηκαν να δημιουργήσουν δικούς τους εσωτερικούς μηχανισμούς διασφάλισης της ποιότητας, ιδίως με στόχο τη δημιουργία μιας βάσης για την εξωτερική αξιολόγηση.

Ανάλογα με το εθνικό σύστημα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τα χαρακτηριστικά του σε κάθε κράτος μέλος, διαμορφώθηκαν διάφορα μοντέλα οργανισμών. Ορισμένες χώρες επέλεξαν ένα «μοντέλο με σχήμα αστέρα» με έναν κεντρικό οργανισμό διαπίστευσης ο οποίος επιβλέπει μια σειρά περισσότερων ειδικών οργανισμών αξιολόγησης ή διαπίστευσης. Άλλες χώρες έχουν έναν ενιαίο οργανισμό ο οποίος είναι υπεύθυνος για τη διασφάλιση της ποιότητας ή τη διαπίστευση.

✓ Ευρωπαϊκή και διεθνής συνεργασία για τη διασφάλιση της ποιότητας

⇒ **Διμερής και περιφερειακή συνεργασία**

Οι κυβερνήσεις του Βελγίου (Φλάνδρα) και των Κάτω Χωρών έχουν αποφασίσει να εντάξουν τις δραστηριότητες διασφάλισης της ποιότητας σε ένα κοινό σύστημα διαπίστευσης. Οι οργανισμοί για τη διασφάλιση της ποιότητας και οι αρχές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από 12 χώρες⁵⁰ αποφάσισαν να συμμετέχουν στην «κοινή πρωτοβουλία για την ποιότητα» πρόκειται για ένα άτυπο δίκτυο συνεργασίας για θέματα διασφάλισης της ποιότητας και διαπίστευσης προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων στην Ευρώπη. 13 οργανισμοί από 8 χώρες⁵¹ αποφάσισαν να ιδρύσουν την Ευρωπαϊκή Κοινοπραξία για τη Διαπίστευση (ΕΚΔ) που επικεντρώνεται στην πτυχή της διαπίστευσης της διαδικασίας διασφάλισης της ποιότητας και στοχεύει στην αμοιβαία αναγνώριση των αντίστοιχων συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας και των εκτιμήσεων έως το 2007. Το δίκτυο των οργανισμών διασφάλισης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (δίκτυο ΔΚΕ) αριθμεί 18 μέλη⁵² και οι οργανισμοί διασφάλισης της ποιότητας από τις 5 σκανδιναβικές χώρες⁵³ αποφάσισαν το 2003 να τυποποιήσουν τη συνεργασία τους με το σκανδιναβικό δίκτυο διασφάλισης της ποιότητας για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Όλες οι προαναφερόμενες ομάδες αφορούν οργανισμούς που είναι μέλη του ευρέως ευρωπαϊκού δικτύου για τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (ΕΝQA).

⁴⁹ Στο παράρτημα της Σύστασης γίνεται αναφορά στους τύπους, τα κριτήρια και τις μεθοδολογίες των οργανισμών σύμφωνα με τη Σύσταση του Συμβουλίου

⁵⁰ Αυστρία, Βέλγιο (Φλάνδρα), Δανία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Νορβηγία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο

⁵¹ Αυστρία, Βέλγιο (Φλάνδρα), Γερμανία, Ιρλανδία, Κάτω Χώρες, Νορβηγία, Ισπανία, Ελβετία

⁵² Από Αυστρία, Βουλγαρία, Τσεχική Δημοκρατία, Κροατία, Εσθονία, Γερμανία (Βαυαρία), Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Μακεδονία, Πολωνία, Ρουμανία, Ρωσία, Σλοβακία, Σλοβενία

⁵³ Δανία, Φινλανδία, Ισλανδία, Νορβηγία και Σουηδία

⇒ **Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (ENQA)**

Το ENQA δημιουργήθηκε ως άμεσο αποτέλεσμα της σύστασης του Συμβουλίου του 1998 και συνεπώς μπορεί να θεωρηθεί τόσο ως το πλέον συγκεκριμένο αποτέλεσμα σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και ως εφαλτήριο και βασικός παράγοντας για τις μελλοντικές εξελίξεις στο θέμα της διασφάλισης της ποιότητας. Η γενική συνέλευση του ENQA τον Ιούνιο του 2004 αποφάσισε να επεκτείνει το δίκτυο σε οργανισμούς από τις 40 χώρες που έχουν υπογράψει τη διαδικασία της Μπολόνιας και να εισαγάγει μεταρρυθμίσεις που ήταν αναγκαίες για το δίκτυο ENQA, ώστε να εκπληρώσει το μελλοντικό καθήκον του που είναι η παροχή υπηρεσιών στα μέλη του και η προσπάθεια για την επίτευξη της αμοιβαίας αναγνώρισης των συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας στην Ευρώπη.

Το ENQA έχει δεσμευθεί να συνεργάζεται στενά με τα δίκτυα αξιολόγησης των προσόντων ENIC και NARIC ώστε να εξερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο η καλύτερη ενημέρωση για την ποιότητα μπορεί να επιταχύνει την αναγνώριση των διπλωμάτων και των περιόδων σπουδών, ιδιαίτερα όσον αφορά τη διακρατική εκπαίδευση. Το ENQA σχεδιάζει να διευκολύνει, μέσω των μελών του, τις διακρατικές αξιολογήσεις, ιδίως τη διακρατική αξιολόγηση των από κοινού χορηγηθέντων πτυχίων και των διπλών πτυχίων.

⇒ **Δίκτυα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση**

Η Σύσταση του Συμβουλίου ζητά τη στήριξη των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης προκειμένου να συνεργαστούν στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας σε διακρατική βάση. Έχουν ληφθεί πολλές πρωτοβουλίες σε αυτό το πλαίσιο ή έχουν αποκτήσει νέα ώθηση, χάρη στην ανακοίνωση και την πίεση που έχει ασκηθεί από τη διαδικασία της Μπολόνιας.

Η Ένωση Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (EUA) έχει θέσει σε λειτουργία ένα διακρατικό πρόγραμμα αξιολόγησης των ιδρυμάτων, το οποίο αποσκοπεί να βοηθήσει τα μέλη του ώστε να εξασφαλίσουν ότι το ίδρυμα στο σύνολό του λαμβάνει την ευθύνη για τη συνεχή διασφάλιση της ποιότητας και τη βελτίωσή της. Η EUA έχει επίσης δεσμευθεί στο πλαίσιο του σχεδίου «καλλιέργεια της ποιότητας» που λαμβάνει τη στήριξη της Επιτροπής, στο οποίο ομάδες πανεπιστημίων αλληλοϋποστηρίζονται, ώστε να εισαγάγουν εσωτερικούς μηχανισμούς διασφάλισης της ποιότητας, να βελτιώσουν τα επίπεδα της ποιότητάς τους και να προετοιμαστούν καλύτερα για τις εξωτερικές αξιολογήσεις.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, το διεθνές δίκτυο για τους οργανισμούς διασφάλισης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση INQAAHE εργάζεται για την εκπόνηση ενός οδηγού ορθής πρακτικής των οργανισμών και η διεθνής ένωση των προέδρων πανεπιστημίων (IAUP) εξετάζει τη βιωσιμότητα ενός «παγκόσμιου μητρώου ποιότητας» για τους οργανισμούς διασφάλισης της ποιότητας.

⇒ **Συμβούλιο της Ευρώπης**

Σύμφωνα με τη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης και της UNESCO για την αναγνώριση των προσόντων όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην περιοχή της Ευρώπης, κάθε χώρα αναγνωρίζει τα προσόντα ως παρόμοια με τα αντίστοιχα προσόντα του δικού της συστήματος, εκτός εάν υφίστανται ουσιαστικές διαφορές μεταξύ των δικών

της προσόντων και των προσόντων για τα οποία ζητείται η αναγνώριση. Ανάμεσα σ' αυτές τις ουσιαστικές διαφορές ενδέχεται να περιλαμβάνεται η ποιότητα της εκπαίδευσης και της εκμάθησης. Εξ ου και η σημασία της πρόσφατης στενής συνεργασίας μεταξύ των εμπειρογνομόνων στη διασφάλιση της ποιότητας (δίκτυο ENQA) και των εμπειρογνομόνων στην αξιολόγηση των προσόντων (δίκτυο NARIC της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δίκτυο εταίρων ENIC του Συμβουλίου της Ευρώπης και της UNESCO-CEPES).

⇒ ΟΟΣΑ ΚΑΙ UNESCO

• Ο ΟΟΣΑ και η UNESCO συνεργάζονται για την ανάπτυξη μη δεσμευτικών κατευθυντηρίων γραμμών για την προστασία των καταναλωτών στη διασυνοριακή τριτοβάθμια εκπαίδευση, δίνοντας μεγάλη έμφαση στη διασφάλιση της ποιότητας. Η UNESCO έχει δημιουργήσει ένα Παγκόσμιο Φόρουμ για τη διασφάλιση της ποιότητας, τη διαπίστευση και την αναγνώριση, βασιζόμενη σε υπάρχοντα περιφερειακά δίκτυα και συμβάσεις για την αναγνώριση των διπλωμάτων. Η UNESCO σε συνεργασία με τον ΟΟΣΑ εκπόνησαν έργο με τίτλο: *"Guidelines for Quality Provision in Higher Education"*

Στην Ευρώπη η UNESCO-CEPES διεξάγει πρόγραμμα συλλογής δεικτών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί στις διαδικασίες για τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση.

Όργανισμοί διασφάλισης της ποιότητας ανά χώρα

Σύμφωνα με την Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις Βρυξέλλες, 30.09.2004 (COM(2004)620 τελικό) οι οργανισμοί διασφάλισης της ποιότητας που υπάρχουν ανά χώρα είναι οι εξής:

Country	Agency	Scope	Main evaluation type
Albania	Accreditation Agency of Higher Education, Accreditation Council	National, university and non-university sectors	Programme and institutional evaluation and accreditation
Austria	Fachhochschulrat – www.fhr.ac.at	National, non-university sector	Institutional and programme evaluation, programme accreditation
Austria	Österreichischer Akkreditierungsrat – www.akkreditierungsrat.at	National, private universities	Institutional accreditation, programme accreditation
Belgium (Flanders)	Flemish Inter-university Council – www.vlir.be	Regional, university sector	Programme evaluation
Belgium (Flanders)	Council of Flemish Institutes for Higher Education – www.vlhora.be	Regional, non-university sector	Programme evaluation
Belgium	Conseil des Recteurs (CRef)	University sector	Programme evaluation
Bulgaria	National Evaluation and Accreditation Agency at the Council of Ministers – http://www.neaa.government.bg	National, university and non-university sectors	Programme and institutional evaluation and accreditation
Croatia	National Council for Higher Education	National, university and non-university sectors	Programme evaluation in function of accreditation by ministry
Cyprus	Council of Educational Evaluation - sekap@cytanet.com.cy	National, non-university sector	Programme evaluation, programme accreditation
Czech Republic	Accreditation Commission – www.msmt.cz/DOMEK/default.asp?CAI=2856	National, university and non-university sectors	Programme accreditation
Denmark	Danish Evaluation Institute – www.eva.dk	National, university and non-university sectors	Programme evaluation and accreditation, institutional evaluation
Estonia	Estonian Higher Education Accreditation Centre – www.ekak.archimedes.ee	National, university and non-university sectors	Programme accreditation

Country	Agency	Scope	Main evaluation type
Finland	Finnish Higher Education Evaluation Council – www.finheec.fi	National, university and non-university sectors	Programme and institutional evaluation
France	Comité National d'Évaluation – www.cne-evaluation.fr	National, university sector	Institutional evaluation
France	Inspection générale de l'administration de l'éducation nationale et de la recherche (IGAENR) – www.education.gouv.fr	National, university and non-university	Institutional evaluation
Germany	Akkreditierungsrat – www.akkreditierungsrat.de	National, university and non-university sectors	Meta-accreditation
Germany	Zentrale Evaluations- und Akkreditierungsagentur (Zeva) – www.zeva.uni-hannover.de	Regional, university and non-university sectors	Programme accreditation
Germany	Akkreditierungs-, Zertifizierungs- und Qualitätssicherungs-Institut (ACQUIN) - www.acquin.org	Regional, university and non-university sectors	Programme accreditation
Germany	Agentur für Qualitätssicherung durch Akkreditierung von Studiengängen (AQAS) – www.aqas.de	Regional, university and non-university sectors	Programme accreditation
Germany	Akkreditierungsagentur für Studiengänge der Ingenieurwissenschaften, der Informatik, der Naturwissenschaften und der Mathematik (ASIIN) – www.asiin.de	Regional, university and non-university sectors, subject-specific	Programme accreditation
Germany	Akkreditierungsagentur für Studiengänge im Bereich Heilpädagogik, Pflege, Gesundheit und Soziale Arbeit (AHPGS) – www.ahpgs.de	Regional, university and non-university sectors, subject-specific	Programme accreditation
Germany	Stiftung Evaluationsagentur Baden-Württemberg (EVALAG) – www.evalag.de	Regional, university and non-university sectors	Programme evaluation
Germany	Foundation for International Business Administration Accreditation – www.fibaa.de	Regional, university and non-university sectors, subject-specific	Programme accreditation
Hungary	Hungarian Accreditation Committee (HAC) – www.mab.hu	National, university and non-university sectors	Programme and institutional accreditation

Country	Agency	Scope	Main evaluation type
Iceland	Division of Evaluation and Supervision – http://mrn.stjr.is	National, university and non-university sectors	Programme and institutional evaluation
Ireland	Higher Education and Training Awards Council (HETAC) www.hetac.ie	National, non-university sector	Programme and institutional evaluation and accreditation
Ireland	Higher Education Authority – www.hea.ie	National, university sector	Institutional evaluation, meta-evaluation
Ireland	National Qualification Authority of Ireland – www.nqai.ie	National, non-university sector	Institutional evaluation
Italy	National Committee for the Evaluation of the University System – www.vsu.it	National, university sector	Programme and institutional evaluation, institutional accreditation
Latvia	Higher Education Quality Evaluation Centre - www.aiknc.lv	National, university and non-university sectors	Programme and institutional evaluation and accreditation
Lithuania	Lithuanian Centre for Quality Assessment in Higher Education – www.skvc.lt	National, university and non-university sectors	Programme evaluation and accreditation
Macedonia	Ministry of Education and Science, Accreditation Board	National, university and non-university sectors	Programme and institutional evaluation and accreditation
Netherlands	Inspectorate of Higher Education – www.owinsp.nl	National, university and non-university sectors	Programme and institutional evaluation, meta-evaluation
Netherlands	Netherlands Quality Agency – www.hbo-raad.nl	National, non-university sector	Programme evaluation
Netherlands	Netherlands Accreditation Organisation – www.nao-ho.nl	National, university and non-university sectors	Programme accreditation
Netherlands	Quality Assurance Netherlands Universities (QANU) – www.qanu.nl	National, university sector	Programme evaluation
Norway	Norwegian Agency for Quality Assurance in Education (NOKUT) – www.nokut.no	National, university and non-university sectors	Programme and institutional evaluation and accreditation
Poland	National General Accreditation Commission – www.men.waw.pl	National, university and non-university sectors	Programme and institutional accreditation
Poland	University Accreditation Commission – http://main.amu.edu.pl/~ects/uka/uka.html	National, university sector	Programme accreditation

Country	Agency	Scope	Main evaluation type
Poland	Association of Management Education Forum – www.semforum.org.pl	National, private university and non-university sectors, subject-specific	Programme evaluation and accreditation
Portugal	National Council for Evaluation of Higher Education (CNAVES) – www.cnaves.pt	National, university and non-university sectors	Institutional evaluation
Romania	National Council for Academic Assessment and Accreditation – www.cnea.ro	National, university and non-university sectors	Programme and institutional accreditation
Slovakia	Accreditation Commission – www.akredkom.sk	National, university and non-university sectors	Programme and institutional accreditation
Slovenia	Council for Higher Education	National, university and non-university sectors	Institutional accreditation
Slovenia	Higher Education Quality Assessment Commission (HEQAC)	National, university and non-university sectors	Programme and institutional evaluation
Spain	National Agency for Quality Assessment and Accreditation (ANECA) – www.aneca.es	National, university sector	Programme and institutional evaluation and accreditation
Spain	Agency for Quality Assurance in the Catalan University System – www.agenqua.org	Regional, university sector	Programme and institutional evaluation
Sweden	National Agency for Higher Education – www.hsv.se	National, university sector	Programme and institutional evaluation and accreditation
Switzerland	Centre for Accreditation and Quality Assurance of the Swiss Universities (OAQ) – www.oaq.ch	National, university sector	Programme and institutional accreditation
United Kingdom	Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA) – www.qaa.ac.uk	National, university and non university sectors	Programme and institutional evaluation
	European University Association (EUA) – www.eua.be/eua/	University sector	Institutional evaluation

II. Η Πρόταση της Επιτροπής για τη διατύπωση νέας σύστασης (Οκτώβριος 2004)

Η Επιτροπή, τον Οκτώβριο του 2004 υπέβαλε πρόταση σύστασης COM(2004) 642 τελικό 2004/0239 (COD) του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για περαιτέρω ευρωπαϊκή συνεργασία με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στην Αιτιολογική της Έκθεση παραπέμπει στην Έκθεση της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή των στόχων της σύστασης σε ευρωπαϊκό επίπεδο και σε επίπεδο κρατών μελών, επισημαίνοντας ότι παρά την αναφορά που γίνεται στη σημαντική πρόοδο που σημειώθηκε όσον αφορά τη δημιουργία συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας και την προώθηση της συνεργασίας, οι εξελίξεις που έγιναν, αν και είναι θετικές, εκτιμώνται ανεπαρκείς. Επισημαίνεται ότι υπάρχει ανάγκη για περισσότερα μέτρα μεγάλης εμβέλειας, ώστε να βελτιωθούν οι επιδόσεις της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για να αποτελέσει ένα περισσότερο διαφανές και αξιόπιστο προϊόν για τους ευρωπαίους πολίτες και για τους σπουδαστές και επιστήμονες από άλλες ηπείρους.

Η Επιτροπή, μετά την ανασκόπηση της εφαρμογής της σύστασης, καλείται να εκπονήσει όχι μόνο έκθεση, αλλά και πρόταση για νέα σύσταση του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Η Επιτροπή προτείνει στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να διατυπώσει νέα σύσταση, η οποία θα βασίζεται στη σύσταση του 1998 και θα συμβάλλει μέσα από συγκεκριμένα μέτρα στο στόχο της αμοιβαίας αναγνώρισης των συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας και αξιολογήσεων σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Τα μέτρα που σκιαγραφούνται στην προτεινόμενη σύσταση είναι τα εξής:

1. Εσωτερικοί μηχανισμοί διασφάλισης της ποιότητας

«Να ζητήσουν από όλα τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που λειτουργούν στην επικράτειά τους να εισαγάγουν ή να αναπτύξουν αυστηρούς εσωτερικούς μηχανισμούς διασφάλισης της ποιότητας.»

2. Μια κοινή δέσμη προτύπων, διαδικασιών και κατευθυντηρίων γραμμών

«Να ζητήσουν από όλους τους οργανισμούς διασφάλισης της ποιότητας ή διαπίστευσης που λειτουργούν στην επικράτειά τους να είναι αμερόληπτοι στις αξιολογήσεις τους, να εφαρμόζουν τα χαρακτηριστικά της διασφάλισης της ποιότητας που καθορίζονται στη σύσταση του Συμβουλίου του Σεπτεμβρίου 1998 και να εφαρμόζουν μια κοινή δέσμη προτύπων, διαδικασιών και κατευθυντηρίων γραμμών για τους σκοπούς της αξιολόγησης.»

3. Ευρωπαϊκό μητρώο οργανισμών διασφάλισης της ποιότητας και διαπίστευσης

«Να ενθαρρύνουν τους οργανισμούς διασφάλισης της ποιότητας και διαπίστευσης, σε συνεργασία με τους οργανισμούς που εκπροσωπούν την τριτοβάθμια εκπαίδευση, να καταρτίσουν ένα 'Ευρωπαϊκό μητρώο οργανισμών διασφάλισης της ποιότητας και διαπίστευσης', όπως περιγράφεται στο παράρτημα, και να καθορίσουν τους όρους εγγραφής στο μητρώο αυτό.»

4. Αυτονομία του πανεπιστημίου για την επιλογή οργανισμού

«Να προσφέρουν τη δυνατότητα στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που λειτουργούν στην επικράτειά τους να επιλέγουν, μεταξύ των οργανισμών διασφάλισης της ποιότητας ή διαπίστευσης του Ευρωπαϊκού Μητρώου, τον οργανισμό που ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες και στα χαρακτηριστικά τους.»

5. Αρμοδιότητα του κράτους μέλους ως προς την αποδοχή των αξιολογήσεων και τη συναγωγή συμπερασμάτων

«Να αποδέχονται τις αξιολογήσεις όλων των οργανισμών διασφάλισης της ποιότητας και διαπίστευσης που συγκαταλέγονται στο Ευρωπαϊκό Μητρώο, ως βάση για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν τη χορήγηση αδειών ή χρηματοδότησης των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και θέματα όπως είναι η επιλεξιμότητα για φοιτητικές υποτροφίες και φοιτητικά δάνεια.»

Σύμφωνα με την Επιτροπή, τα μέτρα αυτά θα αιτιήσουν την ανάληψη αποφασιστικής δράσης σε επίπεδο ιδρυμάτων και οργανισμών, καθώς και σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Τα ιδρύματα πρέπει να αναπτύξουν μια αυστηρή εσωτερική διαχείριση της ποιότητας και να καταρτίσουν μια «στρατηγική διαπίστευσης».

Οι οργανισμοί θα πρέπει να εφαρμόσουν πλήρως τη σύσταση του 1998 και να προετοιμαστούν για αυστηρή ενδεδειγμένη εξέταση.

Τα κράτη - μέλη θα πρέπει να υποστηρίζουν τα πανεπιστήμιά τους και να επιτρέψουν την αυτονομία των πανεπιστημίων, μέχρι και για την επιλογή του οργανισμού. Τα κράτη - μέλη θα πρέπει επίσης να επιτρέψουν στους οργανισμούς τους να δραστηριοποιούνται ανεξάρτητα και διασυνοριακά. Θα πρέπει να είναι έτοιμοι να αποδεχθούν την αξιολόγηση αξιόπιστων οργανισμών που είναι εγκατεστημένοι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες ή λειτουργούν σε ευρωπαϊκή κλίμακα.

Η ευρωπαϊκή συνεργασία θα πρέπει να οδηγήσει στη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού «Μητρώου» («καταλόγου», «γραφείου συλλογής και διανομής πληροφοριών») αξιόπιστων οργανισμών διασφάλισης της ποιότητας και διαπίστευσης. Με τον τρόπο αυτό, κρίνεται ότι θα μπορούσε να γίνει πραγματικότητα η «αμοιβαία αναγνώριση» που έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών συζητήσεων.

Η νέα σύσταση του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, κρίνεται από την Επιτροπή ότι θα δώσει ισχυρή ώθηση στη δημιουργία ενός συνεκτικού ευρωπαϊκού συστήματος διασφάλισης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ότι θα συμβάλει στην αύξηση της ποιότητας, θα διευκολύνει την αναγνώριση των προσόντων και θα προωθήσει την κινητικότητα.

III. Η Σύσταση 2006/143/ΕΚ

Η Σύσταση 2006/143/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Φεβρουαρίου 2006 για περαιτέρω ευρωπαϊκή συνεργασία με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (2006/143/ΕΚ) είναι η δεύτερη σύσταση για τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 064 της 04/03/2006⁵⁴.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ε.Ε. αφού έλαβε υπόψη την πρόταση της Επιτροπής, τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως το άρθρο 149 παράγραφος 4 και το άρθρο 150 παράγραφος 4, τη γνώμη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, τις εξελίξεις στη Διαδικασία της Μπολόνια, συνιστούν στα κράτη μέλη:

1. Να ενθαρρύνουν όλα τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που λειτουργούν στην επικράτειά τους να εισαγάγουν ή να αναπτύξουν αυστηρά εσωτερικά συστήματα διασφάλισης της ποιότητας, σύμφωνα με τα πρότυπα και τις κατευθυντήριες γραμμές για τη διασφάλιση της ποιότητας στον τομέα της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που εγκρίθηκαν στο Μπέργκεν στο πλαίσιο της διαδικασίας της Μπολόνια.

2. Να ενθαρρύνουν όλους τους οργανισμούς διασφάλισης της ποιότητας ή διαπίστευσης που λειτουργούν στην επικράτειά τους να είναι ανεξάρτητοι στις αξιολογήσεις τους, να εφαρμόζουν τα χαρακτηριστικά της διασφάλισης της ποιότητας που καθορίζονται στη σύσταση 98/561/ΕΚ και να εφαρμόζουν την κοινή δέσμη γενικών προτύπων και κατευθυντηρίων γραμμών όπως εγκρίθηκαν στο Μπέργκεν για τους

⁵⁴ σελ. 0060 - 0062

σκοπούς της αξιολόγησης. Τα πρότυπα αυτά πρέπει να αναπτυχθούν περαιτέρω σε συνεργασία με τους εκπροσώπους του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Πρέπει να εφαρμοσθούν κατά τρόπον ώστε να προστατεύεται η ποικιλομορφία και η καινοτομία.

3. Να ενθαρρύνουν τους εκπροσώπους των εθνικών αρχών, του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τους οργανισμούς διασφάλισης της ποιότητας και διαπίστευσης, σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους, να καταρτίσουν ένα "Ευρωπαϊκό Μητρώο Οργανισμών Διασφάλισης της Ποιότητας" ("Ευρωπαϊκό Μητρώο") που θα βασίζεται σε εθνικό έλεγχο, και στο οποίο θα λαμβάνονται υπόψη οι αρχές που ορίζονται στο παράρτημα, και να καθορίσουν τους όρους εγγραφής στο μητρώο καθώς και τους κανόνες διαχείρισής του.

4. Να προσφέρουν τη δυνατότητα στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που λειτουργούν στην επικράτειά τους να επιλέγουν μεταξύ των οργανισμών διασφάλισης της ποιότητας ή διαπίστευσης του Ευρωπαϊκού Μητρώου, τον οργανισμό που ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες και στα χαρακτηριστικά τους, υπό την προϋπόθεση ότι αυτό είναι συμβατό με την εθνική τους νομοθεσία ή επιτρέπεται από τις εθνικές τους αρχές.

5. Να επιτρέψουν στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να επιζητούν συμπληρωματική αξιολόγηση από άλλο οργανισμό, ο οποίος είναι καταχωρισμένος στο Ευρωπαϊκό Μητρώο, ώστε να ενισχύσουν π.χ. τη διεθνή φήμη τους.

6. Να προωθήσουν τη συνεργασία μεταξύ των οργανισμών με σκοπό την οικοδόμηση αμοιβαίας εμπιστοσύνης και την αναγνώριση της διασφάλισης της ποιότητας και των αξιολογήσεων διαπίστευσης, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην αναγνώριση των τυπικών προσόντων για σπουδές ή εργασία σε άλλη χώρα.

7. Να εξασφαλίσουν την πρόσβαση του κοινού στις αξιολογήσεις που πραγματοποιούν οι οργανισμοί διασφάλισης της ποιότητας και πιστοποίησης που περιλαμβάνονται στον κατάλογο του Ευρωπαϊκού Μητρώου.

Επιπλέον καλούν την Επιτροπή:

1. Να συνεχίσει, σε στενή συνεργασία με τα κράτη μέλη, την υποστήριξή της στη συνεργασία μεταξύ των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, των οργανισμών διασφάλισης της ποιότητας και διαπίστευσης, των αρμόδιων αρχών και των άλλων φορέων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο αυτό.

2. Να υποβάλλει κάθε τρία χρόνια στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών εκθέσεις προόδου για την ανάπτυξη των συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας στα διάφορα κράτη μέλη και για τις δραστηριότητες συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένης της προόδου που σημειώνεται όσον αφορά την επίτευξη των προαναφερόμενων στόχων.

Στο παράρτημα της Σύστασης, που αφορά στο «Ευρωπαϊκό Μητρώο Οργανισμών Διασφάλισης της Ποιότητας», αναφέρεται ότι το μητρώο περιλαμβάνει κατάλογο αξιόπιστων οργανισμών, τις αξιολογήσεις των οποίων μπορούν να εμπιστευθούν τα κράτη μέλη (και οι δημόσιες αρχές τους). Επιπλέον αναφέρεται ότι το μητρώο θα πρέπει να στηρίζεται στις ακόλουθες κύριες αρχές:

1. Ο κατάλογος οργανισμών καταρτίζεται από εκπροσώπους των εθνικών αρχών, του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σπουδαστές, καθηγητές και ερευνητές) και οργανισμούς διασφάλισης της ποιότητας και

διαπίστευσης που δραστηριοποιούνται στα κράτη μέλη, σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους.

2. Στους όρους καταχώρισης των οργανισμών στο μητρώο μπορούν να περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων:

i) Η δέσμευση για πλήρη ανεξαρτησία όσον αφορά την κρίση τους.

ii) Η αναγνώριση τουλάχιστον από το κράτος μέλος στα πλαίσια του οποίου λειτουργούν (ή από δημόσιες αρχές αυτού του κράτους - μέλους).

iii) Η λειτουργία βάσει της κοινής δέσμης προτύπων και κατευθυντηρίων γραμμών που αναφέρονται στις συστάσεις 1 και 2 προς τα κράτη - μέλη.

iv) Η τακτική εξωτερική αξιολόγηση από ομότιμους και άλλους ειδικούς, καθώς και η δημοσίευση των κριτηρίων, των μεθόδων και των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης αυτής.

3. Στην περίπτωση αρχικής άρνησης καταχώρισης, είναι δυνατή η εκ νέου αξιολόγηση με βάση τη σημειωθείσα βελτίωση.

3.4. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΠΟΛΟΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μετά την εξέταση της πορείας της αξιολόγησης σε επίπεδο Συμβουλίου Υπουργών Παιδείας και σύμφωνα με τις νομικές πράξεις της Ε.Ε., στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η εξέλιξη του ζητούμενου της διασφάλισης της ποιότητας και της αξιολόγησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ε.Ε. σε επιχειρησιακό επίπεδο, μέσα από την παρακολούθηση της Διαδικασίας της Μπολόνιας. Παράλληλα επιχειρείται ο εντοπισμός, η κατανόηση και η ερμηνεία των σχέσεων αλληλεπίδρασης, που δημιουργούνται μεταξύ των διακηρύξεων της Διαδικασίας και της προώθησης του στόχου της διασφάλισης της ποιότητας - αξιολόγησης στην «πράξη».

• Η έρευνα προσανατολίστηκε προς αυτή την κατεύθυνση, καθώς διαπιστωνόταν τόσο από την ως τώρα πορεία της αλλά και εμπειρικά, ότι, αν και η Διαδικασία της Μπολόνιας με συγκεκριμένες δράσεις και μέτρα προωθεί μεταξύ άλλων τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, παρόλα αυτά σημειώνονται δυσκολίες, αντιφάσεις, κενά και εμπόδια στην ευόδωση των σχετικών στόχων.

Από την ερευνητική διαδικασία διαπιστώθηκε ότι αυτό συμβαίνει, διότι η «πράξη», συνδέεται πέρα από κάθε πρόθεση και προγραμματισμό για δι-εθνική συνεργασία στο αντικείμενο της διασφάλισης ποιότητας - αξιολόγησης, σύμφωνα με τις υπουργικές διακηρύξεις - συστάσεις, με τις συγκεκριμένες εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές των χωρών, που αναλαμβάνουν να προωθήσουν τις όποιες μεταρρυθμίσεις και το ευρύτερο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό πλαίσιο, στο οποίο αυτές εντάσσονται και πραγματοποιούνται. Ειδικότερα, σε σχέση με το υπό εξέταση θέμα, γίνεται φανερό ότι αναπτύσσεται και διαμορφώνεται μία πολύπλοκη πραγματικότητα, στην οποία περιπλέκονται τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης των χωρών μελών της Ε.Ε., τα εθνικά τους εκπαιδευτικά και νομικά πλαίσια, το ευρύτερο πλαίσιο της Ε.Ε. καθώς επίσης το παγκόσμιο πλαίσιο, δημιουργώντας σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ τους και πλήθος συνεπειών, αναμενόμενων και μη, που καθιστούν πολύ σύνθετη τη διαδικασία επίτευξης του στόχου, η οποία τελικά φαίνεται να παρουσιάζει, πέρα από τις «τεχνικές», σύμφωνα με τον εργαλειακό λόγο της Ε.Ε. δυσκολίες, και άλλες πολύ πιο σοβαρές που έχουν κυρίως πολιτικές διαστάσεις.

Μέσω αυτού του τμήματος της έρευνας επιδιώκεται:

- η πληρέστερη δυνατή παρουσίαση του θέματος της αξιολόγησης και της διασφάλισης της ποιότητας στο πλαίσιο της Διαδικασίας της Μπολόνιας με την παροχή επίκαιρων στοιχείων για την εξέλιξή του, τον εντοπισμό των δυσκολιών, αντιφάσεων και εμποδίων που συναντά η εν λόγω Διαδικασία στην επίτευξη των στόχων της και των μηχανισμών-μέσων που υποστηρίζουν τις όποιες εξελίξεις στο θέμα.
- η ανάδειξη και η κριτική προσέγγιση του θέματος μέσα από την ευρύτερη οικονομική και πολιτική κατάσταση, που διαμορφώνεται σε εθνικό, υπερ-εθνικό (Ε.Ε.), και διεθνές επίπεδο, προκειμένου να ερμηνευτεί το γιατί συμβαίνει ό,τι διαπιστώνεται από την έρευνα
- η συνεισφορά μέσα από την ερευνητική εργασία στη γενικότερη προσπάθεια, που καταβάλλεται από τις συμμετέχουσες χώρες και τα υπόλοιπα μέλη της Διαδικασίας της Μπολόνιας, καθώς επίσης από το σύνολο των εμπλεκομένων στο θέμα, για την ανεύρεση πιθανών προοπτικών επίλυσης των δυσκολιών και άρσης των εμποδίων, που σχετίζονται με την επίτευξη των στόχων της αξιολόγησης και της ανόδου της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Η Διαδικασία της Μπολόνιας παρουσιάζει μεγάλο ερευνητικό ενδιαφέρον, καθώς αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης στη γενικότερη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, που συντελείται, δεδομένου ότι αποτυπώνει την από κοινού εργασία, που έχει πραγματοποιήσει ένας μεγάλος και διαφοροποιημένος αριθμός χωρών της Ευρώπης, με σκοπό την οικοδόμηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΧΑΕ).

Με αυτή τη λογική, η εν λόγω Διαδικασία, αποκτά έντονο ενδιαφέρον αφενός μεν για τις άλλες περιοχές του κόσμου αφετέρου δε για τον παγκόσμιο προβληματισμό σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση, που αναπτύσσεται σε διεθνή συνέδρια και συναντήσεις π.χ. της Διεθνούς Επιτροπής του Συμβουλίου για την Πιστοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης - CHEA, της Διεθνούς Ένωσης Πρυτάνεων Πανεπιστημίων (IAUP), του Διεθνούς Δικτύου Φορέων Διασφάλισης Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση (INQAAHE), του ΟΟΣΑ (OECD) και της UNESCO, στα οποία συμμετέχει ένα πλήθος εμπλεκομένων, διεκδικώντας ο καθένας μέσα από τη δική του οπτική και θέση, ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση των εξελίξεων.

Στο πλαίσιο αυτό, επιδιώκεται, παράλληλα με τη συμβολή στον εμπλουτισμό του διεθνούς προβληματισμού για το θέμα, η ανάδειξη των προοπτικών εξέλιξης και των προτεραιοτήτων, που προβάλλονται από τη Διαδικασία της Μπολόνιας σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση, οι οποίες πέρα από τις εκπαιδευτικές τους διαστάσεις, αποδεικνύεται, ότι λειτουργούν ως «όχημα» για την προώθηση των οικονομικών, κοινωνικών, ιδεολογικών και πολιτικών στόχων της Ε.Ε. Οι Reichert & Tauch⁵⁵ επεσήμαναν σχετικά, ότι: «το ενδιαφέρον για την ποιότητα, που φαίνεται ότι είναι ένα κοινό πεδίο δράσης στο επίπεδο της Διαδικασίας της Μπολόνιας, είναι ταυτόχρονα και η σκηνή υπόγειων και ρητών προσπαθειών για τον επανακαθορισμό του αντίστοιχου ρόλου που οι δημόσιες αρχές, τα πανεπιστήμια και η κοινωνία θα πρέπει να παίξουν στον καθορισμό της ανώτατης εκπαίδευσης στο μέλλον».

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το αντικείμενο της έρευνας προσεγγίζεται κριτικά ως ένα από τα δοκιμαζόμενα εδάφια για την επίτευξη των στόχων της Ε.Ε. σε σχέση με την οικοδόμηση της Ευρωπαϊκής Περιοχής Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης μέχρι το 2010 και την επίτευξη του στρατηγικού στόχου της Λισσαβόνας.

Εξετάζεται η εξέλιξη της Διαδικασίας, ο σκοπός και οι στόχοι της, οι βασικές αρχές και οι συνέπειες που προκαλούνται από την εφαρμογή της Διακήρυξης της Μπολόνια στις εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών της Ε.Ε., η διαχείριση της Διαδικασίας καθώς επίσης οι σχετικές επιμέρους διαδικασίες, οι μηχανισμοί και τα μέσα υποστήριξης των στόχων της.

Ακολουθεί αναλυτική παρουσίαση της προώθησης μέσω της Διαδικασίας της Μπολόνιας της διασφάλισης της ποιότητας και της αξιολόγησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπως και των επιμέρους και αναπόσπαστων με το θέμα προτεραιοτήτων της Διαδικασίας της Μπολόνιας (δύο κύκλοι σπουδών, διδακτορικά προγράμματα, ECTS, Παράρτημα Διπλώματος, συμμετοχή σπουδαστών στην ποιοτική αξιολόγηση, Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων, Europass, διαπανεπιστημιακά προγράμματα και κοινοί τίτλοι σπουδών) καθώς από την προώθηση αυτών εξαρτάται η επίτευξη του στόχου της διασφάλισης της ποιότητας, που αποτελεί την κεντρική επιδίωξη όλων των επιμέρους προτεραιοτήτων για την οικοδόμηση του ΕΧΑΕ.

Σε αυτό το πλαίσιο, με κριτική διάθεση διερευνάται ακολούθως το ερώτημα ποια είναι τα εμπόδια που προκύπτουν στην πορεία προώθησης της διασφάλισης της ποιότητας και αξιολόγησης, οι λόγοι για τους οποίους αυτά προκύπτουν και το κατά πόσο πρόκειται για προβλήματα τεχνικά, όπως παρουσιάζονται από την Ε.Ε.,

⁵⁵ Reichert, Sybille, and Tauch, Christian. *Trends 2003: Progress Towards the European Higher Education Area: Bologna Four Years After - Steps towards Sustainable Reform of Higher Education in Europe*. Brussels: EUA, 2003.

δεδομένου ότι ανάλογα με τη φύση τους απαιτούνται και διαφορετικοί χειρισμοί για την επίλυσή τους.

Οι σχετικές διαπιστώσεις - συμπεράσματα είναι χρήσιμα και διαφωτιστικά για την πορεία και τις δυσκολίες επίτευξης της διασφάλισης της ποιότητας και της αξιολόγησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μέσω της Διαδικασίας της Μπολόνιας στο πλαίσιο της ανάπτυξης ενός εποικοδομητικού και με επιχειρήματα διαλόγου, που στοχεύει κυρίως στην ανάδειξη της πολιτικής διάστασης του θέματος.

I. Η Διακήρυξη της Μπολόνιας και η ομώνυμη Διαδικασία

Οι ρίζες της Διαδικασίας της Μπολόνιας εντοπίζονται το 1998, όταν οι Υπουργοί Παιδείας των τεσσάρων μεγαλύτερων χωρών της Ε.Ε., δηλαδή της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιταλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, συναντήθηκαν με την ευκαιρία των 800 χρόνων της ίδρυσης της Σορβόνης και δήλωσαν τη δέσμευσή τους για την εναρμόνιση των δομών της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη.

Οι περισσότεροι παρατηρητές και σχολιαστές σημείωσαν σχετικά, ότι η συνάντηση της Σορβόνης έπρεπε να γίνει αντιληπτή σε σχέση με το γαλλικό πολιτικό πλαίσιο. Ένας υπουργός με τάσεις μεταρρυθμιστικές, ο Claude Allègre, χρησιμοποίησε τη διεθνή σκηνή και τους διεθνείς πρωταγωνιστές, με στόχο τον εκτοπισμό των εθνικών εμποδίων που παρουσιάζονται στην αλλαγή. Παρά το σκεπτικό αυτό, η συνάντηση της Σορβόνης προκάλεσε την έκρηξη μιας διαδικασίας, που απέκτησε μεγάλη δυναμική. Η Διακήρυξη της Σορβόνης αποκάλυψε τη μεγάλη ανάγκη για σύγκλιση και χρησίμευσε ως καταλύτης για αλλαγή.

Την επόμενη χρονιά, η αρχική ομάδα των τεσσάρων διευρύνθηκε και περιέλαβε 29 υπουργούς από την Ευρώπη, οι οποίοι υπέγραψαν τη Διακήρυξη της Μπολόνιας στο ομώνυμο πανεπιστήμιο, τον Ιούνιο του 1999. Στη Διακήρυξη της Μπολόνιας τονίζεται, ότι η Ευρώπη της Γνώσης αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την κοινωνική κι ανθρώπινη ανάπτυξη κι αναγνωρίζεται ως κυρίαρχη η σημασία της εκπαίδευσης και της εκπαιδευτικής συνεργασίας για την ανάπτυξη σταθερών, ειρηνικών και δημοκρατικών κοινωνιών. Η Διακήρυξη της Μπολόνιας διαμορφώνεται σε στενή επαφή με εκπροσώπους των πανεπιστημίων, καθιστώντας τα πανεπιστήμια εταίρους στη διαρκή παρακολούθηση της διακήρυξης, μέσω της σχετικής Διαδικασίας της Μπολόνιας.

Η Διαδικασία της Μπολόνιας θεωρείται η πιο σπουδαία και ευρέως φάσματος μεταρρύθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια. Έγινε ο παγκόσμιος κώδικας για ένα πλήθος δομικών αλλαγών, που έχουν τη δύναμη να επηρεάσουν σχεδόν όλους τους τομείς της Ευρωπαϊκής Ανώτατης Εκπαίδευσης. Έγινε η σπίθα, που πολλοί συντελεστές περίμεναν, για να καταστεί δίοδος επικοινωνίας στις αποσπασματικές και ασυντόνιστες ενέργειες προς τον κοινό σκοπό της δημιουργίας του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης μέχρι το 2010. Σ' αυτό το χώρο φοιτητές και προσωπικό θα μπορούν να μετακινούνται με ευκολία και θα έχουν επαρκή αναγνώριση των προσόντων τους. Αυτός ο γενικός στόχος αντικατοπτρίζεται στις έξι προτεραιότητες, που προσδιορίστηκαν στη Διακήρυξη της Μπολόνιας και που είναι οι εξής

1. Υιοθέτηση ενός συστήματος ευκόλως αναγνώσιμων και συγκρίσιμων πτυχίων
2. - ουσιαδώς βασισμένων σε δύο κύκλους σπουδών, προπτυχιακών και

μεταπτυχιακών

3. Θέσπιση ενός συστήματος αναγνώρισης πτυχίων (system of credits)
4. Προώθηση της κινητικότητας
5. Προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας για τη διασφάλιση της ποιότητας
6. Προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης στην ανώτατη εκπαίδευση.

Η εξέλιξη της Διαδικασίας (Πράγα - Βερολίνο – Μπέργκεν - Λονδίνο)

Κάθε δύο χρόνια, οι Υπουργοί Παιδείας των χωρών που συμμετέχουν στη Διαδικασία συναντούνται, προκειμένου να αξιολογήσουν την πορεία της και να την προωθήσουν περαιτέρω.

Η επόμενη συνάντηση μετά την Μπολόνια έγινε στην Πράγα, το Μάιο του 2001.

Η διευρυμένη ομάδα των Υπουργών, που έφτασε στους 33, σημείωσε, ότι η διαδικασία αλλαγής βρίσκεται καθ' οδόν. Το σύμφωνο της Πράγας επαναβεβαίωσε τα κομβικά στοιχεία της Διακήρυξης της Μπολόνιας και εισήγαγε νέες κατευθυντήριες γραμμές, μεταξύ των οποίων μεγαλύτερη έμφαση δόθηκε στη διασφάλιση της ποιότητας. Στην Πράγα προστέθηκαν άλλες τρεις προτεραιότητες στις ήδη έξι της Μπολόνιας:

7. Η διά βίου εκπαίδευση
8. Τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και οι φοιτητές
9. Η προώθηση της ελκυστικότητας του ΕΧΑΕ.

Σημαντικό βήμα στην Πράγα αποτέλεσε η αναγνώριση των φοιτητών ως αρμόδιων, ενεργών κι εποικοδομητικών εταίρων και η έμφαση στη συνεργασία με τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης. Οι φοιτητές συνετέλεσαν στο να περιληφθεί στις συζητήσεις η «κοινωνική διάσταση» της Διαδικασίας και η αναγνώριση της ανώτατης εκπαίδευσης ως δημόσιου αγαθού και ως τομέα δημόσιας ευθύνης.

Από την Πράγα, η πληροφόρηση για τη σημασία της Διαδικασίας της Μπολόνιας διαδόθηκε σε όλη της Ευρώπη, όχι μόνο σε κυβερνητικό επίπεδο αλλά επίσης σε επίπεδο ιδρυμάτων. Σε πολλές χώρες έγινε αντιληπτή η ανάγκη για ουσιαστικές αλλαγές στα εκπαιδευτικά συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης.

Οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούν τη Διαδικασία της Μπολόνιας, για να προωθήσουν εθνικές μεταρρυθμίσεις.

Καθώς η υπουργική ομάδα διευρυνόταν η κίνηση δυνάμωνε όλο και περισσότερο. Διαδοχικά, η Διαδικασία της Μπολόνιας γινόταν ένα μείζον στοίχημα για ένα πλήθος εμπλεκομένων συντελεστών, που είχαν αντίστοιχα ποικίλα κίνητρα. Το πολιτικό πεδίο δράσης αποκτούσε μεγαλύτερη σημασία. Καθορίστηκαν προθεσμίες, ώστε να δρομολογείται η Διαδικασία βήμα - βήμα. Οι διαδικασίες για να επιτευχθούν οι συμφωνίες, είναι σύνθετη. Η μορφή των αποτελεσμάτων που πρέπει να επιτευχθούν μέχρι το 2010 δεν είναι ακόμη ξεκάθαρη μέσω συγκεκριμένων σκοπών και στόχων και μερικές φορές στη διαδικασία των συμφωνιών και των διαπραγματεύσεων οι εθνικοί προβληματισμοί περιπλέκονται με τους ευρωπαϊκούς. Συνέπεια αυτού είναι η Διαδικασία να υποφέρει από τις κυβερνητικές αλλαγές όπως είναι οι εκλογές.

Το πόσο καλά εργάζεται κανείς σε μια τέτοιου είδους ανοιχτή και αδόμητη διαδικασία εξαρτάται κυρίως από το τι εκπροσωπεί. Οι εκπρόσωποι των κυβερνήσεων για παράδειγμα, που συνήθως εκτελούν υπουργικές εντολές, παραπονούνται για την αοριστία των δι-υπουργικών διατυπώσεων και για τα προβλήματα που προκύπτουν σε σχέση με τη

μετάφραση κάποιων όρων.

Αυτή η αοριστία γίνεται ιδιαίτερα αισθητή στις συζητήσεις για τη διασφάλιση της ποιότητας, που είναι ένα θέμα επιφορτισμένο πολιτικά και γίνεται περισσότερο ευαίσθητο από την ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης.

Όταν οι Υπουργοί συναντήθηκαν ξανά στο Βερολίνο το Σεπτέμβριο του 2003, αποφάσισαν να κάνουν όλες τις χώρες που συμμετέχουν στην Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Σύμβαση νόμιμα μέλη της Διαδικασίας, υπό τον όρο ότι θα υλοποιήσουν τους στόχους της Μπολόνια στα εθνικά τους συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης. Στο Βερολίνο, ο αριθμός των συμμετεχουσών χωρών έφτασε στις 40.

Το Σύμφωνο του Βερολίνου υπογράμμισε τη σημασία της κοινωνικής διάστασης της Διαδικασίας της Μπολόνιας. Τόνισε επίσης ότι έπρεπε να βελτιωθούν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του ΕΧΑΕ, με στόχο την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Οι Υπουργοί εισήγαγαν τότε άλλη μία κατευθυντήρια γραμμή:

10. Τις διδακτορικές σπουδές ως τρίτο κύκλο στη Διαδικασία της Μπολόνιας και τη συνέργια μεταξύ ΕΧΑΕ και Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας (ERA).

Για να δώσουν στη Διαδικασία μεγαλύτερη ορμή, δεσμεύτηκαν τα επόμενα δύο χρόνια να εργαστούν για τις εξής «ενδιάμεσες προτεραιότητες»:

- Τη δραστική προώθηση των συστημάτων διασφάλισης ποιότητας
- Την αναβάθμιση της χρήσης ενός συστήματος πτυχίων που βασίζεται σε δύο κύκλους
- Τη βελτίωση του συστήματος αναγνώρισης των πτυχίων και των περιόδων σπουδών.

Όσον αφορά στο θέμα της διασφάλισης ποιότητας, οι Υπουργοί κατέδειξαν την ανάγκη αμοιβαίας ανάπτυξης κοινών κριτηρίων και μεθοδολογιών και συμφώνησαν μέχρι το 2005 τα εθνικά συστήματα διασφάλισης ποιότητας να περιλαμβάνουν:

- Έναν καθορισμό των αρμοδιοτήτων των φορέων και των εμπλεκόμενων ιδρυμάτων
- Αξιολόγηση των προγραμμάτων ή των ιδρυμάτων, που να περιέχει εσωτερική αξιολόγηση, εξωτερική έκθεση, συμμετοχή των φοιτητών στην αξιολόγηση και δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων
- Ένα σύστημα πιστοποίησης, ή συγκρίσιμων διαδικασιών, διεθνή συμμετοχή,
- Συνεργασία και δικτύωση.

Στο Βερολίνο, οι Υπουργοί εμπιστεύτηκαν την καθοδήγηση της Διαδικασίας της Μπολόνια και την προετοιμασία της επόμενης υπουργικής συνάντησης στην Ομάδα Παρακολούθησης της Μπολόνιας (Bologna Follow-up Group ή BFUG), για την οποία γίνεται λεπτομερής αναφορά στο κεφάλαιο με τίτλο: «*Η Διαχείριση της Διαδικασίας της Μπολόνιας*».

Όταν η Ομάδα Παρακολούθησης (BFUG) συναντήθηκε στο Δουβλίνο το Μάρτιο του 2004, ενέκρινε το Πρόγραμμα Εργασιών για την προώθηση της Διαδικασίας της Μπολόνιας μέχρι το Μπέργκεν, που περιείχε μία σειρά σεμιναρίων, σχεδίων για τη διασφάλιση της ποιότητας και για την ανάπτυξη ενός πλαισίου προσόντων.

Στη Σύνοδο των Υπουργών στο Μπέργκεν, το Μάιο του 2005, οι χώρες που συμμετείχαν στη Διαδικασία της Μπολόνιας έφτασαν στις 45. Εκεί διαπιστώθηκε πρόοδος ουσιαστική σε σχέση με τις «ενδιάμεσες προτεραιότητες» που είχαν τεθεί στο Βερολίνο (σύστημα πτυχίων, διασφάλιση ποιότητας και αναγνώριση πτυχίων και περιόδοι σπουδών).

Σε σχέση με το θέμα της διασφάλισης ποιότητας διαπιστώθηκε, ότι σχεδόν όλες οι χώρες έχουν προωθήσει συστήματα διασφάλισης ποιότητας σύμφωνα με τα κριτήρια που τέθηκαν στο σύμφωνο του Βερολίνου με υψηλό βαθμό συνεργασίας και δικτύωσης.

Όμως τονίστηκε, ότι υπάρχει ακόμη πρόοδος που πρέπει να γίνει ειδικότερα όσον

αφορά στη φοιτητική εμπλοκή και στη διεθνή συνεργασία.

Επιπλέον, οι Υπουργοί αποφάσισαν να πιέσουν τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης να συνεχίσουν τις προσπάθειές τους για την ενίσχυση της ποιότητας των δραστηριοτήτων τους μέσω της συστηματικής εισαγωγής εσωτερικών μηχανισμών και της άμεσης συσχέτισής τους με την εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας. Υιοθετήθηκαν τα πρότυπα και οι κατευθυντήριες γραμμές (ESG) για διασφάλιση ποιότητας στον ΕΧΑΕ που προτάθηκαν από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Διασφάλισης Ποιότητας ENQA (European Network of Quality Assurance). Δεσμεύτηκαν για την εισαγωγή του προτεινόμενου μοντέλου αξιολόγησης (for peer review) των φορέων διασφάλισης ποιότητας σε εθνική βάση, και για το σεβασμό των κοινά αποδεκτών κατευθυντηρίων γραμμών και κριτηρίων. Έγινε εγκάρδια αποδεκτός ο όρος για το ευρωπαϊκό πιστοποιητικό διασφάλισης ποιότητας, που βασίζεται σε εθνικές εκθέσεις. Επιπλέον ζητήθηκε από την ENQA η περαιτέρω ανάπτυξη των πρακτικών υλοποίησης σε συνεργασία με την EUA, EURASHE και την ESIB και η υποβολή έκθεσης στους Υπουργούς μέσω της Ομάδας Παρακολούθησης. Υπογραμμίστηκε η σημασία της συνεργασίας μεταξύ των εθνικά αναγνωρισμένων φορέων για την ενίσχυση της αμοιβαίας αναγνώρισης της πιστοποίησης ή των αποφάσεων διασφάλισης ποιότητας.

Μέχρι το 2007 η Ομάδα Παρακολούθησης επιφορτίστηκε για τη συνέχιση των προσπαθειών, έτσι ώστε να υπάρξει περαιτέρω πρόοδος στις ενδιάμεσες προτεραιότητες που τέθηκαν για:

- την υλοποίηση των προτύπων και κατευθυντηρίων γραμμών (ESG) για τη διασφάλιση της ποιότητας όπως προτάθηκε στην αναφορά της ENQA
- την υλοποίηση των εθνικών πλαισίων προσόντων
- την απονομή και την αναγνώριση κοινών τίτλων σπουδών, συμπεριλαμβανομένων και του διδακτορικού επιπέδου
- τη δημιουργία ευκαιριών για πεδία ευέλικτης μάθησης στην ανώτατη εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων διαδικασιών για την αναγνώριση της προηγούμενης μάθησης.

Επίσης η Ομάδα Παρακολούθησης επιφορτίστηκε να παρουσιάσει συγκρίσιμα στοιχεία για την κινητικότητα του προσωπικού και των φοιτητών καθώς επίσης για την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των φοιτητών στις συμμετέχουσες χώρες ως βάση για μελλοντικά σχέδια και να τα παρουσιάσει έγκαιρα για το επόμενο Υπουργικό Συνέδριο. Η κοινωνική διάσταση όπως προσδιορίστηκε ανωτέρω κρίθηκε ότι πρέπει να ληφθεί υπόψη για το μέλλον.

Στη συνάντηση των αρμόδιων για την τριτοβάθμια εκπαίδευση Υπουργών Παιδείας των συμμετεχουσών χωρών στη Διαδικασία της Μπολόνιας, που πραγματοποιήθηκε στις 17-18 Μαΐου του 2007 στο Λονδίνο συζητήθηκε η πρόοδος που σημειώθηκε στο διάστημα που μεσολάβησε από την προηγούμενη συνάντησή τους στο Bergen της Νορβηγίας το 2005.

Στο ανακοινωθέν τους ανέφεραν ότι τα δύο τελευταία χρόνια έγιναν σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση της οικοδόμησης του ΕΧΑΕ, με βάση την ιδρυματική αυτονομία, την ακαδημαϊκή ελευθερία, τις ίσες ευκαιρίες και τους δημοκρατικούς όρους, τα δομικά δηλαδή στοιχεία για την ενίσχυση περαιτέρω της κινητικότητας, την αύξηση της απασχολησιμότητας και της ενδυνάμωσης της ελκυστικότητας και της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης. Αναγνωρίζουν ότι στο πλαίσιο των αλλαγών που σημειώνονται διαρκώς παγκοσμίως είναι απαραίτητη η διαρκής επίσης προσαρμογή των

συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης, ώστε να εξασφαλίζεται η ανταγωνιστικότητα και η αποτελεσματική ανταπόκριση του ΕΧΑΕ στις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης. Θεωρούν ότι η πραγματοποίηση των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνια είναι σημαντική υπόθεση και εκτιμούν τη συνεχή υποστήριξη των ομάδων εργασιών και των σεμιναρίων σε σχέση με το στόχο της προώθησης της προόδου. Συμφωνούν να συνεχίσουν τη συνεργασία, βοηθώντας ο ένας τον άλλο στην προσπάθεια που καταβάλλεται μέσω της προώθησης της ανταλλαγής καλών πρακτικών.

Αναγνωρίζουν τη σημαντική επίδραση στην ανάπτυξη των κοινωνιών των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης, τα οποία βασίζονται στις παραδόσεις τους ως κέντρα μάθησης, έρευνας, δημιουργικότητας και μεταφοράς γνώσης καθώς επίσης στο ρόλο-κλειδί που διαδραματίζουν στον προσδιορισμό και τη μετάδοση των αξιών στις οποίες οι κοινωνίες μας χτίζονται. Ο στόχος τους, αναφέρουν, ότι είναι να επιβεβαιώσουν ότι τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης, διαθέτουν τα απαραίτητα εφόδια για να συνεχίσουν να εκπληρώνουν όλους τους σκοπούς τους. Αυτοί οι σκοποί περιλαμβάνουν:

- ✓ την προετοιμασία των φοιτητών για τη ζωή τους ως ενεργοί πολίτες σε μια δημοκρατική κοινωνία
- ✓ την προετοιμασία των φοιτητών για τις μελλοντικές καριέρες τους και την ενίσχυση της προσωπικής τους ανάπτυξης
- ✓ τη δημιουργία και τη διατήρηση μιας ευρείας, προχωρημένης βάσης γνώσεων
- ✓ την προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας.

Με βάση τα παραπάνω οι Υπουργοί υπογραμμίζουν τη σημασία των ισχυρών ιδρυμάτων, που έχουν ικανοποιητική χρηματοδότηση, αυτονομία και υπευθυνότητα.

Οι εργασίες που έχουν γίνει, η έκθεση της EUA Trends V, η έκθεση της ESIB "ESIB's Bologna With Student Eyes και της Ευρυδίκης *Focus on the Structure of Higher Education in Europe*, επιβεβαιώνουν ότι έχει γίνει ικανοποιητική πρόοδος σε όλους τους τομείς τα τελευταία δύο χρόνια. Εκτιμάται ότι ένα σημαντικό αποτέλεσμα αυτής της προόδου είναι η μετακίνηση προς μία ανώτατη εκπαίδευση με επίκεντρο το φοιτητή, που θα υποστηριχτεί περαιτέρω στο μέλλον.

Έγινε αναφορά στην πρόοδο που έχει γίνει σε σχέση με:

- ✓ την κινητικότητα
- ✓ τους κύκλους σπουδών
- ✓ την αναγνώριση και τα πλαίσια προσόντων
- ✓ τη διά βίου εκπαίδευση
- ✓ τους υποψήφιους διδάκτορες και την ενίσχυση της έρευνας που κρίνεται απαραίτητη για τη βελτίωση της ποιότητας και της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
- ✓ την κοινωνική διάσταση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
- ✓ τις προτεραιότητες της Διαδικασίας της Μπολόνια και την ανταπόκριση ΕΧΑΕ στις σχετικές προτεραιότητες που τίθενται σε παγκόσμιο πλαίσιο.

Στη συνέχεια έθεσαν τις προτεραιότητες για το 2009, οι οποίες αφορούν στην ολοκλήρωση των προτεραιοτήτων που έχουν τεθεί, και ειδικότερα τους στόχους για το σύστημα των τριών κύκλων σπουδών, τη διασφάλιση της ποιότητας και την αναγνώριση των τίτλων και των περιόδων σπουδών.

Τέλος εξέφρασαν την προσδοκία τους η συνεργασία τους να συνεχιστεί και μετά το 2010, που σηματοδοτεί το πέρασμα από τη Διαδικασία της Μπολόνια στον ΕΧΑΕ και σε νέες προκλήσεις που θα αποφασιστούν μελλοντικά. Ζήτησαν από τη BFUG να εξετάσει περαιτέρω πώς ο ΕΧΑΕ μπορεί να αναπτυχθεί μετά το 2010 και να συντάξει σχετικά έκθεση που θα την υποβάλλει στην επόμενη υπουργική συνάντηση στο Leuven/Louvain-la-Neuve στις 28-29 Απριλίου το 2009.

Βασικές αρχές της Διαδικασίας της Μπολόνια

⇒ Η κινητικότητα

Η κινητικότητα αποτελεί μια από τις κύριες επιδιώξεις της Διαδικασίας της Μπολόνιας.

Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της Διαδικασίας, σημαντικοί παράγοντες για την ενίσχυση της κινητικότητας των φοιτητών αποτελούν η δυνατότητα πρόσβασης στα προγράμματα σπουδών και σε σχετικές υπηρεσίες καθώς επίσης η αναγνώριση των εξετάσεων και των πτυχίων.

Για τους πανεπιστημιακούς δασκάλους, οι περίοδοι που διανύονται για έρευνα ή διδασκαλία σε ευρωπαϊκό επίπεδο θα πρέπει να αναγνωρίζονται χωρίς να χάνονται θεσμοθετημένα δικαιώματα. Οι διαδικασίες επίσης έκδοσης βίζας και αδειών εργασίας (για το μετακινούμενο προσωπικό) θα πρέπει να απλουστευτούν.

Από τους συμμετέχοντες στη Διαδικασία της Μπολόνιας κρίνεται ότι πρέπει να γίνουν πολλά ακόμη για να πραγματοποιηθεί η επιδιωκόμενη κινητικότητα στον ΕΧΑΕ, καθώς στις σχετικές εξελίξεις σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν κι άλλα ζητήματα, όπως είναι η χρηματοδότηση, η κοινωνική ασφάλεια, τα μέτρα ενάντια στην τρομοκρατία, τα οποία δεν μπορούν να επιλυθούν από ένα Συμβούλιο των Υπουργών Παιδείας. Τονίζεται τέλος ότι απαιτείται βούληση σε κυβερνητικό επίπεδο για αλλαγές στις εθνικές πολιτικές.

⇒ Η δημόσια ευθύνη

Η αρχή της δημόσιας ευθύνης στην ανώτατη εκπαίδευση συνδέεται με τα βασικά στοιχεία της Διαδικασίας της Μπολόνιας, που είναι τα εθνικά πλαίσια (νομικά, εκπαιδευτικά), η δομή των πτυχίων, η διασφάλιση ποιότητας και η αναγνώριση.

Η δημόσια ευθύνη για τη δομή της ανώτατης εκπαίδευσης καθορίζεται σε όλες τις χώρες από την εθνική τους νομοθεσία και μπορεί να αναφέρεται τόσο στα δημόσια όσο και στα ιδιωτικά ιδρύματα σε ίση βάση.

Το κράτος έχει όλη την ευθύνη των κρατικών ιδρυμάτων, ως ιδρυτής και κάτοχος αυτών.

Η χρηματοδότηση της ανώτατης εκπαίδευσης μπορεί να θεωρείται ως ζήτημα δημόσιας ευθύνης. Όμως, σε οποιοδήποτε σύστημα, τα άτομα φέρουν και αυτά κάποιο από αυτό το κόστος. Η φοιτητική μέριμνα αποτελεί ένα βασικό ζήτημα, το οποίο συνδέεται με τη δημόσια ευθύνη και απαιτείται να αντιμετωπιστεί, ώστε να δοθεί η δυνατότητα πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση σε όλους. Θεωρείται ως ένα βασικό στοιχείο της κοινωνικής διάστασης της Διαδικασίας, η οποία αφορά στις συνθήκες μάθησης και διαβίωσης που θεωρούνται κλειδιά για την απόδοση των φοιτητών, την απάλειψη των κοινωνικοοικονομικών εμποδίων και τις ίσες ευκαιρίες για όλους με βάση τις δυνατότητές τους.

⇒ Η ιδρυματική αυτονομία

Στη Διαδικασία της Μπολόνιας τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης θεωρούνται «εταίροι» στην προώθηση των μεταρρυθμίσεων. Αναφέρεται μάλιστα σε αυτά καθώς επίσης στην ιδρυματική αυτονομία ως εξής:

«*European higher education institutions, for their part, have accepted the challenge and taken up a main role in constructing the European area of higher education, also in the*

wake of the fundamental principles laid down in the Bologna Magna Charta Universitatum of 1988»

Η "Magna Charta" υπογράφηκε από τους πρυτάνεις των πανεπιστημίων στα οκτακοσιοστά γενέθλια του πανεπιστημίου της Μπολόνιας. Θεωρεί το πανεπιστήμιο ως «ένα αυτόνομο ίδρυμα στην καρδιά των κοινωνιών». Τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης συμμετέχουν στη Διαδικασία της Μπολόνιας μέσω των εθνικών ενώσεων πρυτάνεων και εκπροσώπων τους σε συνέδους, συνέδρια και σε ευρωπαϊκό επίπεδο μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης Πανεπιστημίων - EUA (European Universities Association) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης EURASHE (European Association of Institutions in Higher Education).

Η ιδρυματική αυτονομία προϋποθέτει ότι τα ιδρύματα θα πρέπει να έχουν την απαιτούμενη ελευθερία για να επιτελέσουν την αποστολή τους και να ελέγχουν το εσωτερικό τους σύστημα. Τα αυτόνομα ιδρύματα έχουν συνήθως την ευθύνη για το περιεχόμενο και τις μεθόδους, τη συνάφεια και την ποιότητα της διδασκαλίας και της έρευνας και για την καλύτερη χρήση των πόρων τους. Προϋποθέσεις, όροι και περιορισμοί προσδιορίζονται από την εθνική νομοθεσία, η οποία ποικίλει από χώρα σε χώρα. Η αυτονομία όμως προϋποθέτει επίσης την υπευθυνότητα και αξιοπιστία - όχι μόνο για τη διδασκαλία αλλά επίσης για τη διοίκηση και την οικονομία.

⇒ **Η συμμετοχή των φοιτητών**

Οι φοιτητές θεωρούνται ισότιμοι εταίροι στη Διαδικασία της Μπολόνιας. Στις περισσότερες χώρες, οι φοιτητές είναι οργανωμένοι σε τοπικές φοιτητικές ενώσεις και συνεργάζονται σε εθνικό επίπεδο ενώσεων φοιτητών. Σε κάθε ίδρυμα, οι φοιτητές εκλέγουν τους αντιπροσώπους τους για το πρυτανικό ή το ακαδημαϊκό συμβούλιο. Η εθνική φοιτητική ένωση είναι συνήθως ο εταίρος για το διάλογο στο υπουργείο και το συνέδριο των εθνικών αντιπροσώπων. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι φοιτητές συνεργάζονται και συμμετέχουν στη διαδικασία της Μπολόνιας μέσω της ESIB δηλαδή των εθνικών φοιτητικών ενώσεων της Ευρώπης (The National Unions of Students in Europe). Οι φοιτητές μαζί με τις κρατικές αρχές και τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης αναγνωρίζονται ως οι τρεις κύριοι εμπλεκόμενοι στη Διαδικασία. Η ESIB αναφορικά με τη χρηματοδότηση υποστηρίζει, ότι:

- ⇒ Η ανώτατη εκπαίδευση είναι δημόσιο αγαθό και αποτελεί τομέα δημόσιας ευθύνης. Αυτή η θέση αναφέρεται ρητά στο ανακοινωθέν της Πράγας.
- ⇒ Τα ποσά που δαπανώνται για την εκπαίδευση θα πρέπει να θεωρούνται επένδυση και όχι κόστος, διότι επιφέρουν οικονομικά και κοινωνικά κέρδη.
- ⇒ Η χρηματοδότηση θα πρέπει να αυξηθεί.
- ⇒ Υπάρχει ανάγκη χρηματοδότησης των ανθρωπιστικών επιστημών.
- ⇒ Θα πρέπει να αποφεύγεται η χρηματική επιβάρυνση των φοιτητών.
- ⇒ Η επίτευξη των στόχων της Μπολόνιας απαιτεί ισχυρή στήριξη, συμπεριλαμβανομένης και της χρηματικής, καθώς επίσης τη λήψη των κατάλληλων αποφάσεων από τις εθνικές κυβερνήσεις και τα ευρωπαϊκά σχήματα.
- ⇒ Οι μεταρρυθμίσεις κοστίζουν.

Συνέπειες για την εθνική νομοθεσία από τη Διακήρυξη της Μπολόνιας

Η Διακήρυξη της Μπολόνιας από τους υποστηρικτές της θεωρείται ως δήλωση πρόθεσης. Για την οικοδόμηση του ΕΧΑΕ, οι κοινοβουλευτικές αποφάσεις θα πρέπει να λαμβάνονται από τις συμμετέχουσες χώρες και οι εθνικοί νόμοι για την ανώτατη

εκπαίδευση θα πρέπει να αλλάζουν.

Σύμφωνα με τις αρχές της Διακήρυξης:

- ⇒ Τα πανεπιστήμια θα πρέπει να είναι αυτόνομα.
- ⇒ Οι φοιτητές θα πρέπει να είναι ισότιμα μέλη της κοινότητας της ανώτατης εκπαίδευσης.
- ⇒ Τα συστήματα πτυχίων θα πρέπει κυρίως να βασίζονται στους δύο κύριους κύκλους σπουδών.
- ⇒ Θα πρέπει να εισαχθούν ανεξάρτητα εθνικά συστήματα διασφάλισης της ποιότητας.
- ⇒ Τα εμπόδια στην ελεύθερη διακίνηση φοιτητών και προσωπικού θα πρέπει να αρθούν.

* Η Διαδικασία της Μπολόνιας από τους συμμετέχοντες σε αυτή δεν θεωρείται διαδικασία που κινείται προς ένα αμετάβλητο στόχο αλλά ένα σύστημα με δυναμική. Αυτό σημαίνει, ότι απαιτείται από κάθε χώρα της Ε.Ε. μέσω της εθνικής της νομοθεσίας σε ό,τι αφορά την ανώτατη εκπαίδευση, να ρυθμίζει μόνο ό,τι είναι ουσιαστικό να ρυθμίζει, το οποίο δεν μπορεί να κανονίζεται αποτελεσματικά με κάποιο άλλο τρόπο. Επιπλέον από τους συμμετέχοντες στη Διαδικασία κρίνεται, ότι η νομοθεσία κάθε χώρας θα πρέπει να γράφεται έτσι, ώστε να επιτρέπει αλλαγές ανάλογες με την εξέλιξη των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια, στα σημεία που εξετάζονται οι επιμέρους πτυχές της διασφάλισης της ποιότητας (κύκλοι σπουδών, διδακτορικά προγράμματα, ECTS, Παράρτημα Διπλώματος, κλπ.) και της αξιολόγησης καθώς επίσης τα εμπόδια που προκύπτουν στην προώθησή τους, γίνεται λεπτομερέστερη αναφορά στις συνέπειες, που προκαλούνται στην εθνική νομοθεσία των χωρών της Ε.Ε. από τη Διαδικασία της Μπολόνια.

Η Διαχείριση της Διαδικασίας της Μπολόνιας

Στην Μπολόνια, δεν ορίστηκαν κανόνες για την παρακολούθηση της εξέλιξης της Διαδικασίας και των στόχων της. Οι Υπουργοί, απλώς συμφώνησαν να συναντηθούν ξανά σε δύο χρόνια.

Στην Πράγα, το 2001, τονίστηκε η ανάγκη ύπαρξης μιας δομής για την παρακολούθηση των εργασιών της Διαδικασίας. Αυτή η δομή κρίθηκε σκόπιμο να αποτελείται από μια ομάδα παρακολούθησης, που θα είναι υπεύθυνη για τη διαρκή εξέλιξη της Διαδικασίας και από μια άλλη προπαρασκευαστική ομάδα, που θα είναι υπεύθυνη για το σχεδιασμό της επόμενης υπουργικής συνόδου.

Η Ομάδα Παρακολούθησης της Μπολόνια (Bologna Follow-Up Group), που αναφέρεται για λόγους συντομίας και ως BFUG, συγκροτείται από εκπροσώπους όλων των συμμετεχόντων χωρών και της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίκεφαλής της τίθεται η χώρα που είχε την Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η προπαρασκευαστική ομάδα συγκροτείται από λιγότερα μέλη, με πρόεδρο τον εκπρόσωπο της χώρας που θα φιλοξενεί την επόμενη υπουργική συνάντηση.

Με το Σύμφωνο της Πράγας, οι Υπουργοί ενθάρρυναν την Ομάδα Παρακολούθησης BFUG να διοργανώσει μια σειρά από διεθνή σεμινάρια, έτσι ώστε να διερευνήσουν τα πιο σημαντικά θέματα, που αφορούν στη Διαδικασία.

Μετά την Πράγα, η BFUG ανέπτυξε ένα πρόγραμμα εργασιών για την περίοδο μέχρι το Βερολίνο, που βασιζόταν σε σεμινάρια (10 στο σύνολο), ώστε να καλύπτονται τα θέματα του Συμφώνου της Πράγας. Αυτά τα σεμινάρια πραγματοποιήθηκαν από την άνοιξη του 2001 μέχρι τις αρχές του καλοκαιριού του 2003.

Η BFUG εν τω μεταξύ έπρεπε να ασχοληθεί με το θέμα της διεύρυνσης της Διαδικασίας της Μπολόνιας και να επεξεργαστεί νέους τρόπους πρόσβασης σε αυτή. Διαμόρφωσε υποστηρικτικά διάφορες ομάδες εργασίας, για να προετοιμάσουν συγκεκριμένα θέματα συζήτησης. Όμως, η BFUG αφιέρωσε τον περισσότερο χρόνο της και την εμπειρία της στη συζήτηση για την εξέλιξη και τις δυνατές κατευθύνσεις της εξέλιξης της Διαδικασίας της Μπολόνιας περαιτέρω, καθώς επίσης στον προβληματισμό για τα σημαντικά θέματα που θα περιληφθούν στο Σύμφωνο του Βερολίνου.

Στην τελευταία συνάντηση της BFUG πριν το Βερολίνο έγινε συζήτηση για τη μελλοντική επίβλεψη της Διαδικασίας της Μπολόνιας. Η Διαδικασία αφορούσε πλέον σε ένα ευρύ φάσμα σύνθετων δραστηριοτήτων, που βασιζόνταν στην κοινή πολιτική επιθυμία των υπουργών και στόχευε στην ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας ανάμεσα σε όλα τα κράτη μέλη και τους εταίρους. Σε έκθεση προόδου προς το Υπουργικό Συνέδριο σχετικά με την πορεία της Διαδικασίας της Μπολόνιας στο Βερολίνο, ο καθηγητής Pavel Zgaga⁵⁶ τόνισε, ότι οι κύριες αρμοδιότητες των δομών επίβλεψης τα επόμενα χρόνια θα ήταν:

- η διοργάνωση της περαιτέρω παρακολούθησης του προγράμματος μετά το Σύμφωνο του Βερολίνου
- η διοργάνωση της συστηματικής προώθησης των στόχων με συγκεκριμένες δράσεις και διαδικασίες (stock-taking exercise)
- η διασφάλιση της συνέχειας και της περαιτέρω διευκρίνισης των αρχών της Διαδικασίας της Μπολόνιας
- η εξασφάλιση στενής συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκομένων
- η προετοιμασία του επόμενου υπουργικού συνεδρίου.

Ο απαραίτητος κρίκος ανάμεσα στην εθνική ολοκλήρωση και στη διεθνή συνεργασία κρίθηκε ότι μπορούσε να εξασφαλισθεί με την εμπλοκή του συνόλου των μελών και την παροχή σε όλους της δυνατότητας για ενεργό συμμετοχή. Αυτή η θέση προϋπόθετε την ύπαρξη μίας ευρείας ομάδας που θα είχε τη γενική ευθύνη για την παρακολούθηση των αποφάσεων των υπουργών και την προετοιμασία του επόμενου υπουργικού συνεδρίου.

Επιπλέον το πιεστικό πρόγραμμα μετά το Βερολίνο απαιτούσε μια αποτελεσματική και λειτουργική δομή.

Το τελικό αποτέλεσμα των συζητήσεων εστάλη στους υπουργούς και γράφτηκε στο Σύμφωνο του Βερολίνου:

Οι Υπουργοί εμπιστεύτηκαν την προώθηση όλων των θεμάτων που αναφέρονται στο Σύμφωνο, τη γενική επίβλεψη της Διαδικασίας της Μπολόνιας και την προετοιμασία της επόμενης υπουργικής συνάντησης στη BFUG, στην οποία ο πρόεδρος προέρχεται από τη χώρα που έχει την Προεδρία της Ε.Ε. και ο αντιπρόεδρος από τη χώρα που θα φιλοξενεί

⁵⁶ <http://www.bologna-bergen2005.nol> Main Documents of the Bologna Process Progress reports. Zgaga Report - From Prague to Berlin. September 2003

το επόμενο υπουργικό συνέδριο.

Μετά τη σύνοδο κορυφής στο Βερολίνο, η BFUG έφτιασε ν' αποτελείται από 40 χώρες μέλη και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με το Συμβούλιο της Ευρώπης, την EUA, EURASHE, ESIB UNESCO-CEPES ως συμβουλευτικά μέλη.

Το Συμβούλιο, με επικεφαλής τη χώρα που προεδρεύει στην Ε.Ε., ορίστηκε να επιβλέπει τις εργασίες ανάμεσα στις συναντήσεις της Ομάδας Παρακολούθησης. Στο Συμβούλιο συμμετέχουν εκτός από τη χώρα που προεδρεύει σε αυτό, η χώρα που θα φιλοξενήσει την επόμενη συνάντηση ως αντιπρόεδρος, οι χώρες με την προηγούμενη και την επόμενη προεδρία, τρεις συμμετέχουσες χώρες που εκλέγονται από την Ομάδα Παρακολούθησης για ένα χρόνο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ως συμβουλευτικά μέλη, το Συμβούλιο της Ευρώπης, η EUA, η EURASHE και η ESIB.

Η Ομάδα Παρακολούθησης επίσης και το Συμβούλιο μπορούν να συγκροτούν επί τούτου ομάδες εργασίας όπως κρίνεται απαραίτητο.

Η συνολική παρακολούθηση των εργασιών υποστηρίζεται από τη Γραμματεία, που παρέχεται από τη χώρα που θα φιλοξενεί την επόμενη υπουργική συνάντηση.

Διαδικασίες, μηχανισμοί και μέσα προώθησης των στόχων της Μπολόνιας

Η σύγκλιση των διαδικασιών ποιότητας και αξιολόγησης όπως και οι λοιποί στόχοι της Μπολόνιας απαιτούν την υποστήριξη τους από διαδικασίες, μηχανισμούς και μέσα που έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν αποτελεσματικά στην κάλυψη ουσιαστικών και προερχόμενων από τους στόχους αναγκών, όπως είναι η ανάγκη για την ύπαρξη και χρήση ενός κοινού λεξιλογίου και πληροφοριακού υλικού από τους συμμετέχοντες στη μεταρρυθμιστική πορεία, η ανάγκη για συγκλίνουσες και συμβατές δομές πτυχίων, η ανάγκη για άρτιο συντονισμό των αναληφθεισών δράσεων - προτεραιοτήτων σε επίπεδο Ε.Ε., ώστε να καταστεί εφικτή στη συνέχεια η προώθηση των επιμέρους στόχων της Διαδικασίας και τελικά η οικοδόμηση ενός ελκυστικού ΕΧΑΕ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο της Ευρώπης και η UNESCO είχαν αναπτύξει υποστηρικτικές πρωτοβουλίες και πριν από τη Συνάντηση της Σορβόνης. Στο πλαίσιο του προγράμματος ERASMUS είχε δημιουργηθεί το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS) για τη διευκόλυνση της φοιτητικής κινητικότητας, όπως επίσης το Παράρτημα Διπλώματος (Diploma Supplement). Επιπλέον, είχαν δημιουργηθεί τα δίκτυα ENIC/NARIC για το συντονισμό των εθνικών γραφείων αναγνώρισης που είναι υπεύθυνα για την αξιολόγηση ξένων τίτλων σπουδών.

Το 1995, η Ε.Ε. χρηματοδότησε τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Δικτύου για τη Διασφάλιση της Ποιότητας ENQA, που τελικά έγινε πραγματικότητα μετά από χρόνια διεργασιών και συζητήσεων σχετικά με την αποστολή, την ισχύ και την αυτονομία του δικτύου.

Οι πρωτοβουλίες αυτές αποδεικνύουν, ότι η Ε.Ε. ως υπερ-εθνικός οργανισμός, διέθετε και πριν την έναρξη της Διαδικασίας της Μπολόνιας όραμα και δημιουργικότητα. Όμως παράλληλα αντιμετώπιζε κάποιους περιορισμούς. Οι περιορισμοί αυτοί προέρχονταν βασικά από την αρχή της «επικορρικτότητας», που διέπει τη δράση της Ε.Ε. στα εκπαιδευτικά ζητήματα. Σύμφωνα με αυτή την αρχή, επιτρέπεται το ξεκίνημα

κάποιων πρωτοβουλιών, οι οποίες ενισχύουν απλώς και συντονίζουν τις εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές, χωρίς όμως να είναι δυνατό να επηρεάσουν την καρδιά τους και να διεισδύσουν στο βάθος των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης.

Ο βαθμός δυσκολίας στην προώθηση τέτοιου είδους πρωτοβουλιών εντείνεται από το γεγονός ότι η Ε.Ε. είναι υποχρεωμένη να αναπτύξει την επικουρική της δράση ως προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση, λαμβάνοντας υπόψη την ποικιλία των ιδρυμάτων, των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων, των εθνικών διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας - αξιολόγησης, των εμπλεκόμενων συντελεστών, που ο καθένας από την πλευρά του ενδιαφέρεται για συγκεκριμένα αποτελέσματα. Έτσι, όσο σημαντικές κι αν ήταν οι πρωτοβουλίες της Ε.Ε. πριν από τη Διαδικασία της Μπολόνιας, δεν μπορούσαν να σχηματίσουν σθεναρές πολιτικές αλλαγές και χαρακτηρίζονταν από αποσπασματικότητα.

• Με τη Διαδικασία της Μπολόνιας, οι πρωτοβουλίες της Ε.Ε. αποκτούν μεγαλύτερη ισχύ σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο καθώς επίσης τη δυνατότητα άσκησης πιέσεων για εθνικές πολιτικές αλλαγές.

Στην προσπάθεια δημιουργίας χώρου για την κινητικότητα μέσω της εναρμόνισης των δομών πτυχίων, η Διαδικασία της Μπολόνιας, έδωσε στις Ευρωπαϊκές Πιστωτικές Μονάδες (ECTS), που θεσμοθετήθηκαν το 1987, προστιθέμενη αξία. Στη Συνάντηση των Υπουργών Παιδείας στην Πράγα, το 2001, αναγνωρίζεται η πρωτοποριακή εργασία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο συγκεκριμένο τομέα, η οποία απέκτησε μεγαλύτερη δυναμική.

Επιπλέον, μετά τη δημιουργία της BFUG για τη διαχείριση της Διαδικασίας της Μπολόνιας, προβλέφθηκε η υποστήριξη των στόχων της από μία σειρά διαδικασίες, όπως είναι τα σεμινάρια, τα σχέδια, οι ομάδες εργασίας της BFUG, το χρονοδιάγραμμα εργασιών (stocktaking), η αναφορά στο επόμενο υπουργικό συνέδριο, οι δράσεις παρακολούθησης και συντονισμού, που στο σύνολό τους εξασφαλίζουν την τήρηση του προγραμματισμού που γίνεται, τη διαρκή εγρήγορση και τη συστηματική ενασχόληση των συμμετεχόντων με τις επιμέρους δράσεις, που κρίνονται απαραίτητες για την επίτευξη των μεταρρυθμιστικών στόχων.

Τα σεμινάρια αποτελούν ένα σημαντικό τρόπο εργασίας για την παρακολούθηση και προώθηση της Διαδικασίας μετά από κάθε Υπουργική Συνάντηση. Μπορούν να διοργανώνονται από μεμονωμένες χώρες - μέλη ή οργανισμούς, που είναι συμβουλευτικά μέλη, σύμφωνα με τις προτεραιότητές τους και τους στόχους τους, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια⁵⁷ που έχουν τεθεί κι εγκριθεί από την BFUG σχετικά με τη διοργάνωσή τους.

Η εκπόνηση σχεδίων αποτελεί επίσης βασική διαδικασία - μηχανισμό στην προώθηση των διακηρύξεων - αποφάσεων των Υπουργών. Στη συνέχεια του κεφαλαίου γίνεται λεπτομερής αναφορά σε σχέδια, που αναπτύχθηκαν από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για τη Διασφάλιση της Ποιότητας (ENQA) μετά από συναντήσεις των Ευρωπαϊκών Υπουργών Παιδείας για τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση στην ανώτατη εκπαίδευση.

Στο πρόγραμμα εργασίας της BFUG, που καταρτίστηκε τον Οκτώβριο του 2005 προβλέπεται με επικεφαλής την ENQA και σε συνεργασία με την EUA, EURASHE και την ESIB η ανάπτυξη έκθεσης για τις πρακτικές ολοκλήρωσης του Ευρωπαϊκού

⁵⁷ Για το διάστημα μεταξύ δύο υπουργικών συναντήσεων ζητείται από τις χώρες μέλη και οργανώσεις να υποβάλουν προτάσεις σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που τίθενται από τη Γραμματεία. Οι προτάσεις εξετάζονται διαδοχικά από το Συμβούλιο και την BFUG σε καθορισμένες περιόδους. Η BFUG αναλαμβάνει ειδική ευθύνη για τα πεδία, στα οποία απαιτείται συντονισμένη δράση.

Πιστοποιητικού Διασφάλισης Ποιότητας.

Για να γίνει η προετοιμασία των όσων ζητούνται στο υπουργικό συνέδριο, η BFUG μπορεί να αποφασίσει να συστήσει ομάδες εργασίας για να τη συμβουλεύουν σε επιμέρους θέματα.

Μετά από την εξέταση των στόχων της Μπολόνιας και των απαιτήσεών τους, η κατάρτιση ενός καταλόγου με τις εργασίες της διαδικασίας (stocktaking), που περιλαμβάνει διεξοδικά το πρόγραμμα εργασιών και τις δράσεις που κρίνονται απαραίτητες για την επίτευξή των στόχων, αποτελεί βασικό εργαλείο για τη διαχείριση και προώθηση της Διαδικασίας της Μπολόνιας από την BFUG.

Στο Βερολίνο, οι Υπουργοί Παιδείας επιφόρτισαν την Ομάδα Παρακολούθησης με την κατάρτιση μιας εξελικτικής και συστηματικής διαδικασίας (stocktaking) προώθησης των προτεραιοτήτων⁵⁸ που έθεσαν μέχρι τη συνάντησή τους το 2005 και με την προετοιμασία λεπτομερών αναφορών για την πρόοδο και την ολοκλήρωσή τους. Τα σημεία αναφοράς της «stocktaking» διαδικασίας αποφασίστηκαν από την BFUG με βάση οργανωμένες αναφορές που έγιναν από τις συμμετέχουσες χώρες.

Άλλη μια διαδικασία προώθησης των στόχων της Διαδικασίας της Μπολόνιας αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, το πρόγραμμα εργασίας, το οποίο καταρτίζεται από την BFUG. Ο σχεδιασμός του προγράμματος εργασίας της BFUG για την περίοδο 2005-2007 ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2005. Περιελάμβανε 5 ομάδες εργασίας, 8 σεμινάρια, 2 σχέδια, συζητήσεις της BFUG και έναν αριθμό από προτεραιότητες, που πρέπει να προωθηθούν σε εθνικό επίπεδο.

Στο πρόγραμμα εργασίας, παρουσιάζονται με λεπτομέρεια τα ανωτέρω σε πίνακα, που οι στήλες του περιέχουν το θέμα, το σκοπό και τον τρόπο ανάπτυξής του, τον επικεφαλής, τα μέλη που θα συμμετάσχουν σε κάθε ομάδα εργασίας, τον τόπο και το χρόνο που κάθε δράση προγραμματίζεται να διεξαχθεί.

Πέρα όμως από το πρόγραμμα εργασίας, προβλέφθηκαν και άλλες δραστηριότητες οι οποίες κρίθηκαν ότι θα συνεισφέρουν στην ανάπτυξη του ΕΧΑΕ, όπως είναι η έκθεση της EUA Trends V και άλλες εκθέσεις.

Οι εθνικές και αναληφθείσες προτεραιότητες, όπως παρουσιάστηκαν από τη Γραμματεία της BFUG το Νοέμβριο του 2005 για την περίοδο 2005-2007, δηλαδή για το διάστημα μετά τη Σύνοδο στο Μπέργκεν και μέχρι τη Σύνοδο στο Λονδίνο, αφορούσαν στα εξής :

- Περαιτέρω προώθηση του συστήματος πτυχίων που βασίζεται στους δύο κύκλους σπουδών, της διασφάλισης της ποιότητας και της αναγνώρισης πτυχίων καθώς επίσης των περιόδων σπουδών
- Περαιτέρω προώθηση των υψηλών προτύπων και των κατευθυντηρίων γραμμών (ESG) της ENQA για τη διασφάλιση της ποιότητας
- Καθιέρωση της έκθεσης αξιολόγησης (peer review) των φορέων

⁵⁸ Πρόκειται για τις προτεραιότητες που αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο της εργασίας με τίτλο: «Η εξέλιξη της Διαδικασίας (Πράγα-Βερολίνο-Μπέργκεν-Λονδίνο).

διασφάλισης ποιότητας

- Βελτίωση της συμμετοχής των σπουδαστών και της διεθνούς συνεργασίας για τη διασφάλιση ποιότητας
- Κατάρτιση των εθνικών πλαισίων προσόντων κατά τρόπο συμβατό με το γενικότερο πλαίσιο προσόντων του ΕΧΑΕ
- Απονομή και αναγνώριση των τίτλων σπουδών που απονέμονται από κοινού από διεπανεπιστημιακά προγράμματα (Joint degrees), συμπεριλαμβανομένων των πτυχίων διδακτορικού επιπέδου
- Επικύρωση της Σύμβασης Αναγνώρισης της Λισαβόνας, εξασφάλιση της ολοκλήρωσης των αρχών της και ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία, όπως απαιτείται
- Κατάρτιση εθνικού σχεδίου για τη βελτίωση της αναγνώρισης προσόντων από ξένες χώρες
- Δημιουργία δυνατοτήτων για ευέλικτες μορφές μάθησης, που περιλαμβάνουν την αναγνώριση της προηγούμενης μάθησης (τυπικής και άτυπης)
- Απομάκρυνση των εμποδίων πρόσβασης μεταξύ των κύκλων σπουδών
- Παροχή σε όλους ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση
- Διασφάλιση της απαραίτητης ιδρυματικής αυτονομίας για την ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων
- Βελτίωση της συνέργειας μεταξύ της Ανώτατης Εκπαίδευσης και άλλων ερευνητικών τομέων
- Επίτευξη μιας γενικής αύξησης στον αριθμό των υποψηφίων διδασκόντων που ξεκινούν ερευνητική σταδιοδρομία
- Εντατικοποίηση της συνεργασίας μεταξύ των επιχειρησιακών και κοινωνικών εταίρων
- Αύξηση της απασχολησιμότητας των πτυχιούχων
- Διευκόλυνση της μεταφοράς δανείων και υποτροφιών
- Άρση εμποδίων κινητικότητας και πλήρης χρήση των προγραμμάτων κινητικότητας, συνηγορώντας στην πλήρη αναγνώριση των περιόδων σπουδών στο εξωτερικό στο πλαίσιο αυτών των προγραμμάτων.

Οι αναφορές στο επόμενο υπουργικό συνέδριο είναι επίσης μία διαχειριστική διαδικασία, που βοηθά στην επίτευξη των στόχων της Μπολόνιας. Η ΒFUG αναλαμβάνει με δική της ευθύνη την υποβολή αναφοράς στο επόμενο υπουργικό συνέδριο, σύμφωνα με τη σχετική

εντολή που λαμβάνει από τους υπουργούς. Πολύτιμη σε αυτή τη διαδικασία κρίνεται η συνεισφορά των εκθέσεων, όπως η προαναφερθείσα έκθεση της EUA Trends V για την τεκμηρίωση και την υποστήριξη των αναφορών της BFUG.

Στο πρόγραμμα εργασίας της BFUG προβλέπονται επίσης δράσεις παρακολούθησης, που αφορούν σε όλες τις χώρες, εθνικές αρχές, τα ιδρύματα και τους οργανισμούς που συμμετέχουν στη Διαδικασία, δεδομένου ότι οι συστάσεις των υπουργών απευθύνονται σε αυτούς. Οι χώρες και οι οργανισμοί στο πλαίσιο της Διαδικασίας της Μπολόνιας πρέπει να αισθάνονται ελεύθεροι να προωθήσουν σχετικές δράσεις παρακολούθησης σε συμφωνία με τις διακηρύξεις. Αυτός ο ενεργός ρόλος όλων των εταίρων κρίνεται ότι διασφαλίζει τη μακροπρόθεσμη επιτυχία της Διαδικασίας της Μπολόνιας.

Τα μέλη και τα συμβουλευτικά μέλη της Διαδικασίας μπορούν να υλοποιήσουν τις περισσότερες από τις δράσεις που περιέχονται στο Πρόγραμμα Εργασιών. Κατά συνέπεια, πρόκειται για μια Διαδικασία στην οποία μπορούν να συμμετέχουν όλοι οι εταίροι αναπτύσσοντας ο καθένας τις δράσεις που τον ενδιαφέρουν περισσότερο. Γι αυτό θεωρείται ως "bottom-up" (δηλαδή με ευρεία συμμετοχή από κάτω προς τα πάνω) διαδικασία. Όμως η BFUG πρέπει να διαβεβαιώνει, ότι το πρόγραμμα εργασιών σχετίζεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο με τις διακηρύξεις των υπουργών. Το πρόγραμμα εργασιών πρέπει επίσης να έχει μια ισορροπία ανάμεσα στις διάφορες κατευθυντήριες γραμμές της Διαδικασίας της Μπολόνιας.

Στο Βερολίνο, οι Υπουργοί Παιδείας ανέθεσαν ρητά στη BFUG την ευθύνη επίβλεψης του σχεδίου της ENQA για τη διασφάλιση της ποιότητας.

Επιπλέον η BFUG πρέπει να ενημερώνεται για τις πρωτοβουλίες άλλων οργανισμών που μπορεί να ασκήσουν κάποια επίδραση στο πρόγραμμα εργασιών της και πρέπει να δημιουργεί τους κατάλληλους συντονιστικούς μηχανισμούς σε σχέση με αυτούς τους οργανισμούς.

Εκτός από τις προαναφερθείσες διαδικασίες, υποστηρικτικό ρόλο στην προώθηση των μεταρρυθμίσεων της Διαδικασίας της Μπολόνιας, διαδραματίζουν οι οργανισμοί διασφάλισης της ποιότητας και τα δίκτυα, που δημιουργούνται στην Ευρώπη, για τη συνεργασία στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας, καθώς επίσης τα σχετικά σχέδια, που εκπονούνται σε επίπεδο Ε.Ε.

Με τη Σύσταση του '98 τα κράτη μέλη κλήθηκαν να υποστηρίξουν και εάν χρειαστεί να δημιουργήσουν διαφανή συστήματα διασφάλισης της ποιότητας. Τα περισσότερα κράτη μέλη δημιούργησαν έναν ή περισσότερους οργανισμούς, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας μέσω της εξωτερικής αξιολόγησης. Τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης ενθαρρύνθηκαν να δημιουργήσουν δικούς τους εσωτερικούς μηχανισμούς διασφάλισης της ποιότητας, με κύριο στόχο τη δημιουργία μιας βάσης για εξωτερική αξιολόγηση. Ανάλογα με το εθνικό σύστημα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τα χαρακτηριστικά του σε κάθε κράτος μέλος διαμορφώθηκαν διάφορα μοντέλα οργανισμών.

Η Σύσταση του '98 ζήτησε επίσης τη στήριξη των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, προκειμένου να συνεργαστούν στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας σε διακρατική βάση. Σε αυτό το πλαίσιο έχουν αναληφθεί πολλές πρωτοβουλίες ή έχουν αποκτήσει νέα ώθηση, χάρη στην πίεση που έχει ασκηθεί από τη Διαδικασία της Μπολόνιας.

Η Ένωση Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (EUA) (<http://www.eua.be/eua>) έχει θέσει σε λειτουργία ένα διακρατικό πρόγραμμα αξιολόγησης των ιδρυμάτων, για τη βοήθεια των μελών του, ώστε να εξασφαλίσουν, ότι το ίδρυμα στο σύνολό του λαμβάνει την ευθύνη για τη συνεχή διασφάλιση της ποιότητας και τη βελτίωσή της. Στο πλαίσιο του σχεδίου *Quality Culture* (Καλλιέργεια της Ποιότητας), που έχει τη στήριξη της Επιτροπής, η EUA έχει δεσμευθεί για την εισαγωγή εσωτερικών μηχανισμών διασφάλισης ποιότητας στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, τη βελτίωση των επιπέδων ποιότητάς τους και την καλύτερη προετοιμασία τους για τις εξωτερικές αξιολογήσεις. Τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα του σχεδίου αναφέρονται στον καθορισμό μιας κοινής υποδομής για τη διασφάλιση της ποιότητας και στην αμοιβαία αναγνώριση, που βασίζεται σε κοινές αρχές και μεθοδολογίες. Με βάση την πορεία του, σύμφωνα σε σχετική έκθεση που αφορά στην πρόοδο του έργου υποστηρίχτηκε, « ... ότι το σχέδιο κατευθύνεται στο επίκεντρο της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης. Ένα στοιχείο κλειδί αποτελεί η αλλαγή συμπεριφοράς απέναντι στο θέμα της ποιότητας, που πλέον θεωρείται ως οδηγός γι αλλαγή, ως ευέλικτο εργαλείο για τους μάνατζερ των ιδρυμάτων και όλων των συντελεστών ποιότητας, με σκοπό να αντιμετωπίζουν τις δραστηριότητές τους ελέγχοντας την αποτελεσματικότητά τους και επιδιώκοντας τη βελτίωσή τους».

Η Επιτροπή με τη χρηματοδότηση του «*Tuning project*», όπλισε την Ε.Ε. με ένα εργαλείο «εναρμόνισης» για το σχεδιασμό του προφίλ των ευρωπαϊκών προγραμμάτων με όρους αποτελεσμάτων μάθησης και τον προσδιορισμό δεικτών επιπέδου για τα Ευρωπαϊκά ΒΑ και ΜΑ, με όρους γενικής χρήσης και με όρους συγκεκριμένης γνώσης, αντικειμένων σπουδών (π.χ. τι θα μπορούσε να γνωρίζει ένας ευρωπαίος χημικός). Στο σχέδιο περιέχεται επίσης έρευνα δυνατοτήτων απασχόλησης (http://www.europa.eu.int/comm/-education/-policies/educ/tuning/tuning_en.html).

Προς αυτή την κατεύθυνση κινούνται και άλλα σχέδια στην Ευρώπη, που αφορούν στο θέμα της διασφάλισης της ποιότητας - αξιολόγησης, όπως το «*Dublin Descriptors*», το οποίο αποτελεί πρωτοβουλία της Joint Quality Initiative (Κοινής Πρωτοβουλίας για την ποιότητα) (http://www.jointquality.org/framework_action.html) και προσδιορίζει συγκρίσιμα αποτελέσματα για τα επίπεδα των προγραμμάτων σπουδών.

Η «Κοινή Πρωτοβουλία για την Ποιότητα» είναι ένα άτυπο δίκτυο συνεργασίας για θέματα διασφάλισης της ποιότητας και διαπίστευσης προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων στην Ευρώπη, στο οποίο συμμετέχουν οι οργανισμοί για τη διασφάλιση της ποιότητας και οι αρχές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από 12 χώρες της Ε.Ε. Ένα άλλο άτυπο δίκτυο συνεργασίας για θέματα διασφάλισης της ποιότητας και διαπίστευσης αποτελεί η *Ευρωπαϊκή Κοινοπραξία για τη Διαπίστευση* (ΕΚΔ), που ιδρύθηκε από 13 οργανισμούς από 8 χώρες και στοχεύει στην αμοιβαία αναγνώριση των αντίστοιχων συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας και των εκτιμήσεων έως το 2007. Το *Δίκτυο των οργανισμών διασφάλισης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης* (δίκτυο ΔΚΕ) αριθμεί 18 μέλη και οι οργανισμοί διασφάλισης της ποιότητας από τις 5 σκανδιναβικές χώρες αποφάσισαν να τυποποιήσουν τη συνεργασία τους με το σκανδιναβικό δίκτυο διασφάλισης της ποιότητας για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι προαναφερόμενες ομάδες είναι οργανισμοί - μέλη του Ευρωπαϊκού Δικτύου για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, την ENQA, για την οποία γίνεται εκτενέστερη περιγραφή και ανάλυση στη συνέχεια.

Τα σχέδια της ENQA *Transnational European Evaluation Project (TEEP) I και II* (<http://www.enqa.net>), συνέβαλαν στον προσδιορισμό των υπάρχοντων πρακτικών και την ανάπτυξη μιας κοινής μεθοδολογίας για την αξιολόγηση της ποιότητας στην Ευρώπη.

Με την έκθεση της ENQA *Quality Procedures in European Higher Education, an*

ENQA Survey: The Danish Evaluation Institute. ENQA Occasional Papers. Helsinki: European Network for Quality Assurance in Higher Education, 2003. Holm, T., Sorup, R., Biehnig-Sorensen, M. and Thunc, C., δρομολογήθηκε η προώθηση του στόχου της διασφάλισης της ποιότητας - αξιολόγησης με «κριτήρια καλής πρακτικής, που υπονοούνται χωρίς να εκφράζονται ξεκάθαρα και συχνά διαμορφώνονται μέσω των κατευθυντηρίων γραμμών για αυτοαξιολόγηση από το φορέα ή από το πάνελ των εξωτερικών εμπειρογνομιόνων ενώ γράφεται η έκθεση». όπως επισημαίνουν οι ίδιοι οι συγγραφείς της. Η μεθοδολογία που προβάλλεται στην έκθεση του 2003 για την ανάπτυξη της διαδικασίας διασφάλισης ποιότητας - αξιολόγησης είναι αυτή του «μοντέλου των τεσσάρων σταδίων», που περιλαμβάνει:

- Αυτονομία και ανεξαρτησία ως προς τις διαδικασίες και τις μεθόδους που αφορούν στην αξιολόγηση της ποιότητας και από την κυβέρνηση και από τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης
- Αυτό-αξιολόγηση
- Εξωτερική αποτίμηση μέσω ομάδας εμπειρογνομιόνων και επιτόπιων επισκέψεων
- Δημοσιοποίηση της έκθεσης.

Οι συγγραφείς της έκθεσης (Holm, και άλλοι, 2003) δηλώνουν επίσης, ότι «*Το μοντέλο των τεσσάρων σταδίων είναι σήμερα γενικά αποδεκτό ως κοινή βάση για την ευρωπαϊκή διασφάλιση της ποιότητας*». Είναι προφανές, ότι υπάρχει σύγκλιση στην Ευρώπη ως προς τη γενική μεθοδολογία της αξιολόγησης της ποιότητας και της πιστοποίησής της. Ταυτόχρονα, η ανάπτυξη μιας κοινής μεθοδολογίας, των κατευθυντηρίων γραμμών και διαδικασιών με λεπτομέρεια αποτέλεσε για την ENQA μεγαλύτερη πρόκληση, όπως επίσης η ανάπτυξη κοινών κριτηρίων, δεικτών και κριτηρίων αναφοράς (benchmarks).

Τα κριτήρια αναφοράς (πρότυπα σύγκρισης) γίνονται σταδιακά όλο και περισσότερο τα απαραίτητα εργαλεία για τη συνεργασία των διάφορων συντελεστών, ακόμη και των διεθνών. Παραδείγματα αποτελούν το Cluster Network, το Coimbra Group και το Universitas 21. «*Οι εμπλεκόμενοι με τα κριτήρια αναφοράς χρησιμοποιούν ένα συγκριτικό στοιχείο στις αξιολογήσεις τους ως δείκτη ή ένδειξη καλής πρακτικής, έναντι της οποίας οι άλλοι στην ομάδα μπορούν να καθιερώσουν τους εαυτούς τους*» (Reichert and Tauch, 2003). Η Ευρωπαϊκή Ένωση Πανεπιστημίων EUA (European Universities Association) καθιερώνει τα πρότυπα σύγκρισης για τη διαχείριση της ποιότητας στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης.

Η κριτική που γίνεται απ' όσους εναντιώνονται στις σχετικές πρακτικές υποστηρίζει ότι η ενδυνάμωση των στάνταρντς (υψηλών προτύπων), κριτηρίων, δεικτών και προτύπων σύγκρισης και η θέσπιση των προτύπων σύγκρισης γίνεται ένας μηχανισμός άσκησης της κοινωνικής πολιτικής της Ε.Ε. στην προσπάθειά της «*να μετατρέψει τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα από εμπόδια σε παράγοντες προώθησης της συλλογικής οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής, αλλά και της συνολικής διαδικασίας εξευρωπαϊσμού*» (Dale, 2003).

Είτε σε συνδυασμό είτε από μόνες τους, τέτοιου είδους πρωτοβουλίες, που υποστηρίζονται από τη Διαδικασία της Μπολόνιας, θεωρούνται ικανές να αντικρούσουν τις εθνικές πολιτικές. Μέσα από τον τρόπο προώθησης του ζητήματος της διασφάλισης της ποιότητας κρίνεται ότι επιτρέπεται πλέον στην Ε.Ε. να παρεμβαίνει σε ό,τι πριν αποτελούσε «εθνικό» ζήτημα. Ταυτόχρονα, η Ε.Ε. θεωρείται ότι αποκτά τη δυνατότητα χρήσης όρων, όπως είναι ο όρος «*ποιότητα*» με ποικίλες

σημασίες και κατά τρόπο που αποκρύπτεται, συσκοτίζεται και αποτρέπεται η πολιτική τους διάσταση και η ανάδυση κρίσιμων ερωτημάτων, όπως επί παραδείγματι ποιοι είναι οι σκοποί και τα μέσα διασφάλισης ποιότητας - αξιολόγησης και ποιος έχει την ευθύνη για τον προσδιορισμό τους. Έτσι, στα κείμενα της Ε.Ε. αλλού χρησιμοποιείται ο όρος «ποιοτική εκπαίδευση»⁵⁹, αλλού⁶⁰ ο όρος «ποιότητα της εκπαίδευσης» και «ποιοτική αξιολόγηση». Αν και αναγνωρίζεται η ύπαρξη μεταφραστικών προβλημάτων στην απόδοση του όρου, εντούτοις επισημαίνεται, ότι τα προβλήματα στην ερμηνεία του οφείλονται κυρίως στο ότι υπάρχει ένας συνδυασμός χαλαρότητας στην ορολογία και ευελιξίας στη σημασιολόγηση. Το γεγονός αυτό τονίζεται ότι αποκτά ιδιαίτερη σημασία, από τη στιγμή που ο ορισμός της «ποιότητας» βασίζεται στο τι αξιολογείται, πράγμα που την ανάγει σε πολιτικό ζήτημα.

Η διαπίστωση αυτή είναι σημαντικό να ιδωθεί μέσα από την οπτική των διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας και των συστημάτων αξιολόγησης, ως διαδικασιών-συστημάτων, που μπορούν όχι απλώς να οδηγήσουν στη βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση, αλλά κυρίως στη γενίκευση πολιτισμών υποχώρησης και συμφωνίας, λειτουργώντας ως διαδικασίες επικοινωνίας, που επιδιώκουν τη συναίνεση.

Αυτούς τους προβληματισμούς εντείνει περισσότερο η χρήση της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού από την Ε.Ε., ως μέσου για τη βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση.

Για να κατανοήσουμε το συγκεκριμένο μέσο - μηχανισμό της Ε.Ε. για την προώθηση της διασφάλισης της ποιότητας μέσω της Διαδικασίας της Μπολόνια, είναι σκόπιμο να γίνει αναφορά στο γενικότερο πολιτικό-εκπαιδευτικό πλαίσιο της Ε.Ε., με το οποίο συνδέεται η χρήση της, και στην παρακολούθηση της ενδεικτικής εφαρμογής της μεθόδου μέσα από τη δημιουργία και τα κείμενα της ΕΝQA, του Ευρωπαϊκού Δικτύου για τη Διασφάλιση της Ποιότητας, που αποτελεί επίσης ένα μηχανισμό στήριξης της Διαδικασίας της Μπολόνια ως προς το στόχο της διασφάλισης της ποιότητας.

Μια πρώτη επισήμανση αποτελεί το γεγονός, ότι, αν και η Ε.Ε. χρηματοδότησε τη δημιουργία της ΕΝQA από το 1995, τελικά το δίκτυο κατέληξε να δημιουργηθεί το 2000, μετά δηλαδή τη Διακήρυξη της Μπολόνιας και κατά την περίοδο που ετέθη ο στρατηγικός στόχος της Λισαβόνας για την κατασκευή του ΕΧΑΕ μέχρι το 2010, με την εκπαίδευση να κατέχει κεντρικό ρόλο στην επίτευξη του στόχου και με μέσο την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού.

Το 2000, κατά τη διάρκεια του Συμβουλίου της Λισαβόνας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε το Συμβούλιο (Παιδείας) να επιδοθεί σε γενικότερο προβληματισμό, σχετικά με τους μελλοντικούς στόχους των εκπαιδευτικών συστημάτων, επικεντρωμένο σε κοινά μελήματα και προτεραιότητες αλλά σεβόμενο παράλληλα την εθνική ποικιλομορφία των χωρών μελών της Ε.Ε. Με βάση μια πρόταση της Επιτροπής και τις εισηγήσεις των κρατών μελών, το Συμβούλιο ενέκρινε στις 12 Φεβρουαρίου 2001 την «Έκθεση για τους μελλοντικούς συγκεκριμένους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης», που είναι το πρώτο έγγραφο,

⁵⁹ Άρθρο 149 της Ευρωπαϊκής Συνθήκης (Maastricht) «η Κοινότητα θα συνεισφέρει στην ανάπτυξη της ποιοτικής εκπαίδευσης ενθαρρύνοντας τη συνεργασία ανάμεσα στα κράτη μέλη και, αν κριθεί αναγκαίο, στηρίζοντας και συμπληρώνοντας τις ενέργειές τους, χωρίς επ' ουδενί να αμφισβητεί τη δικαιοδοσία των κρατών μελών αναφορικά με το περιεχόμενο της διδασκαλίας, την οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων και την πολιτισμική και γλωσσική τους ποικιλομορφία».

⁶⁰ European Commission, DG for Education and Culture, (2001) "European Report on Quality of School Education - Sixteen Quality Indicators", Luxembourg

που σκιαγραφεί μια συνολική και συνεκτική προσέγγιση των εθνικών πολιτικών στον τομέα της εκπαίδευσης στο πλαίσιο της Ε.Ε. με άξονα τρεις στόχους:

- Τη βελτίωση της ποιότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- Την ευκολότερη πρόσβαση όλων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση
- Το άνοιγμα των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στον κόσμο.

Με τη Διακήρυξη της Λισαβόνας λοιπόν η εκπαίδευση γίνεται κύριο μέλημα της Ε.Ε. Τότε πραγματοποιείται μία μετατόπιση στην οικονομική και κοινωνική πολιτική της Ε.Ε. και πλέον αντί το οικονομικό να συνεισφέρει και να συντηρεί το κοινωνικό, η κοινωνική πολιτική και δη η εκπαιδευτική στηρίζει ουσιαστικά την οικονομική πολιτική. Βάση για την κοινωνική συνοχή γίνεται πλέον η παροχή ίσων ευκαιριών, ο ανταγωνισμός, η αποδοτικότητα και η αυτάρκεια. Η εκπαίδευση υποστηρίζεται ότι πρέπει να διαμορφώνει και να προάγει την Οικονομία της Γνώσης και να παρέχει ευκαιρίες σε όλους να αποκτήσουν τις ικανότητες που είναι σύμφυτες με τη Διά Βίου Μάθηση. Έτσι η Ε.Ε. γίνεται «στοχοθέτρια» της εκπαίδευσης.

Ως προς τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τονίστηκε επανειλημμένως, ότι η Διαδικασία της Μπολόνιας ενθαρρύνει μεταξύ άλλων την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα αυτό, με στόχο την ανάπτυξη συγκρίσιμων κριτηρίων και μεθοδολογιών. Επιπλέον επισημάνθηκε, ότι άμεση σχέση με το στόχο αυτό έχουν και οι επιδιώξεις της Διαδικασίας για ευκόλως συγκρίσιμα πτυχία, ένα σύστημα που βασίζεται σε δύο κύκλους σπουδών (ακολούθως περιελήφθη και ο τρίτος κύκλος σπουδών) ένα κοινό ευρωπαϊκό σύστημα πιστωτικών μονάδων και η κινητικότητα των σπουδαστών και των καθηγητών.

Έτσι, παρά το γεγονός ότι η εκπαίδευση αποτελεί ζήτημα εθνικής πολιτικής, που υπόκειται στην αρχή της επικουρικότητας της Ε.Ε., με τη Διαδικασία της Μπολόνιας επιδιώκεται η σύγκλιση των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων, με μέσο την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού (open method of coordination) για την εξέλιξη της Ευρώπης στην πιο ανταγωνιστική οικονομία της γνώσης σε όλο τον κόσμο.

Η «Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού⁶¹», που προκρίθηκε ως μέσο για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων βασίζεται στον από κοινού προσδιορισμό και καθορισμό των στόχων προς επίτευξη, στα εργαλεία μέτρησης που έχουν επίσης από κοινού προσδιοριστεί (στατιστικές, δείκτες) για την παρακολούθηση της εξέλιξης σε σχέση με

⁶¹ Όπως αναφέρεται στο Δελτίο Συμπερασμάτων της Πορτογαλικής Προεδρίας (Eur. Com. 2000) η ΑΜΣ, που έχει σχεδιαστεί για να βοηθήσει τα κράτη μέλη να αναπτύξουν προοδευτικά τις δικές τους πολιτικές περιλαμβάνει:

- Τον καθορισμό κατευθυντήριων γραμμών και συγκεκριμένων χρονοδιαγραμμάτων για τη βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη επίτευξη των στόχων της Ένωσης.
- Τη θέσπιση, όπου ενδείκνυται, ποσοτικών και ποιοτικών δεικτών και προτύπων σύγκρισης με βάση τις καλύτερες παγκόσμιες επιδόσεις, προσαρμοσμένων στις ανάγκες των διάφορων κρατών μελών και των επιμέρους τομέων, ως μέσου σύγκρισης των βέλτιστων πρακτικών
- Τη μετατροπή αυτών των ευρωπαϊκών κατευθυντηρίων γραμμών σε εθνικές και περιφερειακές πολιτικές με τον καθορισμό συγκεκριμένων στόχων και τη θέσπιση μέτρων που θα λαμβάνουν υπόψη τις εθνικές και περιφερειακές ιδιαιτερότητες
- Την καθιέρωση περιοδικής εποπτείας, αποτίμησης και αλληλοαξιολόγησης ως διαδικασιών αμοιβαίας μάθησης.

τους καθορισμένους στόχους, στα συγκριτικά μέσα συνεργασίας που τονώνουν την καινοτομία, την ποιότητα και την καταλληλότητα των προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης (διάδοση ορθών πρακτικών, πρότυπα σχέδια).

Η ΕΝQA δημιουργείται το 2000, για να προωθήσει την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας, όπως προκύπτει από την Έκθεση⁶² της Επιτροπής για την ευρωπαϊκή συνεργασία, με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και τα στοιχεία που παρουσιάζονται στην ιστοσελίδα της ΕΝQA.

Αποτελεί άμεσο αποτέλεσμα της Σύστασης του Συμβουλίου του 1998 και της Διαδικασίας της Μπολόνια σε ευρωπαϊκό επίπεδο και θεωρείται εφελτήριο και βασικός παράγοντας για τις μελλοντικές εξελίξεις στο αντικείμενο της διασφάλισης της ποιότητας.

• Καθήκον της ΕΝQA είναι η παροχή υπηρεσιών στα μέλη του και η προσπάθεια για την επίτευξη της αμοιβαίας αναγνώρισης των συστημάτων διασφάλισης ποιότητας στην Ευρώπη. Τα δε μέλη της είναι οργανισμοί, που προέρχονται από το σύνολο των χωρών, που έχουν υπογράψει τη Διαδικασία της Μπολόνιας, στους οποίους η γενική συνέλευση της ΕΝQA τον Ιούνιο του 2004 αποφάσισε να επεκτείνει το δίκτυο, ώστε να εισαγάγει μεταρρυθμίσεις, που ήταν αναγκαίες για να μπορεί να εκπληρώσει το μελλοντικό της καθήκον.

Επιπλέον η ΕΝQA έχει δεσμευτεί να συνεργάζεται στενά με τα δίκτυα αξιολόγησης των προσόντων ENIC και NARIC, ώστε να εξερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο η καλύτερη ενημέρωση για την ποιότητα μπορεί να επιταχύνει την αναγνώριση των διπλωμάτων και των περιόδων σπουδών, ιδιαίτερα όσον αφορά τη διακρατική εκπαίδευση. Η ΕΝQA σχεδιάζει να διευκολύνει, μέσω των μελών του, τις διακρατικές αξιολογήσεις, ιδίως τη διακρατική αξιολόγηση των από κοινού χορηγηθέντων πτυχίων και των διπλών πτυχίων.

Στα κείμενα - δημοσιεύσεις της ΕΝQA, που αναπτύχθηκαν σε συνεργασία με την ομάδα E4 (ΕΝQA, EUA, EURASCHE, ESIB) φαίνεται, ότι ακολουθείται με συνέπεια η στρατηγική⁶³ της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού στην προώθηση του ζητούμενου της διασφάλισης της ποιότητας - αξιολόγησης. Υπάρχει συνέχεια και αλληλουχία τόσο

⁶² Πρόκειται για την Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις Βρυξέλλες, 30.09.2004 (COM(2004)620 τελικό), η οποία αφορά στην εφαρμογή της Σύστασης 98/561/ΕΚ του Συμβουλίου της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 1998 για την ευρωπαϊκή συνεργασία, με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

⁶³ Όπως αναφέρεται στην εισήγηση του Roger Dale, με τίτλο: Ο ρόλος των διεθνών οργανισμών στη συγκρότηση των εκπαιδευτικών συστημάτων: Πώς τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα από μέρος του προβλήματος γίνονται μέρος της λύσης του. Στο: Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Εκπαιδευτικοί. Κλαδικό Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο ΙΝΕ ΓΣΕΕ. Εισαγωγή-επιμέλεια: Χάρης Αθανασιάδης & Αλέξανδρος Πατραμάνης, (2003): "Στην ουσία, η στρατηγική της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού αντικαθιστά την αδρανή μορφή ρύθμισης μέσω της εναρμόνισης, που αν και αρχικά είχε υιοθετηθεί από την Ε.Ε., εγκαταλείφθηκε όταν αποκαλύφθηκαν οι περιορισμοί της ως μηχανισμού συνοχής. Σύμφωνα με τον Jim Masher (2000) για τον ανοιχτό συντονισμό: « ... ενώ η παραδοσιακή ρύθμιση επιβάλλει σχετικά συγκεκριμένες και ομοιόμορφες, ιεραρχικά καθορισμένες, στατικές και καθοριστικές επιταγές, η μετα-ρυθμιστική διακυβέρνηση εμφανίζει μια προτίμηση α) στις διαδικασίες ή στις γενικές προδιαγραφές που αντί να εστιάζουν σε λεπτομερείς κανόνες αφήνουν μεγάλα περιθώρια απόκλισης, β) στις επίμονες διαπραγματεύσεις για τον ορισμό και την τροποποίηση των προδιαγραφών, γ) στη θέσπιση προαιρετικών - εξ ολοκλήρου ή εν μέρει - προδιαγραφών και δ) στη σταδιακή προσαρμογή μάλλον παρά στην ανατροφοδότηση. Η μετα-ρυθμιστική διακυβέρνηση είναι ενέλικτη, ώστε να ανταποκρίνεται σε διαφορετικά χωρο - χρονικά περιβάλλοντα και ενδέχεται να προωθήσει εκείνες τις αλληλομορφωτικές διαδικασίες, που με τον καιρό βελτιώνουν την εφαρμογή των εκπαιδευτικών πολιτικών.

μεταξύ των δημοσιεύσεων της ENQA και των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων τους, όσο και μεταξύ αυτών με τους στόχους της Διαδικασίας της Μπολόνιας και τις αποφάσεις - εντολές των Υπουργών Παιδείας, που απορρέουν από τις συναντήσεις τους. Οι σχετικές δημοσιεύσεις της ENQA εξελίσσονται ως εξής:

- «*Quality Procedures in European Higher Education: An ENQA Survey 2000*», που αφορά στις διαδικασίες ποιότητας στην Ευρωπαϊκή Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.
- «*Quality Convergence Study Project, (Μάρτιος 2005)* που διερευνά τις δυνατότητες σύγκλισης των συστημάτων διασφάλισης ποιότητας στην Ευρώπη
- «*Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*», (Μάρτιος 2005), που αφορά στα κριτήρια και τις κατευθύνσεις που πρέπει να τηρούνται για τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από τις χώρες της Ε.Ε.
- *Terminology of quality assurance: towards shared European values?:* ENQA, Occasional Papers 12, Helsinki, Finland, 2006 DG Education and Culture” Fiona Crozier, Bruno Curvale, Rachel Dearlove, Emmi Helle, Fabrice Henard

Η πρώτη έκθεση εκδόθηκε στη Φινλανδία το 2003 και αποτελεί την 5^η περιστασιακή ανακοίνωση (occasional papers 5) της ENQA, που εκπονήθηκε μετά από την πρόσκληση των Ευρωπαϊκών Υπουργών Παιδείας στην Πράγα το Μάη του 2001 προς τα Πανεπιστήμια, άλλα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, εθνικούς φορείς και την ENQA για τη *θεμελίωση ενός κοινού πλαισίου αναφοράς και τη διάδοση καλών πρακτικών* στο αντικείμενο της διασφάλισης της ποιότητας. Το κύριο ζητούμενο τότε ήταν το κατά πόσο οι εξωτερικές διαδικασίες διασφάλισης ποιότητας σε εθνικό επίπεδο μπορούν να συναντήσουν τα ζητούμενα της Μπολόνια για ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα και διαφάνεια, με σκοπό τον προσδιορισμό κοινών πρωτοκόλλων διασφάλισης ποιότητας ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες.

Η δεύτερη μελέτη αναπτύσσεται μέσα από την παρακολούθηση των πρακτικών διασφάλισης ποιότητας σε έξι ευρωπαϊκές χώρες, επιδιώκοντας τη *συγκέντρωση προσδιοριστικών σημείων αναφοράς* για δι-εθνικές αξιολογήσεις και την εξακρίβωση των λόγων για τους οποίους τα εθνικά συστήματα διασφάλισης ποιότητας λειτουργούν με ιδιαίτερο τρόπο σε διαφορετικά εθνικά πλαίσια.

Η τρίτη έκθεση της ENQA, αναπτύσσεται μετά από τη σχετική εντολή που έλαβε η ENQA μέσω των μελών της και σε συνεργασία με την ομάδα E4 από τους Υπουργούς Παιδείας στη Σύνοδό τους στο Βερολίνο το 2003, για την *ανάπτυξη μιας κοινής δέσμης προτύπων, διαδικασιών και κατευθυντηρίων γραμμών για τη διασφάλιση της ποιότητας, τη διερεύνηση τρόπων εξασφάλισης ικανοποιητικής αξιολόγησης από ομότιμους ειδικούς για τους οργανισμούς διασφάλισης ποιότητας ή/και διαπίστευσης* και την υποβολή έκθεσης μέσω της BFUG το 2005. Η έκθεση εγκρίθηκε από τους Υπουργούς Παιδείας στο Μπέργκεν το Μάιο του 2005.

Η 12^η Έκθεση της ENQA, που αφορά στην ορολογία και στις αξίες που υποστηρίζουν τη «γλώσσα» της διασφάλισης της ποιότητας δημοσιεύεται το 2006, σε μια περίοδο κατά την οποία διαπιστώνεται ότι παρά τις διαρκείς εργασίες και προόδους που επσημαίνονται σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας, η προσπάθεια να εφαρμοστούν τα ευρωπαϊκά πρότυπα και οι οδηγίες (ESG) καθώς επίσης να υλοποιηθούν σε εθνικό επίπεδο οι ευρωπαϊκές δράσεις για τη διασφάλιση ποιότητας, αντιμετωπίζει μεγάλο

πρόβλημα Το πρόβλημα αυτό εκτιμήθηκε από την παρακολούθηση της Διαδικασίας της Μπολόνιας ότι οφείλεται τόσο στην ορολογία, την «τεχνική γλώσσα» της διασφάλισης της ποιότητας όσο και στις αξίες που υποστηρίζουν τις διάφορες έννοιες σε κάθε εθνικό πλαίσιο.

Μετά τις απαραίτητες διευκρινίσεις σε αγγλικές λέξεις και φράσεις που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο του στόχου της διασφάλισης της ποιότητας, στην έκθεση γίνεται η συσχετίσή τους με τις αντίστοιχες λέξεις και φράσεις που υπάρχουν στη γλώσσα του καθενός και δίνεται έμφαση στο ότι ο καθένας πρέπει να τοποθετεί τις συγκεκριμένες λέξεις και φράσεις στο θεωρητικό και λειτουργικό πλαίσιο της χώρας του. Σε σχέση με τις αξίες που υποστηρίζουν τις έννοιες της ανεξαρτησίας, της διαφάνειας και της αντικειμενικότητας, από τους συγγραφείς της έκθεσης επισημαίνεται τελικά ότι φαίνεται μάλλον λογικό να αποφεύγεται η ενασχόληση με σχετικά θέματα, καθώς διαδραματίζουν ένα πάρα πολύ εξοντωτικό ρόλο στην ανάπτυξη των μεθοδολογιών αξιολόγησης. Έτσι οι φορείς, εκτιμάται ότι με ένα ευρύ πνεύμα θα μπορέσουν να διαδραματίσουν ολοκληρωμένα το ρόλο που τους αναλογεί στο πλαίσιο των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης όπου δραστηριοποιούνται.

Από τους τίτλους, το περιεχόμενο, τη χρονική περίοδο ανάπτυξης και δημοσίευσης των ανωτέρω κειμένων της ΕΝQA καθώς επίσης το ευρύτερο πολιτικό πλαίσιο, που διαμορφώνεται σε επίπεδο Διαδικασίας της Μπολόνιας, Υπουργών Παιδείας και Ε.Ε. διαπιστώνεται βασικά η ισχυρή σχέση και σύνδεση, που υπάρχει ανάμεσα στην ΕΝQA, τη Διαδικασία της Μπολόνια, τους Υπουργούς Παιδείας και την Ε.Ε.

Γίνεται φανερό, ότι οι δημοσιεύσεις υποστηρίζουν τη σύγκλιση των διαδικασιών ποιότητας - αξιολόγησης και τη Διαδικασία της Μπολόνια, καλύπτοντας επιχειρησιακές ανάγκες, που δημιουργούν οι πολιτικές αποφάσεις των Υπουργών Παιδείας, σύμφωνα με τη στρατηγική και τη λογική της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού.

Τα κείμενα της ΕΝQA αποκτούν τη θέση του «συγκριτικού επιχειρήματος», της τεκμηριωμένης αναφοράς, που απαιτείται να υπάρχει στο τελικό στάδιο διαμόρφωσης των μεταρρυθμίσεων για την οικοδόμηση του ΕΧΑΕ μέχρι το 2010, ώστε να «πειθούν» κατά την επικοινωνία με το πλήθος των εμπλεκόμενων στο θέμα για τις πολιτικές αποφάσεις, που λαμβάνονται ως προς τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση από την Ε.Ε. Κατ' αυτό τον τρόπο, τα σχέδια της ΕΝQA λειτουργούν ως αποτελεσματικά μέσα πειθούς για τις μεταρρυθμίσεις της Διαδικασίας της Μπολόνιας με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση.

Η διασφάλιση της ποιότητας και η αξιολόγηση αντιμετωπίζονται ως ζητήματα τεχνικά και κατά συνέπεια πολιτικά ουδέτερα, που η επίτευξή τους εξαρτάται από τη σταδιακή υλοποίηση συγκεκριμένων δράσεων, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο μακροχρόνιων διαπραγματεύσεων από ειδικούς. Δεν τίθεται θέμα υποστήριξης των ζητημάτων σε εθνικό επίπεδο σύμφωνα με συγκεκριμένες εθνικές επιλογές, γιατί οι κατ' ουσία πολιτικές αποφάσεις, που αφορούν στην προώθηση της διασφάλισης της ποιότητας - αξιολόγησης, λαμβάνονται από την Ε.Ε. ασχέτων αν παρουσιάζονται ως θέματα τεχνικά

Κατ' αυτό τον τρόπο το ζήτημα της διασφάλισης της ποιότητας αξιολόγησης, ως στόχος προς επίτευξη, μέσω των δημοσιεύσεων της ΕΝQA και της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού βασίζεται σε ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα, με ένα μακρύ χρονικό ορίζοντα προώθησης των επιμέρους δράσεων που αφορούν σε αυτό και επιπλέον τα κέντρα λήψης αποφάσεων για την προώθησή του μεταφέρονται στην Ε.Ε. και κατά

συνέπεια εκτός της δικαιοδοσίας των κρατών μελών. Οι εταίροι (stakeholders) του συστήματος συμμετέχουν στη χάραξη και την προώθηση των εκπαιδευτικών στόχων σε ευρωπαϊκό επίπεδο μόνο σε ό,τι αφορά στην επίλυση τεχνικών προβλημάτων ανάμεσα τους και όχι στην πολιτική επίλυση πολιτικών συγκρούσεων που δημιουργούνται ανάμεσα σε διαφορετικά συμφέροντα. Άλλωστε τα κείμενα της ENQA ανταποκρίνονται στις εντολές των Υπουργών Παιδείας που ανακοινώθηκαν στις συνόδους τους, οι οποίες έχουν το χαρακτήρα του μηνύματος προς τα κράτη – μέλη για περισσότερη αποφασιστικότητα στην υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων και την ανάπτυξη θεσμικών μεταρρυθμίσεων.

Από την εφαρμογή της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού όπως προκύπτει από την έκθεση ESG της ENQA διαπιστώνεται, ότι η χρήση δεικτών και προτύπων σύγκρισης χωρίς το σαφή καθορισμό του περιεχομένου τους, εξυπηρετεί τις ανάγκες του ρόλου που πρέπει να διαδραματίζουν ως απλοί διαφανείς, ευέλικτοι, μη κατευθυντικοί ποσοτικοί μηχανισμοί που δίνουν μεγάλη δυνατότητα συμμετοχής κι ερμηνείας, λειτουργώντας κατά συνέπεια ως ιδιαίτερα ελκυστικοί εξουσιαστικοί μηχανισμοί σε εθνικό και υπερ-εθνικό επίπεδο.

Χωρίς να αγνοείται το γεγονός ότι τα κείμενα της ENQA μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στη συλλογή χρήσιμων πληροφοριών και την ανάλυση της κατάστασης που διαμορφώνεται σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση στην Ε.Ε., επισημαίνεται ότι οι όποιες συγκριτικές αναφορές είναι χρήσιμο να γίνονται όταν υπηρετούν τον εμπλουτισμό και την τόνωση του εκπαιδευτικού διαλόγου καθώς επίσης την περαιτέρω επεξεργασία του προβλήματος και όχι την άμεσα εφαρμόσιμη πρακτική για την επίτευξη του στόχου.

Στην επόμενη παράγραφο γίνεται λεπτομερής παρουσίαση της εξέλιξης του ζητήματος της διασφάλισης της ποιότητας - αξιολόγησης και των επιμέρους δράσεων που αφορούν σε αυτό, μέσα από την παρακολούθηση της πορείας της Διαδικασίας της Μπολόνια και του ρόλου των μηχανισμών - μέσων που προαναφέρθηκαν στο παρόν κεφάλαιο, ώστε να γίνει κατανοητό, πώς οι στόχοι της Διαδικασίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με τους εν λόγω μηχανισμούς - μέσα και πώς κατά συνέπεια επιδιώκεται η συστηματική και χωρίς περιθώρια απόκλισης προώθηση των δράσεων, που συμβάλλουν στη σύγκλιση των διαδικασιών ποιότητας και των συστημάτων αξιολόγησης για την περαιτέρω οικοδόμηση του ΕΧΑΕ έως το 2010.

II. Η διασφάλιση της ποιότητας και η αξιολόγηση στη Διαδικασία της Μπολόνιας

Από τα στοιχεία που προκύπτουν από τις συνόδους των Υπουργών Παιδείας της Ε.Ε., τις συναντήσεις των συμμετεχόντων στη Διαδικασία της Μπολόνιας, σχετικά σεμινάρια και συνέδρια, διαπιστώνεται, ότι το θέμα της ποιότητας και της αξιολόγησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση κατέχει εξέχουσα θέση στην πορεία των μεταρρυθμίσεων που προωθούνται. Αυτό συμβαίνει, διότι η ποιότητα στη Διαδικασία της Μπολόνιας, και ειδικότερα « ... η αξιολόγηση, η βελτίωση και η πιστοποίηση της ποιότητας αποτελούν συστατικά στοιχεία της Διαδικασίας της Μπολόνιας ως προς τις μεταρρυθμίσεις σύγκλισης προς ένα συνεκτικό, συμβατό και ανταγωνιστικό Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης» (Haug, 2003⁶⁴).

Η διάκριση των κύκλων σπουδών, των επιπέδων και των μαθησιακών στόχων, που συνδέονται με τους τρεις κύκλους σπουδών, η εφαρμογή του ECTS και η χορήγηση του Παραρτήματος Διπλώματος (Diploma Supplement) προάγουν τη διαφάνεια, που είναι

⁶⁴ Haug, G. (September 2003). "Quality Assurance/Accreditation in the Emerging European Higher Education Area: A possible scenario for the Future". *European Journal of education* 3.

Βασική προϋπόθεση για την αλληλοκατανόηση και την αξιολόγηση της ποιότητας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η διασφάλιση και πιστοποίηση ποιότητας μέσω αξιόπιστων, αδιάβλητων και διαφανών κριτηρίων και μηχανισμών είναι η αναγκαία προϋπόθεση για την επίτευξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης και την επιδιωκόμενη αμοιβαία αναγνώριση τίτλων και περιόδων σπουδών, η οποία στη συνέχεια προωθεί τις ουσιαστικές συνεργασίες μέσω διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών και την προσδοκώμενη κινητικότητα των σπουδαστών, διδασκόντων και ερευνητών. Χωρίς ουσιαστική κινητικότητα ανάμεσα στις χώρες της Ευρώπης, η Διαδικασία της Μπολόνιας κρίνεται από τους υποστηρικτές της ότι θα παραμείνει μία εθνική ή ακόμη και ιδρυματική διαδικασία.

Δεδομένης της άμεσης σύνδεσης, συνάφειας και εξάρτησης του ζητούμενου της διασφάλισης της ποιότητας - αξιολόγησης με επιμέρους προτεραιότητες της Διαδικασίας (ECTS, Diploma Supplement, κύκλοι σπουδών, συμμετοχή φοιτητών στην ποιοτική αξιολόγηση, ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων, Eurorpass, διαπανεπιστημιακά προγράμματα, από κοινού απονομή τίτλων σπουδών), καθώς από την προώθησή τους εξαρτάται η επίτευξη του στόχου της διασφάλισης της ποιότητας, κρίνεται απαραίτητο στη συνέχεια να παρουσιάσουμε τις σχετικές εξελίξεις, που αφορούν ειδικά σε καθεμία από αυτές και να επισημάνουμε τα εμπόδια, σημεία αιχμής, που προκύπτουν στην εξέλιξή τους.

Οι εξελίξεις ως προς τις επιμέρους και αναπόσπαστες με τη διασφάλιση της ποιότητας- αξιολόγηση προτεραιότητες της Διαδικασίας

Όπως προαναφέρθηκε, μέσω της Διαδικασίας της Μπολόνιας επιδιώκεται η δημιουργία μιας ελκυστικής Ευρωπαϊκής Περιοχής Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, όπου θα προωθείται η κινητικότητα των φοιτητών και του προσωπικού των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και η δυνατότητα απασχόλησης των πτυχιούχων.

Για να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός, καθορίστηκαν από τους Υπουργούς Παιδείας στις συναντήσεις τους από τη Μπολόνια και εξής, οι προτεραιότητες και οι κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες κρίνονται απαραίτητες για να οδηγήσουν τη Διαδικασία στον προορισμό της.

Για τον τρόπο ανταπόκρισης μέχρι το Μάιο του 2005, των 40 χωρών που είχαν υπογράψει μέχρι τότε τη Διακήρυξη της Μπολόνια, στο κάλεσμα για δι-εθνική συνεργασία με στόχο τη δόμηση μιας Ευρωπαϊκής Περιοχής Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, είναι ενδεικτική η έκθεση, που η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία ΕΥΡΥΔΙΚΗ συνέταξε για τη Διάσκεψη των Υπουργών Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στο Μπέργκεν στις 19-20 Μαΐου 2005. Χρήσιμες πηγές επίσης αποτελούν και σχετικά κείμενα, που έχουν συνταχτεί, στο πλαίσιο διάφορων συνεδρίων, σεμιναρίων και λοιπών συναντήσεων, που αφορούν στην πορεία της Διαδικασίας της Μπολόνιας και των προβλεπόμενων μεταρρυθμίσεων.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, οι εθνικές «τάσεις» στη Διαδικασία της Μπολόνια έχουν ως εξής :

⇒ Οι δύο κύκλοι σπουδών στην Ευρώπη

Τα μαθήματα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έχουν μία δομή δύο κύκλων σε 33 χώρες (Bachelor/Master). Η Ουγγαρία, η Ρουμανία και η Ισπανία έχουν ψηφίσει πρόσφατα νόμο

για να εισάγουν μια τέτοια ρύθμιση στο εγγύς μέλλον. Η Πορτογαλία⁶⁵ και η Σουηδία ετοιμάζουν σχέδιο νόμου για τον ίδιο σκοπό. Αυτή η δομή καλύπτει τώρα σχεδόν όλα τα προγράμματα σπουδών, αν και η ιατρική και οι στενά παρεμφερείς κλάδοι αποτελούν εξαιρέσεις.

Το σύστημα συνδέεται καταρχήν με ακαδημαϊκά προσανατολισμένα προγράμματα (ISCED⁶⁶ 5A). Στις χώρες με πρακτικά προσανατολισμένα προγράμματα (ISCED 5B), οι ευκαιρίες για μεταφορά σε ISCED 5A ποικίλλουν.

• **Διδακτορικά Προγράμματα και Θεωρητική κατάρτιση για την έρευνα**

Η θεωρητική κατάρτιση για την έρευνα συμπεριλαμβάνεται συνήθως στο διδακτορικό. Τα διδακτορικά προγράμματα, εισήχθησαν επίσημα στη διαδικασία της Μπολόνιας, ως ο τρίτος κύκλος σπουδών, κατά τη σύνοδο του Βερολίνου, ενώ παράλληλα τέθηκε ο στόχος της διασύνδεσης του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΕΧΑΕ) και του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας (ΕΕΧΕ), μέσω των διδακτορικών προγραμμάτων⁶⁷. Ο ΕΕΧΑΕ και ο ΕΕΧΕ αποτελούν τους δύο πυλώνες της Κοινωνίας της Γνώσης.

Η Ευρώπη αποδίδει μεγάλη σημασία στη δημιουργία νέων ερευνητών, ούτως ώστε οι ερευνητές στην Ευρώπη, σε κάθε 1000 μέλη εργατικού δυναμικού, να αυξηθούν από τους υφιστάμενους 6 σε 8, μέχρι το 2010. Η ουσιαστική αύξηση του ανθρώπινου δυναμικού, που απασχολείται με την έρευνα αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου της αύξησης των δαπανών για την έρευνα στο 3% του ΑΕΠ κάθε χώρας (1 % από δημόσιες δαπάνες και το υπόλοιπο 2% από ιδιωτικές επενδύσεις) και ολόκληρης της Ευρώπης, μέχρι το 2010 και κατ' επέκταση για την επίτευξη του απώτερου στρατηγικού στόχου της Λισσαβόνας, που είναι να καταστεί η Ευρώπη η πιο δυναμική οικονομία βασισμένη στη γνώση μέχρι το 2010. Στο Έβδομο Πρόγραμμα Πλαίσιο της Ε.Ε., αναμένεται να υπάρχουν ενισχυμένες δράσεις για την προώθηση νέων ερευνητών, σε διδακτορικό και μεταδιδακτορικό επίπεδο.

Η παροχή εκπαίδευσης στην έρευνα (research training) θεωρείται βασική συνιστώσα της αποστολής των πανεπιστημίων και αναγκαία για την ενίσχυση των ερευνητικών δυνατοτήτων της Ευρώπης. Οι υποψήφιοι διδάκτορες θα πρέπει να είναι προετοιμασμένοι για μία μεταβαλλόμενη αγορά εργασίας και τα διδακτορικά προγράμματα χρειάζονται διαμόρφωση υπό το φως των μεταβαλλόμενων αναγκών.

Συνήθως, για να αρχίσει ένα διδακτορικό πρόγραμμα απαιτείται ο τίτλος σπουδών

⁶⁵ Το Μάιο του 2005, η Πορτογαλία εισήγαγε νόμο για τη σταδιακή σύσταση της δομής δύο κύκλων σύμφωνα με τους στόχους της Μπολόνια, αρχίζοντας από το ακαδημαϊκό έτος 2005-2006.

⁶⁶ Η διεθνής τυποποιημένη ταξινόμηση της εκπαίδευσης (ISCED 1997), έχει ως εξής:

ISCED 5: Η είσοδος σε αυτά τα προγράμματα απαιτεί κανονικά την επιτυχή ολοκλήρωση των επιπέδων ISCED 3 ή 4. Το επίπεδο ISCED 5 περιλαμβάνει προγράμματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης με ένα ακαδημαϊκό προσανατολισμό (τύπος Α) που είναι κατά ένα μεγάλο μέρος βασισμένα στη θεωρία, και προγράμματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης με επαγγελματικό προσανατολισμό (τύπος Β), τα οποία είναι συνήθως πιο σύντομα από τα Προγράμματα τύπου Α και συνδέονται περισσότερο με την είσοδο στην αγορά εργασίας.

ISCED 6: Αυτό το επίπεδο αφορά στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση που οδηγεί σε προηγμένα ερευνητικά προσόντα (ph.D. ή Διδακτορικό).

⁶⁷ "Realizing the European Higher Education Area". Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education, in Berlin on 19 September 2003.

Master (δεύτερος κύκλος - ISCED 5A). Σε κάποιες περιπτώσεις, οι υποψήφιοι πρέπει να ικανοποιήσουν και άλλες απαιτήσεις που καθορίζονται συχνά από τα ιδρύματά τους. Σε εννέα ευρωπαϊκές χώρες (Κροατία, Κύπρος, Γερμανία, Ελλάδα, Ισλανδία, Ιρλανδία, Σλοβενία, Τουρκία και Ηνωμένο Βασίλειο) δύναται, υπό ορισμένες συνθήκες, να αποκτήσει κάποιος πρόσβαση σε ένα διδακτορικό πρόγραμμα με τίτλο σπουδών πρώτου κύκλου (Bachelor). Οι διδακτορικές σπουδές διαρκούν τουλάχιστον τρία έτη. Η διάρκεια αυτή είναι μικρότερη (δύο έτη) στην Αυστρία, Λιχτενστάιν, Σλοβενία και Ισπανία και μεγαλύτερη (μέχρι οκτώ έτη) στην Κύπρο.

Σε όλες τις χώρες, οι σπουδαστές διδακτορικού πρέπει να ολοκληρώσουν ένα ατομικό ερευνητικό έργο (διατριβή). Μπορούν συχνά να λάβουν (υποχρεωτικά ή προαιρετικά) θεωρητική κατάρτιση στην έρευνα πριν ή κατά τη διάρκεια του διδακτορικού προγράμματος.

⇒ *Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS)*

Το ECTS χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο για λόγους συσσώρευσης πιστωτικών μονάδων. Θεωρείται η βάση των μεταρρυθμίσεων της Διαδικασίας της Μπολόνιας, δεδομένου ότι αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση για τη διαφάνεια και τη συγκρισιμότητα, τις αναγκαίες δηλαδή προϋποθέσεις για τη δημιουργία του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Πρόκειται για ένα Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS) με βασικές παραμέτρους το φόρτο εργασίας των διδασκόμενων (workload), ο οποίος μεταφράζεται σε πιστωτικές μονάδες (ECTS credits) και τα μαθησιακά αποτελέσματα ή στόχοι (learning outcomes), με άλλα λόγια τις γνώσεις και ικανότητες που αναμένεται να αποκτήσουν οι διδασκόμενοι (competences). Το ECTS επικεντρώνεται στο διδασκόμενο και βασίζεται στο φόρτο εργασίας προς επίτευξη των στόχων ενός προγράμματος σπουδών

Αρχικά επινοημένο ως μέσο διευκόλυνσης της διεθνούς φοιτητικής κινητικότητας, το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (European Credit Transfer and Accumulation System - ECTS) χρησιμοποιείται τώρα ως σύστημα αξιολόγησης μαθημάτων σε εθνικό επίπεδο. Μεταξύ των 31 χωρών που το έχουν υιοθετήσει⁶⁸, μόνο το Βατικανό και η Σκωτία το χρησιμοποιούν για λόγους μεταφοράς πιστωτικών μονάδων. Μερικές χώρες έχουν προσαρμόσει ένα εθνικό σύστημα που υπήρχε πριν από το ECTS, ενώ άλλες το έχουν ενσωματώσει άμεσα στο σύστημά τους.

⁶⁸ Δεν έχει εισαχθεί ακόμα στη Γερμανόφωνη Κοινότητα του Βελγίου, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Πορτογαλία, Ρωσία, Σερβία και Μαυροβούνιο, Ισπανία, Τουρκία και Ηνωμένο Βασίλειο (εκτός της Σκωτίας)

⇒ *Παράρτημα Διπλώματος (Diploma Supplement)*

Η χορήγηση του Παραρτήματος Διπλώματος (Diploma Supplement), σε μία ευρέως διαδεδομένη ευρωπαϊκή γλώσσα από το 2005, από κάθε ίδρυμα το οποίο απονέμει τίτλους ανώτατης εκπαίδευσης, αποτελεί υποχρέωση των χωρών που συμμετέχουν στη διαδικασία της Μπολόνια. Το Παράρτημα Διπλώματος παρέχει συμπληρωματικές πληροφορίες, διατυπώνοντας το επίπεδο του συγκεκριμένου τίτλου σπουδών και καταγράφοντας όλες τις εκπαιδευτικές ενότητες και τις αντίστοιχες πιστώσεις που ο κάτοχος του τίτλου έχει ολοκληρώσει επιτυχώς για να του απονεμηθεί ο τίτλος αυτός. Παράλληλα, το Παράρτημα Διπλώματος εξηγεί το σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης της χώρας, στο πλαίσιο του οποίου λειτουργεί το ίδρυμα που έχει απονεμίσει τον τίτλο.

Στο Παράρτημα Διπλώματος, οι βαθμολογίες παρουσιάζονται με βάση το σύστημα βαθμολογίας του ιδρύματος ή/και του εθνικού συστήματος βαθμολογίας, εάν υπάρχει τέτοιο σύστημα. Επιπρόσθετα, τα ιδρύματα παροτρύνονται να παρουσιάζουν τις βαθμολογίες και σε σχέση με την κλίμακα βαθμολογίας του ECTS (ECTS grading scale).

Το Συμπλήρωμα Διπλώματος, που περιγράφει καθαρά συγκεκριμένους τίτλους σπουδών, προκειμένου να διευκολυνθεί η αναγνώρισή τους στην Ευρώπη, είναι πολύ διαδεδομένο.

Στις περισσότερες χώρες στις οποίες χρησιμοποιείται, εκδίδεται αυτόματα και δωρεάν. Δεκαπέντε χώρες⁽⁴⁾ το παρέχουν στη γλώσσα της διδασκαλίας και στα αγγλικά. Οι Σκανδιναβικές και Αγγλόφωνες χώρες και η Γερμανία το διαθέτουν μόνο στα αγγλικά. Είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί πως στην Ανδόρα, στη Γαλλία, στην Πολωνία και στην Ισπανία, το Συμπλήρωμα Διπλώματος μπορεί να μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες. Με ισχύ από το 2005/06, μόνο η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και η Ουγγαρία (στην περίπτωση της αγγλικής έκδοσης) θα εκδίδουν το Συμπλήρωμα κατόπιν αιτήσεων και επί πληρωμή.

Το Παράρτημα Διπλώματος αποτελεί σημαντικό εργαλείο στην ενιαιοποίηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης, διότι προωθεί τη διαφάνεια και την αλληλοκατανόηση σε σχέση με τους διάφορους τίτλους σπουδών, και κατά συνέπεια διευκολύνει τις αντιστοιχήσεις ανάμεσα στα διάφορα εθνικά συστήματα, και σε τελική ανάλυση προωθεί την αμοιβαία αναγνώριση τίτλων σπουδών.

Η χρήση του είναι συνυφασμένη με την εφαρμογή του ECTS κυρίως ως συστήματος συσσώρευσης πιστώσεων, στο οποίο ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα εκφράζεται εξ' ολοκλήρου ως ενιαία οντότητα, με βάση τις πρόνοιες του ECTS, και όχι απλά ως σύστημα μεταφοράς πιστώσεων, στο οποίο ενδεχομένως αρκεί η αποσπασματική κατανομή πιστώσεων σε μεμονωμένα τμήματα ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, τα οποία εμπλέκονται σε ανταλλαγές φοιτητών.

⇒ *Συμμετοχή σπουδαστών στην ποιοτική αξιολόγηση*

⁽⁴⁾ Αλβανία, Αυστρία, Βέλγιο (οι Φλαμανδικές και Γαλλικές Κοινότητες), Βουλγαρία, Εσθονία, Βατικανό, Ουγγαρία, Ιταλία, Λετονία, Λιχτενστάιν, Λιθουανία, Μαυροβούνιο, Πορτογαλία, Σλοβενία και Ελβετία.

Οι περισσότερες χώρες διαθέτουν έναν εθνικό φορέα για την αξιολόγηση ή/και την πιστοποίηση. Οι περισσότεροι από αυτούς τους οργανισμούς είναι μέλη του Ευρωπαϊκού Συνδέσμου για την εξασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (ENQA).

Για την εξωτερική αξιολόγηση των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ένα τρίτο όλων των χωρών ζητά τη βοήθεια εμπειρογνομόνων σε εθνικό επίπεδο και από το εξωτερικό, από σπουδαστές, και από επαγγελματίες στο χώρο της εργασίας. Η εσωτερική αξιολόγηση καθιερώνεται ως γενική πρακτική. Χρησιμεύει συχνά ως βάση για την εξωτερική αξιολόγηση και οι σπουδαστές εμπλέκονται σε αυτή πολύ συχνά. Σε 11 χώρες⁷⁰ οι σπουδαστές συμμετέχουν τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική αξιολόγηση και αντιπροσωπεύονται στον Εθνικό Φορέα που είναι αρμόδιος για το συντονισμό της αξιολόγησης.

⇒ *Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων*

Η δημιουργία των διακριτών κύκλων στα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης των χωρών της Ευρώπης, αποτελεί προϋπόθεση για τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων (European Qualifications Framework). Στο ανακοινωθέν της συνόδου του Βερολίνου αναφέρεται ότι οι Υπουργοί αναλαμβάνουν να αναλύσουν ένα πλαίσιο προσόντων για τον ευρωπαϊκό χώρο ανώτατης εκπαίδευσης που να καλύπτει και να ερμηνεύει τα αντίστοιχα Εθνικά Πλαίσια Προσόντων (National Qualifications Frameworks). Η δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων, και αντίστοιχων εθνικών πλαισίων, είναι αλληλένδετη με το στρατηγικό στόχο της προώθησης της δια βίου μάθησης.

Ένα εθνικό πλαίσιο προσόντων, και κατ' επέκταση το ευρωπαϊκό πλαίσιο, καλύπτει ανώτατη και επαγγελματική εκπαίδευση, και κατάρτιση (higher education and vocational education and training) σε σχέση με τους εξής άξονες φόρτο εργασίας, επίπεδα, μαθησιακά αποτελέσματα, δεξιότητες, προφίλ.

Το «Πλαίσιο Πιστώσεων και Προσόντων της Σκωτίας» (The Scottish Credit and Qualifications Framework [SCQF])⁷¹ φαίνεται να υιοθετείται ως πρότυπο ενός εθνικού πλαισίου προσόντων, το οποίο ενδέχεται να αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού πλαισίου, παρόλο που και άλλες χώρες της Ευρώπης, π. χ. Ιρλανδία, Δανία, Αγγλία, κλπ., έχουν τα δικά τους εθνικά πλαίσια προσόντων. Το SCQF, καλύπτει τόσο ακαδημαϊκές όσο και επαγγελματικές δεξιότητες.

Ένα εθνικό πλαίσιο προσόντων διευκολύνει τη σύγκριση τίτλων σπουδών ανάμεσα στα πανεπιστήμια και επομένως συντείνει στο να καταστούν οι τίτλοι σπουδών πιο αναγνώσιμοι (readable degrees). Ένα εθνικό πλαίσιο προσόντων, το οποίο θα αναφέρεται στο ECTS (απευθείας ή μέσω συσχετισμού του με το αντίστοιχο εθνικό σύστημα πιστώσεων) και σε μαθησιακά αποτελέσματα, παρόλο που δεν θα αφορά μόνο την ανώτατη εκπαίδευση, συνιστά ένα σημαντικό πλεονέκτημα για τα μέλη μίας κοινωνίας, ενισχύοντας τη διαφάνεια και τη διασφάλιση ποιότητας. Συγκεκριμένα, ένα ενδεδειγμένο και διάφανο σύστημα διασφάλισης ποιότητας αποτελεί αναγκαία συνιστώσα του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων.

⁷⁰ Αυστρία, Βέλγιο (η Γαλλική Κοινότητα), Δανία, Γερμανία, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Λετονία, Νορβηγία, Σλοβενία, Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο (Σκωτία).

⁷¹ "The Scottish Credit and Qualifications Framework: an introduction". Published by the QAA for HE, Universities Scotland, Scottish Qualifications Authority, Scottish Executive, Enterprise and Lifelong Learning Department, Publication Code: AE1243, September 2001

Μία χώρα ορίζει το εθνικό πλαίσιο προσόντων της, και έχει το δικαίωμα να δίνει (ή να αποσύρει) την άδεια σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης για τη χορήγηση τίτλων που περιλαμβάνονται στο εθνικό πλαίσιο, και να παρέχει (ή να αποσύρει) σχετική χρηματοδότηση.

Συνεπώς, είναι ευθύνη κάθε χώρας να θεσπίσει ανεξάρτητο εθνικό φορέα διασφάλισης και πιστοποίησης ποιότητας, για να μπορούν να λαμβάνονται αξιόπιστα οι σχετικές αποφάσεις αναφορικά με άδειες χορήγησης τίτλων σπουδών και για τις σχετικές οικονομικές παροχές.

⇒ *"Europass"*

Στο σύντομο μέλλον, το επονομαζόμενο "Europass", θα αποτελεί τον τυποποιημένο φάκελο προσόντων/επιτευγμάτων (portfolio) κάθε Ευρωπαίου πολίτη, με στόχο να διευκολύνει τους Ευρωπαίους στην καλύτερη επικοινωνία των προσόντων τους (γνώσεων και δεξιοτήτων)⁷². Το "Europass" περιλαμβάνει επί του παρόντος τα εξής πέντε έγγραφα, τα οποία αναπτύχθηκαν σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (μελλοντικά μπορεί να προστεθούν και άλλα έγγραφα):

- *Βιογραφικό Σημείωμα (Europass Curriculum Vitae)*, το οποίο θα πρέπει να εστιάζεται στις γνώσεις και δεξιότητες (competencies) του κατόχου του.
- *Παράρτημα Διπλώματος (Diploma Supplement)*
- *Χαρτοφυλάκιο Κινητικότητας (Europass Mobility)*, στο οποίο καταγράφονται οι εμπειρίες ως προς την κινητικότητα για σκοπούς μάθησης. Υπάρχουν δύο μορφές διατύπωσης, η μία αφορά την απόκτηση εμπειρίας σε χώρο εργασίας και η άλλη αφορά ακαδημαϊκές ανταλλαγές τύπου Erasmus. Για τη δεύτερη περίπτωση χρειάζεται και η συμπερίληψη αναλυτικού δελτίου ακαδημαϊκών επιδόσεων (transcript of records). Το Χαρτοφυλάκιο Κινητικότητας αντικαθιστά το υφιστάμενο έγγραφο "Europass Training", το οποίο αφορά μόνο το σκέλος της κινητικότητας για σκοπούς απόκτησης εμπειριών στο χώρο εργασίας.
- *Συμπληρωματικά Πιστοποιητικά (Certificate Supplements)*, τα οποία ερμηνεύουν, με κοινό τρόπο, συγκεκριμένα προσόντα, σε σχέση με τις δεξιότητες που συνεπάγονται, και με σημείο αναφοράς το σύστημα κατάρτισης στο οποίο εντάσσονται τα εν λόγω προσόντα. Τα έγγραφα αυτά δεν είναι σε προσωπικό επίπεδο. Αφού ετοιμασθούν από τις αρμόδιες αρχές κατάρτισης, αλλά επισυνάπτονται, χωρίς να απαιτείται να συμπληρωθεί οτιδήποτε από τα άτομα ή τα εμπλεκόμενα ιδρύματα κατάρτισης.
- *Διαβατήριο Γλωσσών (Europass Language Passport)*. Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει προωθήσει την ανάπτυξη του

⁷² "The forthcoming Europass framework for the transparency of qualifications and competences: information note", European Commission, Directorate-General for Education and Culture, DG EAC B/UCSC D(2004), Brussels, 11 November 2004.

Ευρωπαϊκού Χαρτοφυλακίου Γλωσσομάθειας (European Language Portfolio), στο οποίο ο πολίτης καταγράφει τις γλωσσικές ικανότητές του, με βάση το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς σε Γλώσσες (Common European Framework of Reference for Languages). Αυτό είναι ένα προσωπικό έγγραφο στο οποίο ο πολίτης καταγράφει τις γλωσσικές δεξιότητες και εμπειρίες του. Το "Europass" θα περιλαμβάνει μέρος του χαρτοφυλακίου γλωσσομάθειας, το οποίο θα επονομάζεται Διαβατήριο Γλωσσών.

Το Βιογραφικό Σημείωμα και το Διαβατήριο Γλωσσών ενδεχομένως αφορούν κάθε πολίτη, ενώ τα Συμπληρωματικά Πιστοποιητικά αφορούν μόνο τα άτομα σε επαγγελματική κατάρτιση. Το Παράρτημα Διπλώματος, όπως ήδη αναφέρθηκε, αφορά φοιτητές και απόφοιτους ανώτατης εκπαίδευσης, όπως και το Χαρτοφυλάκιο Κινητικότητας για όσους φοιτητές έχουν εκπονήσει μέρος των σπουδών τους σε άλλη χώρα (μέσω των προγραμμάτων Erasmus, Leonardo, ή άλλων παρόμοιων προγραμμάτων).

⇒ Διαπανεπιστημιακά προγράμματα και Από Κοινού Απονομή Τίτλων Σπουδών

Τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα (joint programmes) και κυρίως η από κοινού απονομή τίτλων σπουδών (joint degrees) στο πλαίσιο τέτοιων προγραμμάτων αποτελούν μία πολιτική απόφαση, αφού μπορούν να δράσουν ως ο καταλύτης της ενιαιοποίησης των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Ο στόχος της από κοινού απονομής τίτλων σπουδών ανάμεσα σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, αναφέρεται ρητά σε όλα τα ανακοινωθέντα, και θεωρείται ένα από τα ελκυστικά στοιχεία του ΕΕΧΑΕ (Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης). Ως έμπρακτη ένδειξη της στήριξης του στόχου αυτού, αποτελεί το Πρόγραμμα Erasmus Mundus⁷³. Γεγονός είναι ότι το ενδιαφέρον των πανεπιστημίων για διαπανεπιστημιακά προγράμματα συνεχώς αυξάνεται και το Πρόγραμμα Erasmus Mundus σίγουρα δίνει ουσιαστική ώθηση προς αυτή την κατεύθυνση.

Τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα και τους κοινούς τίτλους σπουδών είναι πολλαπλά, τόσο για τους φοιτητές, όσο για τους ακαδημαϊκούς, τα ιδρύματά τους και ολόκληρη την Ευρώπη⁷⁴. Για τους φοιτητές προσφέρουν διεύρυνση πνεύματος και ευκαιριών. Για τους ακαδημαϊκούς προσφέρουν τη δυνατότητα ανάπτυξης δικτύων συνεργασίας για έρευνα και διδασκαλία. Για τα πανεπιστήμια, ενδυναμώνουν το κύρος τους και τις ιδρυματικές συνεργασίες τους και για την Ευρώπη ενθαρρύνουν την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνιας, ανταποκρίνονται σε ανάγκες επαγγελματικής ανάπτυξης, προωθούν το πνεύμα του Ευρωπαίου πολίτη και τη διαπολιτισμική κατανόηση, και τέλος οδηγούν στην αναγνώριση, σε παγκόσμια κλίμακα, των δυνατοτήτων της Ευρώπης.

⁷³ Erasmus Mundus - Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση προγράμματος για την αύξηση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και για την προώθηση της διαπολιτισμικής κατανόησης μέσω της συνεργασίας με τρίτες χώρες (2004-2008). COM (2002) 401 τελικό.

⁷⁴ Developing Joint Masters Programmes for Europe: Results of the EUA Joint Masters Project, March 2002 - Jan 2004, EUA Publications, 2004

III. Εμπόδια - σημεία αιχμής στην προώθηση των επιμέρους και αναπόσπαστων με τη διασφάλιση της ποιότητας - αξιολόγηση προτεραιοτήτων της Διαδικασίας

Αν και μέσω της Διαδικασίας της Μπολόνιας, δίνεται ιδιαίτερα έμφαση στα οφέλη που απορρέουν από την ευρωπαϊκή διάσταση στη διασφάλιση ποιότητας, όπως είναι η μεγαλύτερη κινητικότητα ακαδημαϊκών και φοιτητών, οι ανταλλαγές μεταξύ ιδρυμάτων, η ενίσχυση της διαφάνειας και η διευκόλυνση της αναγνώρισης, και η δόμηση της εμπιστοσύνης ανάμεσα σε ιδρύματα, άτομα και κυβερνήσεις, εντούτοις υπάρχουν και αρκετά σημεία αιχμής, που προκαλούν έντονες συζητήσεις σχετικά.

Αναφέρονται ενδεικτικά ζητήματα που έχουν να κάνουν με τη σχέση της ανάπτυξης ποιότητας και τη διάθεση των σχετικών οικονομικών και ανθρώπινων πόρων, συμπεριλαμβανομένων και σχεδίων ανάπτυξης του προσωπικού, τη συλλογική διοίκηση στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα έναντι της ηγεμονικότητας, την υποχρέωση λογοδοσίας, την ανάγκη για συμμετοχή εξωτερικών εμπλεκομένων, την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνιας, και την εισαγωγή και χρήση των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Από τα ανωτέρω, θα εστιάσουμε κυρίως στα ζητήματα που έχουν να κάνουν με τις δυσκολίες που παρουσιάζονται σε σχέση με τις μεταρρυθμίσεις που προωθεί η Διαδικασία της Μπολόνιας, διότι:

- η ενασχόληση με το σύνολο των ζητημάτων δεν είναι εφικτή λόγω αφενός μεν του πλήθους και του όγκου τους
- η εργασία εστιάζει στη σχέση της διασφάλισης της ποιότητας - αξιολόγησης με τη Διαδικασία της Μπολόνιας και τα εμπόδια που προκύπτουν αναφορικά με την επίτευξη των σχετικών μεταρρυθμίσεων.

⇒ *Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS)*

Για να μπορέσουν να διεκδικήσουν τα τμήματα των πανεπιστημίων το ECT label θα πρέπει να μετατρέψουν τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα στο σύστημα ECTS. Σε πρώτη φάση θα πρέπει να επικεντρωθούν στην κατανομή πιστωτικών μονάδων στα διάφορα μαθήματα που απαρτίζουν ένα πρόγραμμα, και στη συνέχεια στην τεκμηρίωση των μονάδων αυτών σε υψηλό επίπεδο, ούτως ώστε να ικανοποιούνται οι βασικοί περιορισμοί του ECTS.

Σε δεύτερη φάση, και για να είναι σε θέση κάθε πανεπιστήμιο να διεκδικήσει επιτυχώς το ECTS Label, θα πρέπει να διατυπωθούν ρητά, για κάθε μάθημα και για ολόκληρο το πρόγραμμα, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, οι απαιτούμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες που θα οδηγήσουν στα εν λόγω αποτελέσματα, και οι μέθοδοι αξιολόγησης των διδασκομένων, οι οποίες μπορούν με εγκυρότητα να πιστοποιήσουν κατά πόσον τα μαθησιακά αποτελέσματα έχουν επιτευχθεί. Επιπρόσθετα, τα μαθήματα θα πρέπει να κατηγοριοποιηθούν σύμφωνα με το επίπεδο και το είδος τους, το δε πρόγραμμα σπουδών θα πρέπει να ικανοποιεί τα γενικευμένα χαρακτηριστικά που διακρίνουν τον κύκλο (10, 20, ή 30) στον οποίο εντάσσεται (level descriptors).

Προκειμένου να υπάρχει σχετική ομοιομορφία και ευρύτερος συντονισμός ανάμεσα στα Τμήματα, έχει τονιστεί η ανάγκη ύπαρξης κάποιων γενικών κανόνων,

όσον αφορά στις μονάδες που πρέπει να αντιστοιχούν στα μαθήματα ελεύθερης επιλογής στα προπτυχιακά προγράμματα, στα μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Μάστερ και στα διδακτορικού επιπέδου προγράμματα.

Οι μέχρι τώρα προσπάθειες για τη μετατροπή των προγραμμάτων δείχνουν ότι ενδεχομένως να χρειάζονται επιπρόσθετες κατευθυντήριες γραμμές για να διευκολυνθεί η όλη διεργασία της μετατροπής και να ικανοποιηθούν οι διάφοροι περιορισμοί του ECTS καθώς η εφαρμογή του ECTS σε υψηλό επίπεδο, καταλήγει σε μαθηματικό πρόβλημα ικανοποίησης περιορισμών. Επίσης, δεδομένου ότι το ECTS σχεδιάστηκε με στόχο να προωθήσει την κινητικότητα των φοιτητών και των πτυχιούχων, δημιουργήθηκε μία σειρά από ερωτήματα, που απαιτούν συμφωνία ως προς αυτά από τους συμμετέχοντες στη Διαδικασία της Μπολόνιας, προκειμένου να μπορέσουν να επιτευχθούν οι στόχοι της.

Στο ερώτημα αν πρέπει τα πτυχία να αποτιμώνται με όρους ισοδυναμίας ή συγκρισιμότητας, στο πλαίσιο της Σύμβασης της Λισσαβόνας διευκρινίστηκε, ότι η ανώτατη εκπαίδευση πρέπει να επιδιώκει τη συγκρισιμότητα παρά την ισοδυναμία.

Προβλήματα προκαλεί και το ερώτημα αν πρέπει οι πιστωτικές μονάδες (transfer credits) να αξιολογούνται με τον ίδιο τρόπο. Εάν η απάντηση είναι ναι, τότε, πώς μπορούν οι πιστωτικές μονάδες να ενσωματώνονται σε προγράμματα σπουδών που δεν οργανώνονται σε πιστωτικές μονάδες (credit units); Πώς μπορούν οι πιστωτικές μονάδες να χρησιμοποιούνται εάν τα προγράμματα δεν διακρίνουν τις απαιτούμενες από τις κατ' επιλογή πιστωτικές; Σε αυτές τις περιπτώσεις υποστηρίζεται, ότι υπάρχει πολύ μικρός χώρος για ελιγμούς, καθώς η δομή των προγραμμάτων γίνεται πολύ πειστική για το μεταφερόμενο φοιτητή.

Ένα άλλο σημαντικό θέμα που απασχολεί σχετικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο την ανώτατη εκπαίδευση είναι το ότι το ECTS αναπτύχθηκε ως όργανο κινητικότητας αντί να χρησιμοποιηθεί για να ανακατασκευάσει τα προγράμματα.

Επιπλέον, είναι ξεκάθαρο, ότι τα γραφεία ENIC / NARIC γεμίζουν ένα διοικητικό κενό, καθώς τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης δεν έχουν ειδικευμένα γραφεία μεταφοράς. Αντί αυτού, βασίζονται σε ανεπαρκώς στελεχωμένα διεθνή γραφεία, που έχουν να διεκπεραιώσουν πλήθος αντικειμένων και ευθυνών, και δεν μπορούν να ανταποκριθούν επαρκώς στις διαδικασίες μεταφοράς. Με άλλα λόγια, υπάρχει έλλειψη από δομές που υποστηρίζουν τους φοιτητές. Σε πολλές περιπτώσεις, αφήνεται στους φοιτητές να ψάξουν πού να πάνε, τι να μελετήσουν και τι θα μεταφερθεί όταν θα έρθουν πίσω.

Οι «συμφωνίες μάθησης», που αποτελούν μια μορφή συμβολαίου πριν ο φοιτητής πάει στο εξωτερικό, δεν γίνεται πάντοτε σεβαστές. Τα περισσότερα ιδρύματα δεν έχουν εσωτερικό κώδικα πρακτικής για πιστωτικές μονάδες ή επικαλείται διαδικασίες.

Τέλος, σε σχέση με το θέμα της δημιουργίας χώρου για την κινητικότητα, δημιουργούνται πολιτικά ερωτήματα, που έχουν να κάνουν με την ιδρυματική αυτονομία, τα εθνικά δικαιώματα και την πολιτική επιθυμία να δημιουργηθεί ο ΕΧΑΕ.

⇒ **Παράρτημα Διπλώματος**

Ένα από τα αντικείμενα συζητήσεων αποτελεί η παρότρυνση των ιδρυμάτων να παρουσιάζουν τις βαθμολογίες τους και σε σχέση με την κλίμακα βαθμολογίας του ECTS. Αν και αυτό δεν είναι υποχρεωτικό, το ενδεχόμενο υποχρεωτικής χρήσης της κλίμακας αυτής, δημιουργεί ένταση, παρόλο που η χρησιμότητα μίας γενικευμένης

βαθμολογικής κλίμακας, είναι κατανοητή στο πλαίσιο μεταφοράς πιστώσεων, αφού διευκολύνει τη μετάφραση ενός βαθμολογικού συστήματος σε κάποιο άλλο. Συγκεκριμένα, η βαθμολογική κλίμακα του ECTS κατατάσσει την επίδοση των φοιτητών σε στατιστική βάση. Συνεπώς, η εφαρμογή της συνεπάγεται την ύπαρξη των απαιτούμενων στατιστικών στοιχείων για την επίδοση των φοιτητών. Βαθμολογίες που αντιπροσωπεύουν επιτυχία σε ένα σύστημα, μεταφράζονται σε "ECTS grades" ως εξής : Οι επιδόσεις που εντάσσονται στο 10% των καλύτερων επιδόσεων μεταφράζονται σε "A", στο 25% των επόμενων καλύτερων επιδόσεων σε "B", στο 30% των επόμενων καλύτερων επιδόσεων σε "C", στο 25% των επόμενων καλύτερων επιδόσεων σε "D", και στο 10% των τελευταίων επιδόσεων σε "E".

Επειδή η κανονική εφαρμογή του ECTS στα προγράμματα ενός πανεπιστημίου, τόσο για τη συσσώρευση όσο και για τη μεταφορά πιστώσεων, προγραμματίστηκε να αρχίσει από την ακαδημαϊκή χρονιά 2005/06, στα πρώτα Παραρτήματα Διπλώματος που θα χορηγηθούν για πτυχία, και τα οποία ουσιαστικά αφορούν το υφιστάμενο σύστημα των διδακτικών μονάδων, ίσως πρέπει να γίνει η μηχανιστική αναλογία μίας δ.μ. έναντι δύο π.μ. Για καθαρά πρακτικούς λόγους η εφαρμογή ενός τέτοιου ad hoc κανόνα, όπως αυτού, είναι αναγκαία. Ο ad hoc κανόνας πρέπει να εφαρμοστεί ως μεταβατική διάταξη, για όλα τα Παραρτήματα Διπλώματος, τα οποία θα αφορούν τίτλους, που αποκτήθηκαν με βάση το παλιό σύστημα.

Για τους μεταπτυχιακούς τίτλους επιπέδου Μάστερ, η αντιστοιχία 1:2, τοποθετεί τις δεδομένες πιστώσεις στο ελάχιστο επιτρεπτό όριο των 60 πιστωτικών μονάδων. Αυτό έρχεται σε αντίφαση με τη διατυπωμένη διάρκεια των προγραμμάτων αυτών, ως (τουλάχιστο) τριών εξαμήνων πλήρους φοίτησης. Η αντιστοιχία 1:3, απαλείφει την αντίφαση, όμως δημιουργεί το εύλογο ερώτημα κατά πόσο είναι αξιόπιστο ένα υφιστάμενο μεταπτυχιακό μάθημα των 3 δ.μ. να αντιστοιχεί έστω και μηχανιστικά, με 9 π.μ. (225 - 270 ώρες εργασίας), και ένα μάθημα των 4 δ.μ. να αντιστοιχεί με 12 π.μ. (300 - 360 ώρες εργασίας). Συνεπώς, φαίνεται να είναι πιο πειστικό να εφαρμοστεί και για τα μεταπτυχιακά μαθήματα η αντιστοιχία 1:2, αλλά η διάρκεια φοίτησης θα πρέπει να αναφερθεί ως δύο, πλήρη, ακαδημαϊκά εξάμηνα.

⇒ *Διάρκεια κύκλων σπουδών*

Η διάρκεια των κύκλων σπουδών αποτελεί ένα από τα πιο επίμαχα θέματα στις ημερήσιες διατάξεις των συζητήσεων. Ειδικότερα αναπτύσσεται έντονος διάλογος σχετικά με τη διάρκεια των προγραμμάτων αφενός μεν του 1ου κύκλου, δηλαδή αν πρέπει να είναι τρία ή τέσσερα έτη, αφετέρου δε του 2ου κύκλου, αν δηλαδή τα προγράμματα επιπέδου Μάστερ πρέπει να είναι μονοετή ή διετή. Το θέμα αυτό προβληματίζει ιδιαίτερα τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, λόγω του ότι η διάρκεια των προγραμμάτων τονώνει τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα πανεπιστήμια, καθώς αποτελεί βασικό παράγοντα για την προσέλκυση φοιτητών.

Κατ' αυτό τον τρόπο, αν και η Διαδικασία της Μπολόνιας από τους υποστηρικτές της θεωρείται, ότι δεν επιβάλλει με δογματικό τρόπο τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, καθώς για προγράμματα 1ου κύκλου η διάρκεια μπορεί να κυμαίνεται από τρία έως τέσσερα ακαδημαϊκά έτη (180 έως 240 ευρωπαϊκές πιστωτικές μονάδες) και για προγράμματα 2ου κύκλου, από ένα έως δύο ακαδημαϊκά έτη (60 έως 120 ευρωπαϊκές πιστωτικές μονάδες), όμως, οι περισσότερες χώρες ανησυχούν, αφού ερμηνεύουν τη γνωστή δομή 3-5-8 της Μπολόνια, ως τρία χρόνια

για τον 1^ο κύκλο, δύο για το 2^ο, και άλλα τρία για τον 3^ο, το διδακτορικό.

Έτσι, οι Βρετανοί ανησυχούν ιδιαίτερα για τις αρνητικές προεκτάσεις της Μπολόνια σε σχέση με τα μονοετή τους προγράμματα επιπέδου Μάστερ, τα οποία αποτελούν μέχρι σήμερα μία πολύ πλούσια πηγή εσόδων, καθώς συγκεντρώνουν, λόγω της μικρής τους διάρκειας και της αναγνώρισης που οι συγκεκριμένοι τίτλοι σπουδών τυγχάνουν, πολλούς ξένους φοιτητές. Σε περίπτωση όμως που στην Ευρώπη επικρατήσουν τα διετή προγράμματα επιπέδου Μάστερ, τα αντίστοιχα Βρετανικά ενδεχομένως να θεωρηθούν κατώτερα κι ότι δεν πληρούν τις αναμενόμενες προδιαγραφές.

Ανησυχίες εκφράζονται και από τους Γερμανούς για τα τριετή προπτυχιακά προγράμματα και ειδικότερα ότι τα προγράμματα αυτά δεν θα ικανοποιούν τα διεθνή πρότυπα πέραν των συνόρων της Ευρώπης και συνεπώς κινδυνεύουν να μην αναγνωρίζονται από τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα των Ηνωμένων Πολιτειών. Σε αυτό το συμπέρασμα φαίνεται να καταλήγει μία έρευνα, η οποία διεξήχθη από το Educational Credential Evaluators και το Institute of International Education, αναφορικά με την εισαγωγή Ευρωπαίων φοιτητών σε ιδρύματα των Ηνωμένων Πολιτειών και του Καναδά. Όμως, υπάρχει και μία εναλλακτική ερμηνεία ως προς τους πραγματικούς λόγους για τη μη αποδοχή των τριετών προπτυχιακών προγραμμάτων της Ευρώπης από τα ιδρύματα των Ηνωμένων Πολιτειών, συγκεκριμένα ο φόβος του ανταγωνισμού. Η πραγματική ανησυχία ενδέχεται να είναι ότι τα μικρότερης διάρκειας Ευρωπαϊκά προγράμματα 1ου κύκλου μπορεί να αποδειχθούν πιο ελκυστικά, και συνεπώς τα ιδρύματα των Ηνωμένων Πολιτειών να χάσουν μέρος της αγοράς τους και των οικονομικών απολαβών τους.

Σε σχέση με τον τρίτο κύκλο σπουδών, αντικείμενα συζητήσεων αποτελούν οι βέλτιστες δομές, οι καινοτόμες προσεγγίσεις, η διασφάλιση ποιότητας, η προώθηση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας και κινητικότητας, σε διδακτορικό και μεταδιδακτορικό επίπεδο, μέσω διαπανεπιστημιακών διδακτορικών προγραμμάτων και άλλων μέσων.

Παράλληλα εντατικοποιείται η συζήτηση γύρω από τη φύση και το σκοπό της εκπαίδευσης στην έρευνα, το ρόλο των διδακτορικών προγραμμάτων και τις επαγγελματικές ευκαιρίες των νέων επιστημόνων.

Οι πρόνοιες του ECTS σε σχέση με τα διδακτορικά προγράμματα δεν έχουν ακόμη κωδικοποιηθεί. Συνεπώς, δεν υπάρχουν οποιεσδήποτε κατευθυντήριες γραμμές ως προς την αναμενόμενη διάρκεια ενός διδακτορικού προγράμματος, το σύνολο πιστωτικών μονάδων, το διδακτικό μέρος του προγράμματος, και τις οδούς πρόσβασης σε διδακτορικά προγράμματα, π.χ. μόνο μέσω προγραμμάτων δευτέρου κύκλου, ή και απευθείας από προγράμματα πρώτου κύκλου, όπως γίνεται και τώρα σε διάφορες χώρες/ ιδρύματα. Για παράδειγμα, αναφέρεται ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει εισαχθεί κάποιο στοιχείο διδασκαλίας στα διδακτορικά προγράμματα, η παρακολούθηση του οποίου όμως είναι προαιρετική και στοχεύει όχι στην απόκτηση ειδικών γνώσεων αλλά γενικευμένων δεξιοτήτων που άπτονται της διεξαγωγής έρευνας. Επίσης, σε διάφορες χώρες γίνεται η διάκριση ανάμεσα σε ακαδημαϊκά διδακτορικά και επαγγελματικά διδακτορικά (professional doctorates). Τα τελευταία συνήθως περιλαμβάνουν έρευνα και μελέτη στο πλαίσιο συγκεκριμένου περιβάλλοντος εργασίας (work-based research and study), είτε ως το κύριο στοιχείο του προγράμματος, ή ως επιπρόσθετο στοιχείο της έρευνας και της μελέτης που

διεξάγεται σε πανεπιστήμιο.

Η δομή και οι γενικές απαιτήσεις των διδακτορικών προγραμμάτων κάθε Πανεπιστημίου οφείλουν λοιπόν να επιτυγχάνουν ένα καλό ισοζύγιο μεταξύ του διδακτικού και του ερευνητικού στοιχείου του προγράμματος, η δε περιεκτική εξέταση και η παρουσίαση της ερευνητικής πρότασης παρέχουν προστιθέμενη αξία στο όλο πρόγραμμα. Το διδακτικό μέρος θα πρέπει να ισοδυναμεί με τουλάχιστον 60 πιστωτικές μονάδες, και το ερευνητικό μέρος καλύπτει έρευνα τεσσάρων ακαδημαϊκών εξαμήνων. Φοιτητές μπορούν να εισαχθούν σε διδακτορικό πρόγραμμα απευθείας με την ολοκλήρωση του προπτυχιακού τους προγράμματος. Σε αντίθεση με τους διδακτορικούς φοιτητές, οι οποίοι κατέχουν ήδη και μεταπτυχιακό τίτλο επιπέδου Μάστερ, και οι οποίοι μπορεί να απαλλαχθούν, ενδεχομένως και εξ ολοκλήρου, από το διδακτικό μέρος του προγράμματος, διδακτορικοί φοιτητές που κατέχουν μόνο πρώτο τίτλο σπουδών αναμένεται να παρακολουθήσουν ολόκληρο το διδακτικό μέρος του προγράμματός τους. Η δυνατότητα ταυτόχρονης εισδοχής στο ίδιο διδακτορικό πρόγραμμα ατόμων από αυτές τις δύο κατηγορίες παρέχει ευελιξία και δίνει την ευκαιρία σε άτομα με υψηλά ακαδημαϊκά προσόντα να εκπαιδευτούν στην έρευνα και να αποκτήσουν διδακτορικό τίτλο απευθείας μετά την απόκτηση του πτυχίου τους.

Υπάρχουν, όμως, κάποια σημεία που χρήζουν διευκρίνισης και περαιτέρω βελτίωσης. Καταρχήν, οι γενικές πρόνοιες επιτρέπουν την υποβολή διδακτορικής διατριβής σε τέσσερα εξάμηνα φοίτησης. Το γεγονός ότι μπορεί να ολοκληρωθεί διδακτορικό πρόγραμμα σε δύο ακαδημαϊκά έτη, έστω και εάν αυτή είναι η ελάχιστη περίοδος (η μέγιστη είναι οκτώ ακαδημαϊκά έτη) και έστω και αν οι περιπτώσεις που θα μπορούν να ολοκληρώσουν διδακτορικό σε αυτό το χρονικό διάστημα αναμένεται να είναι ελάχιστες, εντούτοις μπορεί να δημιουργούνται οι λανθασμένες εντυπώσεις, ως προς την ποιότητα, τόσο σε σχέση με τις εν γένει απαιτήσεις ενός διδακτορικού προγράμματος κάποιου Πανεπιστημίου (μαθήματα, περιεκτική, παρουσίαση πρότασης, διεξαγωγή έρευνας, τεκμηρίωση πρωτότυπης και δημοσιεύσιμης διατριβής - μπορούν όλες αυτές οι υποχρεώσεις να εκπληρωθούν σε δύο ακαδημαϊκά έτη), όσο και συγκριτικά με τις απαιτήσεις άλλων χωρών ως προς το ερευνητικό σκέλος ενός διδακτορικού, που συνήθως είναι τρία ακαδημαϊκά έτη πλήρους έρευνας.

Δεύτερον, οι γενικοί κανόνες δεν διευκρινίζουν κατά πόσον τα απαιτούμενα τέσσερα εξάμηνα διεξαγωγής έρευνας θεωρούνται πλήρους φοίτησης ή/και κατά πόσον επιτρέπεται πλήρης, μερική ή καθόλου επικάλυψη ανάμεσα στο διδακτικό και ερευνητικό σκέλος ενός διδακτορικού. Επειδή το ECTS βασίζεται σε φόρτο εργασίας, δεν θα ήταν επιτρεπτό να υπάρχει επικάλυψη ενός διδακτικού εξαμήνου πλήρους φοίτησης με ένα ερευνητικό εξάμηνο πλήρους φοίτησης. Θα μπορούσε όμως να υπάρχει επικάλυψη σε δεδομένο εξάμηνο εάν η διεξαγωγή έρευνας και η παρακολούθηση μαθημάτων δεν είναι πλήρης. Επιπρόσθετα, θα μπορούσε να υπάρχει εναλλαγή ερευνητικών και διδακτικών εξαμήνων, σύμφωνα και με τα προσφερόμενα μαθήματα, ως μία πιο ευέλικτη δομή σε σχέση με το καθαρά ακολουθιακό μοντέλο (ολοκληρώνονται όλα τα μαθήματα και μετά διεξάγεται η έρευνα).

Τρίτον, διαφαίνεται ουσιαστική ανομοιομορφία ανάμεσα στα Τμήματα και τα Ιδρύματα, ως προς τη σημασιολογία και τον τρόπο διεξαγωγής της περιεκτικής εξέτασης. Συγκεκριμένα, δεν φαίνεται να υπάρχει μία κοινή αντίληψη αναφορικά με το σκοπό και τη φύση της περιεκτικής εξέτασης, παρόλο που γενικά είναι αποδεκτό ότι η περιεκτική εξέταση αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο του διδακτορικού

προγράμματος.

Τέταρτον, τίθεται ζήτημα αναφορικά με μηχανισμούς διασφάλισης και πιστοποίησης ποιότητας σε σχέση με τις διδακτορικές διατριβές, κυρίως τη διατύπωση γενικών κριτηρίων, η ικανοποίηση των οποίων από οποιαδήποτε διδακτορική διατριβή σε οποιοδήποτε γνωστικό πεδίο, διασφαλίζει την ελάχιστη απαιτούμενη ποιότητα. Σε σχέση με τα μεταπτυχιακά προγράμματα, η διαχείριση ποιότητας σκοπεύει επίσης στον έγκαιρο εντοπισμό και επίλυση προβλημάτων, ούτως ώστε όσο το δυνατό μεγαλύτερο ποσοστό μεταπτυχιακών φοιτητών να ολοκληρώνουν επιτυχώς τα προγράμματα σπουδών τους εντός του κανονικού χρονικού διαστήματος.

Τέλος, ο αριθμός διδακτορικών τίτλων, και το εύρος των αντικειμένων που αυτοί καλύπτουν, αποτελούν σημαντικές παραμέτρους αναφορικά με το κατά πόσον ένα πανεπιστήμιο είναι ερευνητικά προσανατολισμένο ή όχι.

⇒ *Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων*

Στις διάφορες συζητήσεις που έχουν διεξαχθεί επισημάνθηκε, ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα διακριτά χαρακτηριστικά των επιπέδων σε σχέση με τους τρεις κύκλους σπουδών της Μπολόνια (level descriptors), και τα χαρακτηριστικά των προσόντων (qualification descriptors). Το σύστημα ECTS δεν αποτελεί σύστημα προσόντων (qualification system). Ένα εθνικό πλαίσιο προσόντων δεν αναφέρεται μόνο στην ανώτατη εκπαίδευση. Για παράδειγμα, το εθνικό σύστημα πιστώσεων και προσόντων της Σκωτίας, το SCQF, που προαναφέρθηκε, συνδέει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με την πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει 12 διακριτά επίπεδα. Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση (ή η ανώτερη εκπαίδευση) αρχίζει στο επίπεδο 7. Συνεπώς, οι απόφοιτοι σχολείων μέσης εκπαίδευσης που εισάγονται στα πανεπιστήμια θα πρέπει να βρίσκονται στο επίπεδο 6. Πάντως, σύμφωνα με εκπροσώπους πανεπιστημίων της Σκωτίας, πολύ λίγοι από τους εισακτέους σε πανεπιστήμια της Σκωτίας πραγματικά βρίσκονται στο επίπεδο 6 κατά την εισαγωγή τους. Στο υψηλότερο επίπεδο του SCQF, το επίπεδο 12, βρίσκεται το προσόν του Διδακτορικού τίτλου.

Παραμένει επίσης ανοικτό το ερώτημα κατά πόσο το ευρωπαϊκό και τα εθνικά πλαίσια προσόντων θα κάνουν ρητή αναφορά σε πιστωτικές μονάδες. Πάντως, αναμένεται ότι θα καλύπτουν τόσο τον ακαδημαϊκό, όσο και τον επαγγελματικό χώρο προσόντων και κατάρτισης.

⇒ *Διαπανεπιστημιακά Προγράμματα και Από Κοινού Απονομή Τίτλων Σπουδών*

Η ανάπτυξη διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων, σε ευρεία κλίμακα, τα οποία οδηγούν στην απονομή αναγνωρίσιμων κοινών τίτλων σπουδών, αποτελεί τη μακροπρόθεσμη επιδίωξη της Διαδικασίας της Μπολόνια. Επί του παρόντος, για νομικούς και άλλους λόγους, η απονομή κοινών τίτλων δεν είναι εφικτή σε πολλές χώρες της Ευρώπης. Έτσι, αναπτύσσονται διαπανεπιστημιακά προγράμματα, τα οποία οδηγούν στην απονομή διπλών ή πολλαπλών τίτλων σπουδών. Όμως οι πολλαπλοί αυτοί τίτλοι δεν συνιστούν πολλαπλά προσόντα, αφού στην πραγματικότητα αντιπροσωπεύουν την παρακολούθηση ενός προγράμματος

σπουδών, ενδεχομένως σε πολλές τοποθεσίες, και συνεπώς οι πολλαπλοί αυτοί τίτλοι συλλογικά συνιστούν ένα προσόν. Το Παράρτημα Διπλώματος ή τα Παραρτήματα Διπλώματος που συνοδεύουν την παρακολούθηση διαπανεπιστημιακού προγράμματος σπουδών και την απονομή κοινού τίτλου ή πολλαπλών τίτλων, μαζί με το χαρτοφυλάκιο κινητικότητας θα πρέπει να αποσαφηνίζουν επαρκώς τον εν λόγω τίτλο ή τίτλους.

Οι προκλήσεις για τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, σε σχέση με τους κοινούς τίτλους σπουδών είναι πολλές. Εάν τα προγράμματα αυτά παραμείνουν στο περιθώριο, σίγουρα δεν θα οδηγήσουν στα προσδοκώμενα οφέλη. Για να βγουν όμως από την αφάνεια χρειάζεται να στηριχθούν και να ενταχθούν στις στρατηγικές προτεραιότητες των ιδρυμάτων. Γεγονός είναι ότι το κόστος λειτουργίας των προγραμμάτων αυτών είναι υψηλό και επιπρόσθετα προκύπτουν δυσκολίες λόγω της ασυμβατότητας των χρηματοδοτικών πλαισίων ανάμεσα στα συνεργαζόμενα ιδρύματα σε διαφορετικά κοινωνικο-οικονομικά περιβάλλοντα. Υπάρχουν δυσκολίες στην κατανομή των πόρων ανάμεσα στα ιδρύματα, δεν υπάρχουν οι υποδομές στήριξης μη παραδοσιακών φοιτητών και υπάρχει αποκλεισμός φοιτητών από διάφορες γεωγραφικές περιοχές.

Άλλο θέμα που αποτελεί πηγή δυσκολιών είναι η ιδρυματική ευθύνη ως προς τη διασφάλιση ποιότητας σε σχέση με υπερκρατικά προγράμματα (transnational programmes), όπως στην περίπτωση διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων που εμπλέκουν ιδρύματα σε διαφορετικές χώρες. Οι μηχανισμοί και διαδικασίες αξιολόγησης θα πρέπει να ανταποκρίνονται επαρκώς στο γεγονός ότι οι φοιτητές και λοιποί εμπλεκόμενοι στα προγράμματα αυτά βρίσκονται σε διαφορετικές φυσικές τοποθεσίες. Όπως ήδη αναφέρθηκε οι νομικές δομές που διέπουν την απονομή κοινών τίτλων σπουδών δεν είναι ακόμη ξεκάθαρες. Τέλος, υπάρχουν δυσκολίες στην επίτευξη συγκρίσιμων επιπέδων, αλλά η χρήση του ECTS, κλπ. βοηθά σε αυτή την κατεύθυνση.

Οι προκλήσεις για την Ευρώπη είναι εξίσου πολλές. Καταρχήν θα πρέπει να ξεπεραστούν οι διαφορές στις εκπαιδευτικές δομές ανά την Ευρώπη. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να προωθηθούν τα θέματα αναγνώρισης κοινών τίτλων, και θα πρέπει να διασφαλιστεί η συμμετοχή ιδρυμάτων και φοιτητών από όλες τις χώρες που συμμετέχουν στη Διαδικασία της Μπολόνιας. Σε ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον, όπου εντείνεται η μαζικοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης θα πρέπει όλοι να επωφελούνται από την κατηγορία των προνομιούχων προγραμμάτων, όπως θεωρούνται τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα. Θα πρέπει να συμφωνηθούν τα πρότυπα και η μεθοδολογία της εξωτερικής διαδικασίας διασφάλισης ποιότητας και θα πρέπει να προσελκυσθούν φοιτητές και επιστήμονες από τρίτες χώρες. Η συμμετοχή στο Πρόγραμμα Erasmus Mundus, (τα "European Masters" δηλαδή) αποδεικνύεται ιδιαίτερα δύσκολη λόγω του μεγάλου ανταγωνισμού και άλλων παραμέτρων.

Διαπανεπιστημιακά προγράμματα μπορεί να αναπτυχθούν και εκτός του πλαισίου του Erasmus Mundus. Κατ' ακρίβεια αυτή η στρατηγική είναι πιο ενδεδειγμένη, αφού προγράμματα που λειτουργούν ήδη και έχουν αποδεδειγμένη αξία, ελκυστικότητα για μη Ευρωπαίους φοιτητές, και ευρωπαϊκή προστιθέμενη αξία, έχουν καλύτερες πιθανότητες επιλογής σε μεταγενέστερο στάδιο.

Τα μεταπτυχιακά διαπανεπιστημιακά προγράμματα αποτελούν μία οδό που αξίζει να διερευνηθεί, η οποία ενδεχομένως να βοηθήσει ουσιαστικά κάθε πανεπιστήμιο να αυξήσει τους μεταπτυχιακούς του φοιτητές σε όλο το φάσμα των αντικειμένων του. Παράλληλα, έτσι κάθε πανεπιστήμιο θα αποκομίσει τα επιπρόσθετα σημαντικά πλεονεκτήματα των διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων με την άντληση μεταπτυχιακών φοιτητών από άλλες χώρες της Ευρώπης ή/και από τρίτες χώρες. Τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα παρέχουν το μέσο προς αυτό το σκοπό, υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει η δυνατότητα της χρήσης διεθνών γλωσσών στη διδασκαλία.

Διαπιστώσεις – συμπεράσματα

Σε σχέση με τα εμπόδια που ανακύπτουν κατά την εξέλιξη της Διαδικασίας της Μπολόνιας, διαπιστώνεται ότι προέρχονται από τις νέες ισορροπίες δυνάμεων, που διαμορφώνονται ανάμεσα στην Ευρώπη και τα μέλη - κράτη της Ε.Ε., καθώς, αν και η εκπαίδευση αποτελεί ζήτημα εθνικής πολιτικής, με τις προβλεπόμενες μεταρρυθμίσεις, περιορίζεται η εθνική εκπαιδευτική δικαιοδοσία των κρατών μελών, και ταυτόχρονα, ενισχύεται η παρέμβασή της Ε.Ε.

Η αλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων ανάμεσα στα εθνικά συστήματα και την Ε.Ε. προς μια κατεύθυνση όπου τα εθνικά συστήματα πρέπει να προσαρμόζονται στα υπερεθνικά κελεύσματα παρά το αντίθετο, δημιουργεί δυσκολίες, οι οποίες μεγεθύνονται από την ύπαρξη μια μεγάλης ποικιλίας στα συστήματα και τις διαδικασίες διασφάλισης ποιότητας - αξιολόγησης στα κράτη μέλη της Ε.Ε. Για τη Διαδικασία της Μπολόνιας η πρόκληση και το ζητούμενο είναι να δομήσει την υφιστάμενη ποικιλία κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να επιτρέψει μία γκάμα από εθνικές πρακτικές, ενώ παράλληλα να προωθεί ένα βαθμό σύγκλισης.

Το αν αυτό είναι εφικτό να πραγματοποιηθεί είναι δύσκολο ν' απαντηθεί. Η απάντηση στο ερώτημα γίνεται πιο σύνθετη υπόθεση από το γεγονός, ότι ακόμη δεν έχουν απαντηθεί κάποια άλλα βασικά ερωτήματα, που θα έπρεπε να είχαν διευκρινιστεί νωρίτερα, ώστε να προωθηθεί η δημιουργία του ΕΧΑΕ. Μεταξύ αυτών των ερωτημάτων κυρίαρχο είναι αυτό που αφορά στο τι είναι η ευρωπαϊκή ανώτατη εκπαίδευση και εάν έχει κάποια διακριτά χαρακτηριστικά. Πώς λοιπόν είναι δυνατό να αυξηθεί η ελκυστικότητα της ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης, χωρίς τον προηγούμενο σχεδιασμό του προφίλ της και τον καθορισμό της θέσης της στην παγκόσμια εκπαιδευτική αγορά.

Επιπλέον, η κατάσταση περιπλέκεται περισσότερο από τη μεγάλη ποικιλία στα νομικά πλαίσια, που διέπουν τα ιδρύματα και στα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα. Ο βαθμός ιδρυματικής αυτονομίας διαφέρει από κράτος σε κράτος στην Ευρώπη ανάλογα με την οργανωτική δομή και την κουλτούρα των ιδρυμάτων. Σε μερικά συστήματα, τα ιδρύματα τελούν υπό τη στενή επίβλεψη του σχετικού υπουργείου. Σε άλλα, η αυτονομία τους είναι πάρα πολύ μεγάλη.

Ως απαραίτητη πάντως προϋπόθεση για την προώθηση της διασφάλισης της ποιότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο τίθεται η αναγνώριση της αξίας ή αλλιώς η γνώση του επιπέδου κάθε ιδρύματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Όμως, οι εμπλεκόμενοι στο ζήτημα αυτό είναι πολλοί και έχουν αντικρουόμενα κίνητρα. Κάποιοι, που δεν έχουν τεκμήρια για την ποιότητα των ιδρυμάτων ή των συστημάτων τους, μπορεί να επιθυμούν τη σύγκριση των δικών τους δεικτών με άλλους ευρωπαϊκούς και την απόδειξη της ποιότητάς τους. Κάποιοι άλλοι, τα ιδρύματα και τα συστήματα των οποίων αναγνωρίζονται ως πρωτοπόρα, δεν δέχονται ένα πλαίσιο ποιότητας που θα υποβάθμιζε τις διαφορές τους. Επιπλέον, άλλοι, όπως είναι «ειδικοί», που εργάζονται σε φορείς διασφάλισης ποιότητας

από χώρες με εξοντωτικές διαδικασίες, δεν μπορούν να διανοηθούν, ότι θα γίνονται αποδεκτά τα αποτελέσματα διαδικασιών λιγότερο σθεναρών από τις δικές τους. Έτσι, οι διαδικασίες διασφάλισης της ποιότητας δεν αποκτούν παρά περιορισμένο αντίκτυπο στο στόχο της ενδυνάμωσης της ποιότητας στην ευρωπαϊκή ανώτατη εκπαίδευση και οι σχετικές συζητήσεις καταλήγουν σε συγκεκριμένες διαφωνίες, που δεν επιτρέπουν να γίνουν αντιληπτές οι περαιτέρω υπερ-εθνικές προεκτάσεις του ζητήματος. Διότι, οι διαδικασίες - εξελίξεις στο θέμα της διασφάλισης της ποιότητας - αξιολόγησης, που προωθούνται μέσω της Διαδικασίας της Μπολόνια, έχουν νόημα και λόγο ύπαρξης, όταν πραγματοποιούνται και υποστηρίζονται από το σύνολο των πλαισίων, στα οποία αφορούν.

Κυρίαρχο είναι το πλαίσιο της Ε.Ε. Για να μπορέσει αυτό να διαδραματίσει το ρόλο του, χρειάζεται την ανταπόκριση των εθνικών πλαισίων των χωρών μελών της Ε.Ε. και επιπλέον την ενεργό συμμετοχή των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Για να επιτραπεί στα τρία ανωτέρω πλαίσια, να διαδραματίσουν το καθένα το ρόλο τους, απαιτούνται σθεναροί μηχανισμοί και διαδικασίες από την Ε.Ε., που να εξασφαλίζουν αυτή τη δυνατότητα καθώς επίσης τη διατήρηση και την παράλληλη διεύρυνση της ιδρυματικής αυτονομίας.

Η λύση που θα συμβιβάσει αφενός μεν την υφιστάμενη ποικιλία αφετέρου δε την επιδοκώμενη συμβατότητα στα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα, τα συστήματα - - διαδικασίες ποιότητας - αξιολόγησης και τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, απαιτεί τη διαχείριση της ποικιλίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο κατά τρόπο που να αποφεύγονται η αποκαλούμενη⁷⁵ «πλημμύρα» από την τεράστια ποικιλία, η γραφειοκρατία και οι μηχανισμοί που κάνουν πιο επίπονη την προσπάθεια για την επίτευξη της διασφάλισης της ποιότητας. Αυτό, απαιτεί από την Ευρώπη την ανοχή ενός μέτρου αοριστίας και την επικέντρωση στα κοινά στοιχεία της παρά σε αυτά της διαφορετικότητας.

Επιπλέον, στο πλαίσιο της αρχής της επικουρικότητας της Ε.Ε. στα εκπαιδευτικά ζητήματα, σε ό, τι αφορά την προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης της διασφάλισης της ποιότητας, κρίνεται απαραίτητο να ληφθούν υπόψη τα τρία διακριτά και αλληλοσυσχετιζόμενα με το θέμα πλαίσια, το ιδρυματικό, το εθνικό και το ευρωπαϊκό.

Σε σχέση με το ιδρυματικό πλαίσιο, πρέπει να ξεκαθαριστούν οι ευθύνες των ιδρυμάτων στη διασφάλιση της ποιότητας εσωτερικά. Εάν δεν επιφορτιστούν τα ίδια τα ιδρύματα με συγκεκριμένες ευθύνες και δεν ενσωματώσουν την ανάγκη διασφάλισης εσωτερικά, το όλο εγχείρημα για τη διασφάλιση της ποιότητας γίνεται μια βιτρίνα.

Η Mary Henkel⁷⁶ υποστηρίζει σχετικά, ότι για την προώθηση της αξιολόγησης - διασφάλισης ποιότητας, χρειάζεται:

- Ένα εύρος γνώσεων, που απορρέει από τη συστηματική έρευνα, ποιοτικές και ποσοτικές μεθόδους έρευνας, γνώση των διαφορετικών παραδόσεων γνώσης, φρόνηση και τέχνη
- Επιμονή στην κριτική ανάλυση των αξιών που ενυπάρχουν σε διαφορετικές πολιτικές ανώτατης εκπαίδευσης, θεωρίες και πρακτικές και την ενοποίηση της ανάλυσης των αξιών και τεχνικά επιχειρήματα
- Ανάλυση των λειτουργιών της εξουσίας εντός και ανάμεσα στα ιδρύματα
- Τα ίδια τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης να λαμβάνουν αυτά τα θέματα σοβαρά υπόψη τους

⁷⁵ Sursock, Andree. *Accreditation in the Context of the Bologna Process: Needs, Trends, and Developments* (PP 67-77). Στο: UNESCO - CEPES (2004). *Indicators for Institutional and Programme Accreditation in Higher/Tertiary Education*. Bucharest.

⁷⁶ Henkel, Mary (1998): *Evaluation in Higher Education. Conceptual and Epistemological Foundations* (pp.285-295). Στο: *European Journal of Education*, Vol. 33, No 3, 1998.

- Η συνειδητοποίηση του ότι το πλήθος των συντελεστών (stakeholders) δεν πρόκειται να περιοριστεί. Αυτό σημαίνει μεγαλύτερη υπευθυνότητα στα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης, ώστε να προβάλλουν προς τα έξω τα δικά τους επιχειρήματα για την αξιολόγηση και να ψάξουν να πείσουν τα διάφορα ακροατήρια που σχετίζονται με αυτά.

Ως προς το εθνικό επίπεδο, αν και δεν είναι δυνατό να μεταφερθεί το σύνολο των εθνικών διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αυτό δεν σημαίνει ότι η διαφορετικότητα πρέπει να αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη ευρωπαϊκών μηχανισμών για την ποιότητα. Αλλά, ότι πρέπει να γίνει κατανοητή και αποδεκτή η ύπαρξή της.

- Η Ε.Ε. όμως, μέσω της Διαδικασίας της Μπολόνιας, πρέπει να δώσει τόσο στα ιδρύματα όσο και στα εθνικά συστήματα ένα σαφώς οριοθετημένο και ικανοποιητικό πεδίο δράσης, για να είναι δυνατή στη συνέχεια η κατασκευή μιας ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης, με βάση την ποικιλία της.

Ίσως γι' αυτό θα ήταν περισσότερο χρήσιμο, για τη δημιουργία του ΕΧΑΕ, το σημείο εκκίνησης της Διαδικασίας να ήταν η συμφωνία για τη σημασία της διαφορετικότητας εντός κάθε εθνικού πλαισίου και η διαχείριση αυτής της διαφορετικότητας. Με την αποδοχή της διαφορετικότητας σε εθνικό επίπεδο, θα ήταν ευκολότερο να γίνει αποδεκτή στη συνέχεια η διαφορετικότητα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ παράλληλα να γίνονται εργασίες σύγκλισης.

Ως προς το ευρωπαϊκό επίπεδο, για την επίτευξη των μεταρρυθμίσεων κρίνεται σημαντική η υιοθέτηση των κριτηρίων και των κατευθύνσεων της ΕΝQA για τη διασφάλιση της ποιότητας (εσωτερικής και εξωτερικής) στον ΕΧΑΕ, από τους Υπουργούς Παιδείας στο Μπέργκεν και ο προγραμματισμός για την προώθηση των συναφών με τη διασφάλιση της ποιότητας θεμάτων. Η εφαρμογή όμως των ανωτέρω είναι που θα αποδείξει για την αποτελεσματικότητα και τη βιωσιμότητα των σχετικών με τις μεταρρυθμίσεις της Μπολόνιας αποφάσεων.

Επιπλέον, απαιτείται η επίλυση των συγκρούσεων που δημιουργούνται μεταξύ της Διαδικασίας της Μπολόνιας και της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης, που ξεπερνά τα όρια της Ευρώπης και αγγίζει όλο τον κόσμο.

Από τη μία πλευρά, η Διαδικασία της Μπολόνιας, προτάσσει τη σύγκλιση των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων και των διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας - αξιολόγησης, ενισχύοντας τη συνεργασία του συνόλου των εμπλεκόμενων σε αυτή σε διυπουργικό, δι-ιδρυματικό και δι-εθνικό επίπεδο, προκειμένου να προωθηθούν οι κατευθύνσεις που θέτει, μέσα από ένα διάφανο και δημοκρατικό τρόπο. Από την άλλη πλευρά η παγκοσμιοποίηση προτάσσει την «αγοροποίηση» της ανώτατης εκπαίδευσης και προωθεί τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα εθνικά συστήματα ακόμη και εντός των πλαισίων τους.

Οι δύο συγκρουόμενες τάσεις επιτείνουν τη σύγχυση τόσο ως προς την κατανόηση όσο και προς τη διαχείριση της κατάστασης, που επικρατεί στην υπό διαμόρφωση Ευρωπαϊκή Περιοχή Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Ακόμη δεν έχει διερευνηθεί πλήρως τι αντιπροσωπεύει η Μπολόνια στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης. Για κάποιες χώρες της Ε.Ε. η Διαδικασία της Μπολόνιας συνδέεται με τη δυνατότητα «εξαγωγής» εκπαιδευτικών υπηρεσιών και «εισαγωγής» φοιτητών και για κάποιες άλλες χώρες αντιπροσωπεύει ένα συνδυασμό απειλών, που σχετίζονται με τη διαφυγή επιστημόνων και τη διείσδυση ξένων «προμηθευτών».

Το σίγουρο είναι ότι για να ξεπεραστούν οι δυσκολίες που προκύπτουν στη μεταρρυθμιστική πορεία της Διαδικασίας της Μπολόνιας, απαιτείται από την Ε.Ε. η εξασφάλιση της εμπιστοσύνης των εμπλεκόμενων στη Διαδικασία, ούτως ώστε να γίνει αποδεκτό με επιχειρήματα, ότι πρόκειται για μια διαδικασία πολιτικού μετασχηματισμού, που μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση και τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μέσα από την αμοιβαία κατανόηση και την ικανότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης σε επίπεδο εθνικών αρχών, ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, εκπαιδευτικών ομάδων και λοιπών εμπλεκόμενων.

Όταν η Ε.Ε. και η Διαδικασία της Μπολόνιας μπορέσουν να πείσουν γι' αυτό, τότε θα είναι εφικτή η οικοδόμηση του ΕΧΑΕ και η απόκτηση από την Ευρώπη της θέσης που επιθυμεί παγκοσμίως.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ Ε.Ε.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ Ε.Ε.

Στο σημείο αυτό της διπλωματικής διερευνάται ο ρόλος των πανεπιστημίων, όπως προκύπτει από τα κείμενα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του θεσμικού οργάνου της Ένωσης, που ενσαρκώνει και υπερασπίζεται το γενικό συμφέρον της, αναλαμβάνοντας τις κατάλληλες πρωτοβουλίες για το σκοπό αυτό⁷⁷.

Με την ανακοίνωση της 5^{ης} Φεβρουαρίου /*COM/2003/0058 Τελικό */ -Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης- η Επιτροπή⁷⁸ εστιάζει στον κεντρικό ρόλο των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης.

Με τον όρο «πανεπιστήμια», διευκρινίζεται στην ανακοίνωση, ότι νοούνται όλα τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, στα οποία συμπεριλαμβάνονται τα "Fachhochschulen" τα "Polytechnics" και τα "Grandes Écoles".

Τα πανεπιστήμια στις χώρες της Ε.Ε., επισημαίνεται, ότι παρουσιάζουν σημαντική ετερογένεια, που αντανακλάται στην οργάνωση, τη διοίκηση και τους όρους λειτουργίας, συμπεριλαμβανομένων του καθεστώτος των πανεπιστημίων, των όρων απασχόλησης και πρόσληψης του διδακτικού προσωπικού και των ερευνητών. Η δυσκολία των πανεπιστημίων να αποκτήσουν μια αληθινή ευρωπαϊκή διάσταση αποδίδεται στο γεγονός ότι είναι οργανωμένα κυρίως σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, το οποίο θεωρείται αιτία της περιορισμένης κινητικότητας των φοιτητών στην Ευρώπη.

Ζητούμενο από τα πανεπιστήμια είναι η δημιουργία μιας Ευρώπης που θα βασίζεται στη γνώση σύμφωνα με το στρατηγικό στόχο που τέθηκε κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας⁷⁹. Η γνώση αυτή κρίνεται ότι αποτελεί για τα πανεπιστήμια πηγή ευκαιριών αλλά και σημαντικών προκλήσεων, στο πλαίσιο της λειτουργίας τους σε ένα όλο και περισσότερο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, το οποίο συνεχώς εξελίσσεται και χαρακτηρίζεται από εντεινόμενο ανταγωνισμό για την προσέλκυση και συγκράτηση των πιο προικισμένων στελεχών καθώς και από την ανάδειξη νέων αναγκών στις οποίες καλούνται να ανταποκριθούν.

Το ερώτημα που τίθεται στην ανακοίνωση έχει να κάνει με το κατά πόσο μπορούν τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια να ανταγωνιστούν τα καλύτερα πανεπιστήμια στον κόσμο και ιδιαίτερα των ΗΠΑ, καθώς διαθέτουν λιγότερα χρηματοδοτικά μέσα. Οι νέες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα πανεπιστήμια αναφέρεται ότι συνδέονται με την ανάγκη προσαρμογής τους στις εξής ριζικές αλλαγές:

⁷⁷ Ο ρόλος της Ε.Επιτροπής απορρέει από διάφορα άρθρα των Συνθηκών, όπως είναι το άρθρο 3 παρ. 1 της Συνθήκης της Ε.Ε. (το αντίστοιχο άρθρο 7 παρ. 1 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και το άρθρο 1-19 της Συνθήκης για τη θέσπιση του Συντάγματος) καθώς επίσης από τα άρθρα 201, 211, 213, 214 παρ.1 και 274 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (αντίστοιχο άρθρο 1-26 της Συνθήκης για τη θέσπιση του Συντάγματος).

⁷⁸ Συναφείς πράξεις με την ανακοίνωση της 5^{ης} Φεβρουαρίου είναι:

- Η Σύσταση (ΕΚ) αριθ. 561/98 του Συμβουλίου της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 1998, σχετικά με την ευρωπαϊκή συνεργασία για την εξασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Επίσημη Εφημερίδα L 270 της 07.10.1998)
- η ανακοίνωση της Επιτροπής της 10^{ης} Ιανουαρίου 2003 – Αποδοτικές επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση: επιτακτική ανάγκη για την Ευρώπη COM(2002)779 τελικό
- η ανακοίνωση της Επιτροπής της 20^{ης} Απριλίου 2005 – Κινητοποίηση του πνευματικού δυναμικού της Ευρώπης: ενδυνάμωση των πανεπιστημίων ώστε να εξασφαλιστεί η πλήρης συμβολή τους στη στρατηγική της Λισσαβόνας COM(2005) 152 τελικό.
- η σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Φεβρουαρίου 2006, σχετικά με την προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας που στοχεύει στην εξασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

⁷⁹ να καταστεί δηλαδή η Ε.Ε. έως το 2010 η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης στον κόσμο, ικανή για βιώσιμη ανάπτυξη, επιτυγχάνοντας παράλληλα την ποσοτική και ποιοτική βελτίωση της απασχόλησης και μεγάλη κοινωνική συνοχή.

- Στην αύξηση της ζήτησης για την τριτοβάθμια εκπαίδευση
- Στη διεθνοποίηση της εκπαίδευσης και της έρευνας
- Στην ανάπτυξη στενής και αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων και της βιομηχανίας
- Στον πολλαπλασιασμό των χώρων παραγωγής γνώσης (υπεργολαβίες που αναθέτουν οι επιχειρήσεις για τις ερευνητικές τους δραστηριότητες)
- Στην αναδιοργάνωση της γνώσης (καινοτόμες εξειδικεύσεις και ανάγκη προσαρμογής στον πολυθεματικό χαρακτήρα των τομέων στους οποίους εντοπίζονται τα μεγάλα προβλήματα της κοινωνίας). δεδομένου ότι οι δραστηριότητες των πανεπιστημίων κυρίως στα θέματα διδασκαλίας τείνουν να εξακολουθούν να οργανώνονται με βάση τις αρχές του παραδοσιακού θεματικού πλαισίου
- Στην εμφάνιση νέων προσδοκιών, που προκύπτουν από την οικονομία και κοινωνία της γνώσης σε σχέση με την εκπαίδευση και κατάρτιση. (αυξανόμενη απαίτηση για παροχή θετικής και τεχνικής εκπαίδευσης, οριζόντιων ικανοτήτων, ευκαιριών διά βίου μάθησης, ανάγκη επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων συστατικών και επιπέδων των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης).

Οι ευρωπαϊκές προκλήσεις για τα πανεπιστήμια, σύμφωνα με την Επιτροπή, εσπάζουν:

- Στην εξασφάλιση σταθερών και επαρκών πόρων για τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια (με εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης πέρα των κρατικών δαπανών, όπως π.χ. ιδιωτικές δωρεές, εισοδήματα από πώληση υπηρεσιών, καταβολή διδάκτρων, εκμετάλλευση αποτελεσμάτων έρευνας και δημιουργία νέων τεχνολογικών επιχειρήσεων "spin off").
- Στην εδραίωση της αριστείας των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων στους τομείς της έρευνας και της διδασκαλίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο με την επικέντρωση της χρηματοδότησης της έρευνας σε ένα μικρό αριθμό τομέων και ιδρυμάτων που αναμένεται να οδηγήσει στην εξειδίκευση των πανεπιστημίων, στην ακαδημαϊκή κινητικότητα εντός της Ευρώπης και την κινητικότητα μεταξύ πανεπιστημίου και βιομηχανίας.
- Στο μεγαλύτερο άνοιγμα των πανεπιστημίων στο εξωτερικό και την ενίσχυση της ελκυστικότητάς τους σε διεθνές επίπεδο για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους.

Τα πανεπιστήμια θεωρούνται ότι είναι οι αληθινοί πρωταγωνιστές στη διαδικασία μετατροπής της Ε.Ε. στην ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης παγκοσμίως, δεδομένου ότι η εγκαθίδρυση και η ανάπτυξη της οικονομίας και της κοινωνίας κρίνεται ότι εξαρτάται από το συνδυασμό της παραγωγής νέων γνώσεων, της μετάδοσής τους μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, της διάδοσής τους μέσω των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας και της χρήσης τους στο πλαίσιο νέων βιομηχανικών διαδικασιών ή υπηρεσιών, ο οποίος συνδυασμός των στοιχείων αυτών, κατά την Επιτροπή, ανταποκρίνεται στον επιδιωκόμενο ρόλο του πανεπιστημίου.

Η Επιτροπή, δύο χρόνια αργότερα, στην ανακοίνωση της 20^{ης} Απριλίου 2005, επισημαίνει ότι για τη μεταρρύθμιση των πανεπιστημίων απαιτείται:

- η βελτίωση της ποιότητας και η αύξηση της ελκυστικότητας των πανεπιστημίων
- η βελτίωση της διακυβέρνησης και των συστημάτων
- η αύξηση και διαφοροποίηση της χρηματοδότησης των πανεπιστημίων με ή χωρίς σημαντική συνεισφορά από τους φοιτητές.

Στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας, η Επιτροπή αναλαμβάνει ενέργειες προς τρεις κατευθύνσεις:

- ενέργειες ενίσχυσης της πρωτοβουλία των πανεπιστημίων
- ενέργειες σε εθνικό επίπεδο που επιτρέπουν στα πανεπιστήμια την προσαρμογή τους στις αλλαγές, παροτρύνοντας τα κράτη μέλη να καταστήσουν πιο ευέλικτο το κανονιστικό πλαίσιο, ώστε να διευκολύνουν τη μεταρρύθμιση των πανεπιστημίων
- ενέργειες υποστήριξης σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η Επιτροπή κρίνει ότι για την ενίσχυση της ποιότητας και ελκυστικότητας των πανεπιστημίων απαιτείται:

- μεγαλύτερη διαφοροποίηση όσον αφορά τις ομάδες-στόχους, τους τρόπους • διδασκαλίας, το συνδυασμό επιστημονικών κλάδων και δεξιοτήτων στα προγράμματα σπουδών κλπ
- γενική επικράτηση μιας «παιδείας της αριστείας»
- ενθάρρυνση περισσότερο ευέλικτης και ανοιχτής στην αγορά εργασίας διδασκαλίας και μάθησης με την αξιοποίηση του δυναμικού των νέων τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνίας (ΤΠΕ)
- διευκόλυνση της πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και υποστήριξη της προσήλωσης των φοιτητών στις σπουδές τους, αύξηση της επιτυχίας (με μεγαλύτερη διαφοροποίηση των προγραμμάτων, μεγαλύτερη κινητικότητα, ευέλικτες πολιτικές εγγραφής και διευκόλυνση της αντιμετώπισης των εξόδων σπουδών)
- διευκόλυνση της αναγνώρισης των πτυχίων
- ενίσχυση των ανθρώπινων πόρων των πανεπιστημίων (διαφάνεια και ανταγωνιστικές διαδικασίες)
- δημιουργία ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για τους τίτλους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ενός δικτύου φορέων διασφάλισης ποιότητας.

Για την υλοποίηση της μεταρρύθμισης των πανεπιστημίων, τον εκσυγχρονισμό και την αποτελεσματικότητα της διαχείρισης των πανεπιστημίων στην Ε.Ε., η Επιτροπή δεν θεωρεί ότι τίθεται θέμα απομάκρυνσης του κράτους, δεδομένου ότι τα πανεπιστήμια ζητούν όλο και περισσότερη αυτονομία στην προετοιμασία των προγραμμάτων τους, τη διαχείριση του προσωπικού, των εγκαταστάσεων και των πόρων τους. Η Επιτροπή θεωρεί ότι απαιτείται νέα κατανομή καθηκόντων.

Γι αυτό καλεί τα κράτη μέλη να δραστηριοποιηθούν ώστε να καταστήσουν πιο ευέλικτα τα κανονιστικά τους πλαίσια, προκειμένου να διευκολύνουν την ηγεσία των πανεπιστημίων να προβεί σε πραγματικές αλλαγές και να λάβει στρατηγικές αποφάσεις.

Η Επιτροπή καλεί επίσης τα κράτη μέλη να εξαλείψουν το έλλειμμα χρηματοδότησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευσης μέσω ενός συνδυασμού πηγών χρηματοδότησης που θα ποικίλει ανάλογα με τις πανεπιστημιακές παραδόσεις κάθε κράτους μέλους και την ενθάρρυνση εταιρικών σχέσεων με επιχειρήσεις.

Η Επιτροπή ζητά την ενίσχυση των διαρθρωτικών ταμείων και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ). Υποστηρίζει επίσης την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών στο πλαίσιο του προγράμματος «Εκπαίδευση & κατάρτιση το 2010) και την κινητικότητα και συνεργασία πανεπιστημίων – βιομηχανίας με το προτεινόμενο ολοκληρωμένο πρόγραμμα για τη διά βίου μάθηση για την περίοδο 2007-2013.

Την ανακοίνωση της 20^{ης} Απριλίου της Επιτροπής συμπληρώνει ένα σχέδιο δράσης σχετικά με την πανεπιστημιακή έρευνα.

Στη συνάντηση των Υπουργών Παιδείας στο Λονδίνο, το Μάιο του 2007, επισημάνθηκε ότι οι δραστηριότητες της Επιτροπής που προωθούν τους στόχους της, έχουν να κάνουν με:

- Την παροχή επιχορηγήσεων προς τα ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης μέσω του νέου προγράμματος Δια Βίου Μάθησης (δράσεις Erasmus), του 7ου Προγράμματος Πλαισίου της Ε.Ε. για την Έρευνα και του Προγράμματος για την Ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία, καθώς και με Δάνεια στο πλαίσιο των Διαρθρωτικών Ταμείων.
- Την υποστήριξη ερευνητικών δραστηριοτήτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε μη ευρωπαϊκά ιδρύματα, μέσω του 7ου Προγράμματος Πλαισίου για την Έρευνα.
- Την προσφορά βοήθειας για μεταρρυθμίσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στις γειτονικές χώρες της Ε.Ε. μέσω διαφόρων προγραμμάτων και ειδικότερα μέσω του προγράμματος Tempus.
- Την παροχή υποτροφιών στο πλαίσιο του Προγράμματος Erasmus Mundus σε σπουδαστές από όλο τον κόσμο για να σπουδάσουν στο πλαίσιο ολοκληρωμένων προγραμμάτων μεταπτυχιακών σπουδών σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες.
- Την υποστήριξη της ανάπτυξης σχέσεων με άλλες χώρες μέσω μιας σειράς διμερών ή πολυμερών προγραμμάτων συνεργασίας, όπως: Ε.Ε.-Η.Π.Α./Καναδάς, Asia-Link, Edu-Link, ALFA και ALBAN για τη Λατινική Αμερική και το νέο πρόγραμμα Nyercere για την Αφρική.

Αυτό που θέτει επιτακτικά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή -και δια στόματος του Επιτρόπου Παιδείας και Πολιτισμού κ. FIGEL- σε σχέση με το χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης, είναι η ανάγκη για εκσυγχρονισμό των συστημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσής σε όλους τους τομείς δραστηριότητας - εκπαίδευση, έρευνα και καινοτομία - ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη συνοχή, να επιτυγχάνεται η ευελιξία τους και ο στόχος της ανταπόκρισής τους στις ανάγκες της κοινωνίας.

4.1. Οι θέσεις των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνιας

Μέσα από τις δύο τελευταίες εκθέσεις Trends (Τάσεις), Trends IV και V της Ευρωπαϊκής Ένωσης Πανεπιστημίων (European Universities Association) μπορούμε να αντλήσουμε ενδιαφέροντα στοιχεία για τις θέσεις των ίδιων των πανεπιστημίων σε σχέση με την προώθηση των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνια και τη διαμόρφωση του EXAE.

Η EUA εκπροσωπεί και υποστηρίζει τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης 46 χωρών, προσφέροντας ένα πλαίσιο για την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ τους, ενώ

παράλληλα παρακολουθεί και υποστηρίζει τις τελευταίες εξελίξεις που αφορούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και τις πολιτικές για την έρευνα.

Τα μέλη της είναι ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, εθνικές ενώσεις πρυτάνεων και άλλες οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την έρευνα.

Η EUA είναι το αποτέλεσμα της συγχώνευσης της CRE (Association of European Universities) και της συνομοσπονδίας της Confederation of European Union Rectors' Conferences, που πραγματοποιήθηκε στη Σαλαμάνκα στις 31 Μαρτίου 2001, οπότε επισημάνθηκε η κεντρική σημασία της ποιότητας για τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και συνδέθηκε με τη λογοδοσία και την αυτονομία, ως πτυχές της ευθύνης των πανεπιστημίων απέναντι στην κοινωνία και το δημόσιο. Η ποιότητα θεωρείται από την EUA ως το βασικό στοιχείο για τη δημιουργία της κοινωνίας της γνώσης στην Ευρώπη και την προώθηση της Διαδικασίας της Μπολόνιας.

Η EUA μέσα από την αποστολή της προωθεί πολιτικές ενίσχυσης των πανεπιστημίων ώστε να ανταποκριθούν στις προσδοκίες που διαμορφώνονται για τη συνεισφορά τους στη μελλοντική ανάπτυξη της κοινωνίας της γνώσης και υποστηρίζει την ανάπτυξη των διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας στα πανεπιστήμια.

▪ Η Έκθεση της EUA Trends IV

Στην έρευνα Trends IV: "*Universities implementing Bologna*", που κατέθεσε η Ένωση Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων-EUA στους Ευρωπαίους Υπουργούς Παιδείας στο Μπέργκεν το Μάιο του 2005, επισημαίνεται μεταξύ άλλων ότι η επίτευξη της ποιότητας εντός των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης εξαρτάται από τη χρηματοδότησή τους και το βαθμό ιδρυματικής αυτονομίας.

Ο ουσιαστικός σκοπός των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνιας, η δημιουργία δηλαδή του ΕΧΑΕ, ο οποίος στηρίζεται στην ποιότητα και γι αυτό είναι ελκυστικός στα μέλη του και στον έξω κόσμο, όπως παρουσιάζεται στην έκθεση, μπορεί μόνο να επιτευχθεί αν η ανησυχία για ποιότητα δεν περιορίζεται μόνο στην καθιέρωση εξωτερικών διαδικασιών διασφάλισης της ποιότητας, αλλά λαμβάνει υπόψη της όλες τις διαδικασίες ανάπτυξης των ιδρυμάτων.

Μεγάλη βαρύτητα δίνεται στο ζήτημα της χρηματοδότησης των μεταρρυθμίσεων, το οποίο κρίνεται απαραίτητο να τεθεί και μαζί με αυτό τα υπόλοιπα θέματα επενδύσεων στην ανώτατη εκπαίδευση, καθώς από την αντιμετώπισή του μπορεί ανάλογα να προωθηθεί η απαίτηση της Ευρώπης για την μετατροπή της σε κοινωνία της γνώσης.

Γι αυτό εξάλλου επισημαίνεται από τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης ότι η δύναμη της Ευρώπης προέρχεται από τη σύλληψη της ανώτατης εκπαίδευσης ως τομέα δημόσιας ευθύνης, που ανταποκρίνεται στις κοινωνικές ανάγκες κι αυτό απαιτεί μακροπρόθεσμη δέσμευση και δημόσια χρηματοδότηση σε διαρκή βάση.

Σε σχέση με το ζητούμενο της βελτίωσης της ποιότητας στην έρευνα διαπιστώνεται επίσης ότι ένας από τους πιο περιοριστικούς παράγοντες είναι οι πενιχροί πόροι που διατίθεται στα ιδρύματα. Επιπλέον εκφράζεται η ανησυχία ότι η προσδοκώμενη βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας στην Ευρώπη θα πληρωθεί με μείωση της ποιότητας της έρευνας.

Σχετικά με την υποχρηματοδότηση σημειώνεται, ότι υπάρχει αυξανόμενη δυσφορία γιατί είναι ένας παράγων που καθιστά την εξωτερική αξιολόγηση μάταιη, καθώς μέσω αυτής αυτό που τελικά επιτυγχάνεται είναι η αποκάλυψη αδυναμιών με γνωστές λύσεις, οι οποίες όμως δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν λόγω της έλλειψης των απαραίτητων πόρων.

Πολλοί εκπρόσωποι Ιδρυμάτων πιστεύουν ότι η διασφάλιση της ποιότητας θα πρέπει να καθιερωθεί και να αναπτυχθεί περαιτέρω μόνο αν υπάρξει προηγουμένως δέσμευση για την αναγνώριση των προβλημάτων.

Η έλλειψη αυτονομίας, το κατά πόσο δηλαδή μπορούν τα ιδρύματα να αποφασίσουν και να σχεδιάσουν το μέλλον τους χωρίς παρεμβάσεις, είναι το δεύτερο εμπόδιο που δυσχεραίνει την προσπάθεια βελτίωσης της ποιότητας. Η Ελλάδα μάλιστα μαζί με τη Γερμανία και τη Γαλλική Κοινότητα του Βελγίου αναφέρονται ως οι χώρες της Ε.Ε. που επιβάλλουν αυστηρούς περιορισμούς στην εσωτερική διακυβέρνηση των ιδρυμάτων τους. Η έλλειψη αυτονομίας των ιδρυμάτων κρίνεται ότι ορισμένες φορές δεν περιορίζεται μόνο λόγω των υπουργικών παρεμβάσεων αλλά και των αρχών πιστοποίησης. Στην έρευνα καταγράφεται η δυσaréσκεια των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης από την πιστοποίηση και την κριτική που ασκείται σε αυτά, που καταλήγουν σε πρακτικές επιβολής λίστας γνωστικών αντικειμένων που πρέπει να προσφερθούν ή ακόμη και σε πρακτικές απαγόρευσης προγραμμάτων που θέλουν να αναπτύξουν τα ιδρύματα.

Τονίζεται έτσι ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να ευαισθητοποιηθούν σε σχέση με το ότι οι σκοποί δεν θα επιτευχθούν απλά με την αλλαγή της νομοθεσίας κι ότι τα Ιδρύματα χρειάζονται περισσότερη λειτουργική αυτονομία ως βασική προϋπόθεση για επιτυχή αλλαγή. Δέχονται επίσης ότι αυτό προϋποθέτει την ενδυνάμωση των κυβερνητικών υποδομών, της ιδρυματικής διοίκησης και του εσωτερικού μánατζμεντ.

Τα ιδρύματα ζητούν από τις κυβερνήσεις να αναγνωρίσουν ότι η βελτίωση της ποιότητας δεν επιδιώκεται μόνο μέσα από μέτρα και διαδικασίες διασφάλισης της ποιότητας αλλά συνήθως εισάγεται μέσω άλλων καναλιών ανάπτυξης των ιδρυμάτων.

Οι εσωτερικές αξιολογήσεις κρίνεται από τα ιδρύματα ότι είναι περισσότερο προσανατολισμένες στη βελτίωση της ποιότητας από ό,τι οι εξωτερικές. Οι εξωτερικές αξιολογήσεις θεωρούνται περισσότερο προσαρμοσμένες στον έλεγχο και τη συμμόρφωση και λιγότερο εναρμονισμένες με τους σκοπούς, τις προτεραιότητες και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες τα ιδρύματα ή η αξιολογούμενη μονάδα αναπτυσσόταν.

Πολλές άλλες διαδικασίες, όπως η επιλογή του προσωπικού και σπουδαστών, η ανάπτυξη του προσωπικού, η κατανομή των πόρων και η διαχείρισή τους εκτιμάται από τα ιδρύματα ότι έχουν καθοριστική επίδραση στην ποιότητα των λειτουργιών τους, κι ότι, όταν συνδυάζονται αποτελεσματικά, συγκροτούν την κουλτούρα ποιότητας ενός ιδρύματος.

▪ Η Έκθεση της EUA Trends V

Στην Έκθεση της EUA: TRENDS V *“Universities shaping the European Higher Education Area”* παρέχονται πληροφορίες για την υφιστάμενη κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ανώτατη Εκπαίδευση, σύμφωνα με την οπτική των ίδιων των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Περισσότερα από 900 ευρωπαϊκά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης συνέβαλαν στην έρευνα, είτε απαντώντας σε ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις ευρέως φάσματος είτε φιλοξενώντας επισκέψεις ερευνητικών ομάδων ή μέσω της παροχής στοιχείων σε άλλες συναντήσεις.

Η έκθεση παρουσιάζει την πρόοδο που έχει γίνει από τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια στην υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνιας και σκιαγραφεί τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα πανεπιστήμια για το μέλλον. Αναλύει μέσω της ποιοτικής και της ποσοτικής μεθοδολογίας έρευνας τη φύση και το εύρος της προώθησης των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνιας κι επιχειρεί να αξιολογήσει την επίδραση που οι αλλαγές αυτές έχουν σε μία ευρεία κλίμακα των διαδικασιών ανάπτυξης των Ιδρυμάτων. Μέσω της σύγκρισης με αποτελέσματα προηγούμενων εκθέσεων Trends και κυρίως με τα

αποτελέσματα της Trends III (2003) που σε ένα μεγάλο βαθμό περιέχει τις ίδιες ερωτήσεις, η έκθεση μετρά την πρόοδο που έχει πραγματοποιηθεί στην υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων στην ανώτατη εκπαίδευση.

Η έκθεση αυτή θεωρείται ότι αποτελεί μια σημαντική δημοσίευση για όλους όσους ενδιαφέρονται για την Ευρωπαϊκή Ανώτατη Εκπαίδευση και ειδικότερα για τα πανεπιστήμια και τους φοιτητές, τις κυβερνήσεις, τις επιχειρήσεις και τη βιομηχανία.

Η Trends V είναι η έκθεση των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων που υποβλήθηκε στο Συμβούλιο των Υπουργών Παιδείας στο Λονδίνο στις 17/18 Μαΐου 2007 αναφορικά με την πρόοδο της Διαδικασίας της Μπολόνια

Αναφέρεται στους κύκλους σπουδών, τα εργαλεία που εφαρμόζονται από τη Διαδικασία της Μπολόνια (ECTS, Παράρτημα Διπλώματος, Πλαίσια Προσόντων), την ποιότητα και την αναγνώριση. Η έκθεση εξετάζει επίσης την ανταπόκριση της ανώτατης εκπαίδευσης σε σχέση με τη διά βίου μάθηση, εστιάζοντας στις υπηρεσίες φοιτητικής μέριμνας και διερευνά συγκεκριμένες προκλήσεις που εισάγονται από τις χώρες στη Διαδικασία της Μπολόνιας.

Στην έκθεση επισημαίνεται ότι πλησιάζοντας το 2010, το έτος ολοκλήρωσης της οικοδόμησης του EXAE, έχουν πραγματοποιηθεί πολύ μεγάλες αλλαγές στην ανώτατη εκπαίδευση της Ευρώπης και ότι τα ιδρύματα έχουν ασχοληθεί σοβαρά με την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων. Επιπλέον η έκθεση αποδεικνύει ότι η πολιτιστική επίδραση της διαδικασίας της Μπολόνιας συχνά υποτιμάται, και δίνεται έμφαση στο ότι πρέπει να τύχει διεξοδικής εργασίας από την κοινωνία. Επιπλέον εκτιμάται ότι ο EXAE θα εξακολουθήσει να προοδεύει περαιτέρω και μετά το 2010.

Στην έκθεση επισημαίνεται ότι τα ευρήματά της αναμένεται ότι θα συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση του EXAE, ο οποίος θα αποτελεί το επίκεντρο του μέλλοντος της Ευρώπης. Κεντρική πεποίθηση της EUA στην έκθεση είναι ότι η Ευρώπη χρειάζεται ισχυρά πανεπιστήμια για ένα μέλλον ευημερίας.

✓ Ο EXAE – ένας κοινός σκοπός για τα πανεπιστήμια

Η Έκθεση επιβεβαιώνει ότι τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης (τα πανεπιστήμια υπό της ευρεία έννοια του όρου) αναλαμβάνουν όλο και περισσότερες ευθύνες στη διαδικασία οικοδόμησης του EXAE. Έχει δοθεί μεγάλη βαρύτητα από τις κυβερνητικές δράσεις, συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας, στην υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων εντός των ιδρυμάτων. Προωθείται η ιδέα της περισσότερο φοιτητο-κεντρικής μάθησης. Αυτό επιβεβαιώνει και τα αρχικά ευρήματα της Trends IV. Επιπλέον, και ίσως είναι πιο σημαντικό να αναφερθεί ότι στην Trends V φαίνεται ότι η γενική συμπεριφορά που επέδειξαν τα ιδρύματα έχει επίσης αλλάξει σημαντικά τα τελευταία τέσσερα χρόνια, με τη μεγάλη πλειονότητα των 908 συμμετεχόντων στην έρευνα ιδρυμάτων να δηλώνουν ότι θεωρούν ζωτικής σημασίας την έντονη δραστηριοποίησή τους με σκοπό την κατεύθυνση του EXAE.

✓ Οι δομές των πτυχίων

Η Trends V παρέχει ξεκάθαρες αποδείξεις για τη δραματική πρόοδο σε σχέση με την υλοποίηση της μεταρρύθμισης των κύκλων σπουδών με ποσοστό 82% των ιδρυμάτων να απαντούν ότι εφαρμόζουν τους τρεις κύκλους σπουδών σε σύγκριση με το ποσοστό του 53% που σημειωνόταν το 2003. Σε όλη την Ευρώπη δεν υπάρχει πλέον καμιά ερώτηση σχετικά με το αν πρέπει ή όχι να γίνει η μεταρρύθμιση στις δομές των πτυχίων. Αυτό που παρατηρείται είναι μια μετάθεση της προβληματικής σε σχέση με το εάν οι συνθήκες και

η υποστήριξη των σχετικών διαδικασιών είναι ικανές να συμβάλουν στην επιτυχή υλοποίησή τους. Με αυτή την οπτική, η συνειδητοποίηση των μεταρρυθμίσεων σε εθνικό επίπεδο θεωρείται ότι αποτελεί σημείο υψίστης προτεραιότητας. Σημαντικά ερωτήματα εξακολουθούν να υπάρχουν σε σχέση με τις διαφορετικές ερμηνείες που έχουν στα διάφορα εθνικά πλαίσια η φύση και οι σκοποί των τριών κύκλων σπουδών και το αν αυτές οι διαφορετικές εθνικές ερμηνείες θα μπορούσαν να αποδειχτούν συμβατές μεταξύ τους. Η Έκθεση Trends V επικεντρώνεται στα θέματα που αφορούν στη διάρθρωση των κύκλων σπουδών, στην υποδοχής φοιτητών στον πρώτο κύκλο, στην ανάπτυξη διάφορων τύπων πτυχίων και μεταπτυχιακών (π.χ. ακαδημαϊκοί τίτλοι σπουδών – επαγγελματικοί τίτλοι σπουδών) ενώ ταυτόχρονα εστιάζει στα ειδικότερα προβλήματα που δημιουργούνται από την συνύπαρξη σε μερικές χώρες των παλιών και νέων δομών.

✓ Απασχολησιμότητα

Η Trends V δείχνει ότι η απασχολησιμότητα αποτελεί θέμα υψηλής προτεραιότητας για την αλλαγή των προγραμμάτων σπουδών σε όλους τους κύκλους. Αυτό το ενδιαφέρον ξεπερνά τα εθνικά σύνορα. Όμως, τα αποτελέσματα επίσης δείχνουν ότι πρέπει ακόμη να γίνει πολύ δουλειά, προκειμένου να γίνει αυτή η προτεραιότητα ιδρυματική πρακτική. Αυτό εκτιμάται ότι είναι ένα παράδοξο για τη διαδικασία αλλαγής, τουλάχιστον μερικώς, καθώς το ενδιαφέρον της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κρίνεται ότι θα έπρεπε να εστιάζει περισσότερο στις απαιτήσεις των διαρκών αλλαγών της κοινωνίας και της αγοράς εργασίας. Η Έκθεση αποδεικνύει επίσης ότι μία από τις κυριότερες μελλοντικές προκλήσεις είναι η ενίσχυση του διαλόγου με τους εργοδότες και άλλους εξωτερικούς εμπλεκόμενους. Για πολλά ιδρύματα αυτό απαιτεί αλλαγή «κουλτούρας» και χρειάζεται χρόνο. Είναι ουσιαστικό τόσο οι κυβερνήσεις όσο και τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης να εντείνουν τις προσπάθειές τους και να αναπτύξουν επικοινωνία με την υπόλοιπη κοινωνία όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους γίνονται οι αλλαγές, αντιμετωπίζοντας το θέμα ως ένα στόχο που πρέπει να υποστηριχτεί από όλους μαζί. Είναι επίσης σημαντικό για όλες τις κυβερνήσεις να επαβεβαιώσουν ότι και ο δημόσιος τομέας στις δομές απασχόλησης προσαρμόζεται και λαμβάνει υπόψη τους νέους κύκλους σπουδών. Το τελευταίο είναι ένα θέμα που αναδείχτηκε από την Trends IV, το οποίο όμως δεν έχει ακόμη επιλυθεί ολοκληρωτικά.

✓ Φοιτητο-κεντρική μάθηση

Μολονότι οι νέοι κύκλοι σπουδών θεωρούνται ότι αποτελούν βασικό σκοπό της Διαδικασίας της Μπολόνιας, υπάρχει μια αυξανόμενη εντύπωση ότι η πιο σημαντική κληρονομιά της Διαδικασίας θα είναι απλώς μια μεταρρύθμιση που υλοποιείται μέσα από ένα εκπαιδευτικό παράδειγμα. Τα ιδρύματα κινούνται αργά από το σύστημα εκπαίδευσης με επίκεντρο τον εκπαιδευτικό προς μία σύλληψη της ανώτατης εκπαίδευσης με επίκεντρο το φοιτητή. Οι μεταρρυθμίσεις θέτουν τις βάσεις για ένα σύστημα με στόχο την προσαρμογή του και την ανταπόκρισή του σε μια αυξανόμενη ποικιλία φοιτητικών αναγκών. Τα ιδρύματα και το προσωπικό τους βρίσκονται ακόμη στα πρώτα στάδια της συνειδητοποίησης της δυναμικής των αλλαγών σε σχέση με τους προαναφερθέντες σκοπούς. Όταν συνειδητοποιηθεί για τα καλά η δυναμική των αλλαγών, τότε οι φοιτητές θα μπορούσαν να γίνουν ενεργά υποκείμενα στη διαδικασία μάθησης και να συνεισφέρουν στη βελτίωση πολλών θεμάτων που αφορούν στους κύκλους σπουδών, στα ιδρύματα, στους τομείς, στην αγορά εργασίας και στην ανάπτυξη των χωρών τους.

✓ Τα εργαλεία της Μπολόνιας: ECTS, Παράρτημα Διπλώματος, Πλαίσια Προσόντων

Η χρήση του ECTS και ως συστήματος συσσώρευσης και ως συστήματος μεταφοράς πιστωτικών μονάδων εξακολουθεί να διαδίδεται όλο και περισσότερο στην Ευρώπη, με ποσοστό 75% επί των ιδρυμάτων να αναφέρουν ότι χρησιμοποιούν το ECTS ως σύστημα μεταφοράς και με ποσοστό περίπου 66% να αναφέρουν ότι χρησιμοποιούν το ECTS ως σύστημα συσσώρευσης. Ενώ η μεγάλη πλειονότητα των ιδρυμάτων εφαρμόζει τώρα το ECTS, εκτιμάται, ότι ακόμη πρέπει να γίνει πολύ δουλειά για να επιβεβαιωθεί ότι η χρήση του γίνεται σωστά.

Η εσφαλμένη ή η επιφανειακή χρήση του ECTS φαίνεται ότι είναι επίσης πολύ διαδεδομένη. Αυτού του είδους η χρήση έχει να κάνει με την αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών των ιδρυμάτων και την ανάπτυξη ευέλικτων γνωστικών αντικειμένων για τους φοιτητές, ενώ η παράλληλη χρήση του και για λόγους κινητικότητας και για λόγους αναγνώρισης αποδεικνύεται πιο δύσκολη. Τα ιδρύματα εκτιμάται ότι πρέπει να αναλάβουν την ευθύνη για την ανάπτυξη του ECTS κατά τρόπο που θα τα βοηθήσει να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις προκλήσεις ενός ανοιχτού και ουσιαστικού Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Λίγο λιγότερα από τα μισά ιδρύματα που ανταποκρίθηκαν στην έρευνα διαβεβαίωσαν ότι εκδίδουν Παράρτημα Διπλώματος για όλους τους πτυχιούχους. Αυτό θεωρείται απογοητευτικό ακόμη κι αν ποσοστό μεγαλύτερο από 38% απαντά ότι σχεδιάζει να εφαρμόσει το Παράρτημα Διπλώματος (δεδομένου ότι στο Ανακοινωθέν του Βερολίνου το 2003 υπήρξε η δέσμευση να εκδίδεται για όλους τους φοιτητές δωρεάν Παράρτημα Διπλώματος από το 2005). Αυτό σημαίνει ότι κάποια εθνικά συστήματα έχουν καθυστερήσει στην προώθηση της εφαρμογής του. Πρέπει να γίνουν προσπάθειες προώθησης και έκδοσης του Παραρτήματος Διπλώματος, προκειμένου να αξιοποιηθεί η χρησιμότητά τους τόσο από τους φοιτητές όσο και από τους εργοδότες.

Τα Πλαίσια Προσόντων για τον ΕΧΑΕ αποτελούν θέμα μεγάλης πολιτικής συζήτησης κι αντιπαράθεσης. Η Trends V δείχνει ότι πρέπει να γίνει πολύ δουλειά στον τομέα της πληροφόρησης των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης και στην εμπλοκή τους στην ανάπτυξή τους σε εθνικό επίπεδο. Την τρέχουσα περίοδο τα ιδρύματα –εξαιρώντας τα Ιρλανδικά- βρίσκονται γενικά σε σύγχυση σχετικά με το αν τα εθνικά τους συστήματα διαθέτουν τέτοιου είδους πλαίσια προσόντων ή όχι, καθώς επίσης σε σχέση με τους σκοπούς που αυτά εξυπηρετούν. Υπάρχει ο κίνδυνος χωρίς τη σωστή κατανόηση των σκοπών της ανάπτυξης των πλαισίων προσόντων, να μην γίνουν γνωστά όσο θα πρέπει στα ιδρύματα, κι έτσι να περιοριστεί σημαντικά η απήχησή τους.

✓ Φοιτητική μέριμνα

Η Trends V φανερώνει μια ανάπτυξη στον τομέα της φοιτητικής μέριμνας τα τελευταία τέσσερα χρόνια. Όμως τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας που διεξήχθη αποδεικνύουν, ότι, ενώ φαίνεται πως πολλά ιδρύματα και συστήματα προσφέρουν ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών, αυτές δεν αναπτύσσονται ικανοποιητικά ούτε προσαρμόζονται στις αυξανόμενες απαιτήσεις του φοιτητικού σώματος που είναι διαφοροποιημένο. Δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στις υπηρεσίες καθοδήγησης και συμβουλευτικής τόσο από τα ιδρύματα όσο και από τις κυβερνήσεις. Η στελέχωση και η επάρκεια των πόρων αποτελούν κομβικές προκλήσεις, καθώς επίσης η παρακολούθηση κι ο έλεγχος της ποιότητας των παροχών. Η εμπλοκή των φοιτητών – ως χρήστες και άμεσα ωφελούμενοι- θα έπρεπε να αντιμετωπισθεί ως αρχή για περαιτέρω ανάπτυξη.

✓ Διασφάλιση της ποιότητας

Το πλαίσιο που αφορά στη διασφάλιση της ποιότητας του ΕΧΑΕ άρχισε να διαμορφώνεται σημαντικά από το 2003 και μετά. Όλο και πιο έντονα από τότε συνειδητοποιούταν ότι το ενδιαφέρον για την ποιότητα έπρεπε να βρίσκεται στο επίκεντρο του συστήματος, όπως δείχνει και το νορβηγικό παράδειγμα, όπου η Διαδικασία της Μπολόνιας ενσωματώθηκε στο εθνικό σύστημα και τώρα αναφέρεται σε εθνικό επίπεδο ως η «*Μεταρρύθμιση της Ποιότητας*».

Η ώθηση για νέες εξελίξεις δόθηκε στο Βερολίνο το 2003, όταν οι Υπουργοί δήλωσαν ότι: «*η κύρια ευθύνη για τη διασφάλιση της ποιότητας έγκειται σε κάθε ίδρυμα και αυτό αποτελεί τη βάση για την ουσιαστική υπευθυνότητα του ακαδημαϊκού συστήματος εντός του εθνικού πλαισίου ποιότητας*». Παρά το ότι αυτό ήταν η βάση στην οποία πολλά εθνικά συστήματα ήδη λειτουργούν, και αποτέλεσε το σκεπτικό που η ΕΥΑ προωθούσε από τα μέσα ήδη της δεκαετίας του 1990, η σαφής δήλωση των Υπουργών των 39 χωρών τότε προκάλεσε σημαντική αλλαγή στη συμπεριφορά και στον τρόπο σκέψης σε πολλές χώρες της Ευρώπης καθώς επίσης σε πολλά ακαδημαϊκά και ιδρυματικά ευρωπαϊκά δίκτυα.

Αυτές οι αλλαγές με τη σειρά τους αποτέλεσαν τη βάση για τη συμφωνία ως προς τα Ευρωπαϊκά Κριτήρια και τις Οδηγίες (ESG) για την εσωτερική και εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας, τα οποία ήταν το αποτέλεσμα εντατικής εργασίας ανάμεσα στους οργανισμούς διασφάλισης ποιότητας, τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και τους εκπροσώπους των φοιτητών κατά την περίοδο των δύο χρόνων μετά το Βερολίνο. Αυτά τα Κριτήρια και οι Οδηγίες υιοθετήθηκαν από τους Υπουργούς Παιδείας επίσημα στο Μπέργκεν το 2005 και από τότε έχουν ευρέως διαδοθεί, συζητηθεί και προωθηθεί.

Οι ερωτήσεις που τέθηκαν στα Ιδρύματα στο ερωτηματολόγιο της Trends V για τα διαφορετικά αντικείμενα της εσωτερικής αξιολόγησης – καθώς επίσης για τα θέματα που αντιμετωπίστηκαν στις επιτόπιες επισκέψεις, βασίζονται στα κριτήρια που τέθηκαν στην Έκθεση για τα ανωτέρω Ευρωπαϊκά Κριτήρια και Οδηγίες για τη Διασφάλιση της Ποιότητας (ESG) που υιοθετήθηκαν από τους Υπουργούς στο Μπέργκεν.

Από τα ευρήματα της έρευνας αποδεικνύεται ότι γίνονται πολλές συζητήσεις με θέμα την ποιότητα ανάμεσα στα ιδρύματα, τους οργανισμούς διασφάλισης ποιότητας, τους εμπλεκόμενους και τις δημόσιες αρχές. Επιπλέον, η εμπλοκή των φοιτητών στις δραστηριότητες διασφάλισης ποιότητας, φαίνεται επίσης να κερδίζει έδαφος. Σε μερικά μέρη της Ευρώπης, η διασφάλιση της ποιότητας διαπιστώνεται ότι γίνεται το κύριο θέμα σε σχέση με τη Διαδικασία της Μπολόνιας αντί της μεταρρύθμισης στις δομές των κύκλων σπουδών.

Τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου φανερώνουν ότι έχει γίνει πολύ δουλειά στον τομέα της ανάπτυξης διαδικασιών εσωτερικής διασφάλισης της ποιότητας στα ιδρύματα. Παρόλα αυτά οι υπηρεσίες φοιτητικής μέριμνας παραμένουν ένας τομέας που δεν αξιολογείται ακόμη συστηματικά. Σχετικά λίγα ιδρύματα φαίνεται να εφαρμόζουν μια ολιστική προσέγγιση στη βελτίωση της ποιότητας. Ως προς αυτό η Trends V επιβεβαιώνει τα ευρήματα της Trends IV και του σχεδίου της ΕΥΑ "*Quality Culture*" αναφορικά με το ότι οι εντατικές διαδικασίες εσωτερικής αξιολόγησης σχετίζονται με ένα υψηλό βαθμό ιδρυματικής αυτονομίας.

✓ Κινητικότητα

Τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι, παρά το γεγονός ότι υπάρχει μεγάλη δυσκολία στο να αντληθούν αξιόπιστες πληροφορίες για την κινητικότητα, πολλά ιδρύματα θεωρούν ότι η φοιτητική κινητικότητα παρουσιάζει αύξηση. Είναι ενδιαφέρον όμως να

γίνει διάκριση ανάμεσα στις διάφορες μορφές κινητικότητας – εντός των χωρών και από χώρα σε χώρα, εντός των κύκλων σπουδών και ανάμεσα στους κύκλους σπουδών καθώς επίσης εντός οργανωμένων προγραμμάτων κινητικότητας και ελεύθερα μετακινούμενων (free movers) φοιτητών.

Σε σχέση με την κινητικότητα μεταξύ των χωρών και με βάση τις ροές κινητικότητας φαίνεται ότι, όπως στο παρελθόν, πολλά ιδρύματα της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης «εξάγουν» περισσότερους φοιτητές και προσωπικό από ό,τι «εισάγουν», ενώ συγκεκριμένες χώρες της Δυτικής Ευρώπης είναι καθαρά ισχυροί «εισαγωγείς».

Η ροή κινητικότητας φαίνεται ότι σχετίζεται στενά με την πολιτική χρηματοδότησης και με θέματα κοινωνικοοικονομικά, ενώ οι αλλαγές στις δομές σπουδών ασκούν σε αυτή μόνο μια πολύ μικρή επίδραση. Οι δυνατότητες για μεγαλύτερη κινητικότητα μεταξύ των κύκλων δεν διερευνήθηκαν σε βάθος σε αυτό το στάδιο, ενώ παράλληλα θεωρείται ότι αποτελεί στοιχείο εθνικής ή ιδρυματικής πολιτικής. Πολλά εθνικά συστήματα χρηματοδότησης διαπιστώνεται από την έρευνα ότι λειτουργούν αποτρεπτικά ως προς την κινητικότητα, επιβραβεύοντας τα ιδρύματα που συγκρατούν τους φοιτητές τους, καθώς δεν παρέχουν κίνητρα για την ενίσχυση της κινητικότητας.

✓ Διά βίου Εκπαίδευση

Ο όρος Διά Βίου Εκπαίδευση χρησιμοποιείται συγκεχυμένα καλύπτοντας τόσο τη συνεχή εκπαίδευση και κατάρτιση για τους αποφοίτους, ώστε να έχουν ικανοποιητικά προσόντα όσο και για την αρχική εκπαίδευση ομάδων που μειονεκτούν. Ενώ πολλά ιδρύματα θεωρούν τη διά βίου εκπαίδευση ως προτεραιότητα, η Trends V αποδεικνύει ότι δεν έχουν γίνει στρατηγικές δράσεις σε σχέση με την προώθησή της.

Για άλλη μια φορά προκύπτουν ερωτήματα σε σχέση με την αναγνώριση των προηγούμενων γνώσεων. Μερικά ιδρύματα θεωρούν ότι η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνιας δίνει προτεραιότητα στην ανάπτυξη στρατηγικών διά βίου εκπαίδευσης, αλλά θεωρούν ότι οι τρέχουσες συνθήκες απαιτούν μια περισσότερο ικανοποιητική ανταπόκριση ως προς την ανάπτυξή τους.

Ως προς την πρόσβαση στη διά βίου εκπαίδευση, ενώ σχεδόν όλα τα ιδρύματα θεωρούν ότι είναι σημαντική η ευρεία συμμετοχή στη διά βίου εκπαίδευση, από την άλλη πλευρά τα ιδρύματα δεν πιστεύουν ότι μπορούν να συνεισφέρουν ικανοποιητικά σε αυτή την εξέλιξη. Αυτό επισημαίνει τη βαρύτητα που πρέπει να δοθεί από την κυβερνητική πολιτική στον τομέα αυτό και την ανάγκη παροχής κινήτρων.

✓ Νέες χώρες μέλη

Η Trends V ασχολήθηκε με την κατάσταση σε μερικές από τις νέες χώρες μέλη της Διαδικασίας της Μπολόνιας, ανακαλύπτοντας μεγάλη διαφοροποίηση τόσο εντός των ιδίων των χωρών, όσο και μεταξύ των χωρών καθώς επίσης μεταξύ αυτών και των υπόλοιπων χωρών της Ευρώπης.

Η είσοδος της Ρωσίας στη Διαδικασία της Μπολόνιας το 2003 πρόσθεσε ένα τεράστιο νέο γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής και ένα επίσης τεράστιο αριθμό ιδρυμάτων στον υπό διαμόρφωση ΕΧΑΕ. Ενώ πολλά ιδρύματα επιδιώκουν τις μεταρρυθμίσεις, η Διαδικασία της Μπολόνιας βρίσκει εμπόδια σε κάποια θέματα ιδεολογίας και γεωγραφίας και δεν φαίνεται ακόμη ξεκάθαρο αν είναι δυνατό να προκύψει μια ομοιόμορφη εθνική στρατηγική που θα προωθήσει τις αλλαγές. Επιπλέον πρέπει να γίνει πολύ δουλειά σε σχέση με την προώθηση των αλλαγών στην ακαδημαϊκή κοινότητα της χώρας.

Τα ιδρύματα στη Νοτιο-ανατολική Ευρώπη είναι ξεκάθαρο ότι εκλαμβάνουν τη Μπολόνια ως διαδικασία που παρέχει κατευθύνσεις βασικές για την κοινωνική ανάπτυξη.

Μεταξύ των πολλών προκλήσεων που αντιμετωπίζονται στα ιδρύματα των χωρών αυτών είναι η μετακίνηση από την κουλτούρα της αυτο-διαχειριζόμενης ανεξάρτητης σχολής, η οποία κρίνεται αναγκαία, προκειμένου οι μεταρρυθμίσεις να μπορούν να αποδειχτούν βιώσιμες και αποτελεσματικές.

Η Γεωργία αποτελεί μια ενδεικτική περίπτωση για το πώς η Διαδικασία της Μπολόνιας μπορεί να αξιοποιηθεί αποτελεσματικά, ώστε να υποστηρίξει μια μεταρρύθμιση σε βάθος στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, δεδομένου ότι στη συγκεκριμένη χώρα υλοποιήθηκαν τεράστιες αλλαγές μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Στοιχείο επιτυχίας αποτέλεσε η προσπάθεια που έγινε στην παροχή βασικής πληροφόρησης Ευρωπαϊκών κειμένων στην εθνική γλώσσα.

✓ Διεθνής ελκυστικότητα

Οι μεταρρυθμίσεις που υλοποιούνται στην Ευρώπη αλληλεπιδρούν με τις γενικότερες εξελίξεις παγκοσμίως, ενώ διαπιστώνεται ότι αυτή η παγκόσμια αλληλεπίδραση γίνεται όλο και πιο έντονη.

Η Έκθεση Trends V δείχνει ότι τα ιδρύματα είναι δεκτικά στις εξελίξεις τόσο μέσα όσο και έξω από την Ευρώπη και ότι όλο και περισσότερα ιδρύματα σε άλλες περιοχές του κόσμου ανταποκρίνονται στρατηγικά στις ευρωπαϊκές εξελίξεις. Οι απαντήσεις των ιδρυμάτων δείχνουν κατά τρόπο πολύ ενδιαφέρον και ξεκάθαρα ότι, όπως και το 2003, η συνεργασία της Ευρώπης με όλο τον κόσμο παραμένει ύψιστη προτεραιότητα. Οι σχέσεις με τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και τα συστήματα στην Ασία έχουν επεκταθεί πάρα πολύ τα τελευταία τέσσερα χρόνια. Υπάρχουν επίσης κάποια στοιχεία που φανερώνουν ότι δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα από ό,τι στο παρελθόν στη συνεργασία με τον αραβικό κόσμο και την Αφρική. Είναι όμως δύσκολο να εκτιμηθεί εάν αυτές οι ιδρυματικές εκτιμήσεις θα αποδειχτούν εφήμερες ή τμήμα μιας διαρκούς τάσης. Πάντως, οι μεταρρυθμίσεις στην ανώτατη εκπαίδευση στην Ευρώπη δεν είναι πλέον ένα θέμα που ενδιαφέρει μόνο τους Ευρωπαίους αλλά επιδρά στην παγκόσμια «αρένα».

✓ Μελλοντικές προκλήσεις

Όλα τα θέματα που πραγματεύεται η έκθεση Trends V συμβάλλουν στην ανάπτυξη του ΕΧΑΕ. Τρεις είναι οι μεγάλες μελλοντικές προκλήσεις, που επίσης παρουσιάζονται σε αυτή:

1) Η ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ κυβερνήσεων, ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης και άλλων κοινωνικών εμπλεκόμενων είναι βασικό στοιχείο για την εδραίωση και τη διατήρηση των στόχων της Διαδικασίας της Μπολόνιας. Προτεραιότητα αποτελεί επίσης η διεύρυνση του διαλόγου με τη συμμετοχή σε αυτόν εργοδοτών, φοιτητών, γονέων και άλλων εμπλεκόμενων, έτσι ώστε να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη στην ποιότητα. Επιπλέον, τα ιδρύματα και οι κυβερνήσεις κρίνεται ότι πρέπει να ενώσουν τις δυνάμεις τους όχι μόνο για να υλοποιηθούν οι μεταρρυθμίσεις, αλλά και με σκοπό να διαδοθούν ευρέως τα αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων που πραγματοποιούνται.

2) Τα ιδρύματα χρειάζεται να αναπτύξουν την ικανότητά τους να ανταποκριθούν κατά τρόπο στρατηγικό στην ατζέντα της διά βίου εκπαίδευσης, εκμεταλλευόμενα τις δυνατότητες που παρέχονται από τις δομικές αλλαγές και τα εργαλεία που έχουν αναπτυχθεί από τη Διαδικασία της Μπολόνιας. Αυτό σημαίνει ότι τα ιδρύματα πρέπει να χρησιμοποιήσουν αυτά τα εργαλεία σωστά και να τα αναπτύξουν περαιτέρω ενισχύοντας την φοιτητο-κεντρική και ευέλικτη μάθηση και τη μεγαλύτερη κινητικότητα. Ο ευρύτερος

διάλογος με τους εργοδότες αποτελεί επίσης ένα αίτημα, προκειμένου τα προγράμματα σπουδών των ιδρυμάτων σε όλα τα επίπεδα να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της κοινωνίας και της οικονομίας, στις οποίες η γνώση χρήζει συνεχούς ανανέωσης και στην οποία απαιτείται διαρκής εκπαίδευση και επανεκπαίδευση. Μέσω αυτών των προκλήσεων σχετικά με τη διά βίου εκπαίδευση, τα ιδρύματα μπορούν επίσης να αντιμετωπίσουν τον κοινωνικό σκοπό της διασφάλισης της ποιότητας για την πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση όλων όσων διαθέτουν τα προσόντα και μπορούν να επωφεληθούν από αυτή.

3) Τελικά, τα ιδρύματα πρέπει να ξεκινήσουν να αναλογίζονται τις επιπτώσεις της ύπαρξης του ΕΧΑΕ μετά το 2010. Κάποιες πλευρές της Μπολόνιας ακόμη χρειάζονται πολύ δουλειά και επανεξέταση και είναι ιδιαίτερα σημαντικό να γίνει αυτό μέσα από την ευρύτατη ευρωπαϊκή οπτική, ώστε να ξεπεραστούν κάποια από τα τοπικά και εθνικά εμπόδια που τώρα προκύπτουν. Ο ΕΧΑΕ, όπως αναφέρεται, αναπτύσσεται σε ένα διαρκώς αυξανόμενο δια-συνδεδεμένο παγκόσμιο πλαίσιο και η παγκόσμια θεώρησή του είναι κατά συνέπεια υψίστης σημασίας. Για μια ακόμη φορά η ευθύνη για την τεκμηρίωση της ανάγκης των μεταρρυθμίσεων και την υποστήριξη των σπουδαιών πολιτιστικών διαδικασιών που βρίσκονται σε εξέλιξη έγκειται στις κυβερνήσεις και στα ιδρύματα.

Διαπιστώσεις - συμπεράσματα

Μέσα από τα κείμενα της Ένωσης Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (ΕΥΑ), που είναι ένας από τους επίσημους υποστηρικτές της Διαδικασίας της Μπολόνιας και κατά συνέπεια της στρατηγικής της Ε.Ε., επισημαίνεται, ότι για την προώθηση της αξιολόγησης και την αναβάθμιση της ποιότητας στα πανεπιστήμια, απαιτείται να αντιμετωπιστούν πρώτα κάποια καίρια ζητήματα, που συνδέονται με τις διαδικασίες αυτές και τα οποία έχουν να κάνουν μεταξύ άλλων με την υποχρηματοδότηση, την έλλειψη αυτονομίας, τον ουσιαστικό ρόλο της εξωτερικής αξιολόγησης.

Από την κατάσταση που επικρατεί στα ελληνικά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης αλλά και σε αυτά των χωρών της Ε.Ε., επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι οι περικοπές στις δημόσιες χρηματοδοτήσεις παράλληλα με την αύξηση του αριθμού των φοιτητών που εισάγονται σε αυτά, οδηγούν τα πανεπιστήμια στη δραστηριοποίησή τους για την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς τους μέσω κονδυλίων της Ε.Ε. Έτσι, επιδίδονται στην υλοποίηση δράσεων, που κρίνεται ότι οδηγούν στη μεταρρύθμιση και την ποιοτική αναβάθμισή τους, σύμφωνα με τις προτεραιότητες της Διαδικασίας της Μπολόνιας, τις οποίες τα ευρωπαϊκά προγράμματα προωθούν. Ανάλογα μάλιστα με το βαθμό εμπλοκής των πανεπιστημίων σε αυτά και το ύψος των χρηματοδοτήσεων που κατορθώνουν να αντλούν, αποκτούν «πόντους» για τη θετική αξιολόγησή τους από τους φοιτητές, τους γονείς τους, τις επιχειρήσεις, τις βιομηχανίες, τις κυβερνήσεις των χωρών στις οποίες ανήκουν, τις πολιτικές δυνάμεις, την Ε.Ε., παγκόσμιους οργανισμούς, το σύνολο της κοινωνίας.

Οι προσδοκίες βέβαια των ανωτέρω από το πανεπιστήμιο, όπως τονίστηκε και στο τρίτο μέρος της εργασίας είναι πάρα πολλές, συχνά διαφορετικές και αντικρουόμενες. Για παράδειγμα κάποιος μπορεί να προσδοκούν από το πανεπιστήμιο την προετοιμασία των αποφοίτων τους κατά τρόπο που να εξασφαλίζεται η επιτυχής ένταξή τους στην αγορά εργασίας, κάποιος άλλος τη διαμόρφωση ικανών πολιτών και ανταγωνιστικών εργαζομένων, άλλοι την υποδοχή «μαζών» εισακτέων από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, την τοποθέτηση του πήχη της έρευνας πολύ ψηλά, την ενίσχυση της κινητικότητας, την ανάπτυξη στενών σχέσεων με τη βιομηχανία, την προώθηση θετικών δράσεων προς το περιβάλλον, την υποστήριξη της ισότητας των δύο φύλων, την παροχή ποιοτικών

υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα, την όσο το δυνατό μεγαλύτερη δραστηριοποίηση κάθε ιδρύματος στη διαδικασία οικοδόμησης της ισχυρής Ευρώπης.

Στην προσπάθεια των πανεπιστημίων να ανταποκριθούν σε όλα τα ανωτέρω, ασχολούνται με τη δημιουργία νέων τμημάτων, την ανέγερση νέων κτιρίων, την αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών, την προμήθεια του απαραίτητου για τη λειτουργία των νέων τμημάτων εξοπλισμού, την ίδρυση και δικτύωση βιβλιοθηκών, την αγορά υλικού (έντυπου και ηλεκτρονικού), τη δημιουργία και χρήση δικτύων που αξιοποιούν τις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας, θέτουν σε ισχύ θεσμούς όπως είναι η πρακτική άσκηση, λειτουργούν γραφεία διασύνδεσης, γραφεία διαμεσολάβησης, διεκδικούν χρηματοδοτήσεις για την προώθηση της έρευνας.

Παρά την έντονη όμως δραστηριοποίησή τους για την επίτευξη όλων των ανωτέρω στόχων, η «κρίση» τους εξακολουθεί να παραμένει. Σ' αυτό το πλαίσιο η κατάσταση «κρίσης» αποδίδεται σε όλα τα πανεπιστήμια, αν και η πραγματικότητα αποδεικνύει ότι υπάρχουν πάρα πολύ μεγάλες αποκλίσεις και διαφορές μεταξύ των ιδρυμάτων, μεταξύ σχολών του ίδιου ιδρύματος ακόμη και μεταξύ τμημάτων που ανήκουν στην ίδια σχολή. Έτσι, με τη χρήση του όρου «κρίση του πανεπιστημίου» γενικεύεται μια κατάσταση που δεν αφορά σε όλα τα ιδρύματα και καλλιεργούνται στερεοτυπικές αντιλήψεις που διαστρεβλώνουν την πραγματικότητα.

Η «κρίση» τελικά του σύγχρονου πανεπιστημίου φαίνεται ότι συνδέεται με την υποβάθμιση των πτυχίων, η οποία προέκυψε ως συνέπεια της μαζικής εισόδου φοιτητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και κατέληξε να θεωρείται συνώνυμη με την υποβάθμιση του πανεπιστημίου, δεδομένου ότι πλέον το πτυχίο δεν μπορεί από μόνο του να οδηγήσει τους κατόχους του στην επαγγελματική αποκατάσταση και άρα το πανεπιστήμιο δεν είναι αποτελεσματικό.

Το λογικό συμπέρασμα που προκύπτει από τα παραπάνω είναι ότι τελικά για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και την έξοδο των πανεπιστημίων από την κρίση τους δεν αρκούν τα μέτρα που συνδέονται με τις μεταρρυθμίσεις της Διαδικασίας της Μπολόνιας και τις χρηματοδοτήσεις της Ε.Ε. Και κατ' επέκταση ότι δεν μπορεί να είναι (μόνο) η δημόσια εκπαίδευση υπεύθυνη για την οικονομική και κοινωνική κρίση, την ανεργία και την πτώση της παραγωγικότητας της οικονομίας, την ανεπαρκή προετοιμασία των νέων για τον κόσμο της εργασίας, όπως υποστηρίζεται από τα κείμενα της Ε.Ε. και παγκοσμίως από τις χώρες και τους οργανισμούς που ασκούν νεοφιλελεύθερη εκπαιδευτική πολιτική.

Αν η συγκεκριμένη ερμηνεία της πραγματικότητας ήταν ολοκληρωμένη, τότε οι προτεραιότητες που είχαν τεθεί από τη Διαδικασία της Μπολόνιας και οι δράσεις που έχουν μέχρι σήμερα πραγματοποιηθεί, θα οδηγούσαν μέσα από την επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί και στην επίλυση των προβλημάτων ή έστω κάποιων προβλημάτων του πανεπιστημίου.

Η υφιστάμενη όμως κατάσταση στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποδεικνύει ότι αυτό που τελικά επιτυγχάνεται μέσω των μεταρρυθμίσεων της Διαδικασίας της Μπολόνιας είναι η αποσπασματική κι όχι η ριζική αντιμετώπιση των πανεπιστημιακών προβλημάτων, διότι δεν λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των κοινωνικών συνθηκών εντός των οποίων δημιουργούνται τα προβλήματα κι εντός των οποίων παράγεται το πανεπιστημιακό έργο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Δεδομένου ότι σε κάθε επιμέρους κεφάλαιο της διπλωματικής παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που αφορούν σε καθένα από αυτά, στο τέλος της διπλωματικής παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την κριτική προσέγγιση της αξιολόγησης και του ρόλου του σύγχρονου πανεπιστημίου, της «άλλης» δηλαδή οπτικής σε σχέση με αυτή της Ε.Ε. απέναντι στα ζητήματα της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν.

Επιπλέον διατυπώνονται προτάσεις για τη στάση που θεωρούμε ότι οφείλει να καλλιεργεί από την πλευρά του το πανεπιστήμιο ως πρωταγωνιστής των σχετικών εξελίξεων, στο πλαίσιο του διαλόγου και της πραγματικότητας που διαμορφώνεται ως προς την αξιολόγηση και την αποστολή του.

Σύμφωνα λοιπόν με την έρευνα, η αξιολόγηση, που προβάλλεται ως ο βασικός μοχλός για την επίτευξη των στόχων των πολιτικών της Ε.Ε. και της επιδιωκόμενης αποστολής του πανεπιστημίου, αποτελεί πρακτική που εφαρμόζεται από τις εκπαιδευτικές πολιτικές των χωρών της Ε.Ε., η οποία αναδεικνύει τις τάσεις εναρμόνισης και σύγκλισης που προωθούνται από την Ε.Ε. στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων της στρατηγικής της Λισσαβόνας, της απασχολησιμότητας και της κοινωνικής συνοχής, μέσω της εκπαιδευτικής ενοποίησης.

Επιπλέον διαπιστώθηκε ότι ο τρόπος προώθησης της αξιολόγησης από την Ε.Ε. τείνει να συγκροτήσει μία «νέα μορφή νομιμοποίησης» της κοινωνικής και πολιτικής εξουσίας καθώς επίσης της ομόλογης κοινωνικής λειτουργίας του πανεπιστημίου.

Ως διαδικασία, η αξιολόγηση αποδείχθηκε ότι ήταν ανέκαθεν συνδεδεμένη με το πανεπιστήμιο κι εξέφραζε την εσωτερική του ανάγκη για τη ρύθμιση της ύπαρξης και της λειτουργίας του. Σε αυτό το πλαίσιο εφαρμοζόταν κι εξακολουθεί να εφαρμόζεται μέχρι σήμερα.

Όμως, το «νέο είδος αξιολόγησης» που προωθείται από την Ε.Ε. και τις κυβερνήσεις των χωρών που ανήκουν σε αυτή για την επίλυση των προβλημάτων του πανεπιστημίου, διαπιστώθηκε ότι ενέχει τον κίνδυνο να επιφέρει τη συρρίκνωση της παιδευτικής λειτουργίας του στο όνομα της κοινωνίας της γνώσης και των δεικτών – κριτηρίων αξιολόγησης, που γίνονται τα κλειδιά για την υποχρεωτική πολιτική συναίνεση των τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και της πολιτείας. Κι αυτό, διότι μέσω της τυποποίησης, της χρήσης δεικτών και κριτηρίων ποιότητας, προωθείται ο έλεγχος των δομών και της κουλτούρας του κλασικού πανεπιστημίου, η αλλαγή της φύσης του, η αναπαράσταση της εικόνας του έργου που επιτελείται μέσα από ένα λεξιλόγιο που μπορεί να επιτρέπει την επικοινωνία ανθρώπων με διαφορετικές κουλτούρες, όπως είναι οι πανεπιστημιακοί και οι επιχειρηματίες, το οποίο όμως παράλληλα μπορεί να μην έχει σχέση με την πραγματικότητα. Έτσι το πανεπιστήμιο οδηγείται στη συρρίκνωση της κριτικής σκέψης, της αμφισβήτησης και της αναζήτησης του νέου.

Με την εφαρμογή της αξιολόγησης τονίστηκε ότι εγχαράσσονται τα χαρακτηριστικά της «επιχειρηματικότητας» στη φυσιογνωμία του πανεπιστημίου, που γίνονται πιο έντονα με τον περιορισμό των δημόσιων δαπανών με τις οποίες άμεσα ή έμμεσα συνδέεται η αξιολόγηση. Αυτό συμβαίνει, καθώς τα πανεπιστήμια αναγκάζονται αφενός μεν να απαντούν στις απαιτήσεις της αξιολόγησης που συνδέονται με την ανταπόκρισή τους στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας αφετέρου δε να στρέφονται για την, εξασφάλιση της βιωσιμότητάς τους σε «επιχειρηματικές» δραστηριότητες στο πλαίσιο των πολιτικών της αποκέντρωσης και της αυτονομίας τους. Το κράτος σε αυτή τη διαδικασία αναλαμβάνει ρόλο εγγυητή. Ο νεοφιλελευθερισμός έχει καταλήξει να αντιπροσωπεύει μια θετική αντίληψη του ρόλου που παίζει το κράτος στη δημιουργία

κατάλληλης αγοράς παρέχοντας προϋποθέσεις, τους νόμους και τους θεσμούς που απαιτούνται για τη λειτουργία της³⁰.

Η αντίθεση του πανεπιστημίου και η διαφορά σε σχέση με την επικράτηση αυτού του τύπου ελέγχου των οργανωτικών δομών και της γλώσσας της τυποποίησης, σύμφωνα με όσα παρουσιάστηκαν, προκύπτει ότι έχει να κάνει με το ότι το πανεπιστήμιο εξ' ορισμού του φιλοξενεί διαφορετικές επιστημονικές κουλτούρες και αντιτάσσεται σε κάθε ολοκληρωτική γλώσσα, που εν προκειμένω μέσω της αξιολόγησης νομιμοποιεί τα πανεπιστήμια ανάλογα με την επιτυχία τους στην τυποποίηση.

Στο πλαίσιο της άποψης που θεωρεί την εκπαίδευση στις καπιταλιστικές χώρες μηχανισμό που ευνοεί τη διευρυμένη αναπαραγωγή των υφιστάμενων σχέσεων σε επίπεδο οικονομικό, πολιτικό και ιδεολογικό, δεχτήκαμε ότι η αξιολόγηση δεν μπορεί παρά να διαδραματίζει μια αντίστοιχη κοινωνική λειτουργία.

Έτσι η μορφή αξιολόγησης που προωθείται απ' την Ε.Ε., διαπιστώθηκε ότι αποτελεί μια μορφή κοινωνικού ελέγχου, που ασκείται στο πλαίσιο συγκεκριμένων ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο Ε.Ε. κι ότι είναι ένα κομμάτι του συνόλου των εκπαιδευτικών μέτρων και του ευρύτερου εκπαιδευτικού προγράμματος που εφαρμόζεται, προκειμένου να υποστηρίζεται η αναπαραγωγή των υφιστάμενων κοινωνικών σχέσεων για την εκπαίδευση και την κοινωνία. Μέσω της αξιολόγησης και του συγκεντρωτικού - γραφειοκρατικού της χαρακτήρα, δίνεται η δυνατότητα παρεμβάσεων με συγκεκριμένο τρόπο στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Με τη «νέα μορφή αξιολόγησης» των πανεπιστημίων αναδιατάσσονται βασικά οι σχέσεις ιεραρχίας τόσο στο εσωτερικό των ιδρυμάτων όσο και εκτός των Ιδρυμάτων, ανάλογα με το ποιος αξιολογεί ποιον καθώς επίσης ανάλογα με τα αποτελέσματα της αξιολόγησης.

Η αξιολόγηση λειτουργεί ως κανονιστική διαδικασία³¹, που:

- αποτιμά όλες τις πτυχές του έργου κάθε ιδρύματος με τη χρήση κριτηρίων, δεικτών και ποσοτικών όρων
- μέσα από τις εκθέσεις εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης και τα δίκτυα αξιολόγησης που δημιουργούνται δίνει τη δυνατότητα σύγκρισης και διαφοροποίησης σε επίπεδο Ιδρύματος αλλά και σε επίπεδο Ιδρυμάτων τόσο μεταξύ τους όσο και σε σχέση με το «κανονικό».
- ταξινομεί με όρους αξίας τις ικανότητες
- ορίζοντας το κανονικό επιβάλλει την ομοιογένεια, ενώ ταυτόχρονα εντοπίζει τις όποιες αποκλίσεις από το κανονικό.
- εξαναγκάζει σε επανόρθωση με την «αντικειμενική» επικύρωση και συμβολή του κράτους στον προσδιορισμό της ικανότητας κάθε ιδρύματος να υλοποιεί το έργο του. Έτσι μέσω των πορισμάτων της αξιολόγησης, είναι δυνατό να κατανοηθεί πώς πρέπει, στο πλαίσιο του κοινωνικού ελέγχου που ασκείται, να λειτουργούν τα πανεπιστήμια ώστε να είναι «αποτελεσματικά» ή αλλιώς αποτελεσματικοί φορείς πολιτιστικής και κοινωνικής αναπαραγωγής.

Η αξιολόγηση ως πρακτική, δίνει τη δυνατότητα άσκησης κοινωνικού ελέγχου - με το επιχείρημα της γενικόλογης αναγκαιότητας για ποιότητα - στην αποστολή και το

³⁰ M. Apple : (2000) Εκσυγχρονισμός και Συντηρητισμός στην Εκπαίδευση . ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ . Αθήνα

³¹ Γ. Μαυρογιώργος: (2003) Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού Η εναρμόνιση του πανοπιστιμού (σελ. 295-308) στο Σχολείο: Διδασκαλία και Αξιολόγηση Τόμος Α' Πανεπιστημιακό Τυπογραφείο Ιωαννίνων.

έργο των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης, με τη μορφή της εσωτερικής κι εξωτερικής αξιολόγησης.

Με την εσωτερική αξιολόγηση, τη χρήση συγκεκριμένων δεικτών και κριτηρίων παρακολουθούνται και ελέγχονται κατά τρόπο τεχνοκρατικό και γραφειοκρατικό όλες οι πτυχές των παρεχόμενων υπηρεσιών από τα Ιδρύματα σύμφωνα με τις επιταγές της πολιτικής.

Με την εξωτερική αξιολόγηση οι ειδικοί επιτηρούν το έργο των Ιδρυμάτων από ένα άλλο επίπεδο που βρίσκεται έξω και πάνω από αυτά, επιδιώκοντας περισσότερο τον έλεγχο και τη συμμόρφωση των πανεπιστημίων, παρά την επικέντρωση στους σκοπούς, τις προτεραιότητες και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες τα ιδρύματα λειτουργούν.

Επιπλέον, η εισαγωγή της αξιολόγησης σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. από ιδιαίτερους φορείς, κι όχι από τα ίδια τα πανεπιστήμια, συμπεραίνεται ότι συνδέεται με τη σκοπιμότητα προώθησης μιας συγκεκριμένης δημοσιονομικής και εκπαιδευτικής πολιτικής, στο πλαίσιο της οποίας τα πανεπιστήμια μέσω της αξιολόγησης θα λειτουργούν κάτω από συγκεκριμένες κατευθύνσεις και κατά συνέπεια με περιορισμένη ανεξαρτησία. Η ανεξαρτησία αυτή θεωρείται ότι περιορίζεται όλο και περισσότερο λόγω του ότι τα πανεπιστήμια εντάσσονται με ενιαίες ρυθμίσεις στον ενοποιούμενο ευρύτερο χώρο της τριτοβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατά συνέπεια η απόδοσή τους θα αξιολογείται και θα μετριέται με τρόπο ενιαίο, όπως όλοι οι φορείς της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, γεγονός που προκαλεί για τον πανεπιστήμιο τον κίνδυνο να αλλοιώσει την ταυτότητά του και την κοινωνική του αποστολή.

Γι αυτό το λόγο, στο πλαίσιο του κοινωνικού ελέγχου που ασκείται μέσω της αξιολόγησης προκαλούνται αντιφάσεις, συγκρούσεις και αντιστάσεις στην εφαρμογή της, οι οποίες στην πορεία εναρμόνισης που δρομολογείται και εν όψει του 2010, εντείνονται κατ' αναλογία με τον εντεινόμενο κοινωνικό έλεγχο που ασκείται.

Μέσω της αξιολόγησης, όπως διαπιστώθηκε από τα κείμενα της Ε.Ε., αποδίδεται στα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης το κύριο μέρος της ευθύνης για τις επιδόσεις τους σε αυτή άρα και για την ανταπόκριση στην αποστολή τους με τη χρήση των δεικτών μέτρησης που μετρούν παράλληλα το βαθμό ευθύνης των Ιδρυμάτων.

Με τη σύνδεση της ευθύνης των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης με την ποιότητα στην επίτευξη του έργου τους θεωρείται δεδομένο ότι τα κριτήρια ευθύνης – ποιότητας ορίζονται αντικειμενικά και επιστημονικά, ποσοτικοποιούνται και γίνονται αντικείμενο συγκρίσεων. Επιπλέον τα κριτήρια αυτά γενικεύονται, εκτιμώνται χωρίς αμφισβήτηση απαραίτητα και δεν συσχετίζονται με αντικρουόμενα κοινωνικά συμφέροντα. Με μοχλό την αξιολόγηση, εκτιμάται, ότι το πανεπιστήμιο από μόνο του, αδιάφορο αν είναι δημόσιο ή ιδιωτικό, μπορεί να αναλάβει αποκλειστικά την ευθύνη για την ποιότητα του παρεχομένου έργου του και να υλοποιήσει τους επίσημους στόχους (σχετικά με το ατομικό και κοινωνικό καλό, την επίτευξη της ποιότητας και της ανταγωνιστικότητας) που έχουν προσδιοριστεί από την Ε.Ε. και τις κυβερνήσεις των χωρών της στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας και της κοινωνίας της γνώσης.

Με βάση αυτή τη λογική προκύπτει το συμπέρασμα ότι η λειτουργία του πανεπιστημίου εκφράζεται μέσα από αυτά τα ίδια τα κριτήρια που ταυτίζονται με τους επίσημους και κοινά αποδεκτούς στόχους του πανεπιστημίου, οι οποίοι δεν έχουν το περιθώριο να αμφισβητηθούν κι αναγκάζουν μέσω της ορθότητάς τους τα ιδρύματα που απσκλίνουν να επανέλθουν σε ό,τι ορίζει ο κανόνας. Κατ' αυτό τον τρόπο, στο πλαίσιο της διαμόρφωσης της φυσιογνωμίας του επιχειρηματικού πανεπιστημίου, η αξιολόγηση επιβάλλεται ως πρακτική αναγκαία για την ποιοτική βελτίωση των πανεπιστημίων.

Μέσω της ιστορικής και ταυτόχρονα κριτικής αντιμετώπισης της αξιολόγησης, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η εφαρμογή της με συγκεκριμένο τρόπο από τις κυβερνήσεις των χωρών της Ε.Ε. και την Ε.Ε. συνεπάγεται μια συγκεκριμένη κοινωνική λειτουργία της αξιολόγησης, η οποία επηρεάζει όχι μόνο τη μορφή και τη λειτουργία του πανεπιστημίου αλλά και της κοινωνίας ολόκληρης.

Καθώς στο ζήτημα της αξιολόγησης καταλήγουν να εμπλέκονται ολοένα και περισσότερες ομάδες ανθρώπων, με το σκεπτικό ότι όλοι προσδοκούν άμεσα ή έμμεσα κάτι από την αποστολή του πανεπιστημίου ή καλύτερα ότι όλοι μπορούν να απαιτούν από το συγκεκριμένο θεσμό τα πάντα ή και το αντίθετο από αυτό, θεωρούμε τελικά ότι το ζήτημα πρέπει να περιοριστεί τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή μεταξύ των άμεσα εμπλεκομένων, δηλαδή μεταξύ των πανεπιστημίων και της ακαδημαϊκής του κοινότητας, των κυβερνήσεων των χωρών της Ε.Ε. και της Ε.Ε. Αφήνοντας το ζήτημα ανοιχτό σε όλους προς διαχείριση και διευθέτηση, με το σκεπτικό ότι η πανεπιστημιακή εκπαίδευση αποτελεί δημόσιο αγαθό, πολλαπλασιάζονται τα αδιέξοδα στην προώθησή του, ενώ παράλληλα μένουν άλυτα άρα και επιβαρύνονται τα προβλήματα που ήδη αντιμετωπίζει το πανεπιστήμιο.

Μεταξύ των κύριων λοιπόν εμπλεκομένων στο ζήτημα της αξιολόγησης της ποιότητας των πανεπιστημίων, πρέπει να ξεκαθαριστούν συγκεκριμένα προβλήματα και απορίες που δημιουργεί η χρήση ασαφών και χαλαρών εννοιών πολλαπλών χρήσεων από το προωθούμενο «τεχνοκρατικό μοντέλο» της αξιολόγησης, ούτως ώστε ο καθένας από αυτούς να αναλάβει τις ευθύνες που του αναλογούν και τις οποίες μπορεί να αναλάβει.

Αν δεχτούμε την Ε.Ε., τη δράση της στον τομέα της εκπαιδευτικής πολιτικής και την αξιολόγηση ως πραγματικότητες που ήδη έχουν διαμορφωθεί, με βάση τις διαπιστώσεις των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης που παρουσιάστηκαν σχετικά με τις Εκθέσεις Trends της ΕΥΑ, κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστούν σε ένα πρώτο επίπεδο, στο πλαίσιο του διαλόγου που αναπτύσσεται σε σχέση με την αξιολόγηση μέσω της Διαδικασίας της Μπολόνια, τα εξής:

- Με δεδομένο ότι η επίτευξη των μεταρρυθμίσεων που στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας μέσω της αξιολόγησης απαιτεί τη διάθεση, χρήση και αξιοποίηση ανάλογων μέσων, βασικά οικονομικών, ποιος και με τι μέσα τις χρηματοδοτεί.
- Σε ποια μέσα και σε ποια υλική βάση στηρίζεται η δέσμευση που ανέλαβαν οι εθνικές κυβερνήσεις με την υπογραφή της Διαδικασίας της Μπολόνια.
- Ποια είναι τα όρια, τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης, οι κυβερνήσεις, η Ε.Ε. στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων της ποιοτικής αξιολόγησης.
- Ποια είναι η συμμετοχή των κυβερνήσεων στη χρηματοδότηση των Ιδρυμάτων για την προώθηση των αλλαγών.
- Στην ανησυχία της έρευνας Trends IV, ότι η προσδοκώμενη βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας στην Ευρώπη θα πληρωθεί με μείωση της ποιότητας της έρευνας, πώς σκοπεύουν οι κυβερνήσεις να υποστηρίξουν την οικοδόμηση του ΕΧΑΕ και ενός αντίστοιχου χώρου για την Έρευνα.
- Ποιος είναι ο ρόλος του κράτους στη διαδικασία των μεταρρυθμίσεων.
- Κατά πόσο μπορούν τα Ιδρύματα να αποφασίσουν και να σχεδιάσουν το μέλλον τους χωρίς παρεμβάσεις από το κράτος ή τους φορείς αξιολόγησης.
- Πώς μπορεί να διαμορφωθεί η διαδικασία της αξιολόγησης έτσι ώστε να αποφεύγονται τα προβλήματα που δημιουργούνται από τον περιορισμό της ιδρυματικής αυτονομίας από τους νόμους αλλά και από τις αρχές πιστοποίησης (τα μέλη τους εξαρτώνται εμμέσως πλην σαφώς σχεδόν στο σύνολό τους από τον

υπουργό Παιδείας κι έτσι δημιουργείται ο κίνδυνος συναλλαγών με τους αξιολογητές, τους οποίους επιπλέον οι κρινόμενοι ενδέχεται να μην αποδέχονται ως ικανούς να γίνουν οι κριτές τους).

- Πώς σχεδιάζεται να υποστηριχτεί από τις κυβερνήσεις η ιδρυματική αυτονομία, η οποία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη βελτίωση της ποιότητας.
- Πώς θα εξασφαλιστεί η δέσμευση των κυβερνήσεων για μακροπρόθεσμη και διαρκή δημόσια χρηματοδότηση, προκειμένου να αναληφθεί η δημόσια ευθύνη και η ανταπόκριση του κράτους στις κοινωνικές ανάγκες που επιτάσσουν τις αλλαγές.
- Πώς και από ποιον προγραμματίζεται να αντιμετωπιστεί η αντίφαση που δημιουργείται μέσω της αξιολόγησης από τον περιορισμό των δημοσίων δαπανών από τη μία μεριά και την απόδοση της αποκλειστικής ευθύνης για τις μεταρρυθμίσεις στα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Από τον τρόπο προσέγγισης και τις απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα πιστεύουμε ότι θα αναδειχτεί πως η σχετική συζήτηση, τα επιχειρήματα και τα μέτρα της Ε.Ε. και των κυβερνήσεων, που αφορούν στην αξιολόγηση και τη συμβολή της στην επίλυση των προβλημάτων του πανεπιστημίου και ιδιαίτερα στην αποτυχία του να εφοδιάζει τους αποφοίτους του με γνώσεις και δεξιότητες, που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, συνδέονται με πολλαπλά κοινωνικοπολιτικά και ιδεολογικά διακυβεύματα, που απαιτούν περαιτέρω συστηματική ανάλυση και ερμηνεία.

Από την πλευρά τους τα πανεπιστήμια και η ακαδημαϊκή κοινότητα οφείλουν να βρίσκονται εντός των εξελίξεων που αφορούν στο ζήτημα του ρόλου και της αξιολόγησης τους εκφράζοντας και υπερασπίζοντας τις απόψεις τους με σθένος και επιχειρήματα μέσα από τη Διαδικασία της Μπολόνια, στην οποία οι ίδιοι (πανεπιστήμια, πανεπιστημιακοί, φοιτητές) συμμετέχουν ως αυτοτελείς συνομιλητές²², χωρίς να χρειάζονται την παρεμβολή του κράτους. Η άμεση αυτή συνομιλία και συνεργασία είναι το αποτέλεσμα μιας πολιτικής απόφασης των κρατών - μελών, μιας απόφασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου δεσμευτικής για τα κράτη - μέλη.

Το πανεπιστήμιο και η ακαδημαϊκή του κοινότητα μέσα από τη δημοσιοποίηση των καθημερινών προβλημάτων του, την αποσαφήνιση του πεδίου του διαλόγου που αφορά στην αξιολόγηση της ποιότητάς του και στο σύνολο των πτυχών της μπορεί να συμβάλει στην ανάδειξη των επιπτώσεων από την εφαρμογή της, τις πλάνες, τις ψευδαισθήσεις και τα στερεότυπα που συνδέονται με τις σχετικές αποφάσεις, οι οποίες έχουν πολύ απτές και μη υπολογίσιμες επιπτώσεις όχι μόνο σε οικονομικό αλλά κυρίως σε ιδεολογικό επίπεδο. Τα πανεπιστήμια, οι πανεπιστημιακοί, οι φοιτητές, συμμετέχοντας ενεργά στο διάλογο, θεωρούμε ότι μπορούν, τουλάχιστον έως ένα βαθμό, να διαμορφώνουν και να ακολουθούν τη δική τους πολιτική και κατά συνέπεια να επηρεάζουν τις εξελίξεις που τα αφορούν.

Δεν αγνοούμε τον περιορισμό που εκφράζεται ως προς τη δυνατότητα συμβολής τους στη διαμόρφωση των εξελίξεων, ο οποίος οφείλεται στο γεγονός ότι ο ρόλος και η συμμετοχή τόσο των πανεπιστημιακών όσο και των φοιτητών στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων παρουσιάζεται αντιφατικός. Διαπιστώνεται συστηματικά ότι κάποιες φορές, κι

²² Στα συμβουλευτικά όργανα της Ε.Ε. οι εθνικές αντιπροσωπείες αποτελούνται από διοικητικούς και ακαδημαϊκούς εκπροσώπους και επιπλέον η Ε.Ε. έχει συγκροτήσει ευρωπαϊκά όργανα που εκπροσωπούν επιμέρους εκπαιδευτικούς φορείς (Επιτροπή Σύνδεσης των Συνόδων Πρυτάνεων των Πανεπιστημίων των χωρών μελών - Liaison Committee), τη Σύνοδο των Ευρωπαίων Πρυτάνεων (CRE), διάφορες ενώσεις πανεπιστημίων (EUA), την Ευρωπαϊκή Ένωση Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (EURASIE), την Ευρωπαϊκή Ένωση Φοιτητών (ESIB) κ.α.

όταν ο ρόλος τους αφορά στην εκπροσώπησή τους σε όργανα όπως είναι η Ε.ΥΑ, C.Ρ.Ε., Ε.Σ.Ι.Β. αναδεικνύεται ενεργητικός και ουσιαστικός σε σχέση με τη διαμόρφωση των εξελίξεων. Άλλες φορές, συνήθως από τις κυβερνήσεις και τα Μ.Μ.Ε. ο ρόλος τους προβάλλεται αποσπασματικός, υποτονικός, συντηρητικός με μια διάθεση «βολέματος».

Η πραγματικότητα αυτή κάνει ακόμη πιο επιτακτικό το αίτημα τοποθέτησης του πανεπιστημίου και της δημοσιοποίησης των προβλημάτων του κατά τρόπο που αφενός μεν θα επιδιώκει την εξασθένηση της επιχειρηματολογίας των «επαγγελματιών ειδικών» για την οργάνωση της συναίνεσης αφετέρου δε την αναζήτηση της πηγής των προβλημάτων της πανεπιστημιακής καθημερινότητας, που συνήθως δεν τυγχάνει του ενδιαφέροντος των ολόενα και πιο γραφειοκρατικών και πολύπλοκων συλλογικών οργάνων του κράτους και της Ε.Ε. που επιστρατεύονται για την προώθηση της αξιολόγησης. Σ' αυτό το πλαίσιο βασική μας πεποίθηση είναι ότι η προσπέλαση των πανεπιστημιακών προβλημάτων δεν πρέπει να περιορίζεται στη θρηνωδία σε σχέση με τις επισωρευμένες στο πανεπιστήμιο κρίσεις ούτε στα κριτήρια και τους δείκτες αξιολόγησης.

Ούτως ή άλλως, όπως προαναφέρθηκε, η κρίση δεν χαρακτηρίζει όλα τα πανεπιστήμια. Με δεδομένο το γεγονός ότι, ότι κι αν κάνει το πανεπιστήμιο, είτε εκπαιδεύει επιστήμονες, είτε επιδιώκει την επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων του, το κάνει εκπαιδεύοντας «διά της επιστήμης» και χωρίς να παραγνωρίζονται τα χαρακτηριστικά διάβρωσης στο πανεπιστήμιο (που προκαλούνται από την διείσδυση του επιχειρηματικού πνεύματος στη λειτουργία του, την εκπόνηση γρήγορων επιχειρησιακών ερευνών, την αδιαφορία τμήματος των φοιτητών σε σχέση με τις πανεπιστημιακές τους σπουδές, από τις οποίες δεν προσδοκούν τίποτε άλλο παρά μόνο το πτυχίο) αυτό που κρίνουμε ότι απαιτείται να γίνει είναι η επεξεργασία μιας οριοθετημένης ιδέας για την επιστήμη, τη γνώση και το πανεπιστήμιο, που θα αποτελέσει μια εγγύηση τουλάχιστο του ορθολογικού χαρακτήρα της θεσμικής τάξης του πανεπιστημίου και αντίδραση στην επέκταση της κυριαρχίας της αγοραίας αντίληψης σε όλες τις εκφάνσεις της λειτουργίας του.

Μία τέτοια θεωρία θα μπορούσε να συγκροτήσει τη βάση για μια συνολική πρόταση για το πανεπιστήμιο, την εκπαίδευση και την κοινωνία. Οι πανεπιστημιακοί σε αυτό το πλαίσιο μπορούν να αξιοποιήσουν το πεδίο παρέμβασης που τους προσφέρει το εκπαιδευτικό ίδρυμα στο οποίο εργάζονται και ο σύλλογος διδασκόντων και να διαμορφώσουν την εσωτερική εκπαιδευτική πολιτική του κάθε ιδρύματος με συλλογικές διαδικασίες στον προγραμματισμό, το σχεδιασμό, την εφαρμογή και το δημόσιο απολογισμό.

Μόνο στο πλαίσιο μιας τέτοιας διαδικασίας, επίκεντρο της αξιολόγησης γίνεται η προσέγγιση και η επίλυση των προβλημάτων του πανεπιστημίου από το εσωτερικό τους και από την πηγή τους και αποκτούν προτεραιότητα ζητήματα εντελώς διαφορετικά (διαρροή φοιτητών, χαμηλές επιδόσεις των φοιτητών, ρατσισμός, εκδημοκρατισμός του συνόλου των πτυχών του παρεχόμενου έργου από τα πανεπιστήμια) από αυτά που θέτει η διαδικασία της αξιολόγησης που προωθείται από την Ε.Ε. και τις κυβερνήσεις των χωρών που συμμετέχουν σε αυτή.

Η ένστασή μας τελικά ως προς την προωθούμενη από την Ε.Ε. μορφή αξιολόγησης έχει να κάνει με το ότι οι παιδαγωγικοί και κοινωνικοί λόγοι για την αξιολόγηση των πανεπιστημίων δεν πρέπει να ανάγονται στην εξακρίβωση του αν αυτά αποδίδουν στο έργο τους, διότι για να γίνει αυτό, πρέπει πρώτα να αποδεικνύεται το ενδιαφέρον όσων προωθούν την αξιολόγηση για το ευρύτερο κοινωνικό – οικονομικό πλαίσιο στο οποίο τα πανεπιστήμια λειτουργούν, για τον τρόπο κατανομής των πόρων, την επάρκειά τους στο

να κάνει κάθε πανεπιστήμιο ότι του ζητείται για το ποιος καθορίζει τα κριτήρια ποιότητας και πώς αυτά επιτυγχάνονται, τον ορισμό της αποτυχίας ή της επιτυχίας κάθε ιδρύματος, για το τι είναι αυτό που τελικά αποτυγχάνει και το πώς κάθε πανεπιστήμιο παρακολουθεί και ελέγχει τις καθημερινές του δραστηριότητες.

Η αξιολόγηση δηλαδή δεν αρκεί στο να εστιάζει σε όσα γίνονται μέσα σε κάθε πανεπιστήμιο αλλά πρέπει να ασχολείται με το σύνολο των παραπάνω θεμάτων, για να μπορούμε να πούμε ότι ρίχνει φως στα αίτια των προβλημάτων του πανεπιστημίου, που θα επιτρέψει στη συνέχεια τη διαχείρισή τους.

Αυτό βέβαια σημειώνουμε ότι δεν αποσύρει τις ευθύνες που έχει κάθε πανεπιστήμιο έναντι των δικών του πρακτικών. Τίθεται όμως ως απαραίτητη προϋπόθεση, προκειμένου να μην καταλήγει η αξιολόγηση να επιρρίπτει το σύνολο των ευθυνών για τα προβλήματα του πανεπιστημίου μόνο στα ίδια τα πανεπιστήμια, τα οποία ούτως ή άλλως πλήττονται από τον περιορισμό των δημόσιων δαπανών και τις κοινωνικές αναταραχές που προκαλούνται αλυσιδωτά.

Σε σχέση με τα ίδια τα ιδρύματα και την πανεπιστημιακή κοινότητα θεωρούμε ότι επιβάλλεται η προσήλωσή τους στην κοινωνική δικαιοσύνη και στο δημοκρατικό ήθος που περιορίζει τις γραφειοκρατικές απαιτήσεις, στη δημιουργία στενότερων σχέσεων ανάμεσα σε αυτά και την τοπική κοινότητα και ανάμεσα στους ίδιους τους διδάσκοντες, στην τόνωση της αυτονομίας τους και στην προώθηση προγραμμάτων σπουδών που συνδέονται με την πολιτισμική και οικονομική ζωή των φοιτητών..

Σε αυτό το πλαίσιο κρίνουμε ότι μπορούν να αποκτηθούν σημεία αναφοράς για την αμφισβήτηση της πρακτικής της αξιολόγησης, με τρόπο που στην πραγματικότητα βοηθά και δεν παρεμποδίζει την αναζήτηση μια καλύτερης εκπαιδευτικής πολιτικής για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Εισαγωγή
2. Το αμερικανικό και το σύστημα αξιολόγησης των ευρωπαϊκών κρατών-μελών ως τις αρχές της δεκαετίας του '90
3. Οι διαδικασίες ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της Ε.Ε.
4. Τα συστήματα αξιολόγησης χωρών της Ε.Ε.
5. Οι δυνατότητες σύγκλισης των χωρών της Ε.Ε. στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας
6. Διαπιστώσεις - Συμπεράσματα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

- 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ**
- 2. ΤΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ – ΜΕΛΩΝ ΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '90**
- 3. ΟΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ Ε.Ε. ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ '98**
 - I. Οι οργανισμοί διασφάλισης της ποιότητας στην Ε.Ε.
 - II. Τύποι αξιολογήσεων
 - III. Το μοντέλο των τεσσάρων σταδίων
 - IV. Κριτήρια και στάνταρντς
 - i. Υποδείξεις ΕΝQA για τα στάνταρντς και τις κατευθύνσεις της διασφάλισης της ποιότητας στον Ε.Χ.Α.Ε.
 - ii. Ευρωπαϊκά στάνταρντς και κατευθύνσεις για την εσωτερική διασφάλιση της ποιότητας στο πλαίσιο των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης
 - iii. Ευρωπαϊκές προδιαγραφές για την εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης
 - iv. Ευρωπαϊκά πρότυπα για τους οργανισμούς διασφάλισης της ποιότητας
 - V. Το διεθνές πλαίσιο
- 4. ΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΧΩΡΩΝ (ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ) ΤΗΣ Ε.Ε. - ΕΘΝΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ (ΓΑΛΛΙΑ, ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ, ΓΕΡΜΑΝΙΑ, ΣΟΥΗΔΙΑ, ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ, ΙΣΠΑΝΙΑ, ΙΤΑΛΙΑ, ΟΛΛΑΝΔΙΑ).**
- 5. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ**
 - I. Σκέψεις για τη σύγκλιση των χωρών της Ε.Ε. και το ερώτημα της ποιότητας
 - II. Η ανώτατη εκπαίδευση ως σύστημα
 - III. Οι τρεις κύριες τάσεις που επηρεάζουν την εξέλιξη των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων
 - IV. Η δημιουργία σύγκλισης και η ποιότητα
 - V. Η πολιτιστική διάσταση του θέματος
 - VI. Η λειτουργία των συστημάτων και η ποιότητα
 - VII. Το ερώτημα της εμπιστοσύνης
 - VIII. Προτάσεις ΕΝQA για σχέδια συνέχιση της συνεργασίας
- 6. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο παράρτημα, μετά από μία συνοπτική αναφορά στα συστήματα αξιολόγησης της Ευρώπης και της Αμερικής που εφαρμόζονταν μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90, παρουσιάζονται οι διαδικασίες ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της Ε.Ε., τα συστήματα αξιολόγησης χωρών της Ε.Ε. και οι δυνατότητες σύγκλισης των χωρών της Ε.Ε. στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας, όπως προωθήθηκαν τα τελευταία χρόνια, μετά τη Σύσταση του '98.

Η παρουσίαση του τι ισχύει σχετικά με την αξιολόγηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις ανωτέρω χώρες της Ε.Ε., της πορείας διαμόρφωσης των συστημάτων αξιολόγησης και των φορέων αξιολόγησης, του «ποιος»: «τι»: «πώς»: αξιολογεί και διασφαλίζει την ποιότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, εκτιμήθηκε ότι μπορεί να αναδείξει κάποιους από τους κεντρικούς προσανατολισμούς γύρω από το θέμα και τις σχετικές υφιστάμενες τάσεις που διαγράφονται.

Η αντιμετώπιση του θέματος της αξιολόγησης των πανεπιστημίων από επιμέρους εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές χωρών της Ε.Ε. θεωρήσαμε ότι μπορεί να οδηγήσει σε διαφωτιστικά στοιχεία για το πώς εντάσσονται σε εθνικό επίπεδο τα μέτρα και οι δράσεις της Ε.Ε με την οποία δημιουργούνται σχέσεις αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης και για τις δυνατότητες σύγκλισης στο πλαίσιο της Ε.Ε.

Η διαπίστωση των δυνατοτήτων - προοπτικών σύγκλισης των χωρών της Ε.Ε. ως προς τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αντιμετωπίστηκε επίσης ως τμήμα του ευρύτερου αντικειμένου της εργασίας, που θα συμβάλει στη διατύπωση χρήσιμων συμπερασμάτων σχετικά με το τι αλλά και κυρίως γιατί συμβαίνει ό,τι διαπιστώνεται εμπειρικά στις χώρες αυτές.

Από τον τρόπο προώθησης και διαχείρισης της αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, επιδιώχτηκε η καταγραφή παράλληλα και δεικτών που σχετίζονται με την επικουρική δράση της Ε.Ε., τις εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές των κρατών της, τα κυριότερα προβλήματα, τις προτεραιότητες, τις δυσκολίες, τους νεωτερισμούς, τις καινοτόμες προσπάθειες και πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών συστημάτων, τις ιδιαιτερότητες που διαμορφώνονται ανάλογα με το κοινωνικοπολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο, αναφορικά με ένα κοινό για όλους ζήτημα, αυτό της αξιολόγησης και της διασφάλισης της ποιότητας.

Τα ερωτήματα που επιδιώκεται να απαντηθούν στο τμήμα αυτό της έρευνας αφορούν στα εξής:

⇒ Πού επικεντρώνεται ο προβληματισμός / το ενδιαφέρον στον τομέα της αξιολόγησης συγκεκριμένων ευρωπαϊκών χωρών, που αποτελούν μελέτες περιπτώσεων της έρευνας και γιατί επιλέγονται αυτά τα θέματα:

⇒ Πώς καταγράφεται μέσα από τις εκθέσεις των Υπουργείων Παιδείας και των εθνικών φορέων αξιολόγησης η πορεία αξιολόγησης και η σχετική επικαιρότητα:

⇒ Υπάρχουν συγκριτικές αναφορές; Αν και τι είδους; είναι απλές ή σύνθετες, περιγραφικές ή ερμηνευτικές, ιστορικές, κριτικές ή παιδαγωγικές, κοινωνικές; Υπάρχουν άλλες συγκρίσεις ή αναλύσεις:

⇒ Πώς αντιμετωπίζει κάθε κράτος μέσω της εκπαιδευτικής του πολιτικής το ζήτημα:

⇒ Τα μέτρα και οι δράσεις τους εναρμονίζονται με τη Σύσταση του 98;

Η έρευνα επικεντρώθηκε στη διερεύνηση των εθνικών πολιτικών - τάσεων αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε συγκεκριμένες χώρες της Ε.Ε. (μελέτες περιπτώσεων) και ειδικότερα στη Γαλλία, Αγγλία, Γερμανία, Σουηδία, Φινλανδία, Ολλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλίας.

Οι μελέτες - περιπτώσεων αποκτούν ιδιαίτερο συγκριτικό, εκπαιδευτικό, πολιτικό και κοινωνικό ενδιαφέρον, καθώς τοποθετούνται και εξετάζονται στο ευρύτερο πλαίσιο της Ε.Ε., της επικουρικής εκπαιδευτικής της δράσης στον τομέα της αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στο διεθνές πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Κάτω από το πρίσμα της παγκοσμιοποίησης, μέσα από τη διερεύνηση των διάφορων εθνικών εκπαιδευτικών πολιτικών στο σύγχρονο κόσμο, καταγράφεται το φάσμα της δράσης τους αλλά και των αντιστάσεων που διαθέτουν οι κοινωνικοπολιτικές και εκπαιδευτικές δομές. Προς αυτή την κατεύθυνση η μελέτη του θέματος παρουσιάζει ευρύτερο εκπαιδευτικό, πολιτικό και κοινωνικό ενδιαφέρον.

Κύρια πηγή συλλογής και επεξεργασίας των ερευνητικών στοιχείων είναι οι μελέτες - εκθέσεις της ΕΝQA, που έχει εκπονήσει στο πλαίσιο της αποστολής της εξελικτικά μέχρι σήμερα αναφορικά με το θέμα της αξιολόγησης και της διασφάλισης της ποιότητας καθώς επίσης το υλικό που προέρχεται από τα υπουργεία παιδείας και τους εθνικούς οργανισμούς αξιολόγησης των χωρών, που αποτελούν τις μελέτες - περιπτώσεων της έρευνας.

Η επιλογή της ΕΝQA και της δράσης της ως βάσης για την περιγραφική και την αναλυτική παρουσίαση της έρευνας έγινε διότι:

Α) η ΕΝQA αποτελεί τον αναγνωρισμένο από τη Σύσταση του 98 και καθ' ύλην αρμόδιο παράγοντα για την προώθηση του ζητήματος της διασφάλισης της ποιότητας σε επίπεδο Ε.Ε.

Β) οι μελέτες και οι εκθέσεις της είναι επίκαιρες, τεκμηριωμένες και περιέχουν πολλές απαντήσεις στα ερωτήματα που δημιουργούνται σχετικά με την αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας στον κάθε ενδιαφερόμενο να ασχοληθεί με το θέμα

Γ) Η περίοδος εκπόνησης αυτών συμπίπτει χρονικά με τις εξελίξεις που δρομολογούνται σχετικά με το θέμα.

Η παρουσίαση της προώθησης της αξιολόγησης και της διασφάλισης της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση σε επίπεδο Ε.Ε. βασίστηκε στην έκθεση της ΕΝQA με τίτλο: «*Quality procedures in European Higher Education*» η οποία εκδόθηκε στη Φινλανδία το 2003 και αποτελεί την 5^η περιστασιακή ανακοίνωση (Occasional Papers 5) της ΕΝQA, που εκπόνησε μετά την πρόσκληση των Ευρωπαίων Υπουργών Παιδείας στην Πράγα το Μάη του 2001 προς τα Πανεπιστήμια, άλλα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, εθνικούς φορείς και την ΕΝQA για τη θεμελίωση ενός κοινού πλαισίου αναφοράς και τη διάδοση καλών πρακτικών στο αντικείμενο της διασφάλισης της ποιότητας.

Το κύριο ζητούμενο τότε ήταν το κατά πόσο οι διαδικασίες εξωτερικής διασφάλισης ποιότητας σε εθνικό επίπεδο μπορούν να συναντήσουν τα ζητούμενα της Μπολόνια για ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα και διαφάνεια.

Έτσι, σκοπός της μελέτης ήταν ο προσδιορισμός κοινών πρωτοκόλλων διασφάλισης ποιότητας ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες. Κάθε ευρωπαϊκός οργανισμός κλήθηκε να συμπληρώσει σχετικά ένα ερωτηματολόγιο με τις λεπτομερείς πρακτικές αξιολόγησης του φορέα.

Από την εν λόγω έκθεση αντλήθηκαν στοιχεία για τους οργανισμούς διασφάλισης της ποιότητας στην Ε.Ε., τους τύπους αξιολογήσεων που εφαρμόζονται σε διάφορες χώρες καθώς επίσης στοιχεία, που αφορούν στις βασικές ομοιότητες και διαφορές μεταξύ αυτών.

Τα κριτήρια και οι κατευθύνσεις που προωθούνται για τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση των χωρών της Ε.Ε. προκύπτουν από την Έκθεση της ENQA (Φινλανδία, Μάρτιος 2005) με τίτλο: «*Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*», η οποία εκπονήθηκε σε συνεργασία με τα μέλη της ENQA και την Ε4 ομάδα (ENQA, EUA, EURASCHE, ESIB), υποβλήθηκε και εγκρίθηκε από τους Ευρωπαίους Υπουργούς Παιδείας στο Μπέργκεν, το Μάιο του 2005.

Για την παρουσίαση του διεθνούς πλαισίου όσον αφορά στην αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας διερευνήθηκαν παράλληλα με τη μελέτη της ENQA, κείμενα από διεθνείς οργανισμούς πιστοποίησης και διεθνείς οργανισμούς.

Τα στοιχεία που αναφέρονται στις εθνικές πολιτικές - τάσεις αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε συγκεκριμένες χώρες της Ε.Ε. προκύπτουν από τη μελέτη των συστημάτων διασφάλισης ποιότητας και αξιολόγησης των εννιά χωρών - «*μελετών περιπτώσεων*» της Ε.Ε. και των εθνικών οργανισμών διασφάλισης ποιότητας που έχουν δημιουργήσει (Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Σουηδία, Φινλανδία, Ολλανδία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία). Επιπλέον αξιοποιήθηκαν στοιχεία της Ε.Ε. (<http://europa.eu.int/scadplus>), που αφορούν στα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών αυτών (τριτοβάθμια εκπαίδευση) τα οποία παρουσιάζονται στο παράρτημα της εργασίας και το υλικό που χρησιμοποιήθηκε για την ανάπτυξη της μελέτης για τη σύγκλιση ποιότητας από την ENQA με τίτλο: “*Quality Convergence Study*”, (Ελσίνκι, 2005) που αφορά στη διαρκή παρακολούθηση των πρακτικών διασφάλισης ποιότητας στις Ευρωπαϊκές χώρες.

Στη μελέτη αυτή στηρίζεται και το τμήμα της εργασίας, που αφορά στις δυνατότητες σύγκλισης των χωρών της Ε.Ε. στον τομέα διασφάλισης της ποιότητας, το οποίο ακολουθεί μετά από την καταγραφή των γενικών δράσεων, τάσεων και προοπτικών της Ε.Ε. σε σχέση με την αξιολόγηση και τη διασφάλιση της ποιότητας και των ειδικών δράσεων που προωθούνται από συγκεκριμένες χώρες της Ε.Ε..

Στόχος της έκθεσης “*Quality Convergence Study (QCS)*” ήταν η μελέτη των δυνατοτήτων σύγκλισης των εθνικών συστημάτων διασφάλισης ποιότητας στην Ευρώπη μέσα από έξι παραδείγματα, προκειμένου να αποκτηθούν προσδιοριστικά σημεία αναφοράς για διεθνικές αξιολογήσεις και να διαπιστωθεί γιατί τα εθνικά συστήματα διασφάλισης ποιότητας λειτουργούν με ιδιαίτερο τρόπο σε διαφορετικά εθνικά πλαίσια. Οι υπάρχουσες περιγραφές για το πώς αυτές οι διαδικασίες διασφάλισης ποιότητας λειτουργούν, ήταν το σημείο εκκίνησης της μελέτης, που κρίθηκε ότι με την ολοκλήρωσή της θα οδηγήσει στην κατανόηση αυτών των διαδικασιών και του πλαισίου τους όπως επίσης στη δημιουργία μιας βάσης για περαιτέρω δράση.

Η συγγραφή των εγγράφων αυτο-ανάλυσης (self-analysis documents SADs) από κάθε εθνικό φορέα διασφάλισης ποιότητας και η εξέτασή τους αποτέλεσε ένα σημαντικό τμήμα του σχεδίου. Κάθε συμμετέχων φορέας έκανε λεπτομερή περιγραφή για το κάθε εθνικό σύστημα διασφάλισης ποιότητας. Μετά από μια διασταύρωση, τα έγγραφα αυτο-ανάλυσης εστάλησαν σε εξωτερικούς εμπειρογνώμονες για ανάλυση των δυνατοτήτων σύγκλισης.

Τα κριτήρια επιλογής των συγκεκριμένων χωρών της Ε.Ε. και των εθνικών τους φορέων διασφάλισης της ποιότητας και αξιολόγησης έχουν να κάνουν με τα εξής στοιχεία που συνδέονται με τα εκπαιδευτικά συστήματα και την εθνική εκπαιδευτική πολιτική των χωρών αυτών ή / και με διαπιστώσεις σχετικές με τα συστήματα και τους εθνικούς φορείς διασφάλισης ποιότητας και αξιολόγησής τους:

Η Μεγάλη Βρετανία και η Γερμανία ανήκουν στην κατηγορία των οικονομικά αναπτυγμένων χωρών και αποτελούν ευρωπαϊκές χώρες που έχουν επηρεάσει με τα εκπαιδευτικά τους συστήματα σημαντικά πολλές ευρωπαϊκές και άλλες χώρες. Και στις δύο, κυρίως τα τελευταία χρόνια, έχουν συντελεστεί σημαντικές αλλαγές στην εκπαίδευσή τους με ιστορικές για τις χώρες αυτές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, που προκαλούν το έντονο ενδιαφέρον των επιστημών της αγωγής.

Η Μ. Βρετανία, με τη μεταρρύθμιση της Θάτσερ, έθεσε τα προβλήματα της εκπαίδευσής της και ανέδειξε τις ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες προβάλλοντας και τα σημεία της εκπαιδευτικής κρίσης τα οποία είναι κοινά σε πολλές χώρες (επικέντρωση της εκπαιδευτικής συζήτησης στην προσπάθεια να ουδετεροποιηθεί το σχολείο και να γίνει ένας ανεξάρτητος και δημοκρατικός θεσμός. Στην πραγματικότητα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης (περιρρέουσα ιδεολογία, κυβερνητικές επιλογές και επιβολές, παρεμβάσεις διεθνών παραγόντων), το σχολείο στην Αγγλία συζητείται ως θεσμός που αδυνατεί ουσιαστικά να εκπληρώσει τις πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές λειτουργίες που απαιτεί μια δημοκρατική κοινωνία).

Η Γερμανία, με την πτώση του Τείχους του Βερολίνου και την επανένωση των δύο Γερμανιών, αποτελεί ένα πολύ σημαντικό συγκριτικό παράδειγμα κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής και επομένως και εκπαιδευτικής αναδόμησης και μεταρρύθμισης.

Στην Ιταλία συντελέστηκαν τα προηγούμενα χρόνια σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης σημαντικές αλλαγές, οι οποίες προκάλεσαν ποικίλες αντιδράσεις από τον εκπαιδευτικό κόσμο της χώρας. Επιπλέον, όπως και η Ισπανία αποτελούν δύο μεσογειακές χώρες, που ανήκουν γεωγραφικά στο νότιο τμήμα της Ευρώπης και ως παραδείγματα του συγκεκριμένου ευρωπαϊκού χώρου κρίνεται σκόπιμο να μελετηθούν.

Η Ισπανία χαρακτηρίζεται από σημαντικές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις που συνδέονται άμεσα με τις νέες δημογραφικές, πολιτιστικές και οικονομικές ανακατατάξεις στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο

Η εκπαιδευτική πολιτική της Σουηδίας αναδεικνύεται έντονα ανά την Ευρώπη, όπως εξάλλου και οι προσπάθειες εισαγωγής καινοτομιών στην εκπαίδευση στις διάφορες βαθμίδες της και μαζί με τη Φινλανδία, που έχει δημιουργήσει ένα από τα αυστηρότερα συστήματα αξιολόγησης σε σχέση με τις χώρες της Ε.Ε. αποτελούν χαρακτηριστικό «δείγμα» μελέτης του τι ισχύει στο σκανδιναβικό χώρο.

Για κάθε χώρα πάντως υπάρχει ερευνητικά το ενδιαφέρον για την ανάδειξη των εθνικών ιδιαιτεροτήτων ως προς την αντιμετώπιση του θέματος και της συγκριτικής θεώρησης των όσων υλοποιούν βάσει των οικονομικών, κοινωνικών πολιτικών και πολιτιστικών συνθηκών, που υφίστανται και διαμορφώνονται στο εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον.

Η μέθοδος έρευνας που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή δεδομένων και τη διεξαγωγή της είναι αυτή της μελέτης περιπτώσεων και η ιστορική - συγκριτική ανάλυση.

Με τις μελέτες περιπτώσεων επιδιώκεται η ανάλυση του θέματος μέσα από τη συγκεκριμένη μορφή εκδήλωσής του, δηλαδή μέσα από τον τρόπο που το προωθούν οι συγκεκριμένες περιπτώσεις - χώρες της Ε.Ε.

Η ιστορική - συγκριτική μέθοδος ανάλυσης κρίθηκε σκόπιμο να υιοθετηθεί για τη διαπίστωση και τον έλεγχο των υφιστάμενων θεωρητικών πλαισίων και την προσπάθεια για τη διαμόρφωση νέων στο αντικείμενο της αξιολόγησης και της διασφάλισης της ποιότητας στην Ε.Ε. όσο και σε κάθε χώρα μέσω των μελετών περιπτώσεων, της ανάλυσης των ιστορικών δεδομένων και της σύνδεσής τους με τις σύγχρονες σχετικές κοινωνικές διαδικασίες, τάσεις και φαινόμενα.

Βάσει των κειμένων που αποτέλεσαν το υλικό της έρευνας ακολουθεί:

- ⇒ Η παρουσίαση των διαδικασιών αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη και την Αμερική μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90
- ⇒ Η παρουσίαση των διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της Ε.Ε. μετά τη Σύσταση του '98
- ⇒ Η περιγραφή των εθνικών φορέων και των συστημάτων αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας που έχουν αναπτύξει εννιά διαφορετικές χώρες της Ε.Ε. προκειμένου να γίνει κατανοητό το πώς γίνεται αποδεκτό από τις διαφορετικές κοινότητες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και πώς προωθείται το περιεχόμενο της Σύστασης του '98 με απώτερο στόχο τη σύγκλιση των διαδικασιών ποιότητας παράλληλα με τη διαφύλαξη των εθνικών ιδιαιτεροτήτων και αυτονομίας
- ⇒ Μια προσπάθεια προσέγγισης των δυνατοτήτων σύγκλισης των συστημάτων διασφάλισης ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της Ε.Ε., με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας.

2. ΤΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ – ΜΕΛΩΝ ΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '90

Διεθνώς τα πιο γνωστά συστήματα αξιολόγησης που επικρατούσαν μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90, οπότε η αξιολόγηση της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τέθηκε σε νέα βάση, αποκτώντας το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ήταν το αμερικανικό και τα συστήματα που εφαρμόζονταν από πανεπιστήμια ευρωπαϊκών χωρών.

Η Αμερική, που διαθέτει αποκεντρωμένη εκπαιδευτική πολιτική, έχει ίσως το καλύτερο διεθνώς σύστημα αξιολόγησης. Επικεντρώνεται στην αμοιβαία αναγνώριση εκπαιδευτικών φορέων ως πανεπιστημίων και πραγματοποιείται από τους ομολόγους (ομοτίμους). Το εν λόγω σύστημα διαρθρώνεται:

- ⇒ Στο επίπεδο της αυτο-αξιολόγησης που διενεργείται από τα ίδια τα πανεπιστήμια.
- ⇒ Στο επίπεδο αξιολόγησης που διενεργείται από την αρμόδια Περιφερειακή Πανεπιστημιακή Ένωση Αξιολόγησης και
- ⇒ Στο επίπεδο συντονισμού και ελέγχου της λειτουργίας των Περιφερειακών Ενώσεων, που διενεργείται από την Εθνική Πανεπιστημιακή Ένωση Αξιολόγησης.

Μέσω της αξιολόγησης επιδιώκεται να πιστοποιηθεί ο βαθμός ανταπόκρισης του Ιδρυματος από άποψης οργάνωσης και λειτουργίας στη δηλωμένη αποστολή του, και κατά πόσο το Ίδρυμα είναι σε θέση να εκπληρώσει την αποστολή του.

Η αξιολόγηση αρχικά αφορά στην αναγνώριση (accreditation) του εκπαιδευτικού φορέα ως ομοταγούς Πανεπιστημίου και έχει διάρκεια ισχύος για διάστημα 3-5 ετών. Μετά το πέρας της περιόδου αυτής η αξιολόγηση οδηγεί σε περιοδικές ανανεώσεις της αρχικής αναγνώρισης.

Η αξιολόγηση αναφέρεται στο ίδρυμα και όχι στα τμήματα ή τα προγράμματά του, και διενεργείται μετά από αίτηση του ενδιαφερομένου ιδρυματος, το οποίο ζητά τεκμηριωμένη αξιολόγηση (και ανανέωση της αναγνώρισής του). Οι λόγοι που μπορεί να οδηγήσουν ένα ίδρυμα σε αίτηση αξιολόγησης μπορεί να αφορούν στην εισαγωγή καινοτομιών που επηρεάζουν σημαντικά την οργάνωσή του, όπως είναι η δημιουργία νέων τμημάτων, νέα προγράμματα σπουδών, που απαιτούν τη χορήγηση νέων τίτλων κ.α.

Στις ευρωπαϊκές χώρες που χαρακτηρίζονται από συγκεντρωτική εκπαιδευτική πολιτική, μέχρι το Νοέμβριο του 1991, την περίοδο δηλαδή που υποβλήθηκε στους Υπουργούς Παιδείας Υπόμνημα της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και γίνεται η πρώτη ρητή αναφορά στην αξιολόγηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τους σκοπούς της) το ευρωπαϊκό σύστημα αξιολόγησης αφορούσε:

- ⇒ Στην αναγνώριση από το κράτος των εκπαιδευτικών φορέων ως Πανεπιστήμια (για τους φορείς που λειτουργούν στην επικράτειά του).
- ⇒ Στην ουσιαστική αξιολόγηση του φορέα με κριτήρια σκοπιμότητας ή και αποδοτικότητας, η οποία αξιολόγηση αποτελούσε αυτοτελή και ξεχωρή διαδικασία την αναγνώριση. Η διαδικασία αυτή σε κάποιες χώρες ήταν νομοθετικά καθορισμένη και ακολουθούσαν από όργανα κρατικά ή δημοσίου δικαίου (Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ολλανδία). Σε άλλες χώρες ήταν άτυπη ή και αποσπασματική και απέρρεε από τις εκάστοτε πολιτικές αποφάσεις κατανομής τίτλων κ.λ. Η τελευταία διαδικασία αξιολόγησης ήταν η επικρατέστερη μορφή στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Οι αξιολογήσεις ανάλογα με το θέμα τους διακρίνονταν σε: ποιότητας συγκεκριμένου αντικειμένου (subject), προγραμμάτων σπουδών (programme), ιδρύματος (institutional), μηχανισμών ποιότητας που είχε συστήσει ένα ίδρυμα για το συνεχή έλεγχο των δυνατών και αδύνατων σημείων του (audit), πιστοποίησης, οι οποίες επεκτείνονταν και σε συγκρίσεις των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης ως προς ορισμένα πρότυπα (standards) για να κριθεί π.χ. αν ένα πρόγραμμα σπουδών τα ικανοποιεί.

Οι δράσεις αξιολόγησης χρηματοδοτούνταν από κρατικούς πόρους. Οι σχετικές εθνικές επιτροπές, που υπάγονταν συνήθως στα υπουργεία παιδείας ή στους πρυτάνεις των ιδρυμάτων, δρούσαν ανεξάρτητα από τις κρατικές αρχές και αναφέρονταν σε πανεπιστημιακά κυρίως όργανα.

Το αντικείμενο των εθνικών επιτροπών αξιολόγησης αφορούσε στο σχεδιασμό των εσωτερικών και εξωτερικών (από εξωτερικούς αξιολογητές) αξιολογήσεων του πανεπιστημιακού έργου (μεθοδολογία, περιεχόμενο, χρονοδιάγραμμα). Δεν αφορούσε ωστόσο, στις περισσότερες χώρες, στην ανάμειξη ή την ουσιαστική ευθύνη της επιτροπής στην αξιολόγηση (εξαιρούνταν η Δανία, Γαλλία, Ολλανδία, όπου η εθνική επιτροπή είχε την τελική ευθύνη, και μάλιστα ένα μέλος της συμμετείχε και στη σύνταξη της τελικής έκθεσης).

3. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ Ε.Ε. ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ '98

Στο σημείο αυτό του παραρτήματος γίνεται η παρουσίαση των διαδικασιών ποιότητας στις χώρες της Ε.Ε. που προωθήθηκαν μετά τη Σύσταση του Συμβουλίου της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 1998 για την ευρωπαϊκή συνεργασία με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Η προσέγγιση των σχετικών διαδικασιών βασίζεται στα αποτελέσματα της έρευνας της ENQA με τίτλο: «*Quality procedures in European Higher Education*» (An ENQA survey) που αποτελεί την 5^η περιστασιακή της ανακοίνωση (Occasional Papers 5) που εκδόθηκε στη Φινλανδία το 2003.

1. Οι οργανισμοί διασφάλισης της ποιότητας στην Ευρώπη

Με τη Σύσταση του 98 τα κράτη μέλη κλήθηκαν να υποστηρίξουν και, εάν χρειαστεί να δημιουργήσουν διαφανή συστήματα διασφάλισης της ποιότητας. Τα περισσότερα κράτη μέλη δημιούργησαν έναν ή και περισσότερους οργανισμούς, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας μέσω της εξωτερικής αξιολόγησης. Τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ενθαρρύνθηκαν να δημιουργήσουν δικούς τους εσωτερικούς μηχανισμούς διασφάλισης της ποιότητας, ιδίως με στόχο τη δημιουργία μιας βάσης για την εξωτερική αξιολόγηση.

Σύμφωνα με την έρευνα της ENQA " *Quality procedures in European Higher Education* " διαπιστώνεται ότι από το 1998, η διασφάλιση ποιότητας στην Ε.Ε. επεκτάθηκε τόσο σε σχέση με το σκοπό των οργανισμών διασφάλισης όσο και προς τον αριθμό τους, με τη δημιουργία νέων οργανισμών στις χώρες - μέλη.

Έτσι, στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. ιδρύονται αυτόνομοι οργανισμοί διασφάλισης της ποιότητας σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, που δραστηριοποιούνται

περισσότερο στον πανεπιστημιακό τομέα (28 οργανισμοί σε αυτή την έρευνα). Όμως και στον μη πανεπιστημιακό τομέα, όπως απορρέει από την έρευνα, υπάρχει σχετικό ενδιαφέρον, καθώς 20 οργανισμοί ασχολούνται με τη διασφάλιση της ποιότητάς του. Κάποιοι από τους οργανισμούς καλύπτουν και τους δύο τομείς. Άλλοι καλύπτουν μόνο τον ένα ή τον άλλο τομέα. Αυτή η διαφορά στην οργάνωση έγκειται στις δομές των εθνικών συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης.

Η έρευνα δείχνει ότι οι οργανισμοί διασφάλισης ποιότητας μέχρι το 2003, είχαν ως κύρια ενασχόλησή τους τη διασφάλιση της ποιότητας και / ή την υποστήριξη της με την παραδοσιακή έννοια, όπως φαίνεται από τα πιλοτικά σχέδια από το 1995. Οι δραστηριότητές τους όμως έχουν επεκταθεί. Η πλειονότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα οργανισμών απαντούν, ότι η διασφάλιση της ποιότητας αποτελεί ταυτόχρονα την κύρια λειτουργία τους και τον κυρίαρχο σκοπό των δραστηριοτήτων αξιολόγησης που εφαρμόζονται.

Η έρευνα ακόμη εστιάζει σε μία τάση των οργανισμών να παρέχουν ειδικές γνωματεύσεις και συμβουλές στις κυβερνήσεις και στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και επιπλέον να διερευνούν και μάλιστα να αποφασίζουν σε καίρια νομικά θέματα, που αναφέρονται στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης. Αυτό αντικατοπτρίζεται στο γεγονός ότι τα 4/5 των οργανισμών αναφέρουν τη «διάδοση γνώσης και πληροφόρησης» ως λειτουργία του οργανισμού, και στο ότι οι μισοί φορείς αναφέρουν την «πιστοποίηση» ως λειτουργία του φορέα.

Η εμφάνιση οργανισμών πιστοποίησης και ως εκ τούτου η εφαρμογή δραστηριοτήτων πιστοποίησης συμβαδίζουν με το αυξανόμενο ενδιαφέρον για την υποχρέωση λογοδοσίας (accountability). Τα 3/4 των συμμετεχόντων οργανισμών το αναφέρουν ως σκοπό των δραστηριοτήτων όπως και τη διαφάνεια. Επίσης η συγκρισιμότητα – σε εθνικό και διεθνές επίπεδο – αποτελεί σκοπό, στον οποίο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση.

Οι περισσότεροι φορείς διαθέτουν συμβούλια, που αποτελούνται ως προς ένα βαθμό από ακαδημαϊκά μέλη. Στα 2/3 των περιπτώσεων οι εκπρόσωποι προέρχονται από τα ακαδημαϊκά μέλη ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Στις μισές των περιπτώσεων συμμετέχουν στο συμβούλιο εκπρόσωποι της αγοράς εργασίας, στο 1/3 των περιπτώσεων φοιτητές και στα 2/5 η κυβέρνηση. Η κύρια πηγή χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων αξιολόγησης είναι η κυβέρνηση, αλλά επίσης τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης αναφέρονται κατά τον ένα ή άλλο τρόπο ως πηγή χρηματοδότησης στο 1/3 των περιπτώσεων.

Η κατάσταση χρηματοδότησης δεν φαίνεται να διαφοροποιείται πολύ σε σχέση με τη γεωγραφία των χωρών.

II. Τύποι αξιολογήσεων

Σύμφωνα με το παράρτημα της Σύστασης, διακρίνονται οκτώ (8) τύποι αξιολόγησης ή διαπίστευσης:

- αξιολόγηση των θεμάτων, που εστιάζει στην ποιότητα ενός συγκεκριμένου αντικειμένου, τυπικά σε όλα τα προγράμματα που αυτό διδάσκεται

- αξιολόγηση του προγράμματος σπουδών, που εστιάζει στην ποιότητα της στάθμης και των διεργασιών μέσα σε ένα πρόγραμμα σπουδών που οδηγεί σε αναγνωρισμένο πτυχίο
- αξιολόγηση του ιδρύματος, που εξετάζει την ποιότητα όλων των διεργασιών μέσα σε ένα ίδρυμα (οργάνωση, οικονομική διαχείριση, διοίκηση, μέσα, διδασκαλία κι έρευνα)
- πιστοποίηση του προγράμματος σπουδών,
- πιστοποίηση του ιδρύματος,
- έλεγχος του ιδρύματος που αφορά στην αξιολόγηση των δυνατών και αδυνάτων σημείων του μηχανισμού ποιότητας που έχει εγκαταστήσει το ίδιο το ίδρυμα, ώστε συνεχώς να παρακολουθεί και να βελτιώνει τις διεργασίες κι υπηρεσίες είτε ενός προγράμματος ή ενός θέματος ή και ολοκλήρου του ιδρύματος (έλεγχος των εσωτερικών μηχανισμών διασφάλισης της ποιότητας).
- συγκριτική αξιολόγηση των θεμάτων και του προγράμματος.

Από την έρευνα “ *Quality procedures in European Higher Education*” αποδεικνύεται ότι ο κύριος τύπος⁸³ αξιολόγησης είναι η αξιολόγηση του προγράμματος σπουδών· ακολουθεί η πιστοποίηση του προγράμματος σπουδών. Η πλειονότητα των συμμετεχόντων φορέων τους χρησιμοποιεί και τους δυο σε τακτική βάση. Ο έλεγχος του ιδρύματος είναι το τρίτο στη σειρά δημοφιλέστερο είδος. Πιο πρόσφατο είναι το ενδιαφέρον στη συγκριτική αξιολόγηση του προγράμματος σπουδών ή των θεμάτων, αναζητώντας τη βέλπστη πρακτική σε ένα δεδομένο πεδίο. Υπάρχει μια σαφής τάση για μια μεγαλύτερη ποικιλία στα είδη αξιολόγησης και οι περισσότεροι οργανισμοί χρησιμοποιούν περισσότερο από ένα είδος αξιολόγησης σε τακτική βάση.

Γενικά τα προγράμματα σπουδών βρίσκονται στο επίκεντρο των δραστηριοτήτων αξιολόγησης. Αυτό κυρίως δηλώνεται στο πεδίο της μη-πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, ενώ στον τομέα της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στα ιδρύματα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στο μη πανεπιστημιακό χώρο δίνεται μεγάλη έμφαση στην επαγγελματική διάσταση των προγραμμάτων.

Η μέθοδος που επιλέγεται περισσότερο είναι η παραδοσιακή αξιολόγηση που χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με διαφορετικά ενδιαφέροντα σε τακτική ή περιστασιακή βάση σε 49⁸⁴ περιπτώσεις. Σε αντίθεση με παλιότερα υπάρχει στους οργανισμούς η τάση χρησιμοποίησης της αξιολόγησης σε διάφορα επίπεδα, ή με άλλα λόγια η τάση συνδυασμού της αξιολόγησης και ως μέθοδος με διαφορετικά ενδιαφέροντα. Πάντως η πιστοποίηση ως μέθοδος εφαρμόζεται σε 31 περιπτώσεις (τακτικά ή περιστασιακά). Η πιστοποίηση χρησιμοποιείται περισσότερο στις χώρες που δεν έχουν δικαίωμα ψήφου, που είναι η Ελβετία, η Ισλανδία, το Ισραήλ, το Λιχτενστάιν και η Νορβηγία (associated

⁸³ Ο Όρος «τύπος αξιολόγησης» περιλαμβάνει συνδυασμό του ενδιαφέροντος της αξιολόγησης και της μεθόδου που χρησιμοποιείται

⁸⁴ Ο αριθμός 49 που αναφέρεται στις αξιολογήσεις έχει μόνο ενδιαφέρον συγκρινόμενος με άλλα νούμερα από τον ίδιο πίνακα, καθώς κάθε οργανισμός μπορεί να σημειώνει την επιλογή «αξιολόγηση» περισσότερες από 4 φορές σε συνδυασμό με διαφορετικά ενδιαφέροντα.

countries) στην Ολλανδία και στις γερμανόφωνες χώρες. Πάντως φαίνεται ότι και κει υπάρχει πολύ μεγάλη ποικιλία στις διαδικασίες πιστοποίησης και η μέθοδος που ακολουθείται θα μπορούσε να αποτελέσει θέμα για περαιτέρω διερεύνηση.

Μια εξαίρεση από τη γενική κατάσταση είναι η ιδρυματική έκθεση (audit). Ενώ η audit σπάνια χρησιμοποιείται σε επίπεδο αντικειμένου και προγράμματος, ή σε συνδυασμό με το "θέμα" ως επίκεντρο, ο συνδυασμός της audit και του ιδρύματος είναι το τρίτο πιο κοινός τύπος χρησιμοποιούμενης αξιολόγησης. Χρησιμοποιείται κυρίως στις αγγλόφωνες χώρες.

Τελικά τα αποτελέσματα της μελέτης δείχνουν ότι διάφοροι φορείς πειραματίζονται με τα κριτήρια αναφοράς (benchmarking) στα δέκα σε συνδυασμό ή ενσωματωμένο με άλλες μεθόδους, αλλά ως ανεξάρτητη μέθοδος δεν έχει πραγματικά κερδίσει έδαφος.

III. Το μοντέλο των τεσσάρων σταδίων

Το μοντέλο των τεσσάρων σταδίων είναι γενικά αποδεκτό από τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς διασφάλισης ποιότητας στις διαδικασίες αξιολόγησης και κατέχει κυρίαρχη θέση μετά τη Σύσταση του 98, που στο παράρτημά της αναφέρει ως απαραίτητα στάδια για την αξιολόγηση την αυτοαξιολόγηση από τα ιδρύματα, τις επιτόπιες επισκέψεις από ομάδα εμπειρογνομιόνων, τη συμμετοχή εξωτερικών - διεθνών εμπειρογνομιόνων και την υποβολή εκθέσεων και παρακολούθηση.

Ειδικότερα αναφέρονται τα εξής:

... «Αυτοαξιολόγηση από τα ιδρύματα

Η αυτοαξιολόγηση είναι απαίτηση των περισσότερων σχημάτων αξιολόγησης και διαπίστευσης. Η ομάδα της αυτοαξιολόγησης αποτελείται στις περισσότερες περιπτώσεις από τα διοικητικά στελέχη και το διδακτικό προσωπικό. Σπάνια συμμετέχουν οι φοιτητές. Η συμμετοχή του διδακτικού προσωπικού και των φοιτητών ποικίλλει.

Επιτόπιες επισκέψεις από ομάδα εμπειρογνομιόνων

Οι επιτόπιες επισκέψεις είναι ένα σταθερό στοιχείο της διαδικασίας αξιολόγησης. Οι επισκέψεις αποτελούνται από συνεδριάσεις και συνεντεύξεις, συχνά περιλαμβάνουν επίσκεψη στις εγκαταστάσεις, συνάντηση με τα ανώτατα διοικητικά στελέχη και την εξέταση αποδεικτικών στοιχείων.

Σύνθεση της ομάδας εμπειρογνομιόνων

Όλοι οι οργανισμοί χρησιμοποιούν εξωτερικούς εμπειρογνομιόνες και πολύ συχνά διεθνείς εμπειρογνομιόνες περιλαμβάνονται στην ομάδα των εμπειρογνομιόνων, ιδίως στις περιπτώσεις γειτονικών χωρών που έχουν την ίδια γλώσσα. Οι εμπειρογνομιόνες από τον κόσμο της απασχόλησης χρησιμοποιούνται κάτω από το 50% των περιπτώσεων, οι επαγγελματικοί σύλλογοι, οι φοιτητές και οι απόφοιτοι ακόμη λιγότερο. Η συμμετοχή αλλοδαπών στους φορείς διοίκησης των οργανισμών δεν συνηθίζεται ιδιαίτερα, ωστόσο κερδίζει έδαφος.

Υποβολή εκθέσεων και παρακολούθηση

Οι εκθέσεις δημοσιεύονται στις περισσότερες αλλά όχι σε όλες τις περιπτώσεις αξιολόγησης και διαπίστευσης. Αποτελεί κοινή πρακτική να ζητείται η γνώμη των ιδρυμάτων που αξιολογούνται, πριν από τη δημοσίευση των εκθέσεων. Στα τρία τέταρτα των περιπτώσεων, τα ιδρύματα είναι υπεύθυνα για την παρακολούθηση των συστάσεων - στο 50% των περιπτώσεων μοιράζονται την ευθύνη αυτή με τους οργανισμούς και την κυβέρνηση».

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με όσα απορρέουν από τη μελέτη *Quality procedures in European Higher Education*, σχετικά με τις διαδικασίες ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση της Ε.Ε., η ποικιλία στους τύπους αξιολόγησης προκαλεί διαφοροποιήσεις ως προς τα στοιχεία μεθοδολογίας που χρησιμοποιούνται από τις χώρες της Ε.Ε. και διαφορές σε σύγκριση με το 1998. Αναφέρεται για παράδειγμα, ότι υπάρχουν διαδικασίες

III. Το μοντέλο των τεσσάρων σταδίων

Το μοντέλο των τεσσάρων σταδίων είναι γενικά αποδεκτό από τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς διασφάλισης ποιότητας στις διαδικασίες αξιολόγησης και κατέχει κυρίαρχη θέση μετά τη Σύσταση του 98, που στο παράρτημά της αναφέρει ως απαραίτητα στάδια για την αξιολόγηση την αυτοαξιολόγηση από τα ιδρύματα, τις επιτόπιες επισκέψεις από ομάδα εμπειρογνομόνων, τη συμμετοχή εξωτερικών - διεθνών εμπειρογνομόνων και την υποβολή εκθέσεων και παρακολούθηση.

Ειδικότερα αναφέρονται τα εξής:

... «Αυτοαξιολόγηση από τα ιδρύματα

Η αυτοαξιολόγηση είναι απαίτηση των περισσότερων σχημάτων αξιολόγησης και διαπίστευσης. Η ομάδα της αυτοαξιολόγησης αποτελείται στις περισσότερες περιπτώσεις από τα διοικητικά στελέχη και το διδακτικό προσωπικό. Σπάνια συμμετέχουν οι φοιτητές. Η συμμετοχή του διδακτικού προσωπικού και των φοιτητών ποικίλλει.

Επιτόπιες επισκέψεις από ομάδα εμπειρογνομόνων

Οι επιτόπιες επισκέψεις είναι ένα σταθερό στοιχείο της διαδικασίας αξιολόγησης. Οι επισκέψεις αποτελούνται από συνεδριάσεις και συνεντεύξεις, συχνά περιλαμβάνουν επίσκεψη στις εγκαταστάσεις, συνάντηση με τα ανώτατα διοικητικά στελέχη και την εξέταση αποδεικτικών στοιχείων.

Σύνθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων

Όλοι οι οργανισμοί χρησιμοποιούν εξωτερικούς εμπειρογνώμονες και πολύ συχνά διεθνείς εμπειρογνώμονες περιλαμβάνονται στην ομάδα των εμπειρογνομόνων, ιδίως στις περιπτώσεις γειτονικών χωρών που έχουν την ίδια γλώσσα. Οι εμπειρογνώμονες από τον κόσμο της απασχόλησης χρησιμοποιούνται κάτω από το 50% των περιπτώσεων, οι επαγγελματικοί σύλλογοι, οι φοιτητές και οι απόφοιτοι ακόμη λιγότερο. Η συμμετοχή αλλοδαπών στους φορείς διοίκησης των οργανισμών δεν συνηθίζεται ιδιαίτερα, ωστόσο κερδίζει έδαφος.

Υποβολή εκθέσεων και παρακολούθηση

Οι εκθέσεις δημοσιεύονται στις περισσότερες αλλά όχι σε όλες τις περιπτώσεις αξιολόγησης και διαπίστευσης. Αποτελεί κοινή πρακτική να ζητείται η γνώμη των ιδρυμάτων που αξιολογούνται, πριν από τη δημοσίευση των εκθέσεων. Στα τρία τέταρτα των περιπτώσεων, τα ιδρύματα είναι υπεύθυνα για την παρακολούθηση των συστάσεων· στο 50% των περιπτώσεων μοιράζονται την ευθύνη αυτή με τους οργανισμούς και την κυβέρνηση».

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με όσα απορρέουν από τη μελέτη *Quality procedures in European Higher Education*, σχετικά με τις διαδικασίες ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση της Ε.Ε., η ποικιλία στους τύπους αξιολόγησης προκαλεί διαφοροποιήσεις ως προς τα στοιχεία μεθοδολογίας που χρησιμοποιούνται από τις χώρες της Ε.Ε. και διαφορές σε σύγκριση με το 1998. Αναφέρεται για παράδειγμα, ότι υπάρχουν διαδικασίες

πιστοποίησης, όπου δεν πραγματοποιείται η αυτοαξιολόγηση, όπου οι εξωτερικοί ειδικοί δεν χρησιμοποιούνται και όπου αναφορές δεν δημοσιεύονται.

Γενικά πάντως, σύμφωνα με την έρευνα, τα τέσσερα στάδια που αναφέρονται στα πιλοτικά σχέδια και παρουσιάζονται στη Σύσταση του Συμβουλίου είναι ακόμη κοινά χαρακτηριστικά της διασφάλισης της ποιότητας στην Ευρώπη.

Όλοι οι φορείς χρησιμοποιούν εξωτερικούς ειδικούς. Στις περισσότερες περιπτώσεις υπάρχουν ειδικοί που εκπροσωπούν την περιοχή και πολύ συχνά διεθνείς ειδικοί περιλαμβάνονται στο πάνελ των ειδικών. Οι τελευταίοι συχνά προέρχονται από γειτονικές χώρες ή χώρες που μιλούν την ίδια γλώσσα. Σε λίγες περιπτώσεις οι φοιτητές περιλαμβάνονται στο πάνελ των ειδικών.

Οι ειδικοί συνήθως ορίζονται από το φορέα διασφάλισης της ποιότητας, αλλά στο 1/3 των περιπτώσεων τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα είναι αυτά που συμμετείχαν στο διορισμό των ειδικών. Οι ειδικοί έχουν διάφορα καθήκοντα και ευθύνες. Η κύρια ενασχόλησή τους είναι όμως, η διενέργεια επιτόπιων επισκέψεων και στις μισές περιπτώσεις η συγγραφή των αναφορών - εκθέσεων χωρίς τη βοήθεια του φορέα. Σε ένα άλλο τρίτο των περιπτώσεων ετοιμάζουν το σχέδιο της έκθεσης σε συνεργασία με το προσωπικό του φορέα.

Η αυτοαξιολόγηση περιλαμβάνεται στο 94% των αξιολογήσεων, αλλά μόνο στο 68% των διαδικασιών πιστοποίησης. Μέλη της διοίκησης και του εκπαιδευτικού προσωπικού είναι συνήθως τμήμα της ομάδας αυτοαξιολόγησης, ενώ οι απόφοιτοι σπάνια συμμετέχουν. Η συμμετοχή διοικητικού προσωπικού και φοιτητών ποικίλει σημαντικά και για τους τελευταίους φαίνεται ότι υπάρχει σύνδεση με τη μέθοδο που χρησιμοποιείται: οι φοιτητές συνήθως εκπροσωπούνται σε διαδικασίες αξιολόγησης, αλλά σπάνια σε διαδικασίες πιστοποίησης. Ως απόδειξη, σχεδόν πάντα οι αυτοαξιολογήσεις συνοδεύονται από στατιστικά στοιχεία, και στις μισές περίπου περιπτώσεις και από κάποιο άλλο είδος συμπληρωματικών εκθέσεων.

Με την εξαίρεση δύο περιπτώσεων, η διενέργεια επιτόπιων επισκέψεων αποτελεί τμήμα όλων των διαδικασιών αξιολόγησης στην Ευρώπη. Ο μέσος όρος διάρκειας των επισκέψεων είναι δύο ημέρες, αλλά οι επιτόπιες επισκέψεις σε συνδυασμό με τις audit συνήθως διαρκούν περισσότερο. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν μια συμφωνία ως προς τα στοιχεία που αποτελούν τις επιτόπιες επισκέψεις: σχεδόν κάθε συμμετέχων φορέας εργάζεται με συνεντεύξεις, επισκέψεις στις υποδομές (facilities), με τελικές συναντήσεις με τη διοίκηση και με εξέταση του κατά πόσο τεκμηριώνονται – ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα τα στοιχεία. Το πιο αντιφατικό στοιχείο στις επιτόπιες επισκέψεις φαίνεται να είναι οι παρατηρήσεις των αιθουσών, που χρησιμοποιούνται στο 25% των περιπτώσεων.

Εκθέσεις δημοσιεύονται σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις αξιολόγησης, αλλά μερικές φορές παραλείπονται σε συνδυασμό με την πιστοποίηση. Οι εκθέσεις συνήθως περιλαμβάνουν συμπεράσματα και συστάσεις και πολύ συχνά περιέχουν επίσης ανάλυση, ενώ εμπειρικά δεδομένα περιέχονται μόνο στο 1/3 των περιπτώσεων. Είναι κοινή πρακτική να ζητείται η γνώμη των ιδρυμάτων που αξιολογούνται πριν τη δημοσίευση των εκθέσεων, ενώ κάποιοι άλλοι οργανισμοί σπάνια τη ζητούν.

Στο 1/3 των περιπτώσεων τα ιδρύματα που αξιολογούνται είναι επίσης υπεύθυνα για τη συμμόρφωση ως προς τις συστάσεις, ενώ ο οργανισμός διασφάλισης της ποιότητας και η

κυβέρνηση είναι υπεύθυνοι σε λίγες λιγότερες από τις μισές περιπτώσεις. Όλοι όμως συμφώνησαν ότι η διαδικασία παρακολούθησης περιλαμβάνεται με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο.

IV. Κριτήρια και μεθοδολογίες

Με τη Σύσταση του 98, το Συμβούλιο συνέστησε τα συστήματα διασφάλισης της ποιότητας να βασίζονται στα χαρακτηριστικά που καταγράφονται στο παράρτημα της Σύστασης. Στο σύνολό τους, οι οργανισμοί εργάζονται σύμφωνα με αυτά τα χαρακτηριστικά, αν και η εφαρμογή τους ενδέχεται να διαφέρει ανάλογα με το εθνικό ή θεσμικό πλαίσιο.

Ειδικότερα, η Σύσταση συνδέει άμεσα τα κριτήρια διασφάλισης της ποιότητας με τους στόχους που έχουν τεθεί για κάθε ίδρυμα όσον αφορά τις ανάγκες της κοινωνίας και της αγοράς εργασίας. Η έρευνα της ENQA δείχνει ότι υπάρχει μια σαφής μετάβαση από την αξιολόγηση με βάση τους στόχους που έχει θέσει το ίδρυμα, στη χρήση αντικειμενικότερων εξωτερικών κριτηρίων και προτύπων στη διαδικασία αξιολόγησης και διαπίστευσης. Αυτά ενδέχεται να είναι ελάχιστα πρότυπα, μέσα πρότυπα ή περισσότερο απαιτητικά, υψηλά πρότυπα, που αποσκοπούν στην αναγνώριση της εξαιρετικής ποιότητας.

Αναλυτικότερα, ένα πολύ ενδιαφέρον αποτέλεσμα της έρευνας είναι ότι μία νέα χαρακτηριστική διάσταση προβάλλει ως κοινό χαρακτηριστικό των ευρωπαϊκών πρακτικών διασφάλισης της ποιότητας, δηλαδή η χρήση κριτηρίων και μεθοδολογιών.

Σε αντιστοιχία με το 1998, που τα σημεία αναφοράς των διαδικασιών αξιολόγησης ήταν οι τυπικές νομικές ρυθμίσεις και οι δηλωμένοι στόχοι των αξιολογούμενων ιδρυμάτων, σήμερα, σχεδόν όλοι οι φορείς χρησιμοποιούν κάποιο είδος κριτηρίων. Αυτό φυσικά είναι ουσιαστικό ειδικά για τις διαδικασίες πιστοποίησης, όπου τα ελάχιστα πρότυπα, μέσα πρότυπα ή περισσότερο απαιτητικά, υψηλά πρότυπα που υπάρχουν, συμβάλλουν στην αναγνώριση της ποιότητας.

Αλλά αυτή η τάση είναι επίσης ενδεικτική και σε άλλες διαδικασίες αξιολόγησης, όπου για παράδειγμα εφαρμόζονται κριτήρια καλής πρακτικής. Σε αρκετές χώρες όμως τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται δεν έχουν ακόμη διαμορφωθεί με ακρίβεια.

Τα ερωτηματολόγια και το συνημμένο υλικό των ευρωπαϊκών φορέων διασφάλισης της ποιότητας δείχνουν ότι ένας αριθμός χαρακτηριστικών θα έπρεπε να διερευνηθεί περαιτέρω σε σχέση με τη χρήση των κριτηρίων και μεθοδολογιών:

- ⇒ Ποια είναι η διαφορά μεταξύ των κριτηρίων και των μεθοδολογιών;
- ⇒ Πότε ένας φορέας εργάζεται με ελάχιστα πρότυπα, μέσα πρότυπα ή περισσότερο απαιτητικά, υψηλά πρότυπα και πότε με κριτήρια καλής πρακτικής;
- ⇒ Είναι σημαντικό τα κριτήρια αυτά να είναι ρητά καθορισμένα ή όχι;
- ⇒ Ποιος διαμορφώνει τα κριτήρια;
- ⇒ Σε ποιο εύρος οι φορείς εργάζονται με ένα προκαθορισμένο πλαίσιο κριτηρίων κατάλληλο για κάθε διαδικασία αξιολόγησης;

Αναμφίβολα η χρήση κριτηρίων και μεθοδολογιών είναι συναφή εργαλεία και συνδυάζονται με τη διαφάνεια σε εθνικό και διεθνές επίπεδο αλλά η βασική ερώτηση είναι βέβαια το κατά πόσο αυτή η χρήση προάγει τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης.

Η πρόκληση για την ανάπτυξη «ενός συμφωνημένου πλαισίου κριτηρίων, διαδικασιών και κατευθύνσεων στη διασφάλιση της ποιότητας» δημιούργησε πολλά σημαντικά ερωτήματα.

Εκκινώντας από το όρο «διασφάλιση ποιότητας» είναι γενικός, με μεγάλη ευρυτητα και ως εκ τούτου μπορεί να ερμηνευτεί ποικιλοτρόπως. Δεν είναι δυνατό να δοθεί ένας ορισμός, που να καλύπτει όλες τις πτυχές του θέματος. Ομοίως η λέξη “standards” χρησιμοποιείται και αποδίδεται με διάφορους τρόπους στην Ευρώπη, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι λέξεις έχουν διαφορετικές έννοιες στα τοπικά πλαίσια των εθνικών συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Επιπλέον οι ίδιοι οι οργανισμοί διασφάλισης ποιότητας έχουν μεταξύ τους βασικές διαφορές και ποικίλες οπτικές, όσον αφορά την κατάλληλη σχέση που θα έπρεπε να δημιουργηθεί ανάμεσα στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και τους εξωτερικούς τους αξιολογητές. Επίσης τα ενδιαφέροντα των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης και των αντιπροσωπευτικών φοιτητικών σωματείων δεν είναι πάντα τα ίδια. Τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης επιδιώκουν υψηλό βαθμό αυτονομίας με τη μικρότερη δυνατή εξωτερική ρύθμιση ή αξιολόγηση και αυτό σε επίπεδο ιδρύματος, ενώ οι φοιτητές επιθυμούν τη δημόσια λογοδοσία και την αποδοτικότητα των ιδρυμάτων, που γίνεται πραγματικότητα μέσα από συχνές επθεωρήσεις σε επίπεδο προγραμμάτων ή προσόντων. Τέλος τα standards και οι κατευθύνσεις αφορούν μόνο στους τρεις κύκλους της ανώτατης εκπαίδευσης που περιγράφονται στη Διακήρυξη της Μπολόνιας και δεν καλύπτουν την περιοχή της έρευνας ή γενικά το ιδρυματικό μάντζιμεντ.

ι. Υποδείξεις ENQA⁸⁵ ως προς τα ευρωπαϊκά πρότυπα και τις κατευθύνσεις (ESG) για τη διασφάλιση ποιότητας στον Ε.Χ.Α.Ε.

Με την Εντολή του Βερολίνου, που δόθηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 2003 από τους Υπουργούς Παιδείας, για την ανάπτυξη από την ENQA μέσω των μελών της, σε συνεργασία με την EUA, EURASHE και την ESIB μίας κοινής δέσμης κριτηρίων, διαδικασιών και κατευθυντήριων γραμμών για τη διασφάλιση της ποιότητας, την εξερεύνηση οδών για την εξασφάλιση ενός επαρκούς συστήματος διασφάλισης της ποιότητας και πιστοποίησης των φορέων και αναφοράς οι ως άνω φορείς ανέλαβαν σχετική πρωτοβουλία.

Εκδόνησαν έκθεση – αναφορά με τίτλο: «Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area» (Μεθοδολογίες⁸⁶ και Κατευθύνσεις για τη Διασφάλιση Ποιότητας⁸⁷ στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης), η οποία συντάχθηκε σύμφωνα με τη σχετική πρόσκληση των Υπουργών Παιδείας από τον Ευρωπαϊκό Σύνδεσμο για την εξασφάλιση της ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση, η ENQA σε συνεργασία με αντιπροσωπείες των μελών του και τη λεγόμενη ομάδα E4 (ENQA, EUA, EURASHE, ESIB).

⁸⁵ Η Γενική Συνέλευση του ENQA επιβεβαίωσε στις 4 Νοεμβρίου του 2004 την αλλαγή του προηγούμενου European Network σε European Association

⁸⁶ Η Ευρωπαϊκά πρότυπα

⁸⁷ Ο όρος “διασφάλιση της ποιότητας” (quality assurance) σε αυτή την έκθεση περιλαμβάνει διαδικασίες όπως είναι η αξιολόγηση, η πιστοποίηση και η τελική αναφορά ελέγχου. (evaluation, accreditation, audit).

Η έκθεση περιέχει ένα πλαίσιο κριτηρίων και κατευθύνσεων με δυνατότητα εφαρμογής από όλα τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και τους οργανισμούς διασφάλισης ποιότητας στην Ευρώπη, ανεξαρτήτως από τη δομή, τη λειτουργία και μέγεθός τους, το εθνικό σύστημα στο οποίο δραστηριοποιούνται. Παρουσιάστηκε από την ΕΝQA την 1^η Μαρτίου 2005 με την ευκαιρία παρακολούθησης της εξέλιξης της διαδικασίας της Μπολόνια και υποβλήθηκε στους Ευρωπαϊκούς Υπουργούς Παιδείας στη συνάντηση στο Μπέργκεν, το Μάιο του 2005.

Αποτελεί το πρώτο βήμα για την εγκαθίδρυση ενός ευρέως αποδεκτού συστήματος βασικών αξιών, προσδοκιών και καλής πρακτικής σε σχέση με την ποιότητα και τη διασφάλισή της, από ιδρύματα και φορείς του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Δεν θεωρήθηκε σκόπιμο να περιλάβει περίπλοκες διαδικασίες στις συστάσεις της, καθώς οι διαδικασίες των ιδρυμάτων και των οργανισμών διασφάλισης ποιότητας είναι ένα σημαντικό τμήμα της αυτονομίας τους. Είναι λοιπόν ζήτημα των ιδρυμάτων και των οργανισμών να αποφασίσουν, λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο λειτουργίας τους, για τις διαδικαστικές συνέπειες που θα προκύψουν από την υιοθέτηση των κριτηρίων που περιέχονται στην έκθεση.

Στη Διακήρυξη του Graz η ΕΥΑ, τον Ιούλιο του 2003 αναφέρει ότι: «στόχος της ευρωπαϊκής διάστασης στη διασφάλιση της ποιότητας είναι η προώθηση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και η βελτίωση της διαφάνειας παράλληλα με το σεβασμό της διαφορετικότητας των εθνικών πλαισίων και των γνωστικών αντικειμένων.

Σε συμφωνία με τη δήλωση του Graz, τα κριτήρια της έκθεσης και οι κατευθύνσεις της αναγνωρίζουν την προτεραιότητα των εθνικών συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης, τη σημασία της αυτονομίας των ιδρυμάτων και των οργανισμών εντός αυτών των πλαισίων και τα διαφορετικές απαιτήσεις των διάφορων ακαδημαϊκών αντικειμένων.

Όμως, για να προωθηθεί η πλήρης λειτουργία της ευρωπαϊκής διάστασης της διασφάλισης της ποιότητας του Ε.Χ.Α.Ε., σύμφωνα με τους συντάκτες της έκθεσης, απαιτείται η περαιτέρω ανάπτυξη της προσπάθειας που ξεκίνησε με την Εντολή του Βερολίνου. Αν αυτό γίνει, τότε πολλές από τις φιλοδοξίες της διαδικασίας της Μπολόνια θα επιτευχθούν.

Τα κύρια αποτελέσματα και οι συστάσεις της έκθεσης αφορούν στα εξής:

- Θα υπάρχουν ευρωπαϊκά κριτήρια (πρότυπα) για τη διασφάλιση της εσωτερικής και εξωτερικής ποιότητας και για τους φορείς διασφάλισης της εξωτερικής ποιότητας
- Οι ευρωπαϊκοί φορείς διασφάλισης ποιότητας αναμένεται να υποβάλουν τους εαυτούς τους σε κυκλική επιθεώρηση κάθε πέντε έτη
- Θα δοθεί έμφαση στην επικουρικότητα, με επιθεωρήσεις που θα αναλαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο όπου είναι δυνατό
- Θα δημιουργηθεί ένα είδος ευρωπαϊκής πιστοποίησης των οργανισμών διασφάλισης ποιότητας
- Μία Ευρωπαϊκή επιτροπή πιστοποίησης θα λειτουργεί ως φρουρός πύλης για το συνυπολογισμό φορέων στην εγγραφή
- Θα δημιουργηθεί ένα Ευρωπαϊκό Συμβουλευτικό Φόρουμ για τη διασφάλιση ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Από τους συγγραφείς της έκθεσης, εκτιμάται, ότι, όταν οι συστάσεις αυτές θα υλοποιηθούν:

- Θα βελτιωθεί η συνοχή στον τομέα διασφάλισης της ποιότητας στον ΕΧΑΕ με τη χρήση συμφωνημένων προτύπων και κατευθύνσεων
- Τα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα και οι φορείς διασφάλισης ποιότητας στον ΕΧΑΕ θα μπορούν να χρησιμοποιούν κοινά σημεία αναφοράς για τη διασφάλιση της ποιότητας
- Η καταγραφή θα διευκολύνει στον εντοπισμό επαγγελματικών και αξιόπιστων φορέων
- Οι διαδικασίες για την αναγνώριση των προσόντων θα ενδυναμωθούν
- Η αξιοπιστία της εργασίας των φορέων πιστοποίησης της ποιότητας θα ενισχυθεί
- Η ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών μεταξύ φορέων και άλλων ομάδων ενδιαφερομένων (key stakeholder) (συμπεριλαμβανομένων των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, φοιτητών και εκπροσώπων της αγοράς εργασίας) θα εμπλουτιστεί μέσω της εργασίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλευτικού Φόρουμ για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση
- Θα αναπτυχθεί η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ ιδρυμάτων και φορέων
- Θα υποστηριχτεί η κίνηση για την αμοιβαία αναγνώριση.

Στην έκθεση παρουσιάζεται συνοπτικός κατάλογος των ευρωπαϊκών κριτηρίων για τη διασφάλιση της ποιότητας, ο οποίος διαιρείται σε τρία (3) μέρη.

ii. Ευρωπαϊκά κριτήρια και κατευθύνσεις για την εσωτερική διασφάλιση της ποιότητας στο πλαίσιο των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης

Στο 1^ο μέρος, με τίτλο: «ευρωπαϊκά κριτήρια και κατευθύνσεις για τη διασφάλιση της εσωτερικής ποιότητας στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα», γίνεται αναφορά στα εξής:

- 1.1. Πολιτική και διαδικασίες διασφάλισης της ποιότητας: Τα ιδρύματα πρέπει να έχουν μια συγκεκριμένη πολιτική και αντίστοιχες διαδικασίες, έτσι ώστε να εξασφαλίζουν την ποιότητα και υψηλό επίπεδο στα προγράμματα σπουδών και τα πτυχία που απονέμουν. Πρέπει να δεσμεύονται ρητά, ότι θα εξασφαλίζουν την ανάπτυξη μιας κουλτούρας που θα αναγνωρίζει τη σημασία της ποιότητας, και τη διασφάλισή της στη δουλειά τους. Για να πετύχει αυτό, τα ιδρύματα πρέπει να αναπτύξουν και να ολοκληρώσουν μια στρατηγική για το διαρκή εμπλουτισμό της ποιότητας. Αυτή η στρατηγική, πολιτική και οι διαδικασίες πρέπει να έχουν επίσημη μορφή και να είναι διαθέσιμα δημοσίως. Πρέπει επίσης να προβλέπουν ρόλο για τους φοιτητές και άλλους εμπλεκόμενους συντελεστές.
- 1.2. Έγκριση, παρακολούθηση και περιοδική αναφορά προγραμμάτων και πτυχίων: Τα ιδρύματα πρέπει να έχουν τυπικούς μηχανισμούς για την έγκριση, περιοδική αναθεώρηση και παρακολούθηση των προγραμμάτων σπουδών και των τίτλων που απονέμουν.
- 1.3. Αξιολόγηση φοιτητών: Οι φοιτητές πρέπει να αξιολογούνται με βάση δημοσιευμένα κριτήρια, κανονισμούς και διαδικασίες που θα πρέπει εφαρμόζονται με συνέπεια.
- 1.4. Διασφάλιση ποιότητας εκπαιδευτικού δυναμικού: Τα ιδρύματα πρέπει να διαθέτουν τρόπους, που να εξασφαλίζουν το ότι το διδακτικό προσωπικό έχει τα προσόντα και τις ικανότητες να φέρει εις πέρας το διδακτικό έργο. Τα σχετικά στοιχεία θα πρέπει να είναι διαθέσιμα σε αυτούς που διεξάγουν εξωτερικές εκθέσεις και να σχολιάζονται σε σχετικές εκθέσεις.

- 1.5. Γνώσεις και υποστήριξη φοιτητών: Τα ιδρύματα πρέπει να εξασφαλίζουν, ότι οι πόροι που είναι διαθέσιμοι για την υποστήριξη της διεργασίας μάθησης των φοιτητών είναι επαρκείς και κατάλληλοι για κάθε προσφερόμενο πρόγραμμα.
- 1.6. Συστήματα πληροφόρησης: Τα ιδρύματα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι θα συγκεντρώνουν, θα αναλύουν και θα χρησιμοποιούν όλα τα σχετικά δεδομένα για την αποτελεσματική και αποδοτική διαχείριση των προγραμμάτων σπουδών και των λοιπών δραστηριοτήτων (ανάπτυξη και συντήρηση βάσης δεδομένων).
- 1.7. Δημόσια πληροφόρηση: Τα ιδρύματα πρέπει σε τακτά χρονικά διαστήματα να δημοσιοποιούν, αμερόληπτα και αντικειμενικά, ποσοτικές και ποιοτικές ενημερωμένες πληροφορίες, για τα προγράμματα σπουδών τους και τους τίτλους σπουδών που απονέμουν.

iii. Ευρωπαϊκά πρότυπα για την εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Στο 2^ο μέρος, με τίτλο: «*Ευρωπαϊκές προδιαγραφές για την εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*» γίνεται αναφορά στα εξής:

- 2.1. Χρήση των διαδικασιών εσωτερικής διασφάλισης της ποιότητας: Οι διαδικασίες εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα αποτελέσματα των διαδικασιών εσωτερικής διασφάλισης της ποιότητας που προσδιορίστηκαν στο 1^ο μέρος των Ευρωπαϊκών Προτύπων.
- 2.2. Ανάπτυξη διαδικασίας εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας: Οι σκοποί και οι επιδιωκόμενοι στόχοι των διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας πρέπει να αποφασίζονται πριν την ανάπτυξη της διαδικασίας από όλους τους ενδιαφερομένους, συμπεριλαμβανομένων των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, και θα πρέπει να δημοσιοποιούνται μαζί με την περιγραφή των διαδικασιών (διεργασιών) που θα χρησιμοποιηθούν.
- 2.3. Κριτήρια για τις αποφάσεις: Όποιες επίσημες αποφάσεις λαμβάνονται ως αποτέλεσμα της εφαρμογής κάποιας διεργασίας εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας θα πρέπει να βασίζονται σε ρητά κριτήρια τα οποία δημοσιοποιούνται και εφαρμόζονται με συνέπεια.
- 2.4. Ρύθμιση (εξέλιξη) της διαδικασίας ως προς το σκοπό: Κάθε διαδικασία εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας πρέπει να είναι κατάλληλη για το σκοπό που εφαρμόζεται (fit for purpose). Κάθε διεργασία εξωτερικής διασφάλισης ποιότητας θα πρέπει να σχεδιάζεται ειδικά, έτσι ώστε να επιβεβαιώνεται η καταλληλότητά της για την επίτευξη των στόχων και των σκοπών της.
- 2.5. Εκθέσεις αξιολόγησης: Οι εκθέσεις αξιολόγησης θα πρέπει να δημοσιοποιούνται και να γράφονται κατά τρόπο, που να είναι ξεκάθαρος και ευανάγνωστος στους αναγνώστες. Οι όποιες αποφάσεις, συστάσεις ή υποδείξεις που περιέχονται στις εκθέσεις πρέπει να είναι ευδιάκριτες στον αναγνώστη.
- 2.6. Διαδικασίες συνεχούς παρακολούθησης: Οι διαδικασίες διασφάλισης ποιότητας που περιέχουν υποδείξεις για δράση ή απαιτούν τη μετέπειτα ανάπτυξη ενός σχεδίου δράσης, θα πρέπει να περιλαμβάνουν εκ των προτέρων τη σχετική διαδικασία παρακολούθησης και επαναξιολόγησης, η οποία θα πρέπει να εφαρμόζεται με συνέπεια.
- 2.7. Περιοδικές αναφορές: Η εξωτερική διασφάλιση ποιότητας των ιδρυμάτων και / ή των προγραμμάτων σπουδών θα πρέπει να γίνεται σε περιοδική βάση. Η διάρκεια του

- 1.5. Γνώσεις και υποστήριξη φοιτητών: Τα ιδρύματα πρέπει να εξασφαλίζουν, ότι οι πόροι που είναι διαθέσιμοι για την υποστήριξη της διεργασίας μάθησης των φοιτητών είναι επαρκείς και κατάλληλοι για κάθε προσφερόμενο πρόγραμμα.
- 1.6. Συστήματα πληροφόρησης: Τα ιδρύματα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι θα συγκεντρώνουν, θα αναλύουν και θα χρησιμοποιούν όλα τα σχετικά δεδομένα για την αποτελεσματική και αποδοτική διαχείριση των προγραμμάτων σπουδών και των λοιπών δραστηριοτήτων (ανάπτυξη και συντήρηση βάσης δεδομένων).
- 1.7. Δημόσια πληροφόρηση: Τα ιδρύματα πρέπει σε τακτά χρονικά διαστήματα να δημοσιοποιούν, αμερόληπτα και αντικειμενικά, ποσοτικές και ποιοτικές ενημερωμένες πληροφορίες, για τα προγράμματα σπουδών τους και τους τίτλους σπουδών που απονέμουν.

iii. Ευρωπαϊκά πρότυπα για την εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Στο 2^ο μέρος, με τίτλο: «*Ευρωπαϊκές προδιαγραφές για την εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*» γίνεται αναφορά στα εξής:

- 2.1. Χρήση των διαδικασιών εσωτερικής διασφάλισης της ποιότητας: Οι διαδικασίες εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα αποτελέσματα των διαδικασιών εσωτερικής διασφάλισης της ποιότητας που προσδιορίστηκαν στο 1^ο μέρος των Ευρωπαϊκών Προτύπων.
- 2.2. Ανάπτυξη διαδικασίας εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας: Οι σκοποί και οι επιδιωκόμενοι στόχοι των διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας πρέπει να αποφασίζονται πριν την ανάπτυξη της διαδικασίας από όλους τους ενδιαφερομένους, συμπεριλαμβανομένων των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, και θα πρέπει να δημοσιοποιούνται μαζί με την περιγραφή των διαδικασιών (διεργασιών) που θα χρησιμοποιηθούν.
- 2.3. Κριτήρια για τις αποφάσεις: Όποιες επίσημες αποφάσεις λαμβάνονται ως αποτέλεσμα της εφαρμογής κάποιας διεργασίας εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας θα πρέπει να βασίζονται σε ρητά κριτήρια τα οποία δημοσιοποιούνται και εφαρμόζονται με συνέπεια.
- 2.4. Ρύθμιση (εξέλιξη) της διαδικασίας ως προς το σκοπό: Κάθε διαδικασία εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας πρέπει να είναι κατάλληλη για το σκοπό που εφαρμόζεται (fit for purpose). Κάθε διεργασία εξωτερικής διασφάλισης ποιότητας θα πρέπει να σχεδιάζεται ειδικά, έτσι ώστε να επιβεβαιώνεται η καταλληλότητά της για την επίτευξη των στόχων και των σκοπών της.
- 2.5. Εκθέσεις αξιολόγησης: Οι εκθέσεις αξιολόγησης θα πρέπει να δημοσιοποιούνται και να γράφονται κατά τρόπο, που να είναι ξεκάθαρος και ευανάγνωστος στους αναγνώστες. Οι όποιες αποφάσεις, συστάσεις ή υποδείξεις που περιέχονται στις εκθέσεις πρέπει να είναι ευδιάκριτες στον αναγνώστη.
- 2.6. Διαδικασίες συνεχούς παρακολούθησης: Οι διαδικασίες διασφάλισης ποιότητας που περιέχουν υποδείξεις για δράση ή απαιτούν τη μετέπειτα ανάπτυξη ενός σχεδίου δράσης, θα πρέπει να περιλαμβάνουν εκ των προτέρων τη σχετική διαδικασία παρακολούθησης και επαναξιολόγησης, η οποία θα πρέπει να εφαρμόζεται με συνέπεια.
- 2.7. Περιοδικές αναφορές: Η εξωτερική διασφάλιση ποιότητας των ιδρυμάτων και / ή των προγραμμάτων σπουδών θα πρέπει να γίνεται σε περιοδική βάση. Η διάρκεια του

κύκλου επανάληψης και των διαδικασιών αξιολόγησης που θα χρησιμοποιηθούν πρέπει να ορίζονται σαφώς και να δημοσιεύονται εκ των προτέρων.

- 2.8. Μέθοδος ανάλυσης: Οι φορείς διασφάλισης της ποιότητας πρέπει να παράγουν κατά καιρούς εκθέσεις ανασκόπησης στις οποίες θα προσδιορίζουν και θα αναλύουν τα γενικά ευρήματα των αξιολογήσεων, διαπιστώσεων και πιστοποιήσεών τους (summary-wide analyses).

iv. Ευρωπαϊκά πρότυπα για τους φορείς διασφάλισης της ποιότητας

Στο 3^ο μέρος, με τίτλο: «ευρωπαϊκά πρότυπα για τους εξωτερικούς οργανισμούς διασφάλισης της ποιότητας» γίνεται αναφορά στα εξής:

- 3.1. Χρήση των διαδικασιών εξωτερικής αξιολόγησης (διασφάλισης της ποιότητας) για την τριτοβάθμια εκπαίδευση: Οι εξωτερικοί φορείς διασφάλισης ποιότητας - αξιολόγησης θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την ύπαρξη και τα αποτελέσματα των διαδικασιών εξωτερικής αξιολόγησης που προσδιορίστηκαν στο 2^ο μέρος των Ευρωπαϊκών προτύπων και προδιαγραφών.
- 3.2. Επίσημο καθεστώς: Οι οργανισμοί / φορείς πρέπει να αναγνωρίζονται επίσημα από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές στον ΕΧΑΕ ως οργανισμοί / φορείς αξιόπιστοι για τη διενέργεια εξωτερικών αξιολογήσεων και η ύπαρξή τους θα πρέπει να καλύπτεται από σχετική νομοθεσία. Πρέπει να συμμορφώνονται με όποιες απαιτήσεις της νομοθετικής δικαιοδοσίας στο πλαίσιο της οποίας λειτουργούν.
- 3.3. Δραστηριότητες: Οι φορείς πρέπει να αναλαμβάνουν δραστηριότητες εξωτερικής αξιολόγησης (σε ιδρυματικό ή επίπεδο προγράμματος) σε σταθερή βάση.
- 3.4. Πόροι: Οι φορείς πρέπει να έχουν επαρκείς πόρους, τόσο οικονομικούς όσο και σε ανθρώπινο δυναμικό κατ' αναλογία, ώστε να μπορούν να οργανώνουν και να διεξάγουν τις διαδικασίες εξωτερικής διασφάλισης ποιότητας κατά τρόπο αποτελεσματικό και αποδοτικό, με κατάλληλη πρόβλεψη για την ανάπτυξη της πορείας και των διαδικασιών.
- 3.5. Δήλωση αποστολής: Οι φορείς πρέπει να έχουν ξεκάθαρους και ρητούς σκοπούς και στόχους ως προς τη δραστηριότητά τους, που να είναι διατυπωμένοι σε μια δημόσια διαθέσιμη δήλωση αποστολής (mission statement).
- 3.6. Ανεξαρτησία: Οι φορείς θα πρέπει να είναι ανεξάρτητοι στο βαθμό που απαιτείται για να έχουν αυτόνομη ευθύνη των λειτουργιών τους και έτσι ώστε τα συμπεράσματα και οι συστάσεις που θα κάνουν στις εκθέσεις να μην μπορούν να επηρεάζονται από τρίτους, όπως ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, υπουργεία ή άλλους εμπλεκόμενους
- 3.7. Κριτήρια εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας και διαδικασίες που εφαρμόζονται από τους φορείς: Οι διαδικασίες, τα κριτήρια και οι διαδικασίες που χρησιμοποιούνται από τους φορείς πρέπει να προκαθορίζονται και να είναι δημοσίως διαθέσιμα. Αναμένεται ότι αυτές οι διεργασίες θα περιέχουν:
- Μία αυτο-αξιολόγηση (self-assessment) ή αντίστοιχη διαδικασία από το υποκείμενο (ίδρυμα) της διαδικασίας αξιολόγησης
 - Μία εξωτερική αξιολόγηση από ομάδα εμπειρογνομόνων, που να περιέχει, όπως αρμόζει μέλος ή μέλη από τη φοιτητική κοινότητα στις επιτόπιες επισκέψεις που θα διεξάγει.
 - Δημοσίευση της έκθεσης αξιολόγησης, με τις αποφάσεις, συστάσεις ή άλλα επίσημα αποτελέσματα
 - Μία διαδικασία παρακολούθησης - επαναξιολόγησης με τις δράσεις που αναλαμβάνει το υποκείμενο της διαδικασίας διασφάλισης της ποιότητας στο πλαίσιο των συστάσεων της έκθεσης, που στόχο έχει την αξιολόγηση των ενεργειών του

ιδρύματος που δρομολογήθηκαν ως αποτέλεσμα των εισηγήσεων της (αρχικής) έκθεσης αξιολόγησης.

3.8. Διαδικασίες λογοδοσίας: Οι φορείς θα πρέπει να θέσουν σε λειτουργία διαδικασίες για τη δική τους λογοδοσία, για την αξιολόγηση δηλαδή των εξωτερικών φορέων διασφάλισης ποιότητας.

Η έκθεση περιέχει προτάσεις και συστάσεις που αναπτύχθηκαν και υιοθετήθηκαν από τους συντελεστές διασφάλισης ποιότητας στην ευρωπαϊκή ανώτατη εκπαίδευση. Η ύπαρξή της αποτελεί μαρτυρία της επίτευξης κοινής κατανόησης σε ένα πεδίο όπου μια τέτοια κατανόηση θα μπορούσε να θεωρηθεί απίθανη. Οι προτάσεις προσφέρουν αυξημένη διαφάνεια, ασφάλεια και πληροφόρησης για την ανώτατη εκπαίδευση, για τους φοιτητές και την κοινωνία γενικότερα. Προσφέρουν επίσης στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης αναγνώριση, αξιοπιστία και τη δυνατότητα να αποδείξουν την αφιέρωσή τους στην υψηλή ποιότητα μέσα σε ένα αυξανόμενο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Για τους οργανισμούς διασφάλισης ποιότητας οι προτάσεις ενισχύουν την ποιότητά τους και την αξιοπιστία τους και τους συνδέουν περισσότερο παραγωγικά με το ευρύτερο ευρωπαϊκό επαγγελματικό περιβάλλον.

Οι προτάσεις όμως παραμένουν απλώς προτάσεις, αν δεν συνοδεύονται από μία αποτελεσματική στρατηγική δρομολόγησης και υλοποίησής τους. Μετά από τη συνάντηση στο Μπέργκεν, κρίθηκε ότι πρέπει να γίνουν βήματα με γοργούς ρυθμούς, για να ξεκινήσει η εισαγωγή κάποιων στοιχείων της έκθεσης που αποτελούν κλειδιά. Η ανταπόκριση από τους φορείς διασφάλισης της ποιότητας τοποθετήθηκε ότι έπρεπε να ξεκινήσει το δεύτερο μισό του 2005, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα ευόδωσης της διαδικασίας το 2006.

V. Το Διεθνές πλαίσιο των συστημάτων αξιολόγησης (peer review system) για τους οργανισμούς διασφάλισης ποιότητας

Η διασφάλιση της ποιότητας δεν είναι σε καμία περίπτωση αντικείμενο μόνο ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος. Διεθνώς, υπάρχει ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για την ποιότητα και τα κριτήριά της (standards), που αντανακλά ταυτόχρονα τη γρήγορη επέκταση της ανώτατης εκπαίδευσης και το ενδιαφέρον που υπάρχει για το δημόσιο και ιδιωτικό κόστος της.

Ακολουθούν κάποιες εμπειρίες και πρωτοβουλίες από διεθνείς οργανισμούς όπως το Διεθνές Δίκτυο για τους Οργανισμούς Διασφάλισης Ποιότητας στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, INQAAHE (International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education), τη Διεθνή Ένωση των Προέδρων των Πανεπιστημίων, IAUP (International Association of University Presidents), το Συμβούλιο για την Πιστοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης στις Ηνωμένες Πολιτείες, CHEA, Council for Higher Education Accreditation in the United States, τον Ο.Ο.Σ.Α. και την UNESCO.

Η εργασία των οργανισμών αυτών σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας παρουσιάζει συνάφεια με τα τεκταινόμενα στον ευρωπαϊκό χώρο, που αποτυπώνονται στην έκθεση του ENQA, ως προς κάποια "στοιχεία - κλειδιά" των συστάσεών της.

Ο προσδιορισμός της καλής πρακτικής και των κοινών πρακτικών των φορέων εξωτερικής διασφάλισης ποιότητας αποτελούσε αντικείμενο της διεθνούς ατζέντας για αρκετά χρόνια.

Το INQAAHE κατέβαλε από το 1999 και εξής προσπάθεια για την καθιέρωση σφραγίδας ποιότητας στους οργανισμούς εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας. Αυτή η

ιδέα ξεπήδησε από την ΙΑΥΡ, προκειμένου να ικανοποιηθεί η ανάγκη των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης για τον προσδιορισμό των οργανισμών που διαθέτουν την ικανότητα και την επάρκεια να διεκπεραιώσουν το ρόλο της εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας. Η σφραγίδα ποιότητας συνάντησε μεγάλη αντίδραση και το ΙΝQAAHE μετέφερε το επίκεντρο του ενδιαφέροντος από αυτή στη διαμόρφωση κριτηρίων καλής πρακτικής για τους οργανισμούς διασφάλισης ποιότητας. Το αποτέλεσμα είναι ένα πλαίσιο κανόνων, που παρουσιάζει κοινά στοιχεία καλής πρακτικής, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα τη διαφορετικότητα των οργανισμών διεθνώς όσον αφορά στους σκοπούς και τα ιστορικο-πολιτιστικά τους πλαίσια.

Αναφορικά με τις συστάσεις για τους εμπειρογνώμονες (peer-review) των οργανισμών, η δράση που έχει υλοποιηθεί από την CHEA είναι συναφής. Η CHEA είναι μία 11η κυβερνητική οργάνωση, που λειτουργεί σαν «ομπρέλα» για τους περιφερειακούς, εξειδικευμένους, εθνικούς και επαγγελματικούς φορείς πιστοποίησης των Ηνωμένων Εθνών. Οι οργανισμοί που επιθυμούν να αναγνωριστούν από την CHEA πρέπει να αποδεικνύουν ότι ικανοποιούν τα κριτήρια που η ίδια θέτει για την αναγνώριση. Οι οργανισμοί που πιστοποιούνται προσδοκείται ότι θα προωθούν την ακαδημαϊκή ποιότητα, θα αποδεικνύουν την αποδοτικότητα, θα υποστηρίζουν την ανάπτυξη και θα προωθούν κατάλληλες διαδικασίες για διαρκή αξιολόγηση και πρακτικές πιστοποίησης, διαθέτοντας επαρκείς πόρους.

Η CHEA απαιτεί από τα μέλη της να υποβάλλονται στις αποκαλούμενες εξετάσεις αναγνώρισης κάθε έξι χρόνια. Υπάρχουν βασικές ομοιότητες και συμβατότητα ανάμεσα στην προσέγγιση της CHEA και τις προτάσεις της έκθεσης του ENQA, επί παραδείγματι σε ό,τι αφορά τις κυκλικές επιθεωρήσεις. Όμως η έκθεση του ENQA δίνει προτεραιότητα και εστιάζει στη διασφάλιση ποιότητας των οργανισμών.

Μια ξεχωριστή πρωτοβουλία αναλήφθηκε από κοινού από τον ΟΟΣΑ και την UNESCO για την εκπόνηση κατευθυντηρίων για την παροχή ποιότητας στη διασυνοριακή ανώτατη εκπαίδευση. Αν και οι κατευθύνσεις του ΟΟΣΑ και της UNESCO πρόκειται να ολοκληρωθούν εντός του 2005, το περίγραμμα της διαδικασίας έχει ήδη αναγνωρίσει την αντίθεση ανάμεσα στην ανάγκη ρύθμισης της ανώτατης εκπαίδευσης διεθνώς και στο γεγονός ότι η υπάρχουσα κατάσταση στον τομέα διασφάλισης της ποιότητας σε εθνικό επίπεδο επικεντρώνεται συνήθως στην αποκλειστική εγχώρια απονομή τίτλων από εγχώρια ιδρύματα.

Έτσι τίθεται ως πρόκληση για τα σύγχρονα συστήματα διασφάλισης ποιότητας να αναπτύξουν τις κατάλληλες μεθοδολογίες και τους μηχανισμούς, ώστε να καλύπτουν και τους ξένους χορηγούς και προγράμματα πέρα από τους εθνικούς (χορηγούς και προγράμματα), ώστε να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη και να περιορίσουν τα πιθανά μειονεκτήματα, που προέρχονται από την παγκοσμιοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης.

Οι προτεινόμενες κατευθύνσεις του ΟΟΣΑ και της UNESCO συστήνουν στους οργανισμούς εξωτερικής διασφάλισης της ποιότητας, ότι θα πρέπει να παρέχουν διαβεβαιώσεις και διευθετήσεις ώστε να περιλαμβάνουν επίσης ξένα και κερδοσκοπικά ιδρύματα / χορηγούς, παράδοση εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης και άλλες μη παραδοσιακές μεθόδους εκπαιδευτικών παροχών. Όμως, το περίγραμμα των κατευθυντηρίων αναγνωρίζει επίσης, ότι η ενσωμάτωση χορηγών του εξωτερικού από τους εθνικούς οργανισμούς θα απαιτήσει στις περισσότερες περιπτώσεις τροποποιήσεις στην εθνική νομοθεσία και στις διοικητικές διαδικασίες.

Στην έκθεση του ENQA αναγνωρίζεται η σημασία και οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης για τη διασφάλιση της ποιότητας των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Αν και έχει θεωρηθεί πολύ πρόωρο, η πρόταση για μία ευρωπαϊκή σφραγίδα ποιότητας περιλαμβάνει και οργανισμούς που λειτουργούν εκτός Ευρώπης, καθώς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς με διασυνοριακή δράση.

Πρέπει τέλος να τονιστεί ότι η εξελισσόμενη ευρωπαϊκή διαδικασία ανταποκρίνεται πλήρως στις συστάσεις του ΟΟΣΑ και της UNESCO σχετικά με το ότι οι οργανισμοί πρέπει να υποστηρίζουν και να ενδυναμώνουν τα υφιστάμενα περιφερειακά και διεθνή δίκτυα.

4. ΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΧΩΡΩΝ - (ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ) ΤΗΣ Ε.Ε. - ΕΘΝΙΚΟΙ ΦΟΡΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ (ΓΑΛΛΙΑ, ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ, ΓΕΡΜΑΝΙΑ, ΣΟΥΗΔΙΑ, ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ, ΙΣΠΑΝΙΑ, ΙΤΑΛΙΑ, ΟΛΛΑΝΔΙΑ).

Γενικά για τα συστήματα και το ρόλο των επιτροπών αξιολόγησης στην Ε.Ε.

Στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης περιλαμβάνονται 40 κρατίδια, τα οποία χαρακτηρίζονται από ποικιλομορφία ως προς τα πολιτικά τους συστήματα, τα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης, τις κοινωνικο - πολιτιστικές και εκπαιδευτικές τους παραδόσεις, τις γλώσσες, τις προσδοκίες και τους στόχους τους. Το γεγονός αυτό καθιστά αναγκαία την πολύπλευρη προσέγγιση της ποιότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της διασφάλισής της. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο της πολυμορφίας, οι θεσμικές και επιχειρησιακές εξελίξεις της Ε.Ε. και η διεθνοποίηση των πανεπιστημίων προωθούν τη σύγκλιση των διαδικασιών αξιολόγησης μέσα από τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής πλατφόρμας παράλληλα με τη διαφύλαξη των εθνικών ιδιαιτεροτήτων και αυτονομίας.

Η συνάντηση και αποδοχή από τις διαφορετικές κοινότητες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που αποτελούν τον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης ενός κοινώς αποδεκτού συστήματος αξιολόγησης και διασφάλισης ποιότητας, κοινών κριτηρίων και κατευθύνσεων στη διασφάλιση της ποιότητας είναι μία περίπλοκη υπόθεση.

Προσπάθεια για την περιγραφή του τι πρέπει να γίνει ως προς τα στάνταρντς και τις κατευθύνσεις διασφάλισης ποιότητας, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε από το ENQA με την εκπόνηση σχετικής έκθεσης.

Το πώς όμως μπορούν να γίνουν πραγματικότητα οι συστάσεις της έκθεσης είναι κάτι που αφορά στα επιμέρους εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών και των κρατιδίων που απαρτίζουν την Ε.Ε.

Ακολουθεί παρουσίαση των εθνικών φορέων αξιολόγησης που έχουν δημιουργηθεί σε ορισμένες χώρες της Ε.Ε., οι οποίες αποτελούν τις μελέτες - περιπτώσεων της εργασίας, προκειμένου να διαπιστωθεί η δραστηριοποίησή τους προς την κατεύθυνση της σύγκλισης.

Οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν εργαστεί συστηματικά προς την κατεύθυνση την εξασφάλισης της ποιότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στη Σύνοδο της Πράγας, από τις συζητήσεις των Υπουργών διαπιστώθηκε ο προσανατολισμός των Ευρωπαίων σε ένα αυστηρό και πολύ σαφές σύστημα αξιολόγησης, όπως το Σουηδικό, που θεωρείται ως πολύ σπουδαίο μοντέλο κεντρικής αξιολόγησης.

Οι κυβερνήσεις των χωρών της Ε.Ε. έχουν καθιερώσει ή έχουν υποστηρίξει τις διαδικασίες αξιολόγησης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Το αρμόδιο Υπουργείο Παιδείας κάθε χώρας ίδρυσε σε πολλές από αυτές Επιτροπές, οι οποίες χρηματοδοτούνται από το ίδιο το Υπουργείο. Δρουν ανεξάρτητα από αυτό και λογοδοτούν σε κάποια άλλη επιτροπή ή φορέα. Αυτό ισχύει στη Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Νορβηγία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο.

Σε άλλες χώρες, όπως στην Ολλανδία, Ισπανία, Πορτογαλία και Βέλγιο (Φλαμανδική κοινότητα) οι Επιτροπές Αξιολόγησης ιδρύθηκαν από τους Πρυτάνεις των Πανεπιστημίων.

Στην περίπτωση της Γερμανίας έχουν δημιουργηθεί τρεις ομοσπονδιακές Επιτροπές Αξιολόγησης, από μία στη βόρεια, την κεντρική και νότια Γερμανία αντίστοιχα. Υπάρχει όμως και μία Επιτροπή για όλη τη Γερμανία, που επιδιώκει τον αρτιότερο συντονισμό των ανωτέρω.

Στην Ιταλία κάθε Πανεπιστήμιο έχει τη δική του Επιτροπή Αξιολόγησης. Υπάρχει Εθνική Επιτροπή Αξιολόγησης του Υπουργείου Πανεπιστημίων και από το 1992 έχουν γίνει πολλά προγράμματα για τη μελέτη και τον έλεγχο των διάφορων συστημάτων και διαδικασιών αξιολόγησης.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, υπάρχουν δύο Επιτροπές (U.K.funding Councils), που ανήκουν στην Κυβέρνηση και εστιάζουν στην «υπευθυνότητα» (accountability) και η U.K. Higher Education Quality Council, που ανήκει στα Πανεπιστήμια και εστιάζει στην ποιοτική αξιολόγηση

Στην Ολλανδία για τον τεχνολογικό τομέα υπάρχει η λεγόμενη The Inspectorate στο Υπουργείο και το VSNV για τον πανεπιστημιακό τομέα στα Πανεπιστήμια.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, είτε υπό την αιγίδα θεσμικών οργάνων όπως είναι τα Υπουργεία Παιδείας, σε μερικές περιπτώσεις ακόμα και του Προέδρου της Δημοκρατίας (Γαλλία) είτε με την ευθύνη των ιδρυμάτων ή υπό το συνηθέστερο μικτό καθεστώς λειτουργίας, η αξιολόγηση της ποιότητας των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη πραγματοποιείται από ανεξάρτητους φορείς, που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι περισσότεροι του ενός, με διαχωρισμένες πλην συνδυαζόμενες αρμοδιότητες.

Σε κάποιες χώρες ο ρόλος των Επιτροπών είναι συντονιστικός και αφορά στο σχεδιασμό των αξιολογήσεων σε σχέση με το χρόνο διεξαγωγής τους, τη μεθοδολογία και το περιεχόμενό τους καθώς επίσης τη διαδικασία που αφορά στους εξωτερικούς αξιολογητές, χωρίς να υπάρχει ανάμιξη στην αξιολόγηση καθεαυτή.

Σε κάποιες άλλες χώρες η Επιτροπή έχει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία αξιολόγησης, καθώς μπορεί να είναι υπεύθυνη για τις διαδικασίες αξιολόγησης και κάποιο μέλος της Επιτροπής μπορεί να συμμετέχει στις διαδικασίες αξιολόγησης και στη σύνταξη της τελικής έκθεσης (Δανία, Γαλλία, Ολλανδία).

Η εφαρμογή των αξιολογήσεων από χώρα σε χώρα διαφέρει κυρίως όσον αφορά στο χρόνο έναρξής τους, τον προσδιορισμό των εμπειρογνομιόνων και το τελικό κείμενο αξιολόγησης που γράφεται από τους αξιολογητές.

Ακολουθεί παρουσίαση των συστημάτων και των επιτροπών αξιολόγησης που αφορούν σε ορισμένες χώρες της Ε.Ε., οι οποίες προσεγγίζονται ως μελέτες περιπτώσεων.

⇒ Φινλανδία

Το κεντρικό σύστημα αξιολόγησης των πανεπιστημίων της Φινλανδίας θεωρείται από τα περισσότερο αυστηρά συστήματα αξιολόγησης των χωρών της Ε.Ε. Οι τομείς της ακαδημαϊκής και ερευνητικής δράσης των πανεπιστημίων έχουν αυτονομηθεί. Κεντρικό στοιχείο της αξιολόγησης αποτελεί η διαπίστωση του κατά πόσο τα πανεπιστήμια έχουν πετύχει τη διασύνδεσή τους με την αγορά εργασίας και κατά πόσο η δράση τους υποστηρίζει τους φοιτητές ως προς το σκοπό αυτό. Επίσης, σημαντικό στοιχείο στην αξιολόγηση είναι το επίπεδο συνεργασίας των πανεπιστημίων με τους ερευνητικούς φορείς και τα παραγόμενα αποτελέσματα. Τέλος, στο πλαίσιο της αξιολόγησης που αφορά στην ανάπτυξη των πανεπιστημίων αξιολογείται η υλοποίηση μεταπτυχιακών και διδακτορικών προγραμμάτων.

Το Συμβούλιο Αξιολόγησης της Ανώτερης Εκπαίδευσης της Φινλανδίας ονομάζεται Finnish Higher Education Evaluation Council και δημιουργήθηκε το 1996. (Ρηγάτου: Korkeakoulujen arviointineuvosto, 1991). Είναι ανεξάρτητος φορέας, επιχορηγούμενος από το Υπουργείο Παιδείας. Τα 12 μέλη του ορίζονται από τους φορείς που εκπροσωπούν (πανεπιστήμια, πολυτεχνικές σχολές, οργανώσεις φοιτητών,

επιχειρήσεις, βιομηχανία). Έχει ευθύνη και για τους δύο τομείς της ανώτατης εκπαίδευσης και επιδιώκει τη βελτίωση της ποιότητας.

Ο φορέας ασχολείται με το σχεδιασμό, την οργάνωση και την πραγματοποίηση εκπαιδευτικών αξιολογήσεων. Δεν καλύπτει την αξιολόγηση της έρευνας. Παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες προς τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τα Υπουργεία. Ερευνά την ανάπτυξη μεθοδολογιών αξιολόγησης. Διαχέει τα αποτελέσματα αξιολόγησης. Έχει την αρχική μόνο ευθύνη της πιστοποίησης των ιδρυμάτων του μη-πανεπιστημιακού τομέα. Δεν καλύπτει αξιολόγηση της έρευνας.

⇒ Σουηδία

Στη Σουηδία, το κεντρικό σύστημα αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη Σουηδία ξεκίνησε να εφαρμόζεται το 1993, όταν δηλαδή δημιουργήθηκε και ο Εθνικός Φορέας Ανώτατης Εκπαίδευσης, National Agency for Higher Education (Högskoleverket). Τα κριτήρια αξιολόγησης των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης είναι πάρα πολύ αυστηρά και εξετάζουν με λεπτομερή τρόπο κάθε πανεπιστημιακή πτυχή, δηλαδή φοιτητές, καθηγητές, ερευνητές, διοικητικές υπηρεσίες, πανεπιστημιακό περιβάλλον, υποδομή, αποτελέσματα έρευνας. Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι συνεχής. Επιπλέον, για να γίνει η ένταξη των ιδρυμάτων στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, υλοποιείται προηγουμένως αρχική αξιολόγησή τους. Ένα από τα βασικά στοιχεία της αξιολόγησης αφορά στην αυτονομία των φοιτητών να οργανώνουν το πρόγραμμα σπουδών τους μέσα στο πανεπιστήμιο. Αυτό σημαίνει ότι διερευνάται το κατά πόσο οι φοιτητές αποκτούν την ικανότητα να ελίσσονται στο ευρύτερο επιστημονικό αντικείμενο που σπουδάζουν. Αυτό θεωρείται ότι αποτελεί και τον κύριο σκοπό της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στη Σουηδία.

Επίσης, μέσω της αξιολόγησης εξετάζεται κατά πόσο άλλες παράμετροι συμβάλλουν προς την επίτευξη του ως άνω σκοπού. Οι παράμετρος αυτές είναι το υψηλό επίπεδο των καθηγητών, η άρτια υποδομή και οι διοικητικές υπηρεσίες, το πανεπιστημιακό κλίμα, η τεκμηριωμένη και αποτελεσματική έρευνα.

Ο Εθνικός Φορέας Ανώτατης Εκπαίδευσης της Σουηδίας υπάγεται στο Υπουργείο Παιδείας. Τα δεκατρία μέλη του Συμβουλίου του διορίζονται από τον Υπουργό Παιδείας. Έχει ευθύνη και για τους δύο τομείς της ανώτατης εκπαίδευσης.

Συμβουλεύει το Υπουργείο Παιδείας σε θέματα σχεδιασμού και ανάπτυξης της ανώτατης εκπαίδευσης. Καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές για θέματα αξιολόγησης της ποιότητας. Πιστοποιεί τίτλους σπουδών ιδιωτικών ιδρυμάτων του μη-πανεπιστημιακού τομέα και αναγνωρίζει τους τίτλους σπουδών από ξένες χώρες. Τέλος δεν καλύπτει την αξιολόγηση της έρευνας.

⇒ Ηνωμένο Βασίλειο (Αγγλία – Ουαλία)

Από το 2000 η Μεγάλη Βρετανία έχει αναπτύξει ένα κεντρικό σύστημα αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το Κεντρικό Σώμα Αξιολόγησης έχει θέσει τα γενικά κριτήρια της διαδικασίας για κάθε επιστημονικό τομέα και αυτά θα εξειδικευτούν από τις επιμέρους αρμόδιες επιτροπές. Δηλαδή, η Μεγάλη Βρετανία έχει ορίσει ένα πολυεπίπεδο σύστημα αξιολόγησης της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Αρχικά, εφαρμόζεται ένα σύστημα «αυτό-αξιολόγησης» του κάθε μαθήματος και γνωστικού αντικείμενου μέσα στο ίδρυμα. Σημαντικό ρόλο έχουν οι καθηγητές, οι οποίοι ορίζουν τους στόχους για το κάθε μάθημα και κατά κάποιο τρόπο τα «στάνταρντς» για τους

φοιτητές. Ανάλογη διαδικασία γίνεται για τις υποδομές, τις διοικητικές υπηρεσίες και ευρύτερα τη λειτουργία του ιδρύματος. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης κάθε ιδρύματος κρίνονται με βάση το κεντρικό σύστημα.

Στην Αγγλία - Ουαλία, ο Φορέας Διασφάλισης Ποιότητας για την Ανώτατη Εκπαίδευση, που ονομάζεται Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA) δημιουργήθηκε το 1997. Είναι ανεξάρτητος φορέας με 14 μέλη στο Συμβούλιό του, τα οποία διορίζονται άλλα από την κυβέρνηση, άλλα από τα ιδρύματα και άλλα συμμετέχουν ex officio. Έχει την ευθύνη για όλα τα Πανεπιστήμια.

Οι στόχοι και οι αρμοδιότητές του έχουν να κάνουν με το σχεδιασμό, την οργάνωση και την πραγματοποίηση εξωτερικών αξιολογήσεων, στο πλαίσιο της αποδοτικότητας και της συνεχούς βελτίωσης της ποιότητας. Εισηγείται προς την Κυβέρνηση προτάσεις για την έγκριση νέων τίτλων σπουδών. Δεν καλύπτει την αξιολόγηση της έρευνας.

⇒ Γαλλία

Στη Γαλλία, η Εθνική Επιτροπή Αξιολόγησης, η Comité National d' Evaluation (CNE) ιδρύθηκε το 1985. Πρόκειται για ανεξάρτητο φορέα, υπαγόμενο στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Τα 17 μέλη του Συμβουλίου διορίζονται από την Κυβέρνηση, ύστερα από προτάσεις των ιδρυμάτων και άλλων φορέων. Έχει την ευθύνη για όλα τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης.

Οι στόχοι και οι αρμοδιότητές του έχουν να κάνουν με το σχεδιασμό, την οργάνωση και πραγματοποίηση εξωτερικών αξιολογήσεων, στο πλαίσιο της βελτίωσης της ποιότητας και της αποδοτικότητας - αξιοπιστίας. Καλύπτει και την αξιολόγηση της έρευνας. Παράλληλα, το Υπουργείο Παιδείας αξιολογεί με δικές του διαδικασίες κάθε τέσσερα χρόνια τα διπλώματα που παρέχουν όλα τα Γαλλικά Πανεπιστήμια, λαμβάνοντας υπόψη και τις σχετικές αξιολογήσεις της Εθνικής Επιτροπής Αξιολόγησης.

⇒ Γερμανία

Η υποχρεωτική αξιολόγηση της ποιότητας όλης της τριτοβάθμιας γερμανικής πανεπιστημιακής εκπαίδευσης άρχισε με την ψήφιση σχετικού διατάγματος το 1998. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης για καθένα από τα ιδρύματα άρχισαν να εμφανίζονται εδώ και τέσσερα περίπου χρόνια. Όμως ορισμένα πανεπιστήμια είχαν ήδη αρχίσει τη διαδικασία αξιολόγησης των υπηρεσιών τους από το 1995 με χρονικό ορίζοντα ολοκλήρωσης τω διαδικασιών έξι ετών. Κάποια ιδρύματα ολοκλήρωσαν τη διαδικασία το 1999. Επίσης, θεσπίστηκαν κίνητρα για τη βελτίωση των υπηρεσιών των πανεπιστημίων, όπως π.χ. επιχορηγούμενο από επιχειρήσεις πρόγραμμα, βάσει του οποίου επιχορηγούνται έξι πανεπιστήμια, προκειμένου να υλοποιήσουν προγράμματα για τη βελτίωση των υπηρεσιών τους. Τα πανεπιστήμια αυτά στο πλαίσιο της επιχορήγησης αναπτύσσουν επιστημονικά πεδία σχετικά με το μάρκετινγκ, την οργάνωση επιχειρήσεων, το μανάτζμεντ και τις δημόσιες σχέσεις.

Στη Γερμανία ο εθνικός φορέας αξιολόγησης ιδρύθηκε το 1998. Ονομάζεται Hochschulrektorenkonferenz – Projekt Qualitätssicherung (στα αγγλικά German Rectors' Conference – Quality Assurance Project). Από το 1998-2000 υλοποίησε πρόγραμμα για την ενίσχυση της ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειρίας για τη βελτίωση της ποιότητας. Ανήκει στη Γερμανική Σύνοδο Πρυτάνεων. Έχει ευθύνη και για τους δυο τομείς της ανώτατης εκπαίδευσης.

Οι στόχοι και οι αρμοδιότητές του έχουν να κάνουν με την προαγωγή και το συντονισμό των διαδικασιών αξιολόγησης σε εθνικό επίπεδο, την επικοινωνία και την ενημέρωση για εμπειρίες και πρακτικές αξιολόγησης. Την ευθύνη της αξιολόγησης (υπάρχει διαφορετική προσέγγιση στο κάθε κρατίδιο) την έχουν τα δεκαέξι κρατίδια μέσω των τριών περιφερειακών φορέων αξιολόγησης.

Το 1999 δημιουργήθηκε το Συμβούλιο Πιστοποίησης (Accreditation Council) Akkreditierungsrat, που επίσης ανήκει στη Γερμανική Σύνοδο των Πρυτάνεων. Έχει κι αυτό την ευθύνη και των δύο τομέων της ανώτατης εκπαίδευσης και δραστηριοποιείται στην πιστοποίηση όλων των τίτλων σπουδών της ανώτατης εκπαίδευσης και των φορέων πιστοποίησης σε επίπεδο κρατιδίων.

⇒ Πορτογαλία

Ο εθνικός φορέας αξιολόγησης της Πορτογαλίας ονομάζεται Conselho de Avaliação (The Evaluation Council), δηλαδή Συμβούλιο Αξιολόγησης. Δημιουργήθηκε το 1998. Ανήκει στα Ιδρύματα. Τα δέκα μέλη του Συμβουλίου του προέρχονται από τα πανεπιστήμια, τη βιομηχανία και τους φοιτητές. Συντονίζει τα τέσσερα επιμέρους συμβούλια αξιολόγησης, που είναι το συμβούλιο για το δημόσιο πανεπιστημιακό τομέα, το συμβούλιο για το δημόσιο μη-πανεπιστημιακό τομέα, το συμβούλιο για τον ιδιωτικό πανεπιστημιακό τομέα και το συμβούλιο για τον ιδιωτικό μη-πανεπιστημιακό τομέα.

Οι στόχοι και οι αρμοδιότητές του έχουν να κάνουν με το συντονισμό και την ομογενοποίηση των δράσεων των επιμέρους συμβουλίων αξιολόγησης, τη διάχυση και αξιοποίηση των αποτελεσμάτων των αξιολογήσεων, τις εισηγήσεις για τον εξορθολογισμό και την προαγωγή της ανώτατης εκπαίδευσης και καλύπτει και την αξιολόγηση της έρευνας.

⇒ Ιταλία

Στην Ιταλία, η αξιολόγηση των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης ξεκίνησε να υλοποιείται από το 1993, όταν δηλαδή δημιουργήθηκε και ο εθνικός φορέας αξιολόγησης, που ονομάζεται Osservatorio per la valutazione, δηλαδή παρατηρητήριο για την αξιολόγηση.

Ως κύριος στόχος των ομάδων αξιολόγησης τέθηκε η διαπίστωση του κατά πόσο επιτυγχάνεται η σωστή διαχείριση των δημόσιων πόρων, η παραγωγικότητα της έρευνας, η διδακτική δραστηριότητα και η εύρυθμη διοικητική λειτουργία των πανεπιστημίων.

Τον Ιούλιο του 1999 ιδρύθηκε το Εθνικό Ινστιτούτο Αξιολόγησης του Εκπαιδευτικού Συστήματος (National University Evaluation Council). Πρόκειται για ανεξάρτητο φορέα, με επτά μέλη, τα οποία διορίζονται από τον Υπουργό Πανεπιστημίων και Επιστημονικής και Τεχνολογικής Έρευνας.

Οι στόχοι και οι αρμοδιότητές του έχουν να κάνουν με το σχεδιασμό, την οργάνωση και πραγματοποίηση εξωτερικών αξιολογήσεων, για τη βελτίωση της ποιότητας και την αξιοπιστία (αποδοτικότητα). Καλύπτει και την αξιολόγηση της έρευνας. Ελέγχει τα αναπτυξιακά σχέδια των Πανεπιστημίων, έχει την ευθύνη των τεχνικών μελετών αξιολόγησης νέων Πανεπιστημίων ως προς τη σκοπιμότητα και την εγκυρότητα των νέων τίτλων σπουδών. Εκπονεί μελέτες για ζητήματα ανώτατης εκπαίδευσης και εκφράζει τη γνώμη του για τα κριτήρια κατανομής των κρατικών πόρων. Η αυτοαξιολόγηση σχετίζεται

κυρίως με τον οικονομικό έλεγχο. Κρίνει επίσης τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων των πανεπιστημίων και ευρύτερα της εκπαίδευσης.

⇒ Ισπανία

Στην Ισπανία ο εθνικός φορέας αξιολόγησης ονομάζεται Consejo de Universidades (Council of Universities) δημιουργήθηκε το 1995. Είναι διαπανεπιστημιακό συμβούλιο που συντονίζει τις επιμέρους δραστηριότητες αξιολόγησης κάθε ιδρύματος.

Οι στόχοι και οι αρμοδιότητές του έχουν να κάνουν με το συντονισμό των αξιολογήσεων των ιδρυμάτων, τη διαχείριση του εθνικού σχεδίου αξιολογήσεων, για τη βελτίωση της ποιότητας. Καλύπτει και την αξιολόγηση της έρευνας. Υλοποίησε πιλοτικό πρόγραμμα αξιολόγησης της ποιότητας στο πανεπιστημιακό σύστημα με τίτλο: National Plan for Quality Evaluation of Universities, την περίοδο 1992-1994.

⇒ Ολλανδία

Η Ολλανδία είναι από τις πρώτες ευρωπαϊκές χώρες, που καθιέρωσαν την αξιολόγηση ως απαραίτητη διαδικασία για την ποιότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς έχει ξεκινήσει σχετικές απόπειρες αξιολόγησης από το 1975. Στη συνέχεια απέκτησε ιδιωτικό μη κερδοσκοπικό φορέα αξιολόγησης με ευθύνη μόνο για τον πανεπιστημιακό χώρο. Δημιούργησε αργότερα δύο ακόμη φορείς, έναν το 1985 και τον δεύτερο το 2002.

Στην Ολλανδία η εξωτερική αξιολόγηση γίνεται ανά επιστημονικό τομέα και διεξάγεται από μια επιτροπή ελέγχου που απαρτίζεται από έξι έως οκτώ μέλη με αντιπροσώπευση και από το χώρο της βιομηχανίας.

5. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Το σχέδιο της μελέτης σύγκλισης ποιότητας "*Quality Convergence Study*" της *ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education – Helsinki – 2005 – QCS)*, εκπονήθηκε την περίοδο μεταξύ Σεπτεμβρίου 2003 και Οκτωβρίου 2004. Το σχέδιο συντονίστηκε από μια ομάδα εργασίας από εκπροσώπους φορέων της ENQA και διεξήχθη από έξι μέλη της. Η ομάδα έργου αξιοποίησε και έξι εξωτερικούς εμπειρογνώμονες.

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στη συνέχεια προέρχονται από την τελική έκθεση του σχεδίου.

• Στόχος του σχεδίου ήταν η μελέτη των δυνατοτήτων σύγκλισης των εθνικών συστημάτων διασφάλισης ποιότητας στην Ευρώπη μέσα από έξι παραδείγματα, με το σκοπό να αποκτηθούν προσδιοριστικά σημεία αναφοράς για διεθνικές αξιολογήσεις. Πρακτικά, το σχέδιο αποσκοπούσε να διαπιστώσει γιατί τα εθνικά συστήματα διασφάλισης ποιότητας λειτουργούν με ιδιαίτερο τρόπο, ακόμη με κοινούς τρόπους σε διαφορετικά εθνικά πλαίσια. Οι υπάρχουσες περιγραφές για το πώς αυτές οι διαδικασίες διασφάλισης ποιότητας λειτουργούν, διαμόρφωσαν το σημείο εκκίνησης του σχεδίου. Κατά συνέπεια, το σχέδιο είχε στόχο να αυξήσει την κατανόηση αυτών των διαδικασιών και το πλαίσιό τους με σκοπό να παράσχει μία βάση από την οποία μπορεί να δημιουργηθεί περαιτέρω δράση. Κατ' αυτή την έννοια, το σχέδιο δημιούργησε νέο έδαφος.

Η συγγραφή των εγγράφων αυτο-ανάλυσης (*self-analysis documents SADs*) και η εξέτασή τους αποτέλεσε ένα σημαντικό τμήμα του σχεδίου. Κάθε συμμετέχων φορέας έκανε λεπτομερή περιγραφή για το κάθε εθνικό σύστημα διασφάλισης ποιότητας. Μετά από μια διασταύρωση, τα έγγραφα αυτο-ανάλυσης εστάλησαν σε εξωτερικούς εμπειρογνώμονες για ανάλυση των δυνατοτήτων σύγκλισης. Τα έγγραφα δεν περιλήφθηκαν στην έκθεση, αλλά μπορούν να βρεθούν στο σάιτ της ENQA.

Ένα από τα σπουδαιότερα ευρήματα της μελέτης είναι το ότι η σύγκλιση μπορεί να επιτευχθεί όχι μόνο εντοπίζοντας τις ομοιότητες των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης, αλλά επίσης κατανοώντας τα διαφορετικά εθνικά πλαίσια. Τα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης είναι σύνθετα και διαρκώς αλλάζουν πλαίσια για εξωτερική διασφάλισης ποιότητας.

Η κεντρική ιδέα και οι στόχοι του σχεδίου ταιριάζουν με τους σκοπούς της Διαδικασίας της Μπολόνιας, που απαιτεί ένα επίπεδο σύγκλισης των συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας μεταξύ των κρατών που υπέγραψαν τη Διακήρυξη για την οικοδόμηση του ΕΧΑΕ.

1. Σκέψεις για τη σύγκλιση των χωρών της Ε.Ε. και το ερώτημα της ποιότητας

Η πολυπλοκότητα στο να κατανοηθεί μια εθνική πραγματικότητα και να γίνει κοινό κτήμά με άλλους με ένα συγκεκριμένο τρόπο (σύμφωνα με τα έγγραφα αυτοανάλυσης) εξηγείται με βάση το ότι οι εθνικές διαδικασίες έχουν τη δική τους λογική και γεννιούνται στο δικό τους πλαίσιο. Όμως μπορούμε να δούμε ότι παρά τη διαφορετικότητα, αυτά τα ίδια εθνικά πλαίσια ανώτατης εκπαίδευσης επιδιώκουν παρεμφερείς σκοπούς, όπως είναι η κατάρτιση, η μετάδοση γνώσεων, η έρευνα, η ένταξη στον επαγγελματικό στίβο και η υποστήριξη της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας.

Από αυτή την οπτική, αναλύονται οι μηχανισμοί της ανώτατης εκπαίδευσης σαν να είναι συστήματα ή αλλιώς σαν να είναι οργανισμοί που αποτελούνται από στοιχεία που αλληλεπιδρούν.

II. Η ανώτατη εκπαίδευση ως σύστημα

Αν και οι συγκρίσεις μπορεί να βοηθούν στην κατανόηση των συστημάτων αξιολόγησης, ωστόσο δεν είναι σίγουρο ότι αντανακλούν απαραίτητως την πραγματικότητα. Συγκρίσεις είναι δυνατό να γίνουν σε διάφορα θέματα, όπως στον τρόπο εισαγωγής των σπουδαστών, τη χρηματοδότηση της ανώτατης εκπαίδευσης, τις σχέσεις μεταξύ των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης και των εθνικών πολιτικών αρχών κλπ. Όμως φαίνεται ότι αυτές οι ομοιότητες μεταξύ στοιχείων δεν διευκολύνουν την ανάπτυξη μιας πραγματικής κατανόησης του πραγματικού τρόπου λειτουργίας κάθε συστήματος.

Τα στοιχεία των διαφορετικών συστημάτων μπορεί να φαίνονται παρεμφερή αλλά στην πραγματικότητα έχουν διαφορετικές προτεραιότητες.

Έτσι, η Σουηδία έστρεψε το σύστημα παρακολούθησης της ποιότητας στην αξιολόγηση των αντικειμένων και των προγραμμάτων σπουδών εν μέρει λόγω της απαίτησης των σπουδαστών να συγκρίνουν τα διαφορετικά προγράμματα που προσφέρονται. Ο σουηδικός φορέας, όπως άλλοι φορείς, επιδιώκει μεταξύ άλλων τη διεύρυνση της ανώτατης εκπαίδευσης. Όμως επιβλήθηκε η πρόσθεση ενός νέου σκοπού, που αφορά στην ανταπόκρισή του στα ενδιαφέροντα των σπουδαστών.

Στη Γαλλία, η CNE υλοποιεί ιδρυματικές αξιολογήσεις για την κυβέρνηση, τα ιδρύματα και το κοινό με πρόθεση να αναπτύξει την ιδρυματική αυτονομία. Ο παιδαγωγικός σκοπός της ανάπτυξης ενός πνεύματος αυτονομίας κυριαρχεί στη Γαλλία. Αυτός ο σκοπός δεν είναι ο ίδιος στη Μ. Βρετανία, όπου η ιδρυματική αυτονομία είναι χωμένη στο έδαφος.

Η διεθνής εμπειρία είναι κάτι που συναντά κανείς ξανά και ξανά στις εξωτερικές αξιολογήσεις. Σε αυτό το ζήτημα, το μέγεθος της χώρας και το σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης έχουν πολύ σημαντικό ρόλο. Σε μία μικρή χώρα, οι εξωτερικοί ειδικοί χρησιμοποιούνται για να φτιάξουν ένα δίκτυο εθνικών ειδικών που μπορεί να μην είναι επαρκές. Χώρες πάλι με διακεκριμένη πανεπιστημιακή κοινότητα έχουν λιγότερα προβλήματα στο να στρατολογήσουν ειδικούς και συνηθίζουν να χρησιμοποιούν διεθνείς συνεργάτες για να επικυρώσουν τα αποτελέσματα των αξιολογήσεών τους.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν λειτουργίες εντός των συστημάτων που υλοποιούνται με πολύ διαφορετικούς τρόπους σε κάθε χώρα, ακόμη κι αν επιδιώκουν παρεμφερείς σκοπούς. Το ερώτημα ποιος υλοποιεί τη λειτουργία και εγγυάται ότι έχει γίνει οδηγεί στο ερώτημα της εμπιστοσύνης (πόσο εμπιστοσύνη δίνεται στον υπεύθυνο για τη λειτουργία)

Ενδιαφέρον του κράτους είναι να γνωρίζει εάν ο σκοπός χρήσης του δημόσιου χρήματος προωθείται με γνωστικό τρόπο. Ο τρόπος όμως με τον οποίο διασφαλίζεται η λειτουργία αυτή από χώρα σε χώρα ποικίλει. Έτσι, στη Μ. Βρετανία η εγγύηση ποιότητας ενός προγράμματος διασφαλίζεται και αποδεικνύεται από το ίδιο το ίδρυμα. Στη Γαλλία ο ρόλος διεξάγεται από το υπουργείο παιδείας της χώρας. Στη Νορβηγία η κύρια ευθύνη είναι των ίδιων των ιδρυμάτων, αλλά αποκτά διαφάνεια μέσω ενός εθνικού πρακτορείου (NOKUT) που αξιολογεί τα συστήματα των ιδρυμάτων για τη διασφάλιση της ποιότητας.

Η πρόσληψη δασκάλων γίνεται με πολύ διαφορετικό τρόπο στη Γαλλία από ό.τι στη Μ. Βρετανία. Στη Γαλλία, ένα διπλό σύστημα στρατολόγησης αποσκοπεί στην επιλογή των καλύτερων διδασκόντων σε κάθε ίδρυμα (εθνική επιλογή και μετά επιλογή από το ίδρυμα με βάση ενός καταλόγου ικανοτήτων). Στη Μ. Βρετανία, κάθε ίδρυμα είναι αποκλειστικά υπεύθυνο για την πρόσληψη του προσωπικού του. Και οι δύο χώρες επιδιώκουν τη διασφάλιση της ποιότητας παρόλο που προωθούν το σκοπό αυτό με εντελώς διαφορετικούς τρόπους.

Οι μηχανισμοί διασφάλισης της ποιότητας χρησιμοποιούν τις ίδιες μεθόδους αξιολόγησης (αυτο - αξιολόγηση, εξωτερική αξιολόγηση, δημοσιοποίηση) αλλά από τα έγγραφα αυτοανάλυσης των φορέων προκύπτει ότι τα αποτελέσματα ή οι επιδιώξεις κάθε χώρας μπορεί να διαφέρουν. Στη Γαλλία η (l'habilitation) είναι ο τρόπος με τον οποίο το κράτος μπορεί να εγγυηθεί το ελάχιστο της ποιότητας εκπαίδευσης για την οποία είναι υπεύθυνο. Η CNE έχει ως ρόλο την παροχή διαβεβαιώσεων ότι τα ιδρύματα έχουν υιοθετήσει ένα σύστημα εσωτερικής διασφάλισης της ποιότητας το οποίο δουλεύει. Το γαλλικό μοντέλο για εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας αποσκοπεί στο να εγγυάται για τις ιδρυματικές στρατηγικές και να τις προετοιμάζει να αντιμετωπίσουν τον εθνικό και διεθνή ανταγωνισμό στην ανώτατη εκπαίδευση. Στη Μ. Βρετανία η εξωτερική διασφάλιση ποιότητας βασίζεται ξεκάθαρα στην αναζήτηση εμπιστοσύνης σε ένα πολύπλοκο σύστημα με πολλούς νόμους και την ιδρυματική αυτονομία αγκυροβολημένη σε ένα πολιτικό - ιδρυματικό πλαίσιο που βρίσκεται από μόνο τους σε μια διαδικασία αλλαγών. Στη Σουηδία, υπάρχουν τρεις στόχοι για τη διασφάλιση της ποιότητας, που αφορούν πρώτον στην εξασφάλιση ενός μίνιμουμ επιπέδου ποιότητας, δεύτερον στην ενίσχυση της ποιότητας και τρίτον στην παροχή δημόσιας πληροφόρησης για όλους τους συντελεστές λειτουργίας της ανώτατης εκπαίδευσης.

Η «συστημική» προσέγγιση εστιάζει στις αλληλεπιδράσεις των διάφορων συντελεστών. Σε κάθε σύστημα αλληλεπιδρά ένα πλήθος ανθρώπων. Τα έγγραφα αυτοαναλύσεως των φορέων περιγράφουν τους ρόλους και τις αλληλεπιδράσεις των διάφορων συντελεστών ο καθένας με τη δική του λογική, καθώς ο καθένας εργάζεται με ένα συγκεκριμένο τρόπο και με βάση διαφορετικούς στόχους. Τα όρια ανάμεσα στα πεδία δράσης είναι μερικές φορές συγκεχυμένα ή δυσνόητα ακόμη κι από τους ίδιους τους συντελεστές, ενώ παράλληλα είναι σίγουρο ότι τα πεδία αυτά διαρκώς μεταβάλλονται. Κάθε συντελεστής έχει να διαδραματίσει το δικό του ρόλο στο πλαίσιο του στόχου της βελτίωσης της ποιότητας του συστήματος (καθηγητές, ερευνητές, φορείς, ο υπουργός, οι υφυπουργοί και οι κεφαλές των ιδρυμάτων, οι δημόσιοι και οι ιδιωτικοί εταίροι, οι σπουδαστές, κλπ.). Ο καθένας από τους παραπάνω διαθέτει μερική γνώση του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης. Η συνθετότητα αυτού του συστήματος εμποδίζει τη σφαιρική οπτική και την πραγματική κατανόησή του. Το γεγονός αυτό αποτελεί περιορισμό σε εθνικό επίπεδο που γίνεται ακόμη πιο μεγάλος σε διεθνές επίπεδο.

Η ανάλυση ενός τέτοιου συστήματος βασίζεται στην κατανόηση του ότι η έννοια της ουδέτερης θέσης δεν υπάρχει. Η πολυπλοκότητα του συστήματος προέρχεται από την ανθρώπινη και την ιδρυματική αλληλεπίδραση. Το επίπεδο πληροφόρησης κάθε συντελεστή και ο τρόπος αλληλεπίδρασης με τους άλλους είναι ο αποφασιστικός παράγοντας για αμοιβαία κατανόηση και πολύ πιο δυνατός από τη σφραγίδα ποιότητας ενός εξωτερικού σώματος.

• Συμπερασματικά, μία προσέγγιση που εξετάζει μόνο τα στοιχεία ενός συστήματος ανατρέπει τη συνολική θεώρηση του συστήματος και αποτρέπει την ολοκληρωμένη κατανόηση της κατάστασης που επικρατεί σε κάθε χώρα. Από την άλλη, μια προσέγγιση που εξετάζει τις λειτουργίες των συστημάτων, επιτρέπει να ανακαλύψουμε πώς τα πράγματα λειτουργούν και να μετακινηθούμε πέρα από τις δυσκολίες που προκύπτουν σε

κάθε χώρα. Τα έγγραφα αυτοανάλυσης των φορέων δείχνουν ότι τα συστήματα υλοποιούν παρεμφερείς λειτουργίες και ειδικότερα:

Εγγυώνται την ποιότητα του περιεχομένου των προγραμμάτων της ανώτατης εκπαίδευσης και τη λειτουργία τους από τα ιδρύματα

Προσλαμβάνουν ένα εκπαιδευτικό σώμα που είναι ικανό να διδάσκει σε ένα υψηλό επίπεδο

Προσφέρουν στους σπουδαστές αποθέματα γνώσεων για μελέτη, και τη δυνατότητα ανάπτυξης μιας προσωπικής και επαγγελματικής πορείας

Απαντούν στις ανάγκες της εθνικής και παγκόσμιας οικονομίας

Πιστοποιούν ότι τα ιδρύματα ικανοποιούν τις απαιτήσεις της ακεραιότητας και της καλής διαχείρισης, κλπ.

Τελικά, η κατανόηση των εγγράφων αυτοανάλυσης και το τι ισχύει σε κάθε χώρα εξαρτώνται από την ικανότητα του αναγνώστη να αφομοιώσει όλα τα στοιχεία ενός συστήματος και ειδικότερα πως:

→ Τα στοιχεία του συστήματος συνδέονται και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους

Ο διαχωρισμός τους θα οδηγούσε στην εσφαλμένη κατανόηση της πραγματικής λειτουργίας της ανώτατης εκπαίδευσης σε μία χώρα

Τα στοιχεία τοποθετούνται σε ένα πλαίσιο – έχουν μια ιστορία και αποφασίζονται από τις εθνικές πολιτικές που έχουν τη δική τους επίδραση και δυναμική

Τα στοιχεία θα πρέπει να κρίνονται λαμβάνοντας υπόψη τι γίνεται διαρκώς (π.χ. στη Γαλλία, είναι δύσκολο για αυτούς που χαράσσουν πολιτική να σκεφτούν την αύξηση των διδασκτρών που θεωρείται από πολλούς βασική αρχή) και του τι αλλάζει.

Το σύστημα είναι ικανό να αυτορυθμίζεται και να αντιμετωπίζει τις αναδρομικές συνέπειες των δομικών του στοιχείων (η έντονη αντίδραση των Σουηδών φοιτητών υποχρέωσε το κράτος να τροποποιήσει ουσιαστικά το σύστημα διασφάλισης ποιότητας).

Η «συστημική» προσέγγιση οδηγεί επίσης σε μια αναδιαμόρφωση του ερωτήματος περί ποιότητας. Ανεξαρτήτως από τους καθορισμούς (αναμενόμενα αποτελέσματα, μέθοδοι που χρησιμοποιούνται, αναλύσεις των σταδίων μεταξύ σχεδίου και αποτελεσμάτων κλπ) η ποιότητα είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ των συντελεστών ή των στοιχείων εντός του συστήματος. Είναι το αποτέλεσμα της λειτουργίας του συστήματος. Τα έγγραφα αυτοανάλυσης των φορέων έδειξαν ότι η εξέλιξη των μηχανισμών διασφάλισης της ποιότητας δεν εξαρτάται τόσο από τις μεθοδολογικές θεωρήσεις αλλά από την επίδραση των εθνικών πλαισίων κι επιπλέον ότι η ποιότητα δεν συνδέεται με ένα ειδικά στοιχείο του συστήματος ούτε περιορίζεται σε ερωτήματα περί μεθόδων εργασίας.

III. Οι τρεις κύριες τάσεις που επηρεάζουν την εξέλιξη των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων

Η ανάπτυξη των εθνικών συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης δεν υποστηρίζεται μόνο από τη Διαδικασία της Μπολόνιας αλλά και από τις ευρύτερες τάσεις που μεταμορφώνουν τις συνθήκες εργασίας και την ανώτατη εκπαίδευση.

1. *Η ενδυνάμωση των εθνικών πολιτικών είναι μία τρέχουσα τάση στην Ευρώπη. Η κατασκευή του EXAE μέσω της Διαδικασίας της Μπολόνιας είναι μία σημαντική διακυβερνητική πρόκληση. Έχει ήδη τονιστεί ότι η εντολή του Βερολίνου δεν ζητά από τις ευρωπαϊκές αρχές μια εντολή για την κατασκευή ενός υπέρ – εθνικού συστήματος για εξασφάλιση της ποιότητας. Αντιθέτως, επιμένει ότι η ανάπτυξη της*

εξασφάλισης της ποιότητας είναι ευθύνη των ιδρυμάτων και των κυβερνήσεών τους. Η ευθύνη των ιδρυμάτων εξαρτάται από την πολιτική επιθυμία του κράτους να υποστηρίξει την αυτονομία των ιδρυμάτων. Δεν είναι τα ιδρύματα από μόνα τους που αποφασίζουν για την αυτονομία τους. Κατά τον ίδιο τρόπο, η λειτουργία του συστήματος διασφάλισης ποιότητας σε κάθε χώρα εξαρτάται κατά ένα μεγάλο μέρος από την πρωτοβουλία του κράτους και τις κανονιστικές και ελεγκτικές αρχές των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων. Στο πλαίσιο της πολιτικής της Ε.Ε. θα πρέπει να λειτουργούμε με τους όρους της αρχής της επικουρικότητας. Η ενδυνάμωση των εθνικών πολιτικών αποδεικνύει το στρατηγικό ενδιαφέρον του κράτους για την ανάπτυξη μια «οικονομίας γνώσης» η οποία θα είναι ευνοϊκή για αυτές σε ό,τι αφορά την απασχόληση, την οικονομική ανάπτυξη και τη διεθνή αναγνώριση. Στις χώρες όπου το πανεπιστήμιο έχει μακρά παράδοση, φαίνεται ότι επαναβεβαιώνεται ο ρόλος του κράτους στο σύστημα της ανώτατης εκπαίδευσης. Στη Βρετανία ο ρόλος του κράτους δεν μπορεί να αγνοηθεί. Οι εκθέσεις αξιολόγησης είναι υποχρεωτικές για τη λήψη δημόσιας χρηματοδότησης. Οι υπεύθυνες περιφερειακές διοικήσεις στη Σκωτία, την Ουαλία και τη Βόρεια Ιρλανδία επιμένουν στην προσαρμογή των μεθόδων διασφάλισης της ποιότητας να ακολουθήσουν τους σκοπούς των εκθέσεων. Τελικά, η εισαγωγή ενός πλαισίου κριτηρίων αναφοράς και η «ακαδημαϊκή υποδομή» αντανακλούν την επιδίωξη του κράτους του Ηνωμένου Βασιλείου για ένα κοινό πλαίσιο ανώτατης εκπαίδευσης. Στις Σκανδιναβικές χώρες, υπερτονίστηκε ο ρόλος της ανώτατης εκπαίδευσης για οικονομική και διεθνή ανάπτυξη.

Οι εθνικές αρχές διαδραματίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στην ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων που αφορούν στους τρεις κύκλους σπουδών και στην ταχύτητα προώθησής τους. Όλες οι χώρες προωθούν την κοινή δομή σπουδών (επιβεβαιώνεται και από τη μελέτη "*Trends 2003 progress towards the EHEA*", DG Education and Culture, European Commission), αλλά οι διαφορές μεταξύ τους παραμένουν σημαντικές. Παρά το γεγονός ότι η πανεπιστημιακή κοινότητα μπορεί να έχει αποδεχτεί σε γενικές γραμμές τη Διαδικασία της Μπολόνιας, φοβάται την επίδραση που μπορεί να έχει στην αυτονομία της.

Οι εθνικές πολιτικές δεν θα αφήσουν στα ιδρύματα να αναλάβουν μόνα τους την ευθύνη για την υλοποίηση των αλλαγών της Μπολόνιας. Τα κράτη είναι κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος οι κεντρικοί διαμορφωτές του ΕΧΑΕ.

2. **Η ενσωμάτωση των συντελεστών λειτουργίας της ανώτατης εκπαίδευσης (stakeholders) στις διαδικασίες διασφάλισης της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση.** Υπάρχει έντονη η επιθυμία ένταξης των φοιτητών στους μηχανισμούς διασφάλισης της ποιότητας, μέσω της συμμετοχής τους στις διαδικασίες εσωτερικής αξιολόγησης, της εκπροσώπησής τους στην εξωτερική αξιολόγηση ή τις ομάδες πιστοποίησης. Πέρα από τις διαφορές στις εθνικές στρατηγικές, η συμμετοχή των φοιτητών λογίζεται ως ένας από τους σημαντικούς παράγοντες για την ενίσχυση της ποιότητας και τη βελτίωση του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης.

Σε αυτό το σημείο, θα έπρεπε να αναφέρουμε τη θέση των άλλων συντελεστών λειτουργίας της ανώτατης εκπαίδευσης (επαγγελματιών, οικογενειών, της κοινωνίας γενικά). Η συστηματική δημοσίευση των αποτελεσμάτων αξιολόγησης και πιστοποίησης αποτελεί απόδειξη της επιθυμίας να θεωρείται το δημόσιο και οι εμπλεκόμενοι στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ως συντελεστές όλου του συστήματος. Αναγνωρίζεται ότι ο τρόπος δημοσίευσης (π.χ. ως τμήμα ταξινόμησης του συστήματος, αριθμητικός / προφορικός κλπ.) αποτελεί τμήμα μιας δημόσιας συζήτησης που βρίσκεται σε εξέλιξη.

3. Τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης γίνονται όλο και πιο υπεύθυνα για τις δραστηριότητές τους. Όποια κι αν είναι η ιστορία κάθε χώρας, υπάρχει, επί του παρόντος, μια κοινή επιθυμία μεταβίβασης περισσότερων ευθυνών στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Όμως, πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι οι λόγοι που κατευθύνουν αυτή την εξέλιξη συνδέονται με το εθνικό πλαίσιο, και ότι δεν είναι η οικοδόμηση του ΕΧΑΕ που οδηγεί στην ιδρυματική αυτονομία. Τα έγγραφα αυτοανάλυσης δείχνουν ότι οι εθνικές πολιτικές (Λευκή Βίβλος Ηνωμένου Βασιλείου) και συγκεκριμένα γεγονότα είναι οι λόγοι που οδηγούν τις εθνικές αρχές σε δραστικά μέτρα. Αυτοί που λαμβάνουν τις αποφάσεις πρέπει να λαμβάνουν υπόψη το γεγονός ότι οι εθνικές αρχές, όπως οι φορείς αξιολόγησης και τα ινστιτούτα, είναι συντελεστές σε ένα σύστημα που δουλεύει μόνο όταν υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ όλων των μελών. Το κράτος μπορεί να αποφασίζει την κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να κινηθεί αλλά δεν μπορεί πλέον να επωμιστεί όλη την ευθύνη μόνο του, ούτε θέλει να το κάνει πια.

Το καθεστώς του ιδρύματος – είτε είναι δημόσιο είτε ιδιωτικό – δεν θεωρείται ότι διαδραματίζει κάποιο ρόλο. Ως αρχή τίθεται η μετάβαση περαιτέρω εξουσιών σε τοπικό επίπεδο έτσι ώστε η αποστολή που ανατίθεται από το κράτος να διασφαλίζεται καλύτερα. Η μεταβίβαση εξουσιών - ευθυνών διαφέρει από κράτος σε κράτος (ο τρόπος πρόσληψης των εκπαιδευτικών είναι αναμφίβολα η πιο σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των κρατών).

Η αυξανόμενη ιδρυματική αυτονομία οδηγεί στον επανακαθορισμό των σκοπών και των μορφών εσωτερικής αξιολόγησης, η οποία, επιδιώκει την εγγύηση της ποιότητας για τις αρχές, τους φοιτητές και τους άλλους συντελεστές.

Η εσωτερική αξιολόγηση δεν είναι πλέον μόνο ένα τμήμα της διαδικασίας της αξιολόγησης που υλοποιείται από το φορέα. Στο εξής θα θεωρείται ως ένα διαρκές εσωτερικό όργανο για την εξασφάλιση αξιοπιστίας και την ενδυνάμωση της ποιότητας.

IV. Η δημιουργία σύγκλισης και η ποιότητα

Από την ανάγνωση των εγγράφων αυτοανάλυσης διαπιστώνεται η άποψη των φορέων σχετικά με τα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης ότι έχουν διαμορφωθεί από στοιχεία που αλληλεπιδρούν και έχουν επηρεαστεί από «οδηγούς» για σημαντικές αλλαγές, που καθοδηγούν την ανάπτυξή τους.

Σ' αυτό το πλαίσιο, η ποιότητα φαίνεται ότι είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ των συντελεστών. Κατά τον ίδιο τρόπο, η σύγκλιση μπορεί επίσης να ειπωθεί ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του μηχανισμού αυτού του είδους αντικατοπτρίζεται στα κοινά προγράμματα σπουδών, που ενώνουν εκπαιδευτικό προσωπικό από διαφορετικά εθνικά πλαίσια.

Η σημασία των συντελεστών, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η σύγκλιση πρέπει να νοείται όχι μόνο με βάση τους σκοπούς που επιτρέπει να επιτευχθούν (π.χ. ΕΧΑΕ) αλλά επίσης ως μια συλλογή διαδικασιών που επιτρέπει την επίτευξη αυτών των στόχων.

V. Η πολιτιστική διάσταση του θέματος

Οι μηχανισμοί της ανώτατης εκπαίδευσης είναι οι πραγματικότητες με τις οποίες δουλεύουμε, τα σχήματα των οποίων είναι ευρέως το προϊόν του εθνικού πολιτισμού. Αυτή ίσως η κάπως προφανής ανακάλυψη έχει άμεσες επιδράσεις στον πραγματική

ικανότητα αυτών που είναι έξω από κάθε εθνικό σύστημα να κατανοήσουν ξεκάθαρα γιατί τα πράγματα είναι όπως είναι μέσα σε κάθε εθνικό πλαίσιο. Το πρόβλημα δεν είναι απλά ερώτημα γλώσσας αλλά είναι βαθύτερο και αφορά στην πραγματική δυσκολία κατανόησης περίπλοκων καταστάσεων. Επιπροσθέτως, συμπεράναμε ότι αυτοί οι διαρκώς εξελισσόμενοι μηχανισμοί δεν μπορούν να θεωρούνται στατικοί. Είναι πολιτικά αντικείμενα, των οποίων το επίπεδο γνώσης και κατανόησης, μπορεί να ποικίλει ακόμη και μέσα στο ίδιο το εθνικό σύστημα.

Αυτές οι διαπιστώσεις μπορεί να φαίνονται προφανείς, αλλά είναι απαραίτητο να επισημαίνονται στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας. Από το σχέδιο της ΕΝΘΑ αποδείχτηκε ότι υπάρχει τάση υποτίμησης της δυσκολίας που υπάρχει στην ανάπτυξη ενός ικανοποιητικού επιπέδου αμοιβαίας συνεργασίας μεταξύ των συμμετεχόντων. Ο κίνδυνος επικοινωνίας, που προέρχεται από υπεραπλουστεύσεις – καρικατούρες των εθνικών συστημάτων έγινε εμφανής. Έτσι, η δυσκολία προέρχεται λιγότερο από τη χρήση της μίας γλώσσας εργασίας και περισσότερο από τη δυσκολία κατανόησης των καθημερινών πραγματικοτήτων που υποστηρίζουν τον τρόπο που παρουσιάζονται τα γεγονότα ή οι στρατηγικές που εκφράζονται. Εν συντομία, παρατηρήθηκε ότι τα έγγραφα αυτοανάλυσης και η συζήτηση που έγινε απαιτούσαν την κατανόηση της θέσης του συγγραφέα, της οπτικής των συντελεστών (σπουδαστών, καθηγητών, διοικητικών, κ.α.) και της εθνικής – πολιτιστικής πραγματικότητας στην οποία εργάζονται. Αυτό το σημείο είναι πολύ κρίσιμο. Η αμοιβαία κατανόηση είναι δύσκολο να επιτευχθεί – απαιτεί προσωπικό χρόνο και προσπάθεια. Απαιτεί την ολοκληρωτική διείσδυση σε διαφορετικές πολιτιστικές καταστάσεις.

V. Η λειτουργία των συστημάτων και η ποιότητα

Ο ειδικός στόχος της μελέτης επέτρεψε πέρα από τις μεμονωμένες απόψεις των φορέων να περιληφθούν στη συζήτηση όλα τα στοιχεία των μηχανισμών της ανώτατης εκπαίδευσης με τους οποίους οι φορείς εργάζονται. Επιπλέον, η απόφαση ενσωμάτωσης των τρεχουσών συζητήσεων σε κάθε θέμα των εγγράφων οδήγησε σε μια δυναμική εικόνα της ανάπτυξης και εξέλιξής τους. Τα έγγραφα περιορίστηκαν και / ή υποστηρίχτηκαν σε ένα μεγαλύτερο ή μικρότερο εύρος από τους ευρωπαϊκούς στόχους της Διαδικασίας της Μπολόνιας. Επίσης επηρεάστηκαν από τα εθνικά τους πλαίσια. Η εικόνα του τι γινόταν στις χώρες στις οποίες οι φορείς εργάζονταν, επέτρεψε να εκληφθούν οι μηχανισμοί ανώτατης εκπαίδευσης ως συστήματα και οι φορείς ως συντελεστές εντός αυτών των συστημάτων. Αυτή η οπτική έχει άμεσες συνέπειες στον τρόπο με τον οποίο τίθενται τα ερωτήματα αναφορικά με τη διασφάλιση της ποιότητας. Στην πραγματικότητα, χρησιμοποιώντας την έννοια του συστήματος και τη λογική της λειτουργίας του συστήματος κάθε χώρας, δίνεται η δυνατότητα να αντιμετωπιστούν ξεκάθαρα οι δυσκολίες και οι συζητήσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη σχετικά.

Η οπτική του εμπειρογνώμονα δεν είναι αντικειμενική αλλά εξαρτάται από τις σκέψεις του, τα κίνητρά του αναφορικά με κάποιους σκοπούς και τις προτεραιότητές του.

Εθνικά συστήματα ποιότητας: η πολυπλοκότητα των οργανισμών και των κανονισμών που αναπτύχθηκαν κατά καιρούς στις χώρες που συμμετέχουν στο σχέδιο πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη. Οι ισορροπίες ανάμεσα στους οργανισμούς, τις διαδικασίες και τις πολιτικές επιταγές δεν δείχνουν να κατευθύνονται σε γρήγορες και δραστηκές αλλαγές. Η μελέτη δείχνει ότι η σύγκλιση σε ευρωπαϊκό επίπεδο στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας αναπτύσσεται σύμφωνα με το Σύμφωνο του Βερολίνου, μέσω ενός «εθνικού πλαισίου διασφάλισης της ποιότητας». Οι Υπουργοί δίνουν έμφαση

στην ιδρυματική αυτονομία, στην ευθύνη κάθε ιδρύματος για τη διασφάλιση ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης και αυτό θεωρείται ότι αποτελεί τη βάση για την πραγματική αξιοπιστία του ακαδημαϊκού συστήματος μέσα σε κάθε εθνικό πλαίσιο.

Μια ρεαλιστική δυναμική προσέγγιση: Η έννοια της αξιοπιστίας είναι σχετική λαμβάνοντας υπόψη τις συγκρούσεις μεταξύ των διαφόρων συντελεστών μεταξύ τους. Πρακτικά η ιδέα της αξιοπιστίας σχετίζεται με τις πληροφορίες για το πόσο και σε ποιο επίπεδο τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης υλοποιούν την αποστολή τους. Χωρίς να μπορούμε σε λεπτομέρειες, φαίνεται, ότι, προκειμένου να προαχθεί ή να διασφαλιστεί η ποιότητα, ο μηχανισμός λειτουργεί ενδοσκοπικά και διορθωτικά στις σχέσεις μεταξύ των συντελεστών. Η «συστημική» προσέγγιση των σχέσεων των συντελεστών επιτρέπει να δούμε ξεκάθαρα την αυξανόμενη ευθύνη των ιδρυμάτων ανώτερης εκπαίδευσης και τις συμβατικές σχέσεις μεταξύ κράτους και ιδρυμάτων.

Η έννοια της λειτουργίας: Οι εθνικές μελέτες έδειξαν ότι σε όλα τα συστήματα υπάρχει μία λειτουργία αναγνώρισης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και της επαγγελματικής κατάρτισης που χρηματοδοτείται από δημόσιους πόρους. Φαίνεται ότι η λέξη που συνήθως ταιριάζει σε αυτή τη λειτουργία είναι η «πιστοποίηση», αλλά δεν είναι πάντα αυτό το θέμα. Όμως η λειτουργία υπάρχει. Η πρακτική διαφέρει από σύστημα σε σύστημα αλλά γενικά οι μηχανισμοί έχουν κοινά χαρακτηριστικά: μια αρχή που αναγνωρίζεται νόμιμη από όλους τους συντελεστές για την αναγνώριση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Αυτή η «λειτουργική» διευκρίνιση συμπληρώνει τη «διαδικαστική» που φανεώνει ότι η πιστοποίηση είναι ένας μηχανισμός για αξιολόγηση που παρέχει μια θετική ή αρνητική κρίση. Η έννοια του «συστήματος» στο χώρο της διασφάλισης της ποιότητας μας επιτρέπει να δώσουμε στην ποιότητα το νόημα του αποτελέσματος της λειτουργίας των συστημάτων και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των διάφορων συντελεστών. Αυτή η προσέγγιση επιτρέπει την ενσωμάτωση και την εξέλιξη ιδεών καθώς επίσης την ικανότητα προσαρμογής των συστημάτων που εξελίσσονται.

VI. Το ερώτημα της εμπιστοσύνης

Για να επιτευχθεί η ποιότητα ως αποτέλεσμα συνεργασίας απαιτείται πρώτα να προσδιοριστούν ξεκάθαρα οι ευθύνες και οι στόχοι των διάφορων συντελεστών. Απαιτείται επίσης η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ όλων των συντελεστών ως προς τη συλλογική τους ικανότητα να κάνουν το σύστημα να δουλεύει.

Ένα από τα πρώτα ερωτήματα της μελέτης QCS ήταν αν η έννοια της διασφάλισης της ποιότητας δημιουργήθηκε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή στους μηχανισμούς της ανώτατης εκπαίδευσης. Τα έγγραφα αυτοανάλυσης δείχνουν ότι υπάρχει άμεση σύνδεση ανάμεσα στη δημόσια συζήτηση για την εμπιστοσύνη στην ανώτατη εκπαίδευση και στην ποιότητα. Στην αρχή των συζητήσεων για την ποιότητα γίνονται συζητήσεις για τη διεύρυνση της ανώτατης εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης, που αποτελούν στρατηγικές προκλήσεις για τα κράτη.

Από αυτή την οπτική, πώς κανείς αποκτά εμπιστοσύνη στα συστήματα που είναι διαρκώς σε κατάσταση διαρκούς αλλαγής; Η μελέτη δείχνει ότι η εξέλιξη ή η μετατροπή είναι τα τρέχοντα χαρακτηριστικά των μηχανισμών ανώτατης εκπαίδευσης και ότι δεν υπάρχουν αποδείξεις που να υποδηλώνουν ότι αυτό θα αλλάξει. Εάν φτιάξουμε ένα κρίκο ανάμεσα στη διαρκή ανάπτυξη του συστήματος και τη συμπληρωματικότητα των ευθυνών των εμπλεκόμενων συντελεστών, θα φαινόταν ότι η ερώτηση κλειδί έχει να κάνει με την εκτέλεση των ευθυνών των συντελεστών.

Με άλλα λόγια, αφού χαρακτηρίστηκαν οι διαδικασίες της ανώτατης εκπαίδευσης ως πολύπλοκα συστήματα σε μία κατάσταση διαρκούς αλλαγής, κρίνεται ότι είναι απαραίτητο να μελετηθούν οι καταστάσεις στις οποίες οι διάφοροι συντελεστές εργάζονται και αναπτύσσουν τις απόψεις τους. Από αυτή την οπτική, η εμπιστοσύνη, όπως και η ποιότητα, είναι αποτέλεσμα της λειτουργίας των συστημάτων και εξαρτάται τελικά από την ποιότητα της αλληλεπίδρασης των συντελεστών και το επίπεδο συμμετοχής τους. Αυτή η πολυπλοκότητα μας οδηγεί στη διαπίστωση ότι η εμπιστοσύνη δεν μπορεί μόνο να προέρθει από μία απόφαση που έχει ληφθεί ακόμη και από μία εντελώς νόμιμη αρχή. Η εμπιστοσύνη που έχει ένας συντελεστής σε ένα σύστημα δεν εξαρτάται μόνο από τη σφραγίδα ποιότητας μιας επίσημης αρχής (φορέας πιστοποίησης, υπουργείο, ιδιώτης προμηθευτής ταμπέλας) αλλά επίσης από την αλληλεπίδραση μεταξύ των συντελεστών.

Το σύστημα ή κάποιο τμήμα του μπορεί να είναι συντελεστής σύγκλισης εάν υπάρχουν οι απαραίτητες συνθήκες εμπιστοσύνης: εμπιστοσύνη μεταξύ κυβερνήσεων, ιδρυμάτων και σε διάφορα άλλα επίπεδα (π.χ. συνοχή και στόχοι προγραμμάτων, ποιότητα διδασκαλίας, συνθηκών διαβίωσης των σπουδαστών). Είναι σημαντικό κάθε συντελεστής να έχει τη δυνατότητα να κατανοεί εύκολα γιατί μπορεί να εμπιστευτεί ένα μηχανισμό, τον τρόπο που το κάνει ή κάποια συγκεκριμένη προσέγγιση. Αυτό γίνεται όταν:

Ο συντελεστής κατανοεί το σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης, επειδή είναι καλά ενημερωμένος και μπορεί να διαμορφώσει άποψη ή να λάβει θέση σχετικά με το σύστημα

Γνωρίζει ότι το σύστημα είναι ικανό να εντοπίσει τα σημεία στα οποία η ποιότητα πάσχει και διαθέτει τα μέσα να δράσει εάν χρειαστεί

Η λειτουργία του συστήματος είναι διαφανής και ανοιχτή σε κριτική.

Για παράδειγμα, όταν πρόκειται να γίνουν σύνθετες επιλογές για ένα ίδρυμα ή ένα πρόγραμμα, κάθε άτομο πρέπει να έχει τη δυνατότητα να εξετάσει όλη τη διαθέσιμη πληροφόρηση και να αποφασίσει σύμφωνα με τα κριτήριά του.

Για να επιτευχθεί η σύγκλιση, υπάρχει πρώτα ανάγκη εμπιστοσύνης. Η κατανόηση του τι επικρατεί σε εθνικό επίπεδο είναι αναγκαία προϋπόθεση, αλλά δεν μπορεί να υποστηρίξει από μόνη της τη δραστική συνεργασία των συστημάτων. Το ερώτημα της εμπιστοσύνης είναι μεγάλης σημασίας στην αναζήτηση της σύγκλισης. Η κατανόηση της διαφορετικότητας των εθνικών συστημάτων, της πολυπλοκότητάς τους και της διαρκούς εξέλιξής τους επιτρέπει τη διευθέτηση του ζητήματος εμπιστοσύνης.

Για να επιτευχθεί ένα επίπεδο σύγκλισης στον ακαδημαϊκό και το επαγγελματικό τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης, η ιδέα της εναρμόνισης των προγραμμάτων για συγκεκριμένα επαγγέλματα σε όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. αναπτύχθηκε στο πλαίσιο των οδηγιών της Ε.Ε. Αφορούσε στην αναγνώριση των προσόντων που δίνουν πρόσβαση σε κατοχυρωμένα επαγγέλματα. Στη δεκαετία του 90 οι διεθνείς αρμόδιες αρχές ανέπτυξαν μια νέα προσέγγιση για την ακαδημαϊκή και επαγγελματική αναγνώριση. Η προσέγγιση δεν εστιάξει στις διαφορές ανάμεσα στα προγράμματα, αλλά τις αποδέχεται, υπό τον όρο ότι δεν δημιουργούν προβλήματα.

Η προσέγγιση αυτή αποδεικνύει την αναγκαιότητα αμοιβαίας εμπιστοσύνης στα εκπαιδευτικά συστήματα των άλλων. Η αμοιβαία εμπιστοσύνη βασίζεται στην εμπιστοσύνη των ικανοτήτων των συστημάτων να παρέχουν την απαραίτητη και ισοδύναμη εκπαίδευση και κατάρτιση που παρέχει τα λιγότερα ποιοτικά κριτήρια και οδηγεί σε συγκεκριμένα πιστοποιητικά και προσόντα. Αυτή η προσέγγιση μπορεί να αποβεί χρήσιμη για την υλοποίηση και ολοκλήρωση της ιδέας της διεθνούς σύγκλισης στην ποιότητα, που βασίζεται στην αποδοχή των διαφορών, όταν αυτές αποδεικνύονται πολύ ουσιαστικές.

Για να συνοψίσουμε, στο πλαίσιο των πολύπλοκων και μεταβαλλόμενων συστημάτων, η ενίσχυση της διεθνούς εμπιστοσύνης εξαρτάται όχι μόνο από την πιστοποίηση του προϊόντος ποιότητας ή από τον τίτλο που απονέμεται μια συγκεκριμένη στιγμή. Εξαρτάται επίσης από την ανάπτυξη διαδικασιών που εμπλουτίζουν τη γνώση και την κατανόηση, που είναι απαραίτητες σε κάθε συντελεστή, ώστε να προσεγγίσει το κάθε ζήτημα έχοντας πειστεί για την ύπαρξη τρόπου γρήγορης και δραστηκής θεραπευτικής αντιμετώπισης.

VII. Προτάσεις ENQA για σχέδια συνέχιση της συνεργασίας

Η ανάπτυξη πληροφόρησης προς όφελος όλων των συντελεστών σχετικά με τα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης θεωρείται σημαντικός παράγοντας για την προώθηση της σύγκλισης.

Οι φορείς μέλη της ENQA, όποιες κι αν είναι οι δράσεις τους – ιδρυματική αξιολόγηση, τελικές εκθέσεις αξιολόγησης, πιστοποίηση ιδρυμάτων και / ή προγραμμάτων βρίσκονται σε αλληλεπίδραση τόσο με το εθνικό πλαίσιο στο οποίο νόμιμα διεξάγουν τη δουλειά τους και εκπληρώνουν την αποστολή τους όσο και με τον ΕΧΑΕ στον οποίο τα περιθώρια για ελιγμούς περιορίζονται από τα ίδια τα εθνικά πλαίσια εντός των οπείων δραστηριοποιούνται. Οι φορείς πρέπει να έχουν μια διπλή κατεύθυνση (εθνικές υποχρεώσεις και διεθνείς υποχρεώσεις) στη δράση τους. Για τα μέλη – φορείς του ENQA η πολύπλοκη κατάσταση κάνει τον προσδιορισμό των σχεδίων πιο προκλητικό: πρέπει οι φορείς να υπερασπίζονται τα εθνικά τους συστήματα. Πρέπει να εργάζονται προς την κατεύθυνση του προσδιορισμού υπερεθνικών συστημάτων που μπορεί να μεταμορφώσουν τα δικά τους εθνικά πλαίσια:

Η ομάδα σχεδίου προτείνει τα επόμενα σχέδια να μελετήσουν περαιτέρω τη δυνατότητα σύγκλισης των εθνικών συστημάτων ποιότητας. Υπό το φως των συμπερασμάτων του σχεδίου, δίνεται έμφαση στη δράση των συντελεστών που επηρεάζονται άμεσα από τη σύγκλιση εντός της περιοχής ευθύνης τους (σπουδαστές, εκπαιδευτικοί, ιδρύματα, φορείς).

Σε σχέση με τους φορείς, η ομάδα έργου δίνει έμφαση στο ότι τα σχέδια πρέπει να αναζητούν μια μεγαλύτερη αμοιβαία γνώση των ευρωπαϊκών πολιτιστικών πραγματικοτήτων. Τα σχέδια πρέπει να προωθούν την αμοιβαία εμπιστοσύνης. Σε αυτή την κατεύθυνση, θα ήταν επίσης χρήσιμο να αυξηθεί ο αριθμός των συμμετεχόντων στα σχέδια, να περιληφθούν φορείς – μέλη της ENQA αλλά επίσης όλοι οι συντελεστές που ενδιαφέρονται για την εκπαίδευση. Ιδιαίτερα, τα σχέδια πρέπει να αποσκοπούν στην επίτευξη μιας καλύτερης επικοινωνίας στο πλαίσιο της ομάδας E4. Σε αυτό το πλαίσιο κρίνεται ότι η ENQA θα μπορούσε να αναπτύξει κάποιες δράσεις ώστε:

Να επιτευχθεί συμφωνία στην ορολογία. Αυτό αφορά στη διευκρίνιση διαδικασιών ή σε απλές μεταφράσεις όρων και να γίνει προσπάθεια να συμφωνηθούν λειτουργικοί ορισμοί που βασίζονται στην αντανάκλαση στα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης.

Να διευρυνθεί η συμμετοχή ενός μόνιμου προσωπικού μελών φορέων διασφάλισης της ποιότητας στην αξιολόγηση ή πιστοποίηση προγραμμάτων. Αυτές οι δράσεις προτείνεται να οργανωθούν στο πλαίσιο διμερών σχέσεων μεταξύ φορέων αλλά επίσης να ενδυναμώνονται από τακτικές συναντήσεις και ανταλλαγές εμπειρίας που οργανώνονται από την ENQA.

Να επεκταθεί η πιλοτική προσέγγιση που ξεκίνησε με το σχέδιο μέσω των εγγράφων αυτό-ανάλυσης στη διερεύνηση των δυνατοτήτων προσδιορισμού ενός γενικού «προτύπου» ποιότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με ένα «χάρτη ποιότητας» που θα καλύπτει τα κύρια στοιχεία των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων ως προς την ποιότητα και θα προσδιορίζει την ταυτότητα των παραγόντων των οργανώσεων που

απαιτούν υπευθυνότητα σε σχέση με αυτά τα στοιχεία. Ένα τέτοιο κείμενο θα ήταν μεγάλης αξίας σε σχέση με την πληροφόρηση για τις δραστηριότητες σχετικά με τη Διαδικασία της Μπολόνιας. Θα ωθούσε και περαιτέρω δημόσια συζήτηση.

Αυτά τα σχέδια θεωρούνται απαραίτητα βήματα για την επεξεργασία μιας μεθόδου για την ανάλυση του τρόπου με τον οποίο τα συστήματα δουλεύουν και εκτελούν τις λειτουργίες που απαιτούνται ώστε να είναι αξιόπιστα. Αυτό σημαίνει ότι απαιτείται η συγκέντρωση και η περιγραφή των λειτουργιών, η κατανόηση των στοιχείων του πλαισίου που επδρά στην οργάνωση, η εκτίμηση των ισχυρών σημείων και των αδυναμιών και η διάδοση κατανοητής πληροφόρησης για ένα πολυπολιτισμικό κοινό.

6. Διαπιστώσεις - Συμπεράσματα

⇒ Τα κρατίδια, που περιλαμβάνονται στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης, χαρακτηρίζονται από ποικιλομορφία ως προς τα πολιτικά τους συστήματα, τα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης, τις κοινωνικές, πολιτιστικές και εκπαιδευτικές τους παραδόσεις, τις γλώσσες, τις προσδοκίες και τους στόχους τους. Το γεγονός αυτό καθιστά αναγκαία την πολύπλευρη προσέγγιση της ποιότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της διασφάλισής της. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο της πολυμορφίας, οι θεσμικές και επιχειρησιακές εξελίξεις της Ε.Ε. και η διεθνοποίηση των πανεπιστημίων προωθούν τη σύγκλιση των διαδικασιών αξιολόγησης μέσα από τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής πλατφόρμας παράλληλα με τη διαφύλαξη των εθνικών ιδιαιτεροτήτων και αυτονομίας.

⇒ Η συνάντηση και αποδοχή από τις διαφορετικές κοινότητες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που αποτελούν τον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης ενός κοινώς αποδεκτού συστήματος αξιολόγησης και διασφάλισης ποιότητας, κοινών κριτηρίων και κατευθύνσεων στη διασφάλιση της ποιότητας είναι μία περίπλοκη υπόθεση.

⇒ Η ΕΝQA, που δημιουργήθηκε μετά τη Σύσταση του 98, μέσα από εκθέσεις - αναφορές, που εκπόνησε, σε συνεργασία με τα μέλη της (EUA, ESIB, EURASCHE - ομάδα E4), ως καθ' ύλην αρμόδιος φορέας για την ευόδωση της διασφάλισης της ποιότητας στην Ε.Ε., επιχείρησε να περιγράψει τις σχετικές διαδικασίες, που αναπτύσσονται στις χώρες της Ε.Ε. από τους εθνικούς φορείς που αυτές δημιουργούν, το τι πρέπει να γίνει, προκειμένου να υπάρχουν κοινά στάνταρντς και κατευθύνσεις στο ζήτημα της διασφάλισης ποιότητας, καθώς επίσης να μελετήσει και να εκφράσει τις απόψεις της ως προς το θέμα της σύγκλισης και της αποτελεσματικότερης προώθησής της.

⇒ Το πώς όμως μπορούν να γίνουν πραγματικότητα οι Συστάσεις της έκθεσης είναι κάτι που αφορά κυρίως στα επιμέρους εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών και των κρατιδίων που απαρτίζουν την Ε.Ε.

⇒ Από τη μελέτη τους, προκύπτει ότι οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν εργαστεί συστηματικά προς την κατεύθυνση της εξασφάλισης της ποιότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στη Σύνοδο της Πράγας, από τις συζητήσεις των Υπουργών διαπιστώθηκε ο προσανατολισμός των Ευρωπαίων σε ένα αυστηρό και πολύ σαφές σύστημα αξιολόγησης, όπως το Σουηδικό, που θεωρείται ως πολύ σπουδαίο μοντέλο κεντρικής αξιολόγησης. Οι κυβερνήσεις των χωρών της Ε.Ε. έχουν καθιερώσει ή έχουν υποστηρίξει τις διαδικασίες αξιολόγησης της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

⇒ Ειδικότερα, το αρμόδιο Υπουργείο Παιδείας κάθε χώρας ίδρυσε σε πολλές από αυτές Επιτροπές, οι οποίες χρηματοδοτούνται από το ίδιο το Υπουργείο. Δρουν ανεξάρτητα από αυτό και λογοδοτούν σε κάποια άλλη επιτροπή ή φορέα. Αυτό ισχύει στη Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Νορβηγία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο. Σε άλλες χώρες,

όπως στην Ολλανδία, Ισπανία, Πορτογαλία και Βέλγιο (Φλαμανδική κοινότητα) οι Επιτροπές Αξιολόγησης ιδρύθηκαν από τους Πρυτάνεις των Πανεπιστημίων. Στην περίπτωση της Γερμανίας έχουν δημιουργηθεί τρεις ομοσπονδιακές Επιτροπές Αξιολόγησης, από μία στη βόρεια, την κεντρική και νότια Γερμανία αντίστοιχα. Υπάρχει όμως και μία Επιτροπή για όλη τη Γερμανία, που επιδιώκει τον αρτιότερο συντονισμό των ανωτέρω. Στην Ιταλία κάθε Πανεπιστήμιο έχει τη δική του Επιτροπή Αξιολόγησης. Υπάρχει Εθνική Επιτροπή Αξιολόγησης του Υπουργείου Πανεπιστημίων και από το 1992 έχουν γίνει πολλά προγράμματα για τη μελέτη και τον έλεγχο των διάφορων συστημάτων και διαδικασιών αξιολόγησης. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, υπάρχουν δύο Επιτροπές (U.K.funding Councils), που ανήκουν στην Κυβέρνηση και εστιάζουν στην «υπευθυνότητα» (accountability) και η U.K. Higher Education Quality Council, που ανήκει στα Πανεπιστήμια και εστιάζει στην ποιοτική αξιολόγηση. Στην Ολλανδία για τον τεχνολογικό τομέα υπάρχει η λεγόμενη The Inspectorate στο Υπουργείο και το VSNV για τον πανεπιστημιακό τομέα στα πανεπιστήμια.

⇒ Από τα ανωτέρω προκύπτει, ότι είτε υπό την αιγίδα θεσμικών οργάνων όπως είναι τα Υπουργεία Παιδείας, σε μερικές περιπτώσεις ακόμα και του Προέδρου της Δημοκρατίας (Γαλλία) είτε με την ευθύνη των ιδρυμάτων ή υπό το συνηθέστερο μικτό καθεστώς λειτουργίας, η αξιολόγηση της ποιότητας των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη πραγματοποιείται από ανεξάρτητους φορείς, που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι περισσότεροι του ενός, με διαχωρισμένες πλην συνδυαζόμενες αρμοδιότητες.

⇒ Σε κάποιες χώρες ο ρόλος των Επιτροπών είναι συντονιστικός και αφορά στο σχεδιασμό των αξιολογήσεων σε σχέση με το χρόνο διεξαγωγής τους, τη μεθοδολογία και το περιεχόμενό τους καθώς επίσης τη διαδικασία που αφορά στους εξωτερικούς αξιολογητές, χωρίς να υπάρχει ανάμιξη στην αξιολόγηση καθεαυτή.

⇒ Σε κάποιες άλλες χώρες η Επιτροπή έχει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία αξιολόγησης, καθώς μπορεί να είναι υπεύθυνη για τις διαδικασίες αξιολόγησης και κάποιο μέλος της Επιτροπής μπορεί να συμμετέχει στις διαδικασίες αξιολόγησης και στη σύνταξη της τελικής έκθεσης (Δανία, Γαλλία, Ολλανδία).

⇒ Η εφαρμογή των αξιολογήσεων από χώρα σε χώρα διαφέρει κυρίως όσον αφορά στο χρόνο έναρξής τους, τον προσδιορισμό των εμπειρογνομιόνων και το τελικό κείμενο αξιολόγησης που γράφεται από τους αξιολογητές.

⇒ Διερευνήθηκαν σε μεγαλύτερο βάθος, τα συστήματα και οι οργανισμοί αξιολόγησης που δημιουργήθηκαν από εννιά χώρες της Ε.Ε., οι οποίες προσεγγίζονται ως μελέτες περιπτώσεων (Γαλλία, Μ. Βρετανία, Γερμανία, Σουηδία, Φινλανδία, Ολλανδία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία), λαμβάνοντας υπόψη μεταξύ άλλων τα εξής: Η Γαλλία, η Ολλανδία και η Μ. Βρετανία ήταν (μαζί με τη Δανία), οι πρώτες χώρες της Ε.Ε. που στην αρχή της δεκαετίας του '90 θεσμοθέτησαν συστηματοποιημένες διαδικασίες αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Πρώτη η Μ. Βρετανία δημιούργησε το 1997 ένα 14μελή ανεξάρτητο φορέα με μέλη διοριζόμενα άλλα από την κυβέρνηση άλλα από ιδρύματα και άλλα συμμετέχοντα ex officio. Από τη Σκανδιναβική χερσόνησο θεωρήθηκε σκόπιμο να μελετηθούν τα μοντέλα της Σουηδίας και της Φινλανδίας, που κρίνονται ως πολύ σπουδαία κεντρικά μοντέλα αξιολογήσεων στις συναντήσεις των Υπουργών Παιδείας της Ευρώπης και στον προσανατολισμό τους. Η Γερμανία μέσα στην περίοδο 1998-1999 δημιούργησε ένα διμερές σύστημα και το μόνο στην Ευρώπη που δίνει άμεσα πρωταγωνιστικό ρόλο στη Σύνοδο των Πρυτάνεων. Η Ιταλία, η Ισπανία και η Πορτογαλία διερευνώνται ως χαρακτηριστικές περιπτώσεις του νοτιότερου τμήματος της Ε.Ε.

⇒ Η γνώση και η κατανόηση της συνθετότητας αυτών των συστημάτων είναι μια βάση για την κριτική αντιμετώπισή τους στη συνέχεια. Κι αυτό, διότι από χώρα σε χώρα υπάρχει διαφορετική προσέγγιση του ζητήματος.

⇒ Η ΕΝQA προτείνει την εξασφάλιση της εμπιστοσύνης των εμπλεκομένων ως μια διαδικασία πολιτιστικού μετασχηματισμού, που συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς οδηγεί προοδευτικά στην αμοιβαία κατανόηση και την ικανότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης σε διάφορα επίπεδα (εθνικών αρχών, φορέων, ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, εκπαιδευτικών ομάδων κλπ).

⇒ Προτείνει επιπλέον την επέκταση του ρόλου των φορέων αξιολόγησης προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της διαφάνειας των στοιχείων που συνθέτουν τα εθνικά τους συστήματα και υποδεικνύει σχέδια, που (η ΕΝQA) θα μπορούσε να προωθήσει μελλοντικά, προκειμένου να υποστηρίξει περαιτέρω και να αναπτύξει την έννοια της σύγκλισης.

⇒ • Οι δυσκολίες όμως στην προσέγγιση κάθε πλαισίου αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας (Ε.Ε., εθνικό, διεθνές) ξεκινούν από το γεγονός ότι δεν μπορεί να υπάρχει αντικειμενικότητα στην προσέγγισή τους, διότι ο τρόπος που δίνονται τα στοιχεία για το καθένα από αυτά τα πλαίσια επηρεάζει τη γενική εποπτεία της κατάστασης.

⇒ Εν προκειμένω, στα κείμενα της Ε.Ε., της ΕΝQA, των Υπουργείων Παιδείας, των φορέων αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας και των διεθνών οργανισμών, αντανακλώνται συγκεκριμένες επιλογές, που έχουν γίνει, λόγω συγκεκριμένων καταστάσεων, που αφορούν σε κάθε πλαίσιο αξιολόγησης και διασφάλισης ποιότητας και σε κάθε πλαίσιο ανώτατης εκπαίδευσης.

⇒ Ωστόσο, η μελέτη τους είναι πολύ σημαντική για την κατανόηση του καθενός ξεχωριστά και στη συνέχεια για τη διευκόλυνση της αμοιβαίας κατανόησής τους. Ο στόχος της σύγκλισης δεν μπορεί να βασίζεται απλά στον εντοπισμό ομοιοτήτων στη λειτουργία των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Η συστηματική προσέγγιση του ζητήματος οδηγεί στη διαπίστωση, ότι σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι αλληλεπιδράσεις των διάφορων συντελεστών (εκπαιδευτικών, ερευνητών, επαγγελματιών, σπουδαστών, δημοσίων αρχών, φορέων διασφάλισης της ποιότητας) καθένας από τους οποίους μπορεί να έχει μερική ή ειδική γνώση του συστήματος. Η ποιότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ανεξάρτητα από τους προσδιορισμούς της (αποτελέσματα, χρησιμοποιούμενες μέθοδοι, ανάλυση σταδίων μεταξύ σχεδίου και αποτελέσματος κλπ) καθίσταται το προϊόν της αλληλεπίδρασης μεταξύ των συντελεστών ή στοιχείων εντός του συστήματος. Είναι η συνέπεια της λειτουργίας του συστήματος. Γι αυτό, όταν εξετάζονται οι απαραίτητες συνθήκες για την επίτευξη σύγκλισης πρέπει να μελετώνται παράλληλα σε βάθος η συστημική διάσταση της ανώτατης εκπαίδευσης, τα εθνικά πλαίσια και οι διαρκείς εξελίξεις στο πλαίσιο κάθε συστήματος, η ισχυρή αλληλεπίδραση διαφορετικών παραγόντων σε κάθε σύστημα.

⇒ Μέσω των όσων παρουσιάζονται στο παράρτημα, εκτιμάται ότι επιχειρήθηκε η ανάπτυξη κατά τρόπο τεκμηριωμένο και έγκυρο των εξελίξεων που αφορούν στο θέμα, όπως προκύπτουν από τις δράσεις και τα μέτρα της Ε.Ε., των επιμέρους χωρών της και διεθνώς. Όμως απαιτείται περαιτέρω η κριτική προσέγγιση του θέματος για την κατανόηση της εκπαιδευτικής, κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας, που συνδέεται ευρύτερα με αυτό και μακροπρόθεσμα για τη δημιουργία προϋποθέσεων βελτίωσής της.

⇒ Η διαπίστωση και αποκάλυψη των υπαρκτών σχέσεων μεταξύ των δράσεων – μέτρων της Ε.Ε. και της επικουρικής της εκπαιδευτικής πολιτικής, με τις εκπαιδευτικές πολιτικές των χωρών της, τα συστήματα αξιολόγησης και διασφάλισης ποιότητας, που έχουν δημιουργήσει, της παγκόσμιας κατάστασης σχετικά, η ανάλυση και κατανόηση των σχετικών διαδικασιών, η διατύπωση υποθέσεων για το κοινωνικό γίνεσθαι της Ε.Ε. και όλου του κόσμου, η αποκάλυψη των μηχανισμών πίεσης που ασκούνται με τον εργαλειώδη λόγο της Ε.Ε., ο οποίος εκφράζει τον κυρίαρχο τρόπο σκέψης, με σκοπό την

αναπαραγωγή και τη διαίωσιση του συστήματος, είναι καίρια σημεία προς διερεύνηση, στο πλαίσιο κάθε ερευνητικής εργασίας.

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

- *ACA Newsletter* (2004). No 44. Brussels : Academic Cooperation Association
- *Commission of the European Communities. (1995). European Pilot Projects for Evaluating Quality in Higher Education. Guidelines for Participating Institutions.* Brussels
- Danish Centre for Quality Assurance and Evaluation for the European Commission, DC XXII. (1998). *Evaluation of European Higher Education – A Status Report*
- ECA (2004). *Code of Good Practice*
- Ε.Ε., ΓΔ XXII “Εκπαίδευση, Κατάρτιση και Νεότητα”. Ενημερωτικό σημείωμα σχετικά με τα αποτελέσματα των ευρωπαϊκών σχεδίων για την αξιολόγηση του υψηλού επιπέδου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση”
- Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (1992). *Τελική Έκθεση και Εισηγήσεις της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Υποθέσεων προς τη Σύνοδο των Πρυτάνεων και Προέδρων Δ.Ε. των Ελληνικών Πανεπιστημίων.* Αθήνα
- Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, ΥΠΕΠΘ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή – ΕΚΤ (2002). *Πρώτο σεμινάριο για τη διασφάλιση και την αξιολόγηση της ποιότητας στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση.* Αθήνα
- Ε.Ε. (χ.χ.α) *Στρατηγική Λισσαβόνας για την ποιοτική αξιολόγηση.* Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/el/cha/C00003.htm> (25/4/2006)
- Ε.Ε. (χ.χ.β). *Ενοποιημένη απόδοση της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.* Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : [http : // eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12002E/htm/C_2002325EL.003301.html](http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12002E/htm/C_2002325EL.003301.html) (10/9/2007)
- Ε.Ε. (χ.χ.γ). *Μεταρρύθμιση των πανεπιστημίων στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας.* Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : [http : // europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c11078.htm](http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c11078.htm) (21/11/2006)
- Ε.Ε. (χ.χ.δ). *Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης (Ανακοίνωση από την Επιτροπή /* COM/2003/0058 τελικό*/).* Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : [http : // europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c11067.htm](http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c11067.htm) (21/11/2006)
- Elaine El.-Khawas (1998). *Quality Assurance in Higher Education.* UNESCO Παγκόσμιο Συνέδριο για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Παρίσι, Οκτώβριος 1998. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα της UNESCO, <http://portal.unesco.org/education> (30/1/2005)

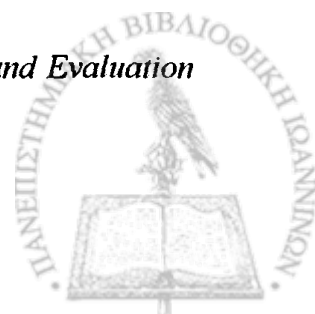
- Ε.Ε. (χ.χ.). *Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010»: Επείγουσα ανάγκη μεταρρυθμίσεων για να πετύχει η στρατηγική της Λισσαβόνας. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/jir_council_final.pdf (25/4/2006)*
- Ελεύθερος Τύπος. *Το Σύνταγμα της Ευρώπης*. Ειδική έκδοση (Μάρτιος 2005)
- ENQA. (2001). *Quality Assurance in the Nordic Higher Education in Accreditation-like practices*.
- ENQA (2001). *ENQA's Statement to the Conference of European Education Ministers in Prague*
- ENQA. (2003a). *Quality procedures in European Higher Education. An ENQA survey ENQA Occasional Papers 5*. Finland
- ENQA (2003b). *ENQA's Statement to the Conference of European Education Ministers in Berlin*
- ENQA. (2003c). *Benchmarking in Higher Education*
- ENQA. (2004a). *Transnational European Evaluation Project (TEEP) - Methodological Report*
- ENQA. (2004b). *Accreditation Models in Higher Education*
- EUA. (2004c). *From Graz to Glasgow: Strong Universities for Europe*. Brussels
- EUA (2005a). *Trends IV : European Universities Implementing Bologna*. Brussels
- ENQA. (2005b). *Quality Convergence Study, ENQA Occasional Papers 7*. Finland
- ENQA. (2005c). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*. Finland
- ENQA. (2006). *Terminology of quality assurance : Towards shared European values?. Occasional Papers 12*. Finland
- Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (χ.χ.). *Σύσταση του Συμβουλίου της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 1998 για την ευρωπαϊκή συνεργασία με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (98/561/EK)*
- Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (χ.χ.). *Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Φεβρουαρίου 2006 για περαιτέρω ευρωπαϊκή συνεργασία με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (2006/143/EK)*
- ESIB. (2004). *Statement on agreed set of standards, procedures and guidelines at a European level*

- ESIB. (2004). *Statement on peer review of quality assurance and accreditation agencies*
- EUA (2003). *Graz Declaration*
- EUA. (2004). *Quality Assurance policy position in the context of the Berlin Communiqué*
- EUA (2005). *Trends IV : Universities implementing Bologna*. Brussels
- E.U.A. (2007a). *Embedding Quality Culture in Higher Education*. Στο : Bollaert, L. & ο. (eds.) : *A selection of papers from the 1st European Forum for Quality Assurance* (23-25 November 2006, Technische Universität München, Germany). Brussels
- EUA (2007b). *Trends V : Universities shaping the European Higher Education Area*. Brussels
- EURASCHE. (2004). *Policy Statement on the Bologna Process*.
- European Commission (1995). *European Pilot Project for Evaluation Quality in Higher Education*
- European Commission, (2000), "Implementing a new open method of coordination". *Bulletin EU3-2000, Conclusions of the Presidency (17/23)*
- European Commission, DG for Education and Culture. (2001). "European Report on Quality of School Education - Sixteen Quality Indicators". Luxembourg
- European Commission, (2004). *The forthcoming Europass framework for the transparency of qualifications and competences: information note*. Brussels : Directorate-General for Education and Culture, DG EAC B/1/CSC D
- Eurydice (2000). *Two decades of reform in higher education in Europe : 1980 onwards*. Brussels : European Commission
- Εφημερίδα της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2004). *Δημιουργία συστημάτων για τη διασφάλιση της ποιότητας στα κράτη μέλη*. Σύνοψη του πρώτου μέρους της Έκθεσης της Επιτροπής, *Εφημερίδα της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, 30.09.2004, COM (2004) 620 τελικό
- Εφημερίδα της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις Βρυξέλλες (2006). *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών*. (30.09.2004 (COM(2004)620 τελικό)
- Zgaga Report. (2003). *From Prague to Berlin. Documents of the Bologna Process / Progress reports*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.bologna-bergen2005.no/Main> (26/4/2005)

- Gibbons, M. (1998). *Higher Education Relevance in the 21st Century* (paper Παρουσιάστηκε σε διοργάνωση της Διεθνούς Τράπεζας στην Αλεξάνδρεια της Βιρτζίνια, 4-6 Μαρτίου 1998 με τίτλο: “Human Development Week’ 98”
- Gonzalez J. and Wagenaar R. (eds.) (2003). *Tuning Educational Structures in Europe*. Final Report, Phase One.
- ΙΝQAAHE (χ.χ.) *Guidelines for good practice (διεθνής οπτική μέσω της σύγκρισης των κριτηρίων στην εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας)*.
- Κλάδης, Δ. (2001). *Το Κοινό Ανακοινωθέν (Communiqué) των Υπουργών Παιδείας των Ευρωπαϊκών Χωρών στην Πράγα (19 Μαΐου 2001): Κείμενα - Σχόλια - Ανάλυση*.
- Laslo, V. F. & Rozsnyai, C. (2004). Uses of Indicators in the Processes of Accreditation and Quality Assessment in the Countries of Central and Eastern Europe (pp 55-67). Στο UNESCO – CEPES : *Studies on Higher Education. Indicators for Institutional and Programme Accreditation in Higher/ Tertiary Education*. Bucharest
- OECD. (1999). *Quality and Internationalization in Higher Education (programme on institutional management in Higher Education) Organization for Economic Co-operation and Development*
- Reichert, S. & Tauch, C. (2003). *Progress Towards the European Higher Education Area: Bologna Four Years After - Steps towards Sustainable Reform of Higher Education in Europe*. Brussels: EUA
- Sursock, Andrée. (2004). Accreditation in the Context of the Bologna Process: Needs, Trends, and Developments (pp 67-77). Στο : UNESCO - CEPES : *Studies on Higher Education. Indicators for Institutional and Programme Accreditation in Higher/ Tertiary Education*. Bucharest
- Σύσταση του Συμβουλίου της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 1998 για την ευρωπαϊκή συνεργασία με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (98/561/EK) Ε.Ε. L 270 της 7.12.1998
- Task Force, Ανθρώπινο Δυναμικό, Κατάρτιση και Νεότητα (1993): *Quality management and Quality Assurance in European Higher Education. Methods and Mechanisms* (στα ελλ.: “Διαχείριση και εξασφάλιση υψηλού επιπέδου στην ευρωπαϊκή τριτοβάθμια εκπαίδευση. Μέθοδοι και μηχανισμοί”). Αρ. 1 των μελετών του Task Force Ανθρώπινο Δυναμικό, Κατάρτιση και Νεότητα, Οκτώβριος 1993
- Tavenas, F. (2004). *Quality Assurance: A Reference System for Indicators and Evaluation Procedures*. Brussels : EUA

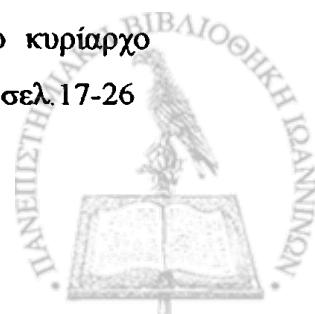

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλτουσέρ, Λ. (1983). *Λ. Αλτουσέρ, Θέσεις*. Αθήνα : Θεμέλιο
- Ανδρέου, Απ. (2003). Η αξιολόγηση στο εκπαιδευτικό σύστημα. Στο: Αθανασιάδης, Χ. & Πατραμάνης, Α. (επιμ.) *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Εκπαιδευτικοί*. Αθήνα: Κλαδικό Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο ΙΝΕ ΓΣΕΕ,
- Apple, Μ. (2000). *Εκσυγχρονισμός και συντηρητισμός στην εκπαίδευση*. Αθήνα : Μεταίχμιο
- Apple, Μ. (2002). Ρητορικές μεταρρυθμίσεις : αγορές, πρότυπα απόδοσης και ανισότητα. Στο : Κάτσικας, Χ. & Καββαδίας, Γ. (επίμ.). *Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση. Ποιος, ποιον και γιατί*. Αθήνα : Σαββάλας
- Blackledge, D. & Hunt B. (1994). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Bourdieu, P. & ο. (1999). *Επείγουσες διαγνώσεις και θεραπείες για ένα πανεπιστήμιο σε κατάσταση κινδύνου*. Αθήνα : Πατάκης
- Γκότσης, Γ. & Συριάτου, Α. (2001). *Δύο θεσμοί διαμορφωτές του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Εγχειρίδιο μελέτης*. Πάτρα : Ε.Α.Π.
- Γρόλλιος, Γ., Δ. (1999). *Ιδεολογία, Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πολιτική: Λόγος και Πράξη των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για την Εκπαίδευση*. Αθήνα : Gutenberg
- Dale, R. (2003). Ο ρόλος των διεθνών οργανισμών στη συγκρότηση των εκπαιδευτικών συστημάτων : Πώς τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα από μέρος του προβλήματος γίνονται μέρος της λύσης του. Στο : Αθανασιάδης, Χ. & Πατραμάνης, Α. (επιμ.). *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Εκπαιδευτικοί*. Αθήνα : Κλαδικό Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο ΙΝΕ ΓΣΕΕ
- Frazer, M. (1997). *Report on the Modalities of External Evaluation of Higher Education in Europe: 1995-1997*
- Haug, G. (χ.χ.). Quality Assurance/ Accreditation in the Emerging European Higher Education Area: a possible scenario for the future, *European Journal of Education*, Vol. 38, No.3, 2003, pp.229-240.
- Henkel, M. (1998). Evaluation in Higher Education. Conceptual and Epistemological Foundations (pp.285-295). Στο: *European Journal of Education*, vol 33, No 3.
- José Ortega y Gasset (2004). *Η αποστολή του πανεπιστημίου* (Επιμ. Κιμουρτζής, Π.). Αθήνα : Μεταίχμιο

- Θεοδοκάς, Ν. & Πετραλιάς, Ν. (1999). Η απορρύθμιση του δημόσιου πανεπιστημίου. *Ο Πολίτης*, τχ. 60
- Θεοδοκάς, Ν. (2003). Αξιολόγηση και διασφάλιση της ποιότητας. Από το ακαδημαϊκό πανεπιστήμιο στην παραγωγή υπηρεσιών εκπαίδευσης. *Ο Πολίτης*. 7/12/2003
- Θεοδοκάς, Ν. (2004). Από τη δημόσια δωρεάν παιδεία στην αγορά υπηρεσιών εκπαίδευσης : η «αξιολόγηση» ως πιστοποίηση προϊόντων. *Αντιπαιδεία της εκπαίδευσης*, τχ. 67
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Κάτσικας, Χ. & Καββαδίας, Γ. (επιμ.). (2002). *Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση. Ποιος, ποιον και γιατί*. Αθήνα : Σαββάλας
- Κάτσικας, Χ. & Σωτήρης, Π. (2003). *Η αναδιάρθρωση του ελληνικού πανεπιστημίου. Από την Μπολόνια στην Πράγα και στο Βερολίνο*. Αθήνα : Σαββάλας
- Κάτσικας, Χ. (2005). *Ευρωπαϊκός χώρος ανώτατης εκπαίδευσης και καπιταλιστική αναδιάρθρωση. Η μετάλλαξη του πανεπιστημίου*. Αθήνα : Gutenberg
- Κεραυνού – Παπαηλιού, Ε. (2004). *Διαδικασία της Μπολόνια: Η εξέλιξη της πορείας από το Βερολίνο στο Bergen με κέντρο βάρους τη Διασφάλιση της ποιότητας*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : (http://noticeboard.ucy.ac/vrectorofacaffairs/Bologna/System_of_Education_and_BoIogna_Process.doc). (25/2/2006)
- Κιντής, Αν. (2001). *Το ελληνικό Πανεπιστήμιο στην προοπτική του εικοστού πρώτου αιώνα*. Αθήνα : Gutenberg
- Κυριαζή, Ν. (1999). *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα. Ελληνικά Γράμματα
- Κωτσιόπουλος, Τ. (1979). Το σημερινό πανεπιστήμιο μέσα από την ανάλυση των πρώτων πανεπιστημιακών θεσμών. Το Μεσαιωνικό Φοιτητικό Πανεπιστήμιο της Bologna. *Σύγχρονα θέματα*, τχ. 4, σελ. 40-50
- Λακασάς, Α. (2001). Ε.Ε. : Τα μοντέλα αξιολόγησης των Α.Ε.Ι. *Εφημ. «Καθημερινή»*, 27/5/2001
- La Revue Nouvelle. *Enseignement supérieur : La Filière Européenne*. N° 9, Tome 115, Septembre 2002
- Le Monde de l' education. *Université, Ce qui doit vraiment changer*. N° 296, Octobre 2001
- Μαυρογιώργος, Γ. Η πολιτική για την έρευνα: κρατική παρέμβαση και το κυρίαρχο «παράδειγμα» παιδαγωγικής έρευνας (Επισημάνσεις), *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 34, σελ.17-26

- Μαυρογιώργος, Γ., κ.α. (1986), *Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πράξη*. Αθήνα : Σύγχρονη Εκπαίδευση
- Μαυρογιώργος, Γ. (2003). *Σχολείο : Διδασκαλία και αξιολόγηση*, τ. Α΄ & Β΄. Ιωάννινα : Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων – Τμήμα Φ.Π.Ψ.
- Μαυρουδέας, Σ. (2005). *Οι τρεις εποχές του πανεπιστημίου. Το πανεπιστήμιο στον καπιταλισμό*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα
- Μπασαντής, Δ. (επιμ.). (2000). *Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα*. Υπεύθυνος έρευνας:
- Γεώργιος Τσαμασφύρος. Αθήνα : ΠΑΠΑΖΗΣΗ
- Neave, G. (1998). The evaluative State Reconsidered (pp.265-284). Στο: *European Journal of Education*, vol 33, No 3.
- Νούτσος, Π. (1988). *Karl Marx, ο κριτικός της ιδεολογίας*. Αθήνα : Θεμέλιο
- Νούτσος, Χ. Λυμεώνες επιμόρφωσης, Δείκτες αποτύπωσης. Η ιδεολογία της αξιολόγησης στην εκπαίδευση, «Κοινωνία της γνώσης» και εκπαιδευτικές αλλαγές, Σοφοί και ΑΕΙ , Για το Πανεπιστήμιο, Άρθρο 16 : Ένας σύντομος απολογισμός, Εξωτερικοί εκλέκτορες - Αυτοδιοίκηση και αυτονομία των ΑΕΙ. Αξιολογικά. Άρθρα από την προσωπική του ιστοσελίδα (<http://phedps.uoi.gr/cnoutsos/>)
- Νούτσος, Χ. Κοινωνιολογία και εκπαίδευση (Η θεωρητική αντιπαράθεση στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης σήμερα), *Διαβάζω*, 119, σελ.42-47
- OCDE (1995). *Gestion de l' enseignement supérieur*, Vol. 7 – N° 1. Paris
- Παλαιοκρασάς, Σ., Δημητρόπουλος, Σ., Κωστάκη, Α., Βρετάκου, Β. (1997). *Αξιολόγηση της εκπαίδευσης. Ευρωπαϊκές τάσεις και πρόταση για ένα πλαίσιο ελληνικής πολιτικής*. Αθήνα : ΚΠΕΕ – ΙΩΝ
- Παναγιωτόπουλος, Ν. (επιμέλεια) (2004). *Για την εκπαίδευση του μέλλοντος. Οι προτάσεις του Πιερ Μπουρντιέ*. Αθήνα : Νήσος
- Πανεθυμιτάκης, Αλ. Ι. (2001). *Το ζήτημα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ΑΕΙ ΤΕΙ. Στο δρόμο προς την κοινωνία της γνώσης και της τεχνολογίας*. Αθήνα : Gutenberg
- Παπαλεξανδρή, Ν. (2004). *Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Ακαδημαϊκών Μονάδων*. Εισήγηση στην 48^η Σύνοδο Πρυτάνεων Ελληνικών ΑΕΙ (10-11 Δεκεμβρίου)
- Πεσμαζόγλου, Σ. (1995). Συνεχιζόμενες πλάνες και ψέματα στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση. *Ο Πολίτης*. Τχ. 9, 14/7/95, σσ. 24-29
- Retrella, R. (χ.χ.). Τα πανεπιστήμια μπροστά στο φάσμα του ανταγωνισμού. *Ο Πολίτης*, σσ. 25-27

- Ρηγάτου, Ντ. (2002). *Κείμενα Παιδείας – Περνάνε και τα Πανεπιστήμια εξετάσεις; Διασφάλιση ποιότητας στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης*. Αθήνα : Ατραπός
- Schultz, T. W. (1971). *Investment in human capital : the role of education*. Νέα Υόρκη : Free Press
- Σιάκαρης, Κ. (2006). *Από την ΕΟΚ στην ΕΕ. Η αδύνατη εκπαιδευτική πολιτική*. Αθήνα : Gutenberg
- Σιάνου – Κύργιου, Ε. (2006). *Εκπαίδευση και Κοινωνικές Ανισότητες. Η μετάβαση από τη Δευτεροβάθμια στην Ανώτατη Εκπαίδευση (1997-2004)*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Σιάνου – Κύργιου, Ε. (2006). *Κοινωνία της γνώσης και διεύρυνση της συμμετοχής στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Αναβάθμιση δεξιοτήτων ή υποβάθμιση πτυχίων, Στο : Κοινωνία της γνώσης Ιδεολογία και πραγματικότητα*, Ίδρυμα Σ. Καράγιωργα και Τομέας Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ιωάννινα, σσ. 35-50.
- Στεφανάκου, Π. (2005). Άλλο αξιολόγηση – άλλο ποιότητα. *Εφημ. «Η Αυγή»*, 22/5/2005
- Τσαούσης, Δ. Γ. (επιμ.) (1990). *Η ευρωπαϊκή πρόκληση για την τριτοβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg
- Τσαούσης, Δ., Γ. (1993). *Το ελληνικό πανεπιστήμιο στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα : Ζητήματα εκπαιδευτικής πολιτικής*. Αθήνα : Gutenberg
- Τσαούσης, Δ., Γ. (επιμ.) (1998). *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική: Βασικά κείμενα για την παιδεία, την εκπαίδευση και την κατάρτιση*. (2^η έκδ.). Αθήνα: Gutenberg
- Τσαούσης, Δ.Γ. (επιμ.). (2003) *Από τη διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων προς την παγκοσμιοποίηση της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Gutenberg - ΚΕΚ.ΜΟ.ΚΟΠ., Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας
- Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*. Αθήνα : Εκδόσεις Παπαζήση

ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- <http://www.enga.net/pubs.lasso>
- <http://www.bologna-bergen2005.no>
- <http://www.eua.be>
- <http://cne-evaluation.fr>
- <http://education.gouv.fr>
- <http://coe.int>
- <http://www.agenqua.org>
- <http://www.aneca.es>
- <http://www.finheec.fi>
- <http://www.hsv.se>
- <http://akkreditierungsrat.de>
- <http://zeva.uni-hannover.de>
- <http://www.acquin.org>
- <http://www.aqas.de>
- <http://www.asiin.de>
- <http://www.ahpqs.de>
- <http://evalaq.de>
- <http://fibaa.de>
- <http://www.vsu.it>
- <http://www.owinsp.nl>
- <http://www.hbo-raad.nl>
- <http://www.nao-ho.nl>
- <http://www.qanu.nl>
- http://europa.eu.int/comm/education/policies/educ/tuning/tuning_en.html
- http://www.jointquality.org/framework_action.html
- <http://portal.unesco.org/education>
- <http://www.oecd.org/>
- <http://europa.eu.int/comm/education/>
- <http://www.eurydice.org/>

